

DOKTORI (PhD)ÉRTEKEZÉS

A fogyasztók által indított devizahiteles perek jellemzői az
alapul szolgáló tények és az érvényesített jogok
szempontjából

Dr. Kis Tamás

Szeged, 2025.

A fogyasztók által indított devizahiteles perek jellemzői az
alapul szolgáló tények és az érvényesített jogok
szempontjából

Doktori (PhD) értekezés

Műhelyvitára benyújtott értekezés

Készítette: Dr. Kis Tamás

(Kézirat lezárva: 2025. február 3.)

Témavezetők:

Prof. Dr. Görög Márta egyetemi tanár

Dr. Gyengéné Dr. habil. Nagy Márta egyetemi docens

Szegedi Tudományegyetem

Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Szeged, 2025.

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	3
Ábrák és táblázatok jegyzéke	9
1. Ábrák	9
2. Táblázatok	10
Rövidítések jegyzéke.....	14
1. Magyar jogszabályok rövidítései.....	14
2. Kúriai iránymutatások rövidítései	15
3. Európai uniós jogi normák rövidítései.....	16
4. Egyéb rövidítések	16
I. Bevezetés.....	19
1. A kérdésfelvetés aktualitása.....	19
2. A kutatások szükségessége, tárgya és a megfogalmazott hipotézisek	20
3. Az értekezés keretei és felépítése	25
II. A devizahitelezés kialakulása és 2000-es évekbeli gyakorlata Magyarországon	30
1. Egy országgyűlési határozat és az alapjául szolgáló folyamatok jelentősége.....	30
2. A deviza alapú hitel fogalma és jogi szabályozási környezete 2010-ig.....	31
2.1. A fogalom-meghatározás, illetve annak hiánya.....	31
2.2. A devizaliberalizáció lépései és jelentősége	33
3. A deviza alapú hitelek elterjedését elősegítő releváns folyamatok és a lakossági eladósodás kialakulása, mértéke	34
3.1. A Bizottsági jelentés főbb tény- és értékelő megállapításai	34
3.2. Az MNB adatszolgáltatásaiból kiolvasható főbb tények és tendenciák, a tájékoztatás kérdésköre.....	37
3.3. Összegző megállapítások.....	47
4. Az árfolyamingadozás lehetősége a Magyar Bankszövetség tájékoztatásában.....	48
III. Devizahiteles jogalkotás és jogalkalmazás.....	50
1. Az együttes ismertetés indoka és keretei	50
2. Jogalkotás a 2010-2014-es országgyűlési ciklusban	52

2.1. A szabályozás szükségességének felmerülése, a hatályos szerződések teljesítésére kiható és a devizahitelezés visszaszorítása érdekében meghozott törvények.....	52
2.1.1. A zálogjogi rendelkezések 2010-es módosítása és ennek hatása a devizahitelezésre	52
2.1.2. A kérdéskörre fókuszáló jogalkotás első hulláma	54
2.2. A jogalkotásból kiolvasható tendencia és hatása a bankszektorra, valamint a lakossági hitelállományra	57
2.3. A peres igényérvényesítésre kiható jogszabály-módosítások.....	62
2.4. Alkotmánybírósági kontroll.....	68
3. A Kúria bíróságok jogalkalmazásának egységét biztosítani hivatott 2012-2013-as iránymutatásai.....	70
3.1. A 2/2012. (XII.10.) PK vélemény és néhány releváns kúriai döntés.....	70
3.2. Jogegységi határozatok.....	74
3.2.1. A 3/2013. és az 5/2013. számú PJE határozat	74
3.2.2. A 6/2013. számú PJE határozat.....	77
4. A későbbi jogalkotást és jogalkalmazást meghatározó, 2014 első felében hozott iránymutatások	79
4.1. A további jogalkotás és/vagy jogalkalmazás szükségességének kérdése	79
4.2. Az Alkotmánybíróság Alaptörvényt értelmező határozata	81
4.3. Az EUB C-26/13. számú ítélete.....	82
4.4. A 2/2014. számú PJE határozat és alkotmánybírósági kontrollja.....	83
4.4.1. A 2/2014. PJE számú határozat.....	83
4.4.2. A 11/2015. (V.14.) számú AB határozat.....	85
5. A második jogalkotási hullám: a DH törvények és hatásuk a bírósági eljárásokra; a „banki perek”	87
5.1. A 2/2014. PJE kodifikálása: a DH1 tv.	87
5.2. A peres eljárások felfüggesztése és a DH1. tv. alapján a deviza alapú szerződések tárgyában lefolytatott perek	92
5.3. Az elszámolási és a forintosítási törvény.....	95
5.3.1. Az elszámolási törvény	95
5.3.2. A forintosítási törvény	99
5.4. A svájci frank árfolyamkültségének eltörlése és a konverzió	103
5.5. A DH törvények alkotmánybírósági kontrollja.....	106

5.5.1. A DH1 tv.-t vizsgáló AB határozatok	106
5.5.2. A DH2 tv.-t vizsgáló AB-határozat	112
6. Jogalkalmazási irányok az új jogalkotási keretek tükrében.....	114
6.1. Az ismertetés keretei.....	114
6.2. Uniós jogi vetülettel nem bíró kúriai állásfoglalások.....	115
6.2.1. A DH törvények tartalmának kihatása a peres igényérvényesítésre és annak elbírálására.....	115
6.2.1.1. Az egyoldalú módosításra és az árfolyamrészre vonatkozó szerződéses kikötések peresíthetősége a DH1 tv. rendelkezéseire, valamint a „banki perek” kimenetelére tekintettel	115
6.2.1.2. Az árfolyamkockázat peresíthetősége	116
6.2.1.3. A pénzügyi teljesítéssel nem járó szerződéses kikötések érvénytelenségére irányuló keresetek és a jogkövetkezményi kereset viszonya	118
6.2.2. Jogegységi határozatok.....	119
6.3. A DH törvények uniós joggal való összhangja az EUB döntéseinek tükrében	121
6.4. A magyar jogalkalmazás és az uniós jog, illetve az EUB egyes döntéseinek kölcsönhatásai.....	124
6.4.1. Elvi gazdasági határozat a ténytanúsítványos szerződési kikötésről.....	124
6.4.2. A kezelési költség megfizetését előíró kikötés tisztességtelenségének vizsgálata ..	125
6.4.3. Az árfolyamkockázati tájékoztatás vizsgálhatósága és elvárt tartalma	127
6.4.4. A jogkövetkezményi keresetre és az ítéleti döntés tartalmára vonatkozó kúriai állásfoglalás az EUB döntésének tükrében.....	129
6.4.5. A hivatalbóli észlelés kötelezettsége és keretei	133
IV. Devizahiteles perek az országos statisztikák tükrében	139
1. A statisztikai adatok bemutatásának és elemzésének indokai, az adatok forrása	139
2. Az adatgyűjtés és –elemzés tárgyköre	140
3. Az adatok összesítése.....	141
3.1. A Devizahiteles statisztika-tájékoztató releváns adatai	141
3.1.1. A közölt adatok köre	141
3.1.2. Összesített adatok	143
3.2. A polgári peres ügyérkezés és Devizahiteles statisztika releváns adatainak egybevetése	145

4. Az adatokból levont következtetések	148
V. Alap kutatás a devizahiteles perekben.....	152
1. A kutatás feladata és korlátai	152
1.1. Az alap kutatás szükségessége és keretei	152
1.2. A kúriai határozatokra irányuló alap kutatás indoka és keretei	155
1.2.1. A kúriai határozatok vizsgálatának oka	155
1.2.2. A kutatással érintett időintervallum meghatározásának indokai.....	155
1.2.3. A vizsgálandó perek és adatok köre.....	157
1.2.4. A kutatási felület	159
1.3. A törvényszéki alap kutatás indokai és keretei	160
1.3.1. A Fővárosi Törvényszéken lefolytatandó kutatás indokai és tárgya.....	160
1.3.2. A kutatással érintett és azon kívül eső ügyek, periratok köre.....	162
2. A gyűjtött adatok köre és tipizálása	165
2.1. Az érvényesített jog tipizálása	165
2.1.1. A kategóriák meghatározása	165
2.1.2. A kategorizálás indokai.....	168
2.2. A felülvizsgálati határozatokban rögzített tények tipizálása.....	174
2.3. A felülvizsgálati határozatokban rögzített eljáró bíróságok gyűjtésének indoka és módja	176
2.4. Az adatokat rögzítő táblázatok	177
3. A kúriai határozatokban lefolytatott alap kutatás és eredményei	178
3.1. Az ügyvolumen alakulása, az eljáró bíróságok és a VH-perek aránya az adatbázisban	178
3.2. A határozatok alapjául szolgáló tényállásokból kinyert adatok.....	180
3.2.1. A peresített szerződések típusai	180
3.2.2. A szerződésekben meghatározott cél	180
3.2.3. A zálogjogi biztosítékok előfordulási aránya.....	181
3.2.4. A szerződéskötések időpontjai éves bontásban	182
3.2.5. A kirovó pénznem.....	182
3.2.6. A szerződések megszűnésének módjai	182
3.3. Az érvényesített jogra vonatkozó adatok.....	183

3.3.1. Az egyes keresettípusok.....	183
3.3.1.1. Érvénytelenségi keresetek	183
3.3.1.1.1.A régi Ptk.-ban és a régi Hpt. 213. §-ának (1) bekezdésében meghatározott érvénytelenségi okokra alapított keresetek.....	183
3.3.1.1.1.1. Régi Ptk.-s rendelkezésen alapuló keresetek.....	184
3.3.1.1.1.2. A régi Hpt. 213. § (1) bekezdésének a-f) pontjaiba ütközésre alapított keresetek	185
3.3.1.1.2. Jogalkotással érintett keresetek	187
3.3.1.1.2.1. Az árfolyamrés érvénytelenségének megállapítására irányuló keresetek.....	187
3.3.1.1.2.2. A hiteldíj egyoldalú módosítására feljogosító szerződéses kikötés tisztességtelenségén alapuló érvénytelenségének megállapítására irányuló keresetek	188
3.3.1.1.3. Az árfolyamkockázati tájékoztatás hiánya vagy elégtelen volta miatti tisztességtelenségén alapuló érvénytelenség megállapítása iránti keresetek.....	189
3.3.1.1.4. A ténytanúsítványos szerződéses kikötés Ok-lista Rendelet előírásaiba ütközésén alapuló tisztességtelenség miatti érvénytelenségének megállapítása iránti keresetek.....	190
3.3.1.1.5. Máshova nem sorolt általános szerződési feltétel tisztességtelenségén alapuló érvénytelenségének megállapítására irányuló keresetek	192
3.3.1.2. Megállapítási keresetek, ideértve a 3.1.1.1. pontban nem nevesített érvénytelenségi kereseteket	199
3.3.1.2.1. Szerződés létre nem jöttének megállapítására irányuló keresetek.....	199
3.3.1.2.2. Felmondás érvénytelenségének, hatálytalanságának, jogellenességének megállapítására irányuló keresetek.....	200
3.3.1.2.3. Egyéb megállapítási keresetek, ideértve a 3.1.1.1. pontban nem nevesített érvénytelenségi kereseteket	202
3.3.1.3. Törzskönyv kiadása iránti keresetek.....	207
3.3.1.4. A 3.3.1.1-3.3.1.3. pontokba nem sorolható keresetek.....	208
3.3.2. A jogérvényesítés összesített adatai: a látszólagos keresethalmazatok, az érvénytelenségi keresetek és az egyes keresettípusok teljes adatbázishoz viszonyított aránya	209
3.3.3. A jogérvényesítéshez kapcsolódó speciális hivatkozások	211
3.3.1. A semmisség hivatalbóli észlelésére irányuló kérelmek.....	211
3.3.2. Felperesi állítás arról, hogy a peresített szerződés nem tartozik a DH törvények hatálya alá	212
3.4. Az adatokból kiolvasható tendenciák a releváns hipotézisek tükrében	215

3.4.1. Ügyvolumen és a 4. hipotézis fennállása.....	215
3.4.2. Az 1. hipotézis fennállása	217
3.4.2. A 2. és 3. hipotézis fennállása.....	218
3.4.3. A peresített szerződésekből kimutatható tények és azok összefüggései más adatokkal és tendenciákkal.....	220
4. A Fővárosi Törvényszéken lefolytatott kutatás és annak eredményei	222
4.1. A kutatás során gyűjtött adatok.....	222
4.2. Az adatokból kiolvasható tendenciák a releváns hipotézisek tükrében	230
5. A kutatásokból levont következtetések összevetése	233
VI. Jogalkotás és peres igényérvényesítés: A peres eljárások folytatódása egyben a jogalkotás eredménytelenségének bizonyítéka?	237
1. A kérdésfelvetés indokai és keretei.....	237
2. A DH törvények szabályozási tartalma általában	238
2.1. Az „absztrakt” jogalkotói szándék.....	238
2.2. A DH törvények hatálya és főbb szabályozási tartalma a jogalkotói szándék tükrében... ..	239
3. A peres eljárások a DH törvényekben megfogalmazott jogalkotói cél tükrében.....	241
3.1. A DH1 tv.	241
3.2. A DH2 tv.	241
3.3. A DH3 tv.	245
4. A „konkrét” jogalkotói cél és ennek peresítésre gyakorolt hatása.....	245
5. Összegző megállapítások.....	246
VII. A perek megindításának szükségessége és az érvényesített jog tartalma a felvázolt háttér tükrében	249
VIII. Összefoglalás	257
Irodalomjegyzék	265
1. Könyvek és tanulmánykötetben, szerkesztett műben, folyóiratban megjelent írások... ..	265
2. Világhálón közzétett beszámolók, indítványok, ítéletek, jegyzőkönyvek, jelentések	268
4. MTI hírarchívum, világhálón közzétett anyagok	271
5. További, a világhálón elérhető anyagok	272
Mellékletek	274

Ábrák és táblázatok jegyzéke

1. Ábrák

1. számú ábra: A háztartási forint- és devizahitelek a GDP arányában 1997 decemberétől 2004 júniusáig.
2. számú ábra: A belföldi banki forint- és devizahitelek éves növekedési üteme 2001 decemberétől 2007 decemberéig.
3. számú ábra: A hitelintézetek háztartási új hitelszerződéseinek denominációs összetétele 2008 januárjáról 2009 januárjáig.
4. számú ábra: A magyar hitelintézeti szektor devizahitel-állományának alakulása 2004 januárja és 2014 júniusa között.
5. számú ábra: A 3 hónapos BUBOR és a 3 hónapos CHF LIBOR közötti kamatkülönbözet 2005 januárja és 2015 januárja között.
6. számú ábra: Az EUR/HUF és a CHF/HUF árfolyam alakulása 2005 márciusától 2015 márciusáig.
7. számú ábra: A háztartások által felvett devizahiteleknek a felvételkori árfolyam szerinti megoszlása, valamint a forintárfolyam svájci frankkal szembeni 200 Ft-ra gyengülésének hatása a törlesztőrészletre.
8. számú ábra: Az egyes keresettípusok előterjesztésének aránya az összes kúriai határozat %-ában 5 éves időszakokra és a teljes időintervallumra: 2012-16 (8/A. számú ábra), 2017-21 (8/B. számú ábra), 2012-21 (8/C. számú ábra).
9. számú ábra: Keresettípusok előterjesztésének száma és aránya a törvényszéki keresetlevelekben és az ítéletekben, valamint az időállapotok közötti változás %-os mértéke.

2. Táblázatok

1. számú táblázat – A járásbíróvági és törvényszéki devizahittel érintett peres ügyérkezés százalékos megoszlása 2016-2019 I. félëve között a Devizahitel statisztika 2. és 5-7. oldalain közzétett adatok alapján
2. számú táblázat – Az ítélőtáblák illetékességi területein működő járásbíróvági és törvényszéki devizahittel érintett peres ügyérkezés százalékos megoszlása 2016-2019 I. félëve között a Devizahitel statisztika 2. és 5-7. oldalain közzétett adatok alapján:
3. számú táblázat – A járásbíróvági és törvényszéki polgári peres, valamint azon belül a devizahiteles ügyérkezés száma és a devizahiteles ügyérkezés teljes polgári peres ügyérkezéshez viszonyított százalékos aránya 2016-2019 I. félëve között.
4. számú táblázat – Az ügyvolumen alakulása, az eljáró bíróságok és a VH-perék aránya 5 éves időszakokra és a teljes időintervallumra a kúriai határozatokban.
5. számú táblázat – Törvényszéken indult ügyek az FT, BKT és a többi bíróság viszonylatában éves bontásban, 5 éves időszakokra és a teljes időintervallumra a kúriai határozatokban.
6. számú táblázat – Járás- és kerületi bíróságon indult ügyek az FT és BKT illetékességi területe, valamint a többi bíróság viszonylatában éves bontásban, 5 éves időszakokra és a teljes időintervallumra a kúriai határozatokban.
7. számú táblázat – VH-perék a járás- és kerületi bíróságon indult ügyeken belül az FT és BKT illetékességi területe, valamint a többi bíróság viszonylatában éves bontásban, 5 éves időszakokra és a teljes időintervallumra a kúriai határozatokban.
8. számú táblázat – Az FT-n és a BKT-n, továbbá az illetékességi területeiken működő járás- és kerületi bíróságokon, valamint az egyéb törvényszékeken és az illetékességi területeiken működő járásbíróvágiakon indult ügyek száma és aránya éves bontásban, 5 éves időszakokra és a teljes időintervallumra a kúriai határozatokban.
9. számú táblázat – A peresített szerződések típusai, éves bontásban, 5 éves időszakokra és a teljes időintervallumra a kúriai határozatokban.

10. számú táblázat – A peresített szerződések felhasználási célja, éves bontásban és a teljes időintervallumra a kúriai határozatokban.

11. számú táblázat – A peresített szerződések felhasználási célja az érintett határozatok megjelölésével, éves bontásban a kúriai határozatokban.

12. számú táblázat – A zálogjogi biztosíték előfordulási száma és aránya éves bontásban és a teljes időintervallumban a kúriai határozatokban.

13. számú táblázat – A szerződéskötések időpontjai éves bontásban és a teljes időintervallumban a kúriai határozatokban.

14. számú táblázat – A szerződések kirovó pénznemei éves bontásban és a teljes időintervallumban a kúriai határozatokban.

15. számú táblázat – A szerződések megszűnési módjai éves bontásban és a teljes időintervallumban a kúriai határozatokban.

16. számú táblázat – Régi Ptk.-s rendelkezésen alapuló keresetek éves bontásban és a teljes időintervallumra a kúriai határozatokban.

17. számú táblázat – A régi Ptk.-s rendelkezésen alapuló keresetek egyes jogcímekre vonatkozó adatai éves bontásban, 5 éves időszakokra és a teljes időintervallumra a kúriai határozatokban.

18. számú táblázat – A régi Hpt. 213. § (1) bekezdésének a-f) pontjaiba ütközésre alapított keresetek éves bontásban és a teljes időintervallumra a kúriai határozatokban.

19. számú táblázat – A régi Hpt. 213. § (1) bekezdésének a-f) pontjaiba ütközésre alapított keresetek, az egyes jogcímekre vonatkozó adatok éves bontásban, 5 éves időszakokra és a teljes időintervallumra a kúriai határozatokban.

20. számú táblázat – Az árfolyamrés viseléséről szóló szerződéses kikötés tisztességtelensége, vagy a régi Hpt. 213. § (1) bekezdésének c) pontjába ütközés miatti érvénytelenség megállapítására irányuló keresetek éves bontásban és a teljes időintervallumra a kúriai határozatokban.

21. számú táblázat – A hiteldíj egyoldalú módosítására feljogosító szerződéses kikötés tisztességtelenségén alapuló érvénytelenségének megállapítására irányuló keresetek éves bontásban és a teljes időintervallumra a kúriai határozatokban.

22. számú táblázat – Az árfolyamkockázati tájékoztatás hiánya vagy elégtelen volta miatti tisztességtelenségén alapuló érvénytelenség megállapítása iránti keresetek éves bontásban és a teljes időintervallumra a kúriai határozatokban.

23. számú táblázat – A ténytanúsítványos szerződéses kikötés Ok-lista Rendelet előírásaiba ütközésén alapuló tisztességtelenség miatti érvénytelenségének megállapítása iránti keresetek éves bontásban és a teljes időintervallumra a kúriai határozatokban.

24. számú táblázat – A ténytanúsítványos szerződéses kikötés Ok-lista Rendelet előírásaiba ütközésén alapuló tisztességtelenség miatti érvénytelenségének megállapítása iránti keresetek egyes jogcímekre vonatkozó adatai éves bontásban és a teljes időintervallumra a kúriai határozatokban.

25. számú táblázat – Máshova nem sorolt általános szerződési feltétel tisztességtelenségén alapuló érvénytelenségének megállapítására irányuló keresetek éves bontásban és a teljes időintervallumra a kúriai határozatokban.

26. számú táblázat – Szerződés létre nem jöttének megállapítására irányuló keresetek éves bontásban és a teljes időintervallumra a kúriai határozatokban.

27. számú táblázat – Felmondás érvénytelenségének, hatálytalanságának, jogellenességének megállapítására irányuló keresetek éves bontásban és a teljes időintervallumra a kúriai határozatokban.

28. számú táblázat – Egyéb megállapítási keresetek – ideértve a 3.1.1.1. pontban nem nevesített érvénytelenségi kereseteket – éves bontásban és a teljes időintervallumra a kúriai határozatokban.

29. számú táblázat – Törzskönyv kiadása iránti keresetek éves bontásban és a teljes időintervallumra a kúriai határozatokban.

30. számú táblázat – A 3.3.1.1-3.3.1.3. pontokba nem sorolható keresetek éves bontásban és a teljes időintervallumra a kúriai határozatokban.

31. számú táblázat – A látszólagos keresethalmazatok száma és aránya éves bontásban és a teljes időintervallumra a kúriai határozatokban.

32. számú táblázat – Az egyes keresettípusok előterjesztésének aránya az összes kúriai határozat %-ában 5 éves időszakokra és a teljes időintervallumra.

33. számú táblázat – Az egyes keresettípusok előterjesztésének száma éves bontásban, 5 éves időszakokra és a teljes időintervallumra a kúriai határozatokban.

34. számú táblázat – A keresettípusok előterjesztésének száma és aránya a törvényszéki keresetlevelekben és az ítéletekben, valamint az időállapotok közötti változás %-os mértéke.

35. számú táblázat – A régi Ptk. és a régi Hpt. 213. § (1) bekezdése szerinti érvénytelenségi okok jogcímei szerint (számok és arányok) a törvényszéki keresetlevelekben és ítéletekben.

Rövidítések jegyzéke

1. Magyar jogszabályok rövidítései

Abtv. – 2011. évi CLI. törvény az Alkotmánybíróságról.

Árfolyamgát tv. – 2011. évi LXXV. törvény a devizakölcsönök törlesztési árfolyamának rögzítéséről és a lakóingatlanok kényszerértékesítésének rendjéről.

Bszi. – 2011. évi CLXI. törvény a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról.

Bszt. – 2007. évi CXXXVIII. törvény a befektetési vállalkozásokról és az árutőzsdei szolgáltatókról, valamint az általuk végezhető tevékenységek szabályairól.

Büsz. – 14/2002. (VIII. 1.) IM rendelet a bírósági ügyvitel szabályairól.

DH1 tv. – 2014. évi XXXVIII. törvény a Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről.

DH2 tv. – 2014. évi XL. törvény a Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényben rögzített elszámolás szabályairól és egyes egyéb rendelkezésekről.

DH3 tv. – 2014. évi LXXVII. törvény az egyes fogyasztói kölcsönszerződések devizanemének módosulásával és a kamat szabályokkal kapcsolatos kérdések rendezéséről.

Dtv. – 1995. évi XCV. törvény a devizáról.

Fnyht. – 2009. évi CLXII. törvény a fogyasztónak nyújtott hitelről.

régi Hpt. – 1996. évi CXII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról.

új Hpt. – 2013. évi CCXXXVII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról.

Hpt.- és Fnyht.-módosítás – 2010. évi XCVI. törvény egyes pénzügyi tárgyú törvényeknek a nehéz helyzetbe került lakáscélú hitelt felvevő fogyasztók megsegítése érdekében szükséges módosításáról.

Itv. – 1990. évi XCIII. törvény az illetékekről.

KHR tv. – 2011. évi CXXII. törvény a központi hitelinformációs rendszerről.

Közjegyzői tv. – 1991. évi XLI. törvény a közjegyzőkről.

Ltv. – 1995. évi LXVI. törvény a köziratokról, a közlevéltárakról és a magánlevéltári anyag védelméről.

Ok-lista Rendelet – 18/1999. (II.5.) Korm. rendelet a fogyasztóval kötött szerződésben tisztességtelennek minősülő feltételekről.

régi Pp. – 1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról.

új Pp. – 2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról.

régi Ptk. – 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről.

régi Ptké. II. – 1978. évi 2. törvényerejű rendelet a Polgári Törvénykönyv módosításáról és egységes szövegéről szóló 1977. évi IV. törvény hatálybalépéséről és végrehajtásáról

új Ptk. – 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről.

THM-rendelet – 83/2010. (III.25.) Korm. rendelet a teljes hiteldíj mutató meghatározásáról, számításáról és közzétételéről.

THM 1. rendelet – 41/1997. (III. 5.) Korm. rendelet a betéti kamat, az értékpapírok hozama és a teljes hiteldíjmutató számításáról és közzétételéről.

Tpt. – 2001. évi CXX: törvény a tőkepiacról.

Tpvt. – 1996. évi LVII. törvény a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról.

Végtörlesztési tv. – 2011. évi CXXI. törvény az otthonvédelemmel összefüggő egyes törvények módosításáról.

Vht. – 1994. évi LIII. törvény a bírósági végrehajtásról.

2. Kúriai iránymutatások rövidítései

2/2010. PK – 2/2010. (VI. 28.) PK vélemény az érvénytelenségi perekben felmerülő egyes eljárásjogi kérdésekről

2/2011. PK – 2/2011. (XII. 12.) PK vélemény a fogyasztói szerződés érvényességével kapcsolatos egyes kérdésekről

3/2011. PK – 3/2011. (XII.12.) PK vélemény illetve a fogyasztói szerződéssel kapcsolatos közérdekű kereset egyes kérdéseiről

2/2012. PK – 2/2012. (XII.10.) PK vélemény a fogyasztói kölcsönszerződésben pénzügyi intézmény által alkalmazott általános szerződési feltételekben szereplő egyoldalú szerződésmódosítási jog tisztességtelenségéről

3/2013. PJE – 3/2013. számú PJE határozat

5/2013. PJE – 5/2013. számú PJE határozat

6/2013. PJE – 6/2013. számú PJE határozat a deviza alapú kölcsönszerződésekkel kapcsolatos perekben felmerült egyes elvi kérdések tárgyában

2/2014. PJE – 2/2014. számú PJE határozat a deviza alapú fogyasztói kölcsönszerződések (értve ezalatt a hitel-, kölcsön- és pénzügyi lízingszerződéseket) egyes rendelkezéseinek – a 6/2013. PJE által el nem bíralt – tisztességtelensége tárgyában

1/2016. PJE – 1/2016. számú PJE határozat a deviza alapú fogyasztási és lakossági kölcsönszerződések tárgyának és törlesztő részleteinek meghatározásával kapcsolatos elvi kérdésekről

2/2020. PJE – 2/2020. számú PJE határozat gépjárműtörzskönyv hitelező általi birtokban tartásának atipikus biztosítéki jellege tárgyában

4/2021. PJE – 4/2021. számú PJE határozat a deviza alapú fogyasztói kölcsönszerződések felmondása jogszerűségének megítéléséről

3. Európai uniós jogi normák rövidítései

Tisztességtelenségi irányelv – A Tanács 93/13/EGK irányelve (1993. április 5.) a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről.

GDPR – Az Európai Parlament és a Tanács 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről.

4. Egyéb rövidítések

AB – Alkotmánybíróság.

ÁSZ – Állami Számvevőszék.

BHGY – Bírósági Határozatok Gyűjteménye.

BIIR – Bírósági Integrált Informatikai Rendszer.

Bizottsági jelentés – Az Országgyűlés Alkotmányügyi, igazságügyi és ügyrendi bizottságának jelentése a 2002-2010. közötti lakossági deviza-eladások okainak feltárásáról, valamint az esetleges kormányzati felelősség vizsgálatáról.

BKT (Budapest Környéki Törvényszék).

CHF – Svájci frank.

Devizahiteles statisztika – Devizahiteles peres ügyek (2013. november 1. – 2019. június 30.), <https://birosag.hu/nyomtatvanyok/deviza-es-forinthiteles-peres-eljarasok/devizahiteles-peres-ugyek-2013-november-1-4> (2024.09.05.).

DH törvények – A DH1 tv., DH2 tv. és DH3 tv. együttes elnevezése.

EU – Európai Unió.

EUR – Euró.

EUB – Európai Unió Bírósága.

FT – Fővárosi Törvényszék.

HUF – Forint.

JPJ – Japán jen.

KHR – Központi Hitelinformációs Rendszer.

Konzultációs Testület – A Kúriának a DH törvények hatálya alá tartozó szerződések érvénytelenségével kapcsolatos perekkel foglalkozó Konzultációs Testülete.

LB – Legfelsőbb Bíróság.

MB – Magyar Bankszövetség.

MNB – Magyar Nemzeti Bank.

MTI – Magyar Távirati Iroda.

OBH – Országos Bírósági Hivatal.

OBH ajánlás – 3/2019. (XI. 28.) OBH elnöki ajánlás a bíróságokon folytatható tudományos célú kutatásokról.

OSAP – Országos Statisztikai Adatgyűjtő Program.

PSZÁF – Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete.

PSZÁF-gyorselemzés – A PSZÁF 2012. március 12-én kelt, „Gyorselemzés a végtörlesztésről” című, a világhálón közzétett kiadványa.

SNB – Svájci Nemzeti Bank.

Ügyforgalmi elemzés, 2018 - Ügyforgalmi elemzés, 2018. év.

Ügyforgalmi elemzés, 2019. I. – Ügyforgalmi elemzés, 2019. I. félév.

VH-perek – A régi Pp.-ben és az új Pp.-ben szabályozott végrehajtás megszüntetése és korlátozása iránt indított perek.

2004-es I. stabilitási jelentés – Jelentés a pénzügyi stabilitásról, 2004. június. Magyar Nemzeti Bank.

2004-es II. stabilitási jelentés – Jelentés a pénzügyi stabilitásról, 2004. december. Magyar Nemzeti Bank.

2008-as stabilitási jelentés – Jelentés a pénzügyi stabilitásról, 2008. április. Magyar Nemzeti Bank.

2009-es stabilitási jelentés – Jelentés a pénzügyi stabilitásról, 2009. április. Magyar Nemzeti Bank.

2015-ös stabilitási jelentés – Pénzügyi stabilitási jelentés, 2015. május. Magyar Nemzeti Bank.

2013-as beszámoló – Az Országos Bírósági Hivatal elnökének 2013. évi beszámolója.

2014-es beszámoló – Az Országos Bírósági Hivatal elnökének 2014. évi beszámolója.

I. Bevezetés

„Ausztrália felfedezése előtt az óvilágban meg voltak győződve arról, hogy minden hattyú fehér. A hiedelem megtámadhatatlannak tűnt, hiszen minden tapasztalat kétségtelenül ezt igazolta. Az első fekete hattyú megpillantása minden bizonnyal elámított néhány ornitológust – és mindazokat, akik a madarak színének fölöttébb nagy jelentőséget tulajdonítottak –, ám a történet jelentősége mégsem ebben rejlik. Rámutat a megfigyelésen alapuló tanulásunk rettentő korlátoltságára, tudásunk ingatagságára....

... Először is: a Fekete Hattyú valamilyen tekintetben kiugróan eltérő, hiszen kívül helyezkedik mindenen, ami megszokott, túl minden elképzelhető várakozáson, mert egyetlen múltbeli eseményből sem következethetünk rá bizonyossággal. Másodsorban: hatása is extrém. Harmadrészt emberi természetünkben adódóan a rendkívüliség magyarázatára utólag különféle magyarázatokat fabrikálunk, hogy érthetővé és megjósolhatóvá próbáljuk tenni a jelenséget.”¹

1. A kérdésfelvetés aktualitása

A devizahitelezés Magyarországon – bizonyos, nem jelentéktelen történelmi előzményeket követően – a 21. század első évtizedében terjedt el nagy volumenben és vált alapvető hitelkihelyezési és -felvételi formává. Abban az időszakban tehát, amikor az 1989-90-es politikai-közjogi rendszerváltozást követően már megszilárdulni látszottak a piacgazdasági viszonyok és az államszocializmus évtizedeihez képest alapvetően átalakult a hazai gazdasági környezet, illetve annak jogi alapja. Ennek az évtizednek a két legnagyobb jelentőséggel bíró történése egy az 1990-es évek eleje óta tervezett és egy – csak néhány elemző által előre megjósolt – esemény(sor) volt: az Európai Unió (EU) Magyarországot is érintő 2004-es (majd 2007-es) keleti bővítése, valamint a 2008 őszén az Amerikai Egyesült Államokban kirobbant pénzügyi krízisből eredő és világszerte kialakult gazdasági válság. Mind az uniós csatlakozás, mind a pénzügyi-gazdasági válság alapvetően kihatott a devizahitelezésre, annak folytathatóságára, gazdasági és jogi minősítésére, jóllehet a

¹ Taleb, Nassim Nicholas: A Fekete Hattyú – Avagy a legváratlanabb hatás. Budapest, Gondolat Kiadói Kör Kft., 2012. 15. o. (a továbbiakban: Taleb: A Fekete Hattyú...).

közösségi joganyag uniós csatlakozásból fakadó tagállami alkalmazási kötelezettsége látszólag csak közvetetten, áttételesen befolyásolta a jogi értékelést. Értekezésemben – a szükséges kontextusba helyezést követően – bemutatom a magyar rendes bírósági szervezetben a 2010-es évek elején megjelent és éveken keresztül egyre növekvő számban indított, ezért a polgári peres ügyszak alapvető pertípusává váló ún. devizahiteles perek főbb jellemzőit, ennek keretében e peres eljárások ténybeli alapjait és az ez alapján érvényesített jogot. Devizahiteles per fogalma alatt kizárólag a deviza alapú hitelek (vagyis a devizában nyilvántartott, de forintban folyósított vagy törlesztett hitelek) alapján az adósok részéről a pénzügyi intézményekkel szemben indított eljárásokat értem, a jelen értekezésnek nem tárgya sem a forinttól eltérő pénznemben folyósított és törlesztett hitelekkel kapcsolatos, sem a pénzügyi intézmények által az adósokkal szembeni követelés érvényesítésére irányuló per. (A téma ilyen jellegű szűkítését a kutatások lefolytathatósága során figyelembe veendő egyes körülmények indokolták, ezért azokat az V. fejezetben külön taglalom.) Értekezésem hiánypótló szándékú abban a tekintetben, hogy a devizahitelezéssel kapcsolatos publikációkban, szakirodalomban mindeddig nem kapott kellő hangsúlyt annak ismertetése, hogy a pénzügyi intézményekkel szerződést kötő fogyasztók által indított eljárásokban pontosan mi – mely állított tények és érvényesíteni kívánt jogok összessége – képezte a peresítés alapját.

2. A kutatások szükségessége, tárgya és a megfogalmazott hipotézisek

A devizahiteles perek tartalmi jellemzőinek tudományos igényű bemutatása érdekében szükséges volt több alapkutatás elvégzése. Ezek során arra a kérdésre (kérdéscsoportra) kerestem a választ, hogy kik, milyen ténybeli és jogi alapon terjesztették elő igényeiket a devizahiteles per fogalomkörébe tartozó peres eljárások során. Ebből következően nem azt vizsgáltam és mutattam ki, hogy a peres eljárások milyen eredménnyel zárultak, hanem hogy egyáltalán mi képezte e perek tárgyát. A peres igényérvényesítés eredményességének vizsgálata nem csupán a leíró szándék miatt esett az alapkutatás körén kívül. Ennek oka volt még az is, hogy – miként arra külön kitérek – több releváns körülmény miatt úgy tekinthető, a devizahiteles perek a vizsgált időszakban nem zárultak le, ezért e pertípusra nézve a 2020-as évek első felében – néhány kérdést kivéve – még nem fogalmazhatók meg általános jellegű megállapítások az igényérvényesítés eredményességéről. Az alapkutatások előre meghatározandó szempontjainak rögzítése és a tudományos megalapozottság szempontjából

egyenként szükséges volt annak tételes és ellenőrizhető módon történő meghatározása, hogy mely eljárásokat tekintem devizahiteles pereknek, vagyis melyek ezek közös ténybeli és jogi sajátosságai. Az alap kutatás ugyanakkor lehetőséget nyújtott egy további, nagyon lényeges, nem csupán leírást, hanem értékelést is magában foglaló kérdéskör vizsgálatára. Saját jogalkalmazási tapasztalataim alapján azt a feltevést fogalmaztam meg és kíséreltem meg bizonyítani, hogy a fogyasztók részéről a pénzügyi intézményekkel szemben a 2010-es évek elejétől indított deviza alapú fogyasztói kölcsönszerződésekkel kapcsolatos perekben érvényesített jogra (annak tartalmára, az előterjesztett jogcímekre stb.) alapvetően kihatottak a 2010-es években, főként 2014-15-ben elfogadott törvények, valamint a Kúria által a tárgyban meghozott, a bíróságok számára kötelezően alkalmazandó jogegységi határozatai, továbbá az Európai Unió Bírósága (EUB) által előzetes döntéshozatali eljárások során meghozott határozatok. Hipotézisem az volt, hogy a devizahiteles perek az érvényesített jog szempontjából legfeljebb egy adott időpillanatban képeztek homogén egységet, a vizsgált időintervallumban azonban bizonyosan nem, éppen ellenkezőleg: teljesen más képet mutattak a 2010-es évek első, mint a második felében, miközben a peres eljárások ténybeli alapjai lényegében véve mindvégig ugyanazok voltak (1. hipotézis). Az alap kutatás fogyasztók által érvényesített jog változására vonatkozó feltevésem lényege abban áll, hogy annak alapját ugyan mindvégig szinte kizárólag valamilyen jogcímen állított érvénytelenség képezte, azonban míg a jogalkotás és jogalkalmazás szempontjából egyaránt kulcsnévnek tekinthető 2014 előtt a perek túlnyomórészt valamilyen külön jogszabályi előírásban tilalmazott érvénytelenség megállapítására irányultak, 2014 után ezek a jogcímek visszaszorultak és egyre inkább uralkodóvá vált az árfolyamkockázati tájékoztatás hiányára vagy elégtelen voltára alapított igényérvényesítés. További, a peres igényérvényesítésben kimutatható releváns változásként a 2014-es törvényalkotással korlátok közé szorított keresetindítás – és esetlegesen más tényezők – miatt kimutatható olyan alternatív jogcímek előterjesztése, amelyek esetében a bíróságoknak nem kellett megkövetelnie a fogyasztótól a 2014-től kötelezően előadandó kereseti többlettartalmat (2. hipotézis). Amíg az 1. és 2. hipotézis arra tartalmaz igazolandó felvetéseket, hogy miben áll a devizahiteles jogalkotás és jogalkalmazás hatása az érvényesített jog tartalmára és irányára, a 3. hipotézis e hatások egyetlen indukáló tényezőjére, a jogalkotásra fókuszál. Feltételezésem szerint a devizahiteles perek a 2010-14 közötti parlamenti ciklus átmeneti, majd a 2014-es ciklus elején lezajlott és végleges jellegűnek deklarált tárgybeli törvényalkotása ellenére azért folytatódottak, vagyis e pertípusra azért nem tekinthetünk múlt időben a 2020-as években,

mert a devizahiteles jogalkotási termékek – a törvények normaszövegei, e jogszabályok indokolása és a tárgyhoz kapcsolódó további jogalkotói aktusok alapján – nem irányultak a fogyasztói eladósodást leginkább kiváltó tényező(k) szerződéskötésig, vagyis ex tunc hatállyal történő utólagos kiküszöbölésére. Másként fogalmazva: a peres fogyasztói igényérvényesítés 2014 után döntően a jogalkotással nem rendezett érdeksérelmek orvoslására irányult. E hipotézis annyiban kapcsolódik az 1. és 2. hipotézishez, hogy míg ez utóbbiak leíró jelleggel tartalmazzák az állított változás tartalmát és irányát, e 3. egy lehetséges magyarázatot ad a változások okára. A hipotézis igazolásának elengedhetetlen feltétele a perek mennyiségére vonatkozó releváns és az ügyvolumen alakulását érdemben tartalmazó adatok elemző jellegű bemutatása. A 3. hipotézis – a devizahiteles törvények tartalma mellett – a devizahiteles perek számából, volumenéből, tehát kvantitatív tényezőkből kiindulva állítja e pertípus érvényesített jog változásában beálló változásai dacára fennálló folyamatosságát, ezzel szemben a 4. hipotézis a mennyiségi tényezőkhöz kapcsolódva a perek területi koncentrációja állandóságának igazolásául szolgál. Feltételezésem szerint – dacára a 2014-ben hatályba lépő illetékességi szabályváltozásnak – e perek túlnyomó többsége mindvégig a központi régióban, tehát a Fővárosi Törvényszéken és a Budapest Környéki Törvényszéken, illetve az e törvényszékek illetékességi területén működő kerületi- és járásbíróságokon koncentrálódott. A devizahiteles perek ilyen mértékű felülreprezentáltságát nem indokolta sem a központi régió lakosság száma, sem a polgári perekben alkalmazandó általános illetékességi szabály. A „központi régió” fogalma jelenleg már nem bír normatív tartalommal, mindazonáltal a Budapestből és Pest megyéből álló „Közép-Magyarország” 2017. december 31-ig – tehát az értekezésbeli kutatásokkal érintett időszak jelentős részében – tervezési-statisztikai régióként minősült. Központi régió alatt a továbbiakban Budapest és Pest megye (2023-tól vármegye) területét értem. [Az EU regionális politikájához való illeszkedés elősegítése érdekében még az 1990-es években alakították ki a tervezési-statisztikai régiók rendszerét, amelynek megerősítésére a területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény módosításaiban került sor. Az ország területét az Országos Területfejlesztési Konceptióról szóló 35/1998. (III. 20.) OGY-határozat értelmében hét régióra osztották, melyek között volt Közép-Magyarország, benne Budapesttel és Pest megyével. E régió 2018. január 1-jétől a Közép-magyarországi régió kettéválasztásáról szóló 2013/2015. (XII. 29.) Korm. határozatnak megfelelően kettévált Pestre és Budapestre, így Magyarország területe nyolc tervezési-statisztikai régióra tagolódik. A 21. században tartott népszámlálások adatai alapján Budapest lakossága 2001-

ben 1.759.209, 2011-ben 1.733.685, 2022-ben 1.672.443 fő, Pest megyéé ugyanezekben az időpontokban 1.071.898, 1.237.576 és 1.315.964 fő volt. Az ország teljes népességének 2001-es 10.200.298 fős, 2011-ben 9.985.722 fős és 2022-ben 9.610.403 fős létszámához képest a két területi egység összesített aránya 2001-ben 27,76%, (melyből Budapest 17,25%, Pest megye 10,51%), 2011-ben 29,76% (melyből Budapest 17,36%, Pest megye 12,4%), 2022-ben 31,1% (melyből Budapest 17,4%, Pest megye 13,7%).² Budapest és Pest megye összesített népessége tehát 2001 és 2022 között – Budapest stagnáló és Pest megye növekvő arányával – az ország népességének hozzávetőleg 30%-át tette ki, a mintegy két évtizeden belül az országosan belül némileg növekvő arányban.]

Az alap kutatásokat a nyilvános adatbázisból elérhető, illetve a Fővárosi Törvényszéken (FT) folyamatban volt peres eljárásokban lefolytatott perek egyedi adatainak összegyűjtésével és kiértékelésével folytattam le. A rendelkezésre álló nyilvános adatbázis a világhálón elérhető Bírósági Határozatok Gyűjteménye (BHGY), melyből egy meghatározott időintervallumon belül meghozott és feltöltött, valamennyi kúriai határozatot megvizsgáltam és értékeltem. Ehhez képest szűkebb merítési lehetőséget jelentett a Fővárosi Törvényszéken kérelmemre megadott kutatási engedélyben meghatározott keretek alapján lefolytatott kutatás. A kutatások közös jellemzője, hogy előre meghatározott szempontok alapján és a fenti hipotézisok igazolása vagy cáfolata céljából folytattam le azokat.

Míg a kúriai határozatok vizsgálatának indokoltsága és szükségessége – figyelemmel e felsőbb bírósági fórum országos hatáskörére – nem szorul magyarázatra, addig a Fővárosi Törvényszéken folyamatban volt perek külön vizsgálatának célszerűségét éppen a kúriai határozatokból kiolvasható, alsóbb szinten eljáró bíróságok összesített adatai, valamint az értekezésben ismertetett devizás jogalkotási folyamat egyes lépései alapozták meg. A kúriai kutatási adatbázis kialakítása olyan módon történt, hogy egyenként megtekintettem a 2012. január 1. és 2021. december 31. között a Kúria által meghozott valamennyi felülvizsgálati határozatot és e döntésekből válogattam ki az előre meghatározott szempontok alapján

² A KSH adatai, a közölt statisztika a 22.1.2.1. számú táblázatban (A lakónépesség nem, vármegye és régió szerint, január 1.) A népességszámok 2001-2011 között a 2001. február 1-jei, a 2012. évi a 2011. október 1-jei népszámlálás bázisán számított adatok. A 2013- 2022 közötti népességszámok a 2022. október 1-jei népszámlálás végleges adataiból vissza-, 2023-tól pedig továbbszámított adatok.

https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0034.html (2024.05.01.)

devizahiteles pernek minősülő peres eljárásokat. Mivel az adatgyűjtés során – egyebek között – az is egyértelművé vált, hogy mindvégig a Fővárosi Törvényszéken volt folyamatban kimagaslóan a legtöbb, utóbb felülvizsgálati eljárással érintett ügy, ez is alapot adott az e bíróságon folyamatban volt perek meghatározott szempontok alapján történő vizsgálatára. A törvényszéki ügyekben lefolytatott kutatás alapját az érvényesített jog változása vizsgálatának szándéka adta, melynek azonban volt még egy kézenfekvő oka is. Amint arra a devizahiteles jogalkotás bemutatása során kitérek, 2014-ben valamennyi folyamatban lévő devizahiteles peres eljárást törvényi úton felfüggesztették. A felfüggesztett peres eljárások túlnyomórészt egy-három éven belül folytatódtak. A felfüggesztésekre legnagyobb számban 2014 júliusában, az alapul szolgáló törvény hatályba lépését követően került sor. A törvényszéki ügyek vizsgálata során arra a kérdésre kerestem a választ, hogy azokban a perek eljárásokban, amelyeket a bíróság 2014 júliusában felfüggesztett, majd utóbb ítéletet hozott, kimutatható-e változás az érvényesített jogban a (felfüggesztés előtt benyújtott) keresetlevélbeli tartalomhoz képest (a felfüggesztés után meghozott) ítéletekben, és amennyiben igen, akkor megfogalmazható-e általános tendencia. Tehát míg a törvényszéki kutatás indokoltságát kvantitatív alapon az időben előtte elvégzett kúriai alapkutatás adatai és egyes, a 2010-es évek első felében hatályba lépett jogszabályi előírások egyaránt alátámasztották (4. hipotézis), az egyes peres eljárásokban előterjesztett keresetlevelek és a pert lezáró ítéletek érvényesített jogra vonatkozó vizsgálata – a kúriai határozatok elemzése mellett – alkalmas eszköznek tűnt az 1. és 2. hipotézis bizonyítására.

A perekben érvényesített jog alapjául szolgáló tények kapcsán szükségtelennek tartottam hipotézis megfogalmazását. Ennek indoka, hogy az értekezés peres eljárások alapjául szolgáló helyzetet bemutató részének rendeltetése éppen a ténybeli alapok ismertetése, tehát annak felvázolása, hogy milyen időintervallumon belül megkötött és mely kirovó pénzneme(ke)t meghatározó szerződéseket kötöttek a pénzügyi intézmények és az adósok. A 2000-es évek folyamataiból megállapítható tények és a döntően a 2010-es években lezajlott perek tényállásainak egybevetése eredményezhet releváns azonosságokat és különbségeket, de ennek meglátásom szerint nincs érdemi tudományos hozadéka. Mindez azonban nem jelenti a peresítés alapjául szolgáló, előzetesen rögzített szempontok alapján meghatározott tények gyűjtésének szükségtelenségét.

3. Az értekezés keretei és felépítése

Mivel a devizahiteles perek egy gazdasági-társadalmi kérdéskör jogi leképeződései, megindításukra nem került volna sor a 2000-es évek első évtizedében lezajlott tömeges magyarországi lakossági és vállalati hitelkihelyezés, valamint a mind a világ-, mind a magyar viszonylatban azonnali és drasztikus hatásokkal bíró, 2008 őszén kezdődő pénzügyi-gazdasági válság kialakulása nélkül. Ezért szükséges annak valamennyi releváns körülményére kitérő bemutatása, hogy mikor és milyen gazdasági-jogi környezetben kezdődött a magyarországi devizahitelezés, az milyen cél, vagy célok elérésére szolgált eszközül, azt mennyiben érte el, ehhez képest milyen cezúrának tekinthető a 2008-ban kirobbant válság. E kérdéseket taglalom a II. fejezetben. Mind az 1., mind a 2. hipotézis bizonyítása kapcsán szükséges volt a tisztességtelen szerződési kikötéssel, az árfolyamkockázattal, valamint további, a fogyasztók által indított perekben felmerült anyagi jogi kérdésekkel kapcsolatos uniós és magyar jogalkotási termékek és jogalkalmazási iránymutatások legalább vázlatos ismertetése. (Ehelyütt – a teljesség igénye nélkül – utalok arra, hogy pl. az EUB-határozatok, legkésőbb 2013-tól, alapvetően határozták meg a Kúria devizahitelezéssel kapcsolatos iránymutatásainak tartalmát is, a Kúria 2/2014-es polgári jogegységi határozata pedig az Országgyűlés 2014-es tárgybeli jogalkotási tevékenységének alapjául szolgált.) A jogalkotási folyamat kiterjedt egyes eljárásjogi kérdésekre is, melyekre szintén kitérek, ideértve e változások peres eljárások számára gyakorolt hatásait is. Továbbá mivel a devizahiteles jogalkotást végigkísérte az Alkotmánybíróság (AB) Alaptörvény-értelmező és normakontroll-tevékenysége, kitérek a legfontosabb AB-határozatokra és azok jogalkotást és jogérvényesítést befolyásoló megállapításaira is. E tárgykörre fókuszál a III. fejezet. A IV. fejezetben bemutatom a devizahiteles perekről közzétett statisztikákat és az adatösszességéből kirajzolódó trendeket. E fejezet egyaránt szolgál a 4. hipotézis adatokkal történő igazolására és annak bemutatására, hogy milyen mértékben és időintervallumban váltak meghatározóvá a devizahiteles perek a bírósági eljárások között. Az V. fejezet az 1. és 2. hipotézis bizonyítására lefolytatott alapkutató módszerének, kereteinek, adatainak és az adatokból kiolvasható tendenciáknak az ismertetése. A pertípus árnyalt bemutatásának szándéka indokolta e fejezetben a kúriai alapkutatásból kiolvasható további releváns jellemzők, így az érvényesített jog alapjául szolgáló főbb tények és egyes, a jogérvényesítéshez kapcsolódó és szignifikáns speciális hivatkozások ismertetését. A VI. fejezet célja a 3. hipotézis releváns jogalkotási termékek (azok normaszövege és a szükséges

mértékig az indokolása) elemzése általi igazolása. A VII. fejezetben a perindítások szükségességének kérdését tárgyalom a felvázoltak tükrében, továbbá kitérek arra, hogy a fogyasztók által érvényesített jog volt-e (lett volna-e) az egyetlen alkalmas eszköz érdeksérteik orvoslására. A VIII. fejezetben összefoglalom a dolgozat főbb megállapításait. A kontextusba helyezés és a perstatisztikák szempontjából egyaránt releváns, hivatalos és annak nem minősülő, de a nyilvánosság tájékoztatásának céljából közzétett, az értekezésben hivatkozott adatok jelentős részének közös jellemzője az elnagyoltság. Mivel azonban több alapvető tény és folyamat vonatkozásában kizárólag ezek a – legfeljebb nagyságrendeket bemutató – adatok álltak rendelkezésre, ezekből kellett kiindulni. Valamennyi ilyen jellegű adat felmerülésénél utalok e tényre, illetve az árnyalt bemutatás érdekében – amennyiben lehetséges – igyekszem meghatározni az adattorzító tényezőket.

A devizahitelezés és az abból eredő társadalmi problémaösszesség nem kizárólagos magyar sajátosság, a kelet-közép-európai régió számos további országában fajsúlyossá vált, különösen 2008 után. A felmerült problémák megoldására alkalmazott megoldások országonként eltérőek, amely a devizahitelezés pénzügyi-gazdasági életbeli súlyának, az egyes jogrendszerek releváns szabályozási tartalmának és egyéb tényezőknek a következménye. Mivel értekezésem célja a magyarországi, a fogyasztók által a pénzügyi intézményekkel megkötött deviza alapú kölcsön- és egyéb, de e fogalomkörbe tartozó szerződések tárgyában indított perekkel kapcsolatos igényérvényesítés – annak ténybeli alapjai és az érvényesített jog minél részletezőbb – bemutatása, a felvázolt háttér (a jogi és gazdasági környezet, illetve azok változása) pedig a perek kapcsán releváns kérdések és folyamatok megértésére szolgál, a régió további országaiban alkalmazott megoldások taglalása a jelen értekezés kereteit meghaladja, ezért azokra nem térek ki.

Értekezésem – a kutatással érintett témákban feltétlenül – egy pillanatfelvétel, és miközben eltelt időintervallumokat ír le és értékel, egyben azt is hivatott bizonyítani, hogy e kérdéskör jogilag bizonyosan nem tekinthető lezártnak. Ennek oka az, hogy több alapvető kérdés jogalkotói és jogalkalmazói megválaszolása nem történt meg. Igyekszem elhatárolni e kérdéseket azoktól, amelyek már nyugvópontra jutottak.

4. Az alkalmazott formai szabályok

A hivatkozások forrásainak feltüntetése érdekében az alábbi rendszert használok. Könyvre történő hivatkozásnál: a szerző(k) teljes neve – kettőspont – a könyv címe – pont – a kiadás helye (amennyiben feltüntették) – vessző – a kiadó neve – vessző – a kiadás éve – pont – az oldalszám ponttal, a számot követően az „o.” rövidítéssel. Tanulmánykötetben, szerkesztett műben történő hivatkozásnál: a szerző(k) teljes neve – kettőspont – a mű címe – pont – In – kettőspont – a szerkesztő(k) neve, zárójelben a „szerk.” toldattal – kettőspont – a tanulmánykötet, szerkesztett mű címe – pont – a kiadás helye – vessző – a kiadó neve – vessző – a kiadás éve – pont – a teljes mű oldalszáma ponttal, a számot követően az „o.” rövidítéssel – vessző – a hivatkozott közlés oldalszáma ponttal, a számot követően az „o.” rövidítéssel. Folyóiratban szereplő műben történő hivatkozásnál: a szerző(k) teljes neve – kettőspont – a mű címe – pont – In – kettőspont – a folyóirat címe – vessző – a folyóirat évfolyama – perjel – a folyóirat száma – pont, vessző – a teljes mű oldalszáma ponttal, a számot követően az „o.” rövidítéssel – vessző – a hivatkozott közlés oldalszáma ponttal, a számot követően az „o.” rövidítéssel. (Számzás hiánya esetén a folyóirat évfolyamát követően elmarad a perjel és az évfolyamot a hónap követi.) Doktori értekezésnél történő hivatkozásnál: a szerző teljes neve – kettőspont – az értekezés címe – pont – a témavezető(k) neve – pont – az egyetem elnevezése – pont – a benyújtás helye – vessző – a benyújtás évszáma – az oldalszám ponttal, a számot követően az „o.” rövidítéssel – az URL cím (webcím) – a világhálón általam történt letöltés időpontja (zárójelben és arab számmal, az év, hónap és nap megadásával, ezeket ponttal elválasztva). További, a világhálón közzétett és elérhető felhasznált anyagok (beszámolók, jelentések, közlemények, cikkek stb.) esetén a beszámoló, jelentés, közlemény, cikk stb. címe (amennyiben közölték), a megjelenés időpontja (év, hónap, nap megadásával), a szerző neve (amennyiben közölték), a kiadó és a felelős kiadó neve (beszámoló, jelentés esetén, amennyiben közölték). Valamennyi internetről letöltött hivatkozás esetén a doktori értekezésnél jelzett módon tüntetem fel az URL címet és a letöltés időpontját. A bibliográfiában feltüntetett források többszöri hivatkozásánál az első, teljes hivatkozás során zárójelben közlöm a hivatkozott adatok rövidítését, amely a szerző vezetéckneve (több azonos vezetécknevű szerző esetén az utónév is), valamint a hivatkozott mű címének első szava (névelővel kezdődő cím esetén az utána következő szó, jelzős szerkezetnél a teljes szerkezet). A második és azt követő hivatkozásoknál ezeket az adatokat az „... i. m.” rövidítéssel és a hivatkozott/idézett

oldalszám megjelölésével közlöm. A jogszabályokat – ideértve a magyar és az uniós egyaránt – többszöri hivatkozás esetén az első során rövidített elnevezéssel látom el (amennyiben ezt a jogszabály tartalmazza, akkor azzal). Magyar jogszabályok esetén az első hivatkozásnál ismertetem a jogszabály számát és teljes címét (ezek sorrendjét a szöveggörnyezet határozza meg), uniós normáknál a jogszabály kibocsátóját, számát és a jogszabály teljes címét. A bírósági határozatok esetén megnevezem a határozatot hozó bíróságot és megjelölöm a határozat teljes számát; az Alkotmánybíróság határozatánál a határozat számát és a meghozatal időpontját, valamint az „AB” rövidítést követően a határozat formáját (határozat vagy végzés). Az EUB határozatait kapcsán a bírósági határozat számát és a határozat formáját tüntetem fel. Az EUB határozatainak ismételt hivatkozása esetén a bírósági határozat számát jelölöm meg. A Kúria (és jogelődje, a Legfelsőbb Bíróság) iránymutatásai közül a kollégiumi vélemény első hivatkozása során feltüntetem a vélemény számát, a meghozatal időpontját, valamint a vélemény teljes címét (ez utóbbi másik két elemhez képesti sorrendjét a szöveggörnyezet határozza meg), az ezt követő hivatkozásoknál a vélemény számát és a „... (pl. PK) vélemény” rövidítést alkalmazom. A jogegységi határozatok esetében feltüntetem a határozat számát és – amennyiben van, akkor – a teljes címét (ezek sorrendjét szintén a szöveggörnyezet határozza meg), az ezt követő hivatkozásoknál a határozat számát és annak jogágra utaló rövidítését (pl. 6/2013. PJE). Az egyszerűbb hivatkozhatóság érdekében valamennyi, az értekezésben többször említett szervezet, intézmény, bíróság, pénznem stb. esetében annak közismert (ennek hiányában több szó esetében a szavak kezdőbetűiből állón alapuló) rövidített elnevezését használom.

A bírósági határozatokban (ideértve az iránymutatásokat is), a jogirodalomban és esetenként a jogszabályi rendelkezésekben következtelenül használják a „devizaalapú/deviza alapú” terminus technicust. Az értekezésben az MTA által helyesnek tekintett írásmódot, a deviza alapút használom.³ Ettől kizárólag abban az esetben térek el, amennyiben az átvett bírósági határozat, jogszabályi előírás, hivatkozott vagy idézett szakirodalmi közlés az egybeírt változatot használja. Jogszabályok, bírósági döntések, iránymutatások esetében az első feltüntetést követően a megjelölt rövidítést használom; idézett szövegben történő

³<https://www.helyesiras.mta.hu/helyesiras/default/hqa?page=58&qcat1=K%C3%BCI%C3%B6n%C3%ADr%C3%A1s%E2%80%93egybe%C3%ADr%C3%A1s> (2024.05.01.)

Ugyanilyen tartalmú közlést tartalmazott prof. Dr. Balázs Géza nyelvész válasza e-mailben történt megkeresésemre.

megjelölésük során az érthetőség érdekében a [] karakterekkel beszúrás tartalmazza a rövidítést.

A kutatás módszertanát és a lefolytatott kutatás adatait ismertető, valamint elemző V. fejezetben a feldolgozott bírósági határozatokra és egyéb peres iratokra speciális rövidítési és hivatkozási rendszert alkalmazok, melyeket részleteiben a fejezetben ismertetek. A rövidítési rendszer alkalmazásának oka, hogy a kutatás során előre meghatározott kritériumok alapján folytattam le az adatok gyűjtését és csoportosítását, és ezek használata lényegesen egyszerűbb a kialakított betűkódok alkalmazásával. A kutatás tárgyául szolgáló peres ügyeket számos különböző szempont alapján, többször csoportosítottam, egy ügy rendszerint több kategóriában előfordul. Ez indokolta a peres ügyszámok egyedi – és a mellékletekben közölt bírósági ügyszám melletti feltüntetése miatt visszakövethető – sorszámmal ellátását.

II. A devizahitelezés kialakulása és 2000-es évekbeli gyakorlata Magyarországon

1. Egy országgyűlési határozat és az alapjául szolgáló folyamatok jelentősége

A magyar Országgyűlés a 21/2012. (III. 20.) OGY határozatban fogadta el a 2002-2010 közötti lakossági deviza-eladásodás okainak feltárásáról, valamint az esetleges kormányzati felelősség vizsgálatáról szóló jelentést (Bizottsági jelentés).⁴ A Bizottsági jelentést az Országgyűlés Alkotmányügyi, igazságügyi és ügyrendi bizottsága készítette, a 60-61. oldal az alábbi általános megállapításokat tartalmazza: „A felelősségi kérdéskör sommás összefoglalása talán az alábbiak szerint fogalmazható meg:

- az országot a gazdaság érdekeit több oldalról megvizsgált és a körülményeket is figyelembe vevő gazdaságpolitikai környezetbe és ehhez szolgáló eszközökkel kell képviselni és nem feltétlenül a hatalomgyakorlás megtartásának eszközeként kell ezekre az instrumentumokra tekinteni, (kormányzati felelősség)
- a létező jogszabályokat be kell tartatni, illetve szükség esetén fejleszteni kell azokat, viszont nem lenne szabad hamis illúziókba ringatni a választókat . (a magyar állam és önálló jogosítványokkal rendelkező független szervezetek felelőssége).
- tisztességes szerződéseket kell kötni, és az elemi szakmai szabályokat be kellene tartani (bankrendszer és Felügyelet felelőssége);
- megkötött szerződéseket be kell tartani, és felnőtt emberként felelősséget kell vállalnunk a korábbi, időközben tévesnek bizonyult döntéseinkért (adósok felelőssége);”⁵

⁴ A Bizottsági jelentés az Országgyűlés honlapján az alábbi linken elérhető: <https://www.parlament.hu/irom39/05881/05881.pdf> (2024.07.12.)

Az idézett rész tagolása és helyesírása – miként valamennyi továbbié is – eredeti.

⁵ E megállapításokhoz nagyon hasonlóan összegezte a felelősségi kérdéskört Pitz Mónika és Schepp Zoltán közös tanulmánya: „A felelősségi kérdéskör röviden három fő pontba sűríthető:

1. Tisztességes szerződéseket kell kötni, és az alapvető szakmai szabályokat be kell tartani (bankrendszer). 2. A megkötött szerződéseket be kell tartani, és felelősséget kell vállalni a tévesnek bizonyult döntésekért (adósok). 3. Gondoskodni kell a jogszabályok betartásáról, illetve szükség esetén fejleszteni kell azokat (a magyar kormány és a független szervezetek).”

A Bizottsági jelentés elfogadásának időpontjáig az Országgyűlés már több, az értekezés III. fejezetében részletezett törvényt és törvénymódosítást fogadott el a lakossági deviza alapú kölcsönszerződéseket érintően; ennek részeként egy – szintén taglalt – törvénymódosítás következtében 2010 után lényegében megszűnt a jelzálogjoggal biztosított lakossági deviza alapú hitelkihelyezés Magyarországon. Az okokat és felelősségi kérdéseket taglaló Bizottsági jelentés összeállítása és annak parlamenti vitája, majd országgyűlési határozattal történő elfogadása tehát a deviza alapú fogyasztói kölcsönszerződésekkel kapcsolatos jogalkotással párhuzamosan, de a szerződéskötési és folyósítási időszakot követően történt. A kontextusba helyezés érdekében szükséges a peres eljárások alapjául szolgáló helyzet – a főbb tények és folyamatok – vázlatos bemutatása. Ebben az – előzményi ismertetésnek és fogalmi tisztázásnak egyaránt tekinthető – fejezetben három kérdésre térek ki, nevezetesen a deviza alapú hitel meghatározására; arra, hogy milyen jogi környezetben terjedt el; továbbá mely tényezők hatottak közre abban, hogy a 2000-es években alapvető hitelfajtává vált.

2. A deviza alapú hitel fogalma és jogi szabályozási környezete 2010-ig

2.1. A fogalom-meghatározás, illetve annak hiánya

Témánk aspektusából alapvető jelentősége van annak, hogy miközben a deviza alapú hitel konstrukciója az ezredfordulót követően néhány év alatt – beleértve az uniós csatlakozás időszakát is – elterjedt, a jogalkotó a hitelek kihelyezésének időszakában szinte mindvégig adós maradt e hiteltípus jogszabályi meghatározásával. A deviza- és a deviza alapú hitelek fogalmának normatív meghatározása 2010-ben kormányrendeleti szabályozás keretében történt meg első ízben. A teljes hiteldíj mutató meghatározásáról, számításáról és közzétételéről szóló 83/2010. (III.25.) Korm. rendelet (THM rendelet) 1. §-a a jogszabály tárgyi hatályát úgy határozta meg, hogy előírásait a fogyasztónak nyújtott hitelről szóló 2009. évi CLXII. törvény (Fnyht.) hatálya alá tartozó hitel és pénzügyi lízing esetén kell alkalmazni, az értelmező rendelkezéseket tartalmazó 2. §-ának 1. pontja szerint devizahitel: forinttól eltérő pénznemben folyósított és törlesztett hitel; a 2. pontban deviza

Pitz Mónika – Schepp Zoltán: A lakossági devizahitelezés problémája. In: Köz-gazdaság, 2013/3., 167-180. o., 179-180. o. (a továbbiakban: Pitz – Schepp: A lakossági devizahitelezés...).

alapú hitel: devizában nyilvántartott, de forintban folyósított vagy törlesztett hitel. Miközben tehát a jogalkotó a 2008-as válság kirobbanását követően az Fnyht.-ben – annak 32. §-ának (1) bekezdése értelmében bizonyos kivételekkel a 2010. június 11-ét követően kötött szerződésekre alkalmazandóan – törvényi úton szabályozta a fogyasztónak nyújtott hiteleket, a 2009. december 30-án kihirdetett törvény meghozatalakor és hatályba lépésekor még semmilyen korlátozás alá nem eső deviza alapú hitel fogalmát az Fnyht. 30. § a) pontja alapján megalkotott kormányrendeletben szabályozta. A deviza alapúság fogalmát tehát a peresített szerződések megkötésekor nem határozta meg jogszabály, ami utóbb számos kérdést vetett fel a jogalkalmazás során is. A Kúria első ízben a 6/2013. számú PJE határozatban (6/2013. PJE) definiálta a fogalmat. Ennek indokolása III/1. pontja rögzíti, hogy a deviza alapú kölcsönszerződések elterjedésekor jogszabály nem határozta meg a deviza alapú kölcsön fogalmát, ugyanakkor a betéti kamat, az értékpapírok hozama és a teljes hiteldíjmutató számításáról és közzétételéről szóló 41/1997. (III. 5.) Korm. rendelet (THM 1. rendelet) 11/B. §-ában és 13. §-ában – a fogalom meghatározása nélkül – a THM kiszámításával összefüggésben megtalálhatóak voltak a jogintézményre vonatkozó szabályok. A 6/2013. PJE indokolásában felhívott THM 1. rendelet 11/B. §-át a 324/2004. (XII.6.) Korm. rendelet 5. §-a iktatta be, e módosító rendelet 11. §-ának (2) bekezdése alapján a 2005. január 1. napját követően kötött lakossági kölcsönszerződések esetében kell alkalmazni. A 11/B. § (1) bekezdése a 324/2004. (XII.6.) Korm. rendelet 11. §-ával megállapított szöveg. A 6/2013. PJE által szintén felhívott, ugyancsak a 324/2004. (XII.6.) Korm. rendelettel, annak 8. §-ával megállapított és e módosító rendelet 11. §-ának (2) bekezdése alapján a 2005. január 1. napját követően kötött lakossági kölcsönszerződések esetében alkalmazandó 13. § a pénzügyi intézmény által a THM-re alkalmazandó kereskedelmi kommunikáció kötelező elemeiről rendelkezett. Az tehát megállapítható, hogy a deviza alapú hitel fogalmát jogszabály 2010-ig, a THM rendelet hatályba lépéséig nem definiálta, a THM 1. rendelet módosításával beiktatott 11/B. §-ból legfeljebb kikövetkeztethető a tartalma: az (1) bekezdésben előírtan deviza alapú kölcsönök esetén az ügyfél által teljesített fizetéseket forintban kell számításba venni, míg a (3) bekezdés szerint deviza alapú kölcsönök esetén a szerződésben és a kereskedelmi kommunikációban fel kell tüntetni, hogy a THM meghatározása a forint fizetések vagy a kölcsön devizanemében teljesített fizetések alapján történt-e. Az is megállapítható, hogy ez utóbbi – legfeljebb közvetett – meghatározás is csak 2005. január 1. után megkötött lakossági kölcsönszerződések esetében alkalmazandó, amely időbeli hatály eltér az uniós joganyag

alkalmazásától (2004. május 1.). Mindebből az a következtetés adódik, hogy – a kutatási adatokból kitűnően – a peresített szerződések döntő többségét olyan időszakban (2010. június 11-ét megelőzően) kötötték, amikor a deviza alapú hitel fogalmát nem határozta meg jogszabály.

A THM rendelet 2. §-ának 2. pontjával összhangban áll a 6/2013. PJE rendelkező részének 1. pontja a deviza alapú hitel lényeges tartalmát illetően [az előbbi szerint a deviza alapú hitel: devizában nyilvántartott, de forintban folyósított vagy törlesztett hitel, az utóbbi értelmében a felek a hitelezőnek és az adósnak a kölcsönszerződésből fakadó pénztartozását egyaránt devizában határozták meg (kirovó pénznem), és azt mindkét fél forintban volt köteles teljesíteni (lerovó pénznem)]. Még egyértelműbb és a kormányrendeleti meghatározással egyező a 6/2013. PJE indokolása III/1. pontja 2. bekezdésének azon megállapítása, mely szerint akár hitel-, akár kölcsönszerződésnek nevezték a jogszabályok vagy a felek a jogviszonyukat, az adós olyan konstrukcióban szerezte meg idegen pénz időleges használatának a jogát, amelyben a kirovó és a lerovó pénznem eltér. Tehát a felek a pénztartozást úgy határozzák meg, hogy az adós az esedékességkor annyit fog forintban fizetni (leróni), amennyi megegyezik a szerződésben tipikusan svájci frankban, euróban, japán jenben kirótt pénztartozással.

2.2. A devizaliberalizáció lépései és jelentősége

A normatív meghatározás peresített szerződéskötéskori hiánya nem jelenti azt, hogy a deviza alapú konstrukció és annak alkalmazása jogszabályi tilalom alá esett volna. Ez a devizaliberalizáció rendszerváltozást követően több lépésben megtörtént folyamatából következett. Az 1996. január 1-jén hatályba lépett, a devizáról szóló 1995. évi XCV. törvény (Dtv.) preambuluma deklarálja, hogy az Országgyűlés a piacgazdaság kiépítésének következetes folytatásaként, a devizagazdálkodás eddigi korlátozásait fokozatosan felszámolva, a forint – nemzetközi szervezetek által is elfogadott szintű – konvertibilitását megvalósítva alkot törvényt a deviza, vagy valuta vásárlásának és felhasználásának szabályairól. A törvény 3. §-ának 4. pontja értelmében deviza: külföldi pénznemre szóló követelés (pénzhelyettesítő eszköz, bankszámla- és egyéb pénzkövetelés). A XII. fejezet rendelkezik a hitelekre, biztosítékokra vonatkozó szabályokról. A Dtv. végrehajtásáról szóló 88/2001. (VI.15.) Korm. rendelet 5. §-a szabályozza a devizabelföldi által devizakülfölditől

felvehető hitelfelvétel kereteit. A 6. § (1) bekezdése lehetővé teszi, hogy a felek kifejezett megállapodása alapján a devizabelföldiek egymás közötti fizetési kötelezettségének teljesítése során olyan fizetési kikötést is alkalmazhatnak, amely deviza, valuta valóságos szolgáltatására irányul [Dtv. 10. §-a, 35. § (8) bekezdése, 45. § (11)-(12) bekezdése, 46. § (6) bekezdései], azzal a megszorítással, hogy a (3) bekezdés értelmében a közteherfizetési kötelezettség kizárólag forintban teljesíthető. A devizaliberalizáció utolsó lépéseként a devizakorlátozások megszüntetéséről, valamint egyes kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2001. évi XCIII. törvény preambuluma úgy rendelkezik, hogy az Országgyűlés a piacgazdaság kiépítésének következményeként, a forint konvertibilitását teljessé téve, az Európai Unióhoz történő csatlakozásra való felkészülés érdekében törvényt alkot a devizakorlátozások megszüntetéséről, a tőke szabad áramlásának elősegítéséről. E, bizonyos kivételekkel 2002. január 1-től hatályos jogszabály 2. §-ának 3. pontja a korábbi törvényi szabályozással egyezően definiálja a deviza fogalmát. A részben a piacgazdasági viszonyoknak megfelelő szabályozási környezet kialakítása, részben az uniós csatlakozás miatt szükséges jogharmonizáció végrehajtása érdekében több lépésben megtörtént devizaliberalizáció jelentősége abban áll, hogy legkésőbb a 2001-ben elfogadott jogszabályok alapján a deviza alapú hitel normatív meghatározásának hiányában is lehetőség nyílt deviza- és deviza alapú hitelek folyósítására. Mindebből azonban csupán annyi következik, hogy a deviza alapú szerződések megkötése nem esett semmilyen jogszabályi tilalom alá, ugyanakkor nem szolgál magyarázatul a deviza alapú hitel tömegessé válására. Ennek okai túlnyúlnak a devizaliberalizáció tényén.

3. A deviza alapú hitelek elterjedését elősegítő releváns folyamatok és a lakossági eladósodás kialakulása, mértéke

3.1. A Bizottsági jelentés főbb tény- és értékelő megállapításai

A Bizottsági jelentés 5-11. oldala 1. pontként, „Tények röviden kronológiában” címmel foglalja össze a megállapításaihoz alapul vett tényeket. Hivatkozva az Állami Számvevőszék (ÁSZ) 09-08. számú 2009. áprilisi jelentésének 11-12. oldalára megállapítja, hogy a lakosság devizahitel állománya a bekövetkezett válság közepette, 2008. december 31-én 6552,2 milliárd forint volt, amely az összes lakossági hitel 68,5%-át tette ki. Ugyanebben az időpontban az összes hitelből közel azonos mértékű volt a háztartások fogyasztási és egyéb

hiteleinek aránya a lakáscélú hitelekkel, alig volt különbség, amely 1,3 és 5% között mozgott. Amint a Bizottsági jelentés 5. oldala kiemeli, ennél is meglepőbb, hogy a devizában fennálló adósságon belül a fogyasztási és egyéb hitelek részaránya magasabb volt 2008 végén, mint a lakáshitelek részaránya. Ugyancsak hangsúlyozza, hogy a háztartások fogyasztási és egyéb hiteleinek jó része szabad felhasználású jelzáloghitel, amelyhez lakás-, illetve ingatlanfedezetek kapcsolódnak. A makrogazdaság szempontjából azt tekinti kezelendő problémának, hogy jelenleg [a Bizottsági jelentés összeállításakor] a lakossági devizahitelek állománya 6,6 billiárd (1 billiárd 1000 milliárd forint) forintot tesz ki, amely a 2010. évi GDP megközelítően 24%-a. A 6-7. oldal megállapítja: „Kronológiájában a 2000. év elejétől induló lakástámogatási rendszer alapozza meg részben a háztartások erősödő hitelezésének, majdan a devizahitelezés folyamatát, de a forintbitelek és a devizahitelek közötti információs aszimmetriák és emellett a magasan tartott jegybanki alapkamat 2003-évtől kezdődően nagy volumenben nyomja a hitel igényeket a devizapiaci hitelezés felé. ... valamennyi további elem alapvetően alárendelt szerepet játszik ezen tények vonatkozásában. A tények alapvetően azt igazolják, hogy a lakáscélú állami támogatásokról szóló 12/2001. (I.31.) Kormányrendelet generál olyan lakásépítéshez kapcsolódó kamattámogatási konstrukciókat, amelyek hatalmas volumenben indítanak el reálgazdasági hatásokat és így létrehozzák a megfelelő otthonteremtés kielégítésének oly régen hiányzó lehetőségeit. A 2000-2002 évek közötti lakástámogatási rendszerre fordított költségvetési kiadások a kedvezően alakuló reálgazdasági folyamatokból származó bevételekből alapvetően megtérültek és esély volt arra, hogy a hosszú távú költségvetési terhek is kompenzálhatók legyenek, ha folyamatosan tartható növekedés jellemzi a gazdaságot. Jól megvilágítja ezt a vállalt kötelezettséget az a megállapítás az ÁSZ Jelentésben [ÁSZ 09-08. számú jelentés 2009. április, 14. oldal], miszerint 2008-ban előzetes számítások alapján a kamattámogatások a GDP 0,7-0,8%-át tették ki, szemben a 2000. évi 0,1%-kal. A kamattámogatások, kedvezmények 2003-tól történő folyamatos csökkenése, de jelesül a támogatott hitelkonstrukciók 6%-os, ügyfél által fizetendő kamat maximumának eltörlése egy csapásra drágává tette (16%) a forinthitelt és a forint források egyébként is kis volumene miatt a lakosság a devizahitelezés felé fordul, sajnos csak a kamatkülönbségeket értékelve. A 2003-2004. évtől gyorsuló ütemben elinduló devizahitelezés alapvető koncentrációs pontja nem volt más, mint a kamat, azaz a háztartások, úgy a fogyasztási és egyéb hitelek, mind a lakáshitelek tekintetében is azt értékelték, hogy a deviza kamatok alacsony értéket mutattak, szemben a forint kamatokkal, és különböző hatásokat, de különösen hosszabb távú

eshetőleges jelenségeket nem kalkuláltak megfelelő alapossággal.” (A lakáshitelek melletti egyéb felhasználási cél devizahiteleken belüli jelentős arányát a kérdést tárgyaló szakirodalmi megállapítások is egyöntetűen kiemelik, így pl. Bodzási Balázs: „A devizahitelezésben kezdetben a lakáscélú hitelek domináltak, később azonban egyre népszerűbbek lettek a szabad felhasználású jelzáloghitelek is, amelyeket lényegében fogyasztási célokra fordítottak a háztartások.”⁶)

A Bizottsági jelentés 8. oldala megállapítja, hogy a piacgazdaság lakosság által ismeretlen felgyorsuló folyamatai közepette a pénzügyi kultúra megszerzése háttérbe szorult valamennyi olyan szegmensben, ahol a tájékoztatást és ismeretszerzést meg lehetett volna oldani. „Véleményünk szerint a nem vitathatóan jó szándékú tájékoztatások, majd később a kockázatfeltáró nyilatkozatok nem voltak elegendőek ahhoz, hogy a lakosság kellőképpen érzékenyen nyúljon a devizahitel felé, hiszen az alapösszefüggések, alkalmazott instrumentumok ismerete nélkül csak szimpla kamatoldali gondolkodás és nem jól értékelt kockázatvállalás történt meg. Ezen tények nem megfelelő felismerése a PSZÁF és a Bankfelügyelet részéről azt is jelentette, hogy sem a fogyasztóvédelmi feladatok, sem a korrekt szakmai tájékoztatások nem voltak elegendőek és nem hozták létre azt a környezetet, amelyben helyes döntéseket lehetett volna hozni a hitelfelvevőknek.” (Bizottsági jelentés 8. oldala) A Bizottsági jelentés 10. oldala kiemeli, hogy a 2008-ban kitört válság hatására a reálgazdasági gyengülés mellett a forint euróval szembeni gyengülése, majd a svájci frank szinte valamennyi valutával szembeni erősödése, a kockázati felárak emelkedése jelentősen megnövelte a háztartások törlesztőrészleteit. A tényeket ismertető szerkezeti egység végezetül megállapítja: „Nem lenne teljes a tények rövid időrendben történő rögzítése anélkül, hogy ne ejtenénk szót a már leírt eseményekkel szembeni nemzetközi szervezetek megnyilvánulásáról, illetve a hazai intézmények létező – habár erőtlen – figyelemfelhívásairól. A Magyar Nemzeti Bank a 2004. évi stabilitási jelentésében már kitért a devizaalapú lakásfinanszírozás addicionális kockázatainak bemutatására, amely mellett elismerte, hogy a jegybanki kamatemelés is hozzájárult ahhoz, hogy a bankok és a

⁶ Bodzási Balázs: A deviza alapú fogyasztói kölcsönökhöz kapcsolódó problémák kezelésére irányuló jogi lépések Magyarországon. In: Bodzási Balázs (szerk.) Devizahitelezés Magyarországon: A devizahitelezés jogi és közgazdasági elemzése. Budapest, Budapesti Corvinus Egyetem, 2019. 57-94. o., 61. o. (a továbbiakban: Bodzási: A deviza alapú fogyasztói kölcsönökhöz...).

háztartások a devizahitelezés felé fordultak. Véleményünk szerint már itt – tehát a 2004. évi stabilitási jelentés kapcsán – kellett volna, hogy kezdeményezzen a Nemzeti Bank lépéseket kormányzati szinten, és önmaga is kellett volna, hogy lépéseket tegyen a hitelintézetek felé, részben korlátozó, másrészt kockázatfeltáró és megosztó tartalmú intézkedések mentén.

A nemzetközi szervezetek (Nemzetközi Valutaalap, Európai Bizottság, Világbank, Európai Központi Bank) és a Deutsche Bank szinte egybehangzóan hívták fel a figyelmet a devizahitelezés kockázataira, és ugyan nem „követeltek” lépéseket, de hatáselemzéseikre hivatkozva stabilitási szempontból minősítik az átlagostól nagyobb kockázatúnak a hazai gyakorlatot.”

3.2. Az MNB adatszolgáltatásaiból kiolvasható főbb tények és tendenciák, a tájékoztatás kérdésköre

A Bizottsági jelentésben hivatkozott, az MNB által kiadott, 2004. júniusi keltezésű Jelentés a pénzügyi stabilitásról (2004-es I. stabilitási jelentés) „A devizaalapú lakásfinanszírozás addicionális kockázatait” címet viselő VI.1. pontja az „Új helyzet a lakáshitelezésben” alcímet követően így összegezte a releváns tényeket: „2003 decemberében szigorították az állami lakástámogatási rendeletet. Lecsökkentették a piaci hozamoktól függő, az új és a használt lakás megszerzésére nyújtott állami támogatás mértékét, így emelkedett az ügyfelet terhelő költség, ezzel párhuzamosan 1,8–3,2%-ra csökkent a bankrendszeri teljes bruttó marzs. A bankok a jelenlegi devizaalapú termékeknél átlagosan 5,2%-os marzsot realizálnak. A használt lakásra felvehető támogatott hitelek maximális összegét pedig a korábbi 15 millióról 5 millió forintra csökkentették. A júniusi és novemberi jegybanki kamatemelések hatásaként a forint- és devizakamatok közötti különbség drasztikusan megugrott. A támogatott hitelek az ügyfelek számára jelentősen megrágultak. Ez a két tényező új helyzetet teremtett a lakáshitelezésben, mely a keresleti és a kínálati oldal figyelmét is a devizaalapú konstrukciók felé fordította. Feltételezésünk szerint, melyet a banki tapasztalatok is alátámasztanak, hitelfelvételkor a hiteligénylők egy jelentős része elsődlegesen az aktuális kamat- és árfolyamszint melletti hitelköltségek havi mértékének ismeretében dönt, és jellemzően – az addicionális kockázatok mérlegelése nélkül – azt a konstrukciót választja, melynek havi törlesztése a legkisebb. Ezek alapján, rövid távon a devizaalapú konstrukciók a jelenleg alacsonyabb hitelköltségük miatt valószínűleg kiszorítják egyrészt a piaci forinthiteleket, másrészt a használt lakásra vonatkozó támogatott

hitelek egy részét (ahol ráadásul kisebb a lehetséges hitelösszeg), illetve kiegészítik ez utóbbit. Jelenleg még az új lakásra vonatkozó támogatott konstrukciónak is versenyt támasztanak.”⁷ A nemzetközi pénzügyi válság 2008-as kirobbanását követően az MNB részéről kiadott, 2009. áprilisi keltezésű Jelentés a pénzügyi stabilitásról (2009-es stabilitási jelentés) „Hitelkockázatok” címet viselő 2.1.1. pontja egyebek között megállapította: „A devizahitelezés korábbi években megfigyelt felfutása a pénzügyi stabilitási kockázatokat növeli. A magas kockázati prémium miatti forint-deviza kamatkülönbözet, a stabil árfolyam és a bankok oldaláról megvalósuló erős hitelkínálati nyomás következtében az elmúlt években a háztartások döntően devizában adósodtak el, így mára a devizahitelek aránya meghaladja a 70 százalékot.... Mivel az ügyfelek jelentős része nem számolt az árfolyamkockázattal, ezért a természetes fedeztek hiánya rendkívül érzékennyé teszi őket az árfolyam alakulására. Ebből adódóan egy tartós forintgyengülés esetén megnövekedhet a nemfizetés kockázata. A nemfizetés kockázatát ugyancsak erősítheti, hogy a bankok növekvő finanszírozási költségeinek áthárítása miatt is emelkedhetnek a devizahitelek törlesztőrészei.”⁸ Az MNB által a deviza alapú hitelek elterjedésével érintett időszakban kiadott pénzügyi stabilitási jelentésekből és a több MNB-tisztviselő által írt tanulmányban⁹ közölt, MNB által szolgáltatott adatok szerkesztéséből további kép alkotható a főbb folyamatokról és azok eredményeiről, valamint egyes releváns tények kiváltó okairól. Több diagram adatai a „háztartási” személyi körre vonatkoznak, mely fogalom a lakossági és egyéni vállalkozói állomány együttes számait tartalmazza. Az egyéni vállalkozói kör – a III. fejezetből kitűnően – kívül esik a devizahiteles jogalkotás körén, ezért a lakossági adatokkal együttes bemutatása statisztikatorzító hatású, mindazonáltal az adatok a

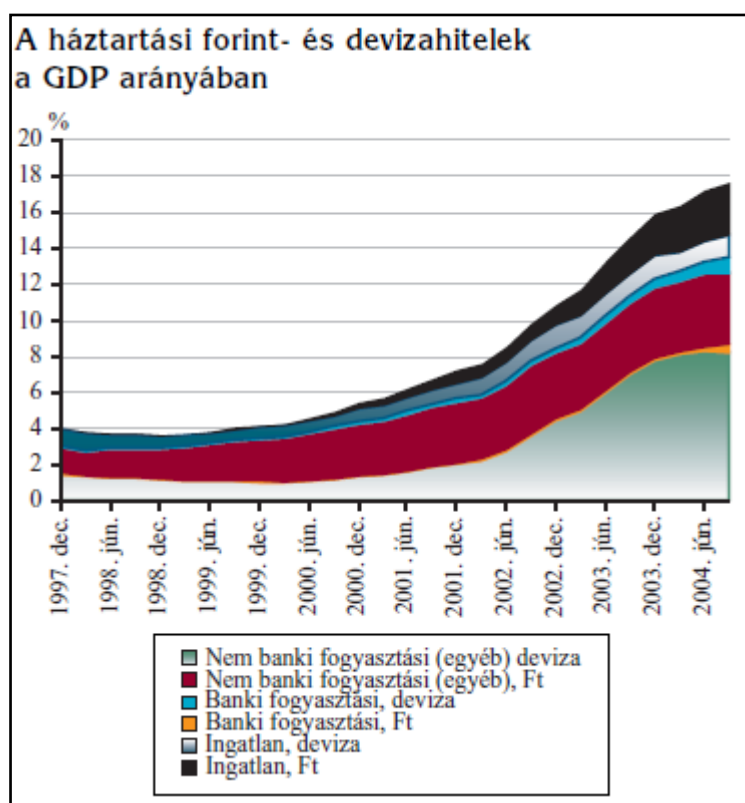
⁷ Magyar Nemzeti Bank: Jelentés a pénzügyi stabilitásról, 2004. június. Készítette: a Magyar Nemzeti Bank Pénzügyi stabilitási főosztálya és a Magyar Nemzeti Bank Közgazdasági főosztálya. Kiadja: Magyar Nemzeti Bank. Felelős kiadó: Antalffy Krisztina. 93. o. <https://www.mnb.hu/letoltes/stab-jel-0406-hu.pdf> (2024.08.23.) (a továbbiakban: 2004-es I. stabilitási jelentés...).

⁸ Magyar Nemzeti Bank: Jelentés a pénzügyi stabilitásról, 2009. április. Kiadja: Magyar Nemzeti Bank. Felelős kiadó: Hevesi Nóra. 38. o. <https://www.mnb.hu/letoltes/stab-jel-0406-hu.pdf> (2024.08.23.) (a továbbiakban: 2009-es stabilitási jelentés...).

⁹ Kolozsi Pál Péter – Banai Ádám – Vonnák Balázs: A lakossági deviza-jelzáloghitelek kivezetése: időzítés és keretrendszer. Hitelintézeti Szemle, 2015. szeptember, 60–87. o., 63. o. (a továbbiakban: Kolozsi – Banai Ádám – Vonnák: A lakossági deviza-jelzáloghitelek...).

Kolozsi Péter Pál és Banai Ádám a tanulmány megjelenésekor MNB-főosztályvezető volt, Vonnák Balázs pedig MNB-alelnöki tanácsadó.

nagyságrendek bemutatására alkalmasak. A közölt statisztikák további közös figyelembe veendő tényezője, hogy az adatokban együttesen jelennek meg a deviza alapú és devizahitelek, együttesen az utóbbi fogalom alatt. Az 1. számú ábra azt szemlélteti, hogy a háztartási devizahitelek GDP-hez viszonyított aránya 2004-ig a forinthitelekét meghaladó ütemű folyamatos és egyenletes növekedést mutatott. A háztartási hitelfelvétel az 1997-es, a GDP 4%-ának megfelelő mélypontról és a 90-es évek végi stagnáláshoz képest a 2000-es évek elejétől folyamatosan emelkedett és az uniós csatlakozás időpontjában már meghaladta a 16%-ot. A deviza alapú hitelezés a 90-es évek elején elhanyagolható mértékű volt; ebben 2002-2003-ban következett be változás.

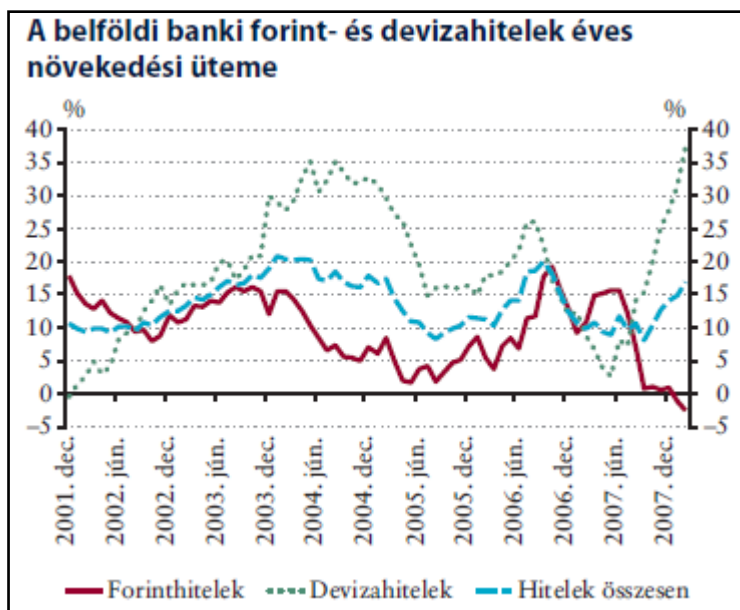

1. számú ábra – A háztartási forint- és devizahitelek a GDP arányában 1997 decemberétől 2004 júniusáig¹⁰

Szemben a forinthitelek 2001 decembere és 2007 decembere közötti, kisebb kilengésekkel is nagyjából egyenletes éves, a stagnálás és 20% közötti növekedési ütemével a devizahiteleké a 2001 decembere és 2003 decembere közötti, 0 és 20% közötti növekedési

¹⁰ Forrás: Magyar Nemzeti Bank: Jelentés a pénzügyi stabilitásról, 2004. december. Készítette: a Magyar Nemzeti Bank Pénzügyi stabilitási főosztálya, a Magyar Nemzeti Bank Közgazdasági főosztálya és a Magyar Nemzeti Bank Pénzpolitikai főosztálya. Kiadja: Magyar Nemzeti Bank. Felelős kiadó: Missura Gábor. 86. o. <https://www.mnb.hu/letoltes/stab-jel-20041206-hu.pdf> (2024.08.29.) (a továbbiakban: 2004-es II. stabilitási jelentés...).

ütemhez képest 2003 decembere és 2007 decembere között nagy kilengésekkel, de túlnyomórészt évi 25% feletti ütemben nőtt. Ez utóbbi időszak a devizahitelek tömegessé válásának időintervalluma (2. számú ábra).

2. számú ábra – A belföldi forint- és devizahitelek éves növekedési üteme 2001 decemberétől 2007 decemberéig¹¹

A nemzetközi pénzügyi válság kirobbanásának évében, 2008-ban és 2009 januárjában a devizahitel-kihelyezéshez képest a forinthitelek aránya már számottevően kisebb volt, olyannyira, hogy a domináns svájci frank hitelek mellett voltak olyan hónapok, amikor önmagában az euró hitelek nagyságrendje megegyezett a forinthitelekével. Feltűnő változás ugyanakkor, hogy a válság 2008 szeptemberi kirobbanását¹² követően bezuhant a svájci frankos hitelkihelyezés, mellyel egyidejűleg megjelent az eurós. 2008 végére és 2009 elejére az új hitelszerződések alapján kihelyezett hitelállomány nagysága a 2008 júliusában közel 350 milliárd forintos csúcshoz képest 100 milliárd forintra csökkent (3. számú ábra). Flór Nándor a magyar devizahitel-válság történetét bemutató írásában a devizahitelek kihelyezésének periódusát három szakaszra osztotta: Az első szakasz a 2000-től 2003-ig

¹¹ Forrás: Magyar Nemzeti Bank: Jelentés a pénzügyi stabilitásról, 2008. április. Kiadja: Magyar Nemzeti Bank. Felelős kiadó: Iglódi-Csató Judit. 45. o. <https://www.mnb.hu/letoltes/stab-jel-20080415-hu.pdf> (2024.08.23.) (a továbbiakban: 2008-as stabilitási jelentés...).

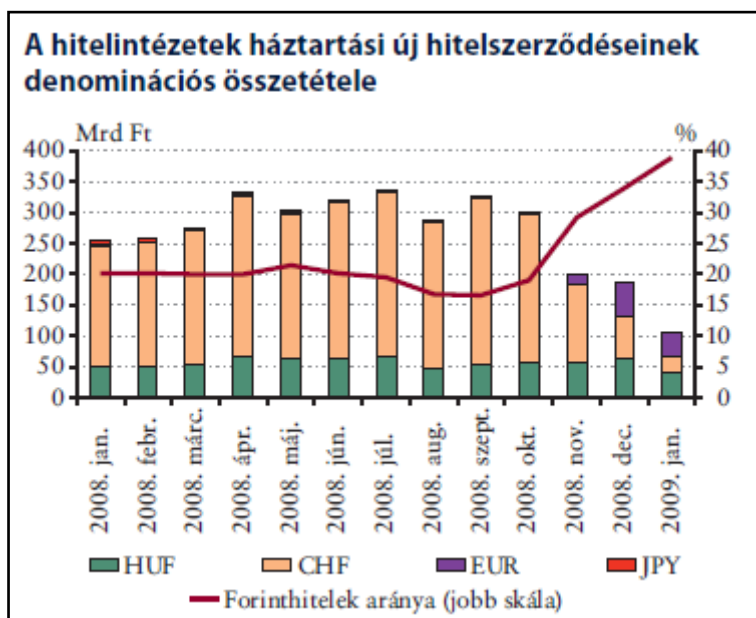
¹² A 2008-as pénzügyi válság kezdő időpontjaként több esemény is szóba jöhet. Leggyakrabban a Lehmann Brothers Holdings Inc. 2008. szeptember 15-i csődvédelmi kérelméhez kötik, erre tekintettel a 2008. szeptemberi kezdet.

terjedő időszak, amelyben a devizahitelek először a gépjármű-finanszírozás területén jelentek meg és nem terjedtek el jelentős mértékben az országban. A második szakaszban (2004-2005) jelentek meg a deviza alapú lakáshitelek és – az államilag támogatott forint alapú lakáshitel program szűkítését, majd pedig eltörlését követően – jelentős mértékben elterjedtek. A harmadik szakaszban (2006-2008) következett be a devizahitel állomány ugrásszerű növekedése a válságot közvetlenül megelőző pár évben. Ebben az időszakban vált igazán kritikussá a deviza alapú hitelállomány az országban.¹³ Egy a devizahitelezés elterjedésének empirikus vizsgálatán alapuló, 2015-ben megjelent tanulmány alapjául szolgáló kutatás feltárta, hogy a válaszadók 47,6%-a válaszolta azt, hogy a hitelintézetektől hallott a devizahitelekről és mindössze 24%-uk a családtagjuktól, ismerőseitől. A szerzők úgy értékelték, hogy a lakosság nagy részének érintkezése a devizahitel fogalmával a reklámkampányok eredménye. A kérdéssor következő részének eredménye szerint a devizahitelt a válaszadók 64,2%-a célzottan kérte bankjától, míg 35,8%-ának a pénzintézetben ajánlották ezt a terméket.¹⁴ Ezzel éles ellentétben állnak a devizahitelek esetleges kockázataira történő lépések és figyelemfelhívások a 2000-es években. Bányai Dávid megfogalmazásában: „Az állam éjjeliőr szerepét az ellenőrző és felügyeleti hatóságok nem látták el hatékonyan. Az első időkben sem a felügyeleti szervek (PSZÁF) sem az MNB nem tekintette különösebben kockázatosnak a devizakölcsönöket. Az évtized közepétől az MNB éves jelentéseiben egyre többször jelezte, hogy a magas devizahitelmérték miatt kockázatok állnak fenn, azonban ezt a figyelemfelhívást nem terítették széles körben. A több száz oldalas éves jelentéseket a lakosság nem olvasta, annak lényeges elemeit senki sem közvetítette a potenciális kölcsönfelvevők felé. Míg egy új pénzérme vagy bankjegy bevezetését komoly tájékoztatási kampánnyal kezelik és úton útfélen plakátokat és

¹³ Flór Nándor: A magyar devizahitel-válság története. <https://www.oeconomus.hu/irasok/a-magyar-devizahitel-valsag-tortenete>. Közzétéve: 2021. február 26. (2024.06.04.) (a továbbiakban: Flór: A magyar devizahitel-válság....). A hivatkozott rész a tanulmány „A deviza alapú hitelezés felfutása, a hitelexpanzió” címet viselő 1.5. pontban található 7. számú ábrát követő 4. bekezdése.

¹⁴ Bagány Márton – Dávid Máté – Fási Csaba – Kiss Ottó: A devizahitelezés elterjedésének empirikus vizsgálata, hallgatói gazdasági-szociológiai kutatások alapján. In: Prof. Dr. Lentner Csaba (szerk.): A devizahitelezés nagy kézikönyve. Budapest, Nemzeti Közszerződési és Tankönyvkiadó, 2015. 553-584. o., 578. o. (a továbbiakban: Bagány – Dávid – Fási – Kiss: A devizahitelezés...).

ismertetőket (pl. posta, pénzügy, újságcikk stb.) helyeznek el, addig a devizahitel kockázatainak jelenségét és lényeges elemeit senki sem fordította le közérthető nyelvre.”¹⁵

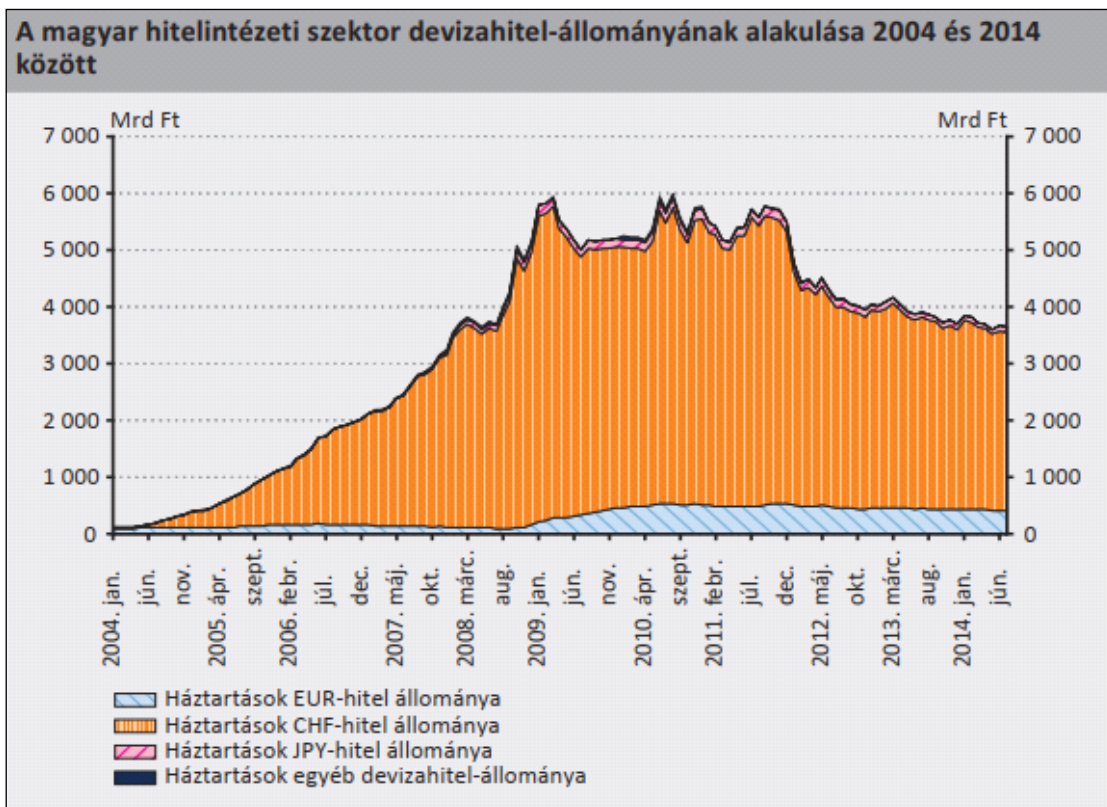

3. számú ábra – A hitelintézetek háztartási új hitelszerződéseinek denominációs összetétele 2008 januárjáról 2009 januárjáig¹⁶

A 2008 őszétől csökkenő hitelfelvételi volumen dacára a háztartási szektor devizahitel-állománya 2009 januárjáig képest még nőtt is és 2011 decemberéig az 5000-6000 milliárd forintos sávban mozgott, melyhez képest az érdemi csökkenés 2011-2012-ben következett be, ettől az időszaktól 2014 júniusáig az állomány nagyságrendileg 4000 milliárd forint körül alakult. 2012 – a III. fejezetben részletezettek szerint – a végtörlesztés időszaka, míg 2014 júniusa a devizahiteles törvényhozást megelőző utolsó hónap (4. számú ábra).

¹⁵ Bányai Dávid: A magyarországi devizahitelezés kialakulását segítő pénzügyi és jogi tényezők és a devizaválság megoldásának jogi, gazdasági eszközei (doktori értekezés). Témavezető: Prof. Dr. Szilovics Csaba egyetemi tanár. Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola. Pécs, 2022. 187. o. <https://ajk.pte.hu/sites/ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/banyai-david/banyai-david-vedes-ertekezes.pdf> (2024.06.05.) (a továbbiakban: Bányai: A magyarországi devizahitelezés...).

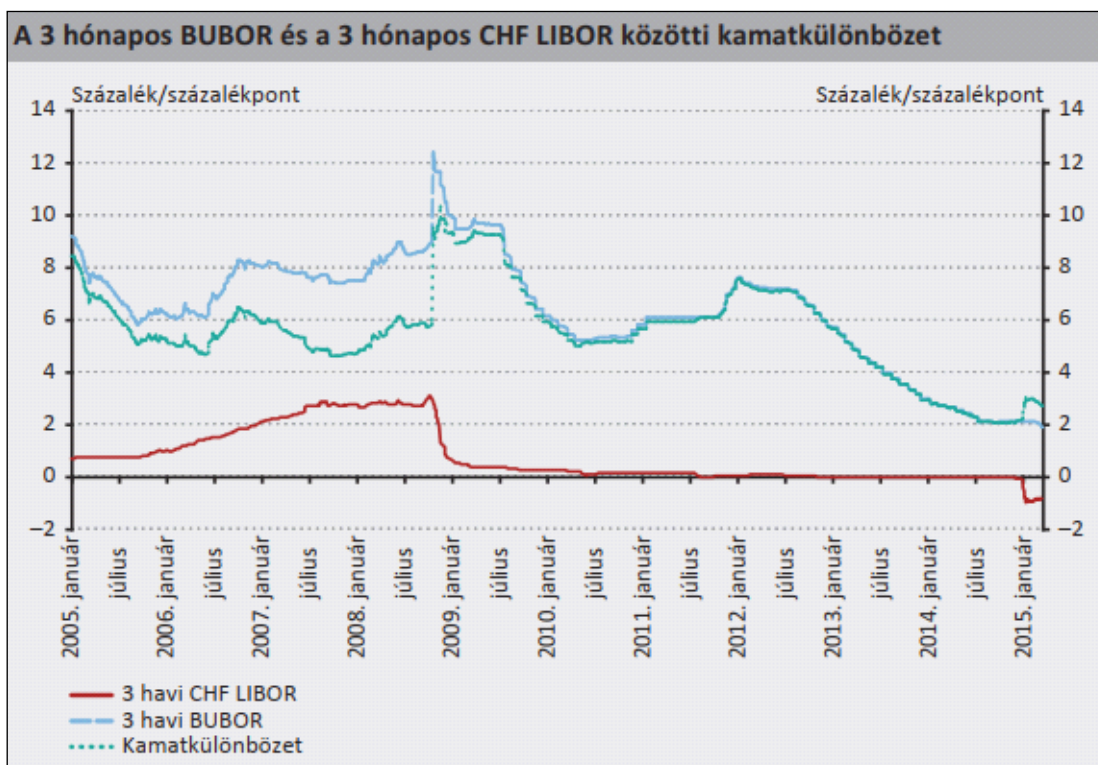
¹⁶ Forrás: 2009-es stabilitási jelentés... i. m. 38. o.

4. számú ábra – A magyar hitelintézeti szektor devizahitel-állományának alakulása 2004 januárja és 2014 júniusa között¹⁷

A Bizottsági jelentésben a deviza alapú hitelek tömeges elterjedése magyarázatként említett „kamatoldali gondolkodás” alapjául szolgáló kamatkülönbségeket szemlélteti az 5. számú ábra. Ebből megállapítható, hogy a 2005 januárja és 2015 januárja (az utóbbi a forintosítást megelőző utolsó hónap) közötti évtizedes időszakban a svájci frank alapú hitelek kamatai mindvégig meghaladták a forinthitelekét.

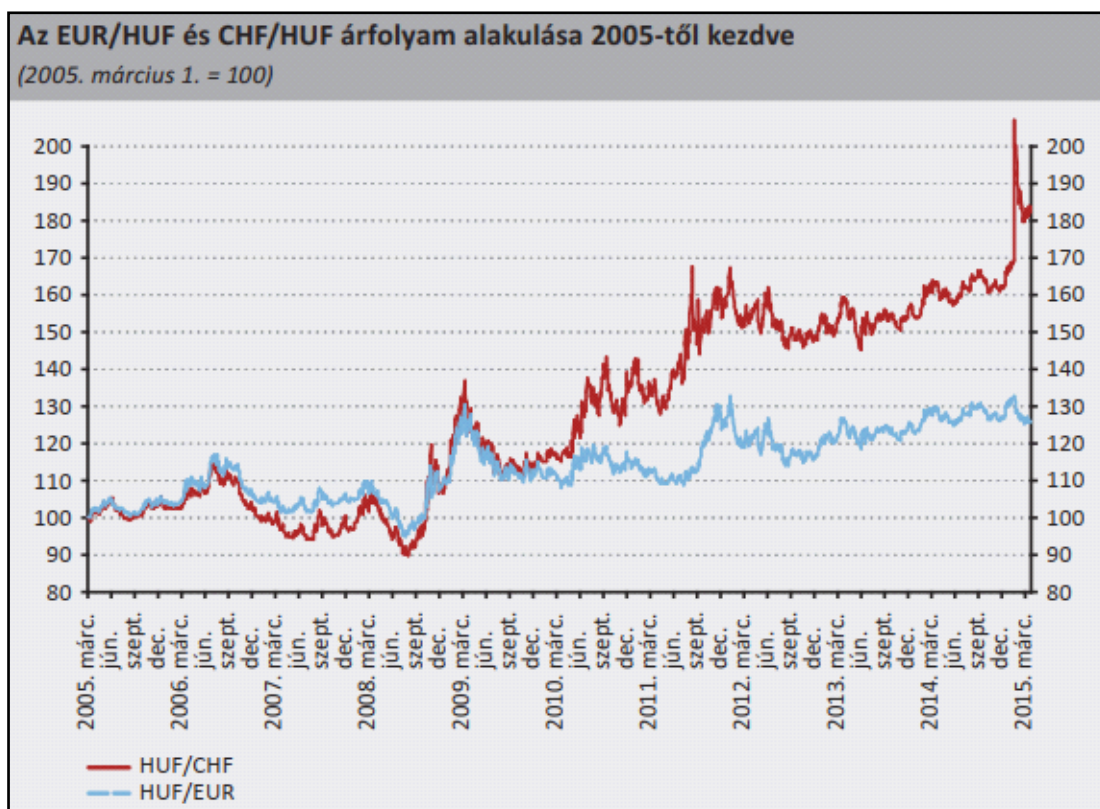
¹⁷ Forrás: Kolozsi – Banai Ádám – Vonnák: A lakossági deviza-jelzáloghitelek... i. m. 63. o.

5. számú ábra – A 3 hónapos BUBOR és a 3 hónapos CHF LIBOR közötti kamatkülönbség 2005 januárja és 2015 januárja között ¹⁸

A 6. számú ábrából kitűnően a 2008-as éven belüli árfolyamingadozás és a forint svájci frankhoz viszonyított árfolyamának gyengülése önmagában nagyobb volt, mint a 2004-2007-es évek teljes változása. Az is megállapítható, hogy a 2008-at követő évek mindegyike forintgyengülést eredményezett, különösen a 2010-es és 2011-es volt nagymértékű. E diagramból az is megállapítható, hogy a 2008 szeptemberében tapasztalt, a bázisidőponttal nagyjából egyező árfolyamhoz képest a 2015 februárjában történt forintosításig – ingadozásokkal, de – mintegy kétszeresére nőtt a svájci frank forinthez viszonyított árfolyama. Ennél lényegesen kisebb mértékű volt a forint és euró egymáshoz viszonyított árfolyamának változása. Miközben tehát – mint azt a 4. számú ábra szemlélteti – a hitelintézeti szektor deviza alapú hitelállományának svájci frankhoz képest elhanyagolható mértékű hányadát tette ki az euró alapú hitelezés, ez utóbbit sokkal kevésbé érintette az árfolyamváltozás miatti tehernövekedés. Másként fogalmazva: a forint árfolyamromlása éppen azokat a hitelek érintette, amelyek a legnagyobb részét tették ki a hitelállománynak.

¹⁸ Forrás: Kolozsi – Banai Ádám – Vonnák: A lakossági deviza-jelzáloghitelek... i. m. 64. o.

6. számú ábra – Az EUR/HUF és a CHF/HUF árfolyam alakulása 2005 márciusától 2015 márciusáig¹⁹

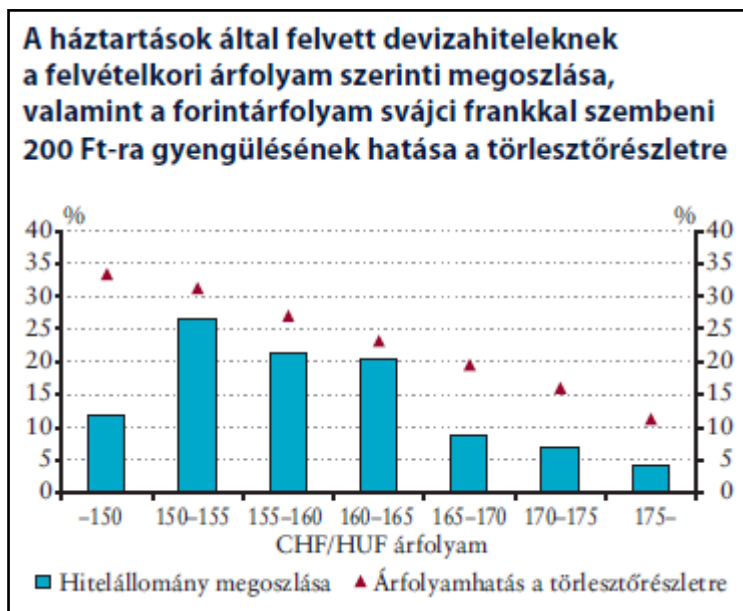
Radnai Márton a pénzügyi intézmények pénzügyi válság miatt megváltozott árazási politikáját és annak hatásait bemutató tanulmányában részletes adatelemzés alapján azt a következtetést vonta le, hogy a magyar bankok a válság első időszakában azzal szembesültek, hogy finanszírozási költségeikben megjelent a magyar országkockázat. Ezt a többletköltséget kezdetben a devizahitelek átárazásával sikeresen tovább tudták hárítani, és nyereségességük rövid távon fennmaradt. Önmagában ez a lépés jelentősen hozzájárulhatott a nemfizetési ráták növekedéséhez, és a bankok hosszú távú nyereségességének eltűnéséhez.²⁰ Az egyes devizanemek törlesztőrészleteinek változása kapcsán a svájci frank alapú hitelekről a 2005 és 2014 közötti időszakban az adatok alapján megállapítja, hogy 2009-ig a részletek lényegében változatlanok voltak, majd 2009-ben 40%-kal emelkedtek, aminek felét az árfolyamváltozás, felét a kamatemelkedés okozta. 2011 végén újabb jelentős emelkedés következett be, majd beállt a 80%-os emelkedés, amelyből 60%-ot az árfolyamváltozás, a fennmaradó 20%-ot pedig a kamatváltozás magyarázza.²¹

¹⁹ Forrás: Kolozsi – Banai Ádám – Vonnák: A lakossági deviza-jelzáloghitelek... i. m. 68. o.

²⁰ Radnai Márton: A lakossági devizahitelek átárazásának bumerángthatása. In: Közgazdasági Szemle, 2015/2., 113-138. o., 113. o. (a továbbiakban: Radnai: A lakossági devizahitelek...).

²¹ Radnai: A lakossági... i. m. 133. o.

A következő, 7. számú ábra azt mutatja be, hogy minél kedvezőbb felvételi árfolyamon történt a svájci frank alapú hitel kihelyezése, annál nagyobb arányú törlesztőrészlet-emelkedést okozott az árfolyamváltozás.

7. számú ábra – A háztartások által felvett devizahiteleknek a felvételi árfolyam szerinti megoszlása, valamint a forintárfolyam svájci frankkal szembeni 200 Ft-ra gyengülésének hatása a törlesztőrészletre²²

Az árfolyamingadozás egyenes következményeként a 90 napon túl késedelmes hitelek aránya 2009-ben kezdett el nagymértékben növekedni a bankrendszer mérlegében. A nemteljesítési arány 2008 év végén 3,5%-ot tett ki, ami 2010-11-re kétszámjegyűvé vált. A nemteljesítő hitelek aránya a bankrendszer háztartási hitelein belül egészen 2014-ig nőtt és elérte a 19%-ot is. A nemteljesítő hitelek a bankrendszer súlyos problémájává váltak, a háztartási hitelekben belül a 90 napon túl késedelmes hitelek állománya 2013-2014-ben 1300 és 1400 milliárd forint között ingadozott. Ez az összeg a reálgazdasági aktivitáshoz mérten is igen jelentős volt, az akkori GDP arányában kifejezve meghaladta a 4%-ot.²³

²² Forrás: 2009-es stabilitási jelentés... i. m 39. o.

²³ Dancsik Bálint: A háztartások helyzetének változása a magyar hitelpiacon a devizahitelezést követően (doktori értekezés). Témavezető: Banai Ádám PhD egyetemi docens. Neumann János Egyetem, MNB Intézet, Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar Közgazdaságtani Doktori Iskola. Szeged, 2023. 39. o. https://doktori.bibl.uszeged.hu/id/eprint/11739/1/dancsikb_doktori_disszertacio_vegleges_20230108_cln.pdf (2024.08.06.) (a továbbiakban: Dancsik: A háztartások...).

3.3. Összegző megállapítások

A fentiek alapján felvázolhatók a deviza alapú hitelek elterjedésének és tömegessé válásának okai, valamint az ezt elősegítő folyamatok. (i) 2001-ben új lakáscélú, kamattámogatási konstrukciókból álló támogatási rendszer bevezetésére került sor, amelyhez kapcsolódó kedvezmények 2003-tól fokozatosan csökkentek, illetve sor került a támogatott hitelkonstrukciók kamatmaximumának eltörlésére is, ez jelentősen megdrágította a forinthitelt, annak kamatát. Ez utóbbi tényezőt erősítette az MNB által meghatározott magas alapkamat változatlansága. A kulcsév e faktorok vonatkozásában 2003. (ii) A forinthitel magas kamatával szemben 2003-2004-től egyre inkább elterjedtek az alacsony kamatú deviza alapú hitelkonstrukciók, amelyek 2008 végén már az összes lakossági hitel kétharmadánál is nagyobb részét tették ki, a teljes lakossági hitelállomány pedig a 2010-es GDP közel egynegyedének megfelelő összeget. A felvett deviza alapú hitelek közül azonos nagyságrendet tett ki a lakáscélú és az egyéb hitelek összege. (iii) A hitelkonstrukció elterjedésére hatással volt a 2000-es évek elején induló új lakástámogatási rendszer, de a magasan tartott jegybanki alapkamat, valamint a forint- és a deviza alapú hitelek közötti információs aszimmetria a hiteligényeket a deviza alapú hitelezés felé terelte. (iv) A deviza alapú hitelezés elterjedésére hazai és nemzetközi pénzügyi, illetve egyéb szervezeteknek az állam egyes szabályozó, felügyelő szervei részére címzett, a kockázatokra felhívó megállapításai ellenére került sor. (v) A 2008-as pénzügyi válság hatásaként folyamatossá váló, tendenciájában a forint svájci frankhoz viszonyított árfolyamának jelentős romlását eredményező árfolyamingadozás tartósan és alapvetően hátrányosan érintette a hitelfelvevők terheit. A fenti folyamatok olyan közegben zajlottak, amelyben a kölcsönfelvevők nagy többsége a deviza alapúság fogalmával sem volt tisztában. Ezt jól érzékelteti Bölönyi-Horváth László alábbi megállapítása: „Mit jelent az ügyfél nyelvén az „alapú”? Egyszerűen megfogalmazva az „olyan, mintha” lenne a helyes kifejezés. Az ügyfelek az olcsó banki forrásszerzésre vonatkozó információk tudatában fogadták el azt, hogy a bank devizában tartja nyilván a kölcsönüket, és nem forintban. Az ügyfelek nem kértek és kaptak deviza kölcsönt; ilyet nem is vettek volna fel, hisz többségük soha életében nem is látott svájci

frankot. Nem tudták pontosan, hogy mit jelent a deviza, nem értik a valuta és a deviza közötti különbséget sem.”²⁴

4. Az árfolyamingadozás lehetősége a Magyar Bankszövetség tájékoztatásában

A Magyar Bankszövetség (MB) 2006. január 31-én közzétett, a deviza alapú lakossági hitelek kockázatairól szóló tájékoztatója egyebek között hangsúlyozta, hogy mivel a devizahitelek túlnyomó többsége hosszabb lejáratú hitel, az esetleges néhány napos nagyobb árfolyamingadozás a törlesztési terheket érdemben nem változtatja meg. Nem kell tehát attól félni, hogy az árfolyamkockázat miatt a devizában hitelt felvevő háztartásokat súlyos veszteségek érhetik. Az MB szerint nem csak a reálértelemben vett tartós forintgyengülést zárhatjuk ki a lehetséges jövőbeni forgatókönyvek közül, hanem a forint jelentős és tartós nominális gyengülését is. A forintárfolyam az elmúlt években leginkább akkor gyengült meg időlegesen, ha a világgazdaságban vagy a régióban valamilyen jelentős esemény (pl. 1998 őszén az orosz válság) történt. A tájékoztató kiemelte, hogy a gazdaság – az államháztartás minden gondjával együtt is – gyorsan fejlődik, s erősebb, mint korábban, a befektetők hozaméhsége pedig tartósan erősnek tűnik. Mindez azt jelenti, hogy nem kell tartani a devizaalapú hitelkonstrukcióktól.²⁵ A tájékoztatás kiadására a deviza alapú hitelek tömegessé válásának időszakában került sor. Bár az MB nem rendelkezett és rendelkezik hatósági jogkörökkel és alapvető feladata a bankszektor érdekeinek képviselete, feltűnő az a magabiztosság, amely – az utóbb bekövetkezett események és folyamatok ismeretében teljes mértékben tévesen – kizárta az deviza alapú hitelkonstrukció bármilyen érdemi kockázata bekövetkezésének lehetőségét. Az Origó internetes hírportálnak a fenti tájékoztatót mindössze néhány héttel megelőzően, 2005. december 28-án megjelent, „Nem tiltható be a devizahitel Magyarországon” című cikke lényege szerint Lengyelországban maguk a bankok kérték a felügyeletet arra, hogy korlátozza, vagy tiltsa meg a devizahitelek nyújtását. A devizahitelek betiltását kezdeményező lengyelországi nagybankok arra hivatkoznak, hogy ügyfeleiket szeretnék megvédeni ezzel a korlátozással egy jelentős árfolyamváltozás esetén a fizetéseképtelenné válástól. Ennek apropóján a cikk szerzői

²⁴ Bölönyi-Horváth László: A „devizakölcsönökkel” kapcsolatos kérdések. In: Acta Humana, 2017/4., 7-34. o., 30. o. (a továbbiakban: Bölönyi-Horváth: A „devizakölcsönökkel”...).

²⁵ MTI – Bankszövetség: Nem kell félni a devizaalapú konstrukcióktól. 2006. január 31. MTI hírarchívum 1988- <https://archiv1988tol.mti.hu/Pages/HirSearch.aspx?Pmd=1>. (2024.05.22.)

tájékoztatást kértek a PSZÁF-tól, amelynek szóvivője, Binder István elmondta, hogy a Felügyelet nem tilthatja meg a pénzüintézetek számára devizahitelek nyújtását. A szóvivőnek nincs tudomása arról, hogy bárkinek, bármelyik vállalkozásnak, vagy szervezetnek ilyen szándéka lenne. Arra viszont emlékeztetett, hogy a felügyelet már több alkalommal és több módon is felhívta a bankok és ügyfelek figyelmét a devizahitelekkel kapcsolatos kockázatokra.²⁶ Tehát ha szórványosan is, de megfogalmazódtak aggályok a nyilvánosságban a devizahitelek tömegessé válása idején.

²⁶ „Nem tiltható be a devizahitel Magyarországon.” Közzétéve: 2005. december 28.
https://www.origo.hu/gazdasag/2005/12/20051223nemtilthato#google_vignette (2025.01.12.)

III. Devizahiteles jogalkotás és jogalkalmazás

1. Az együttes ismertetés indoka és keretei

Míg a 2000-es években a devizahitelezés – néhány ágazati jogszabályi előírást leszámítva – rá vonatkozó speciális rendelkezések nélkül, alapvetően az üzleti-gazdasági életet szabályozó jogi keretek között alakult ki és terjedt el, a 2008-as válság kialakulását követően – a kérdés időközben társadalmi problémává válásának felismeréséből eredően – felmerült a jogalkotás szükségessége. Ezzel párhuzamosan megjelent a bírósági eljárások között a „devizahiteles per” típusa, amely – többek között – felvetette egyes anyagi és eljárásjogi kérdések vizsgálatát, felsőbbbíróági értelmezését. A 2010-es évek devizahiteles jogalkotása és jogalkalmazása (és az utóbbi esetében a 2020-as évek első néhány esztendeje) egy szerkezeti egységen belüli bemutatásának alapvetően az az indoka, hogy ezer szállal kapcsolódtak egymáshoz. Állításom, hogy ennek oka az, vagy legalábbis az is volt, hogy a jogalkotó kezdetben egyes kérdéseket nem tekintett jogalkotási úton rendezendőnek és fordítva, a Kúria pedig kezdetben kifejezetten hangsúlyozta, hogy egyes kérdéseket nem tekint jogalkalmazásiaknak.²⁷ Mindezekből következően véleményem szerint az egyes állami és uniós hatáskörök gyakorlására jogosult szervezeteknek – az Országgyűlésnek, a Kúriának, az AB-nak, valamint az EUB-nek – a 2010-es években a devizahitelezéssel, vagy azt is érintően elfogadott, illetve meghozott jogalkotási, jogalkalmazási, jogértelmezési, normakontroll stb. aktusai külön-külön, önmagukban nem, kizárólag valamennyi releváns további tényezővel összefüggésben és azok tükrében értelmezhetőek. A főbb tények és tendenciák teljes spektrumú és az összefüggésekre fókuszáló bemutatása érdekében alapvetően a kronologikus ismertetés módszerét alkalmazom, mivel ezáltal domborítható ki leginkább, hogy melyik időpillanatban vagy -intervallumban, melyik hatalmi ág, intézmény hatott közre leginkább egyes kérdések megválaszolása, vagy a normatív úton történő rendezés érdekében. Jogalkotás és jogalkalmazás folyamatos kölcsönhatásának bemutatása nélkül e kérdéskör interpretáló taglalása véleményem szerint nem is lehetséges: így pl. a 2014-es ún. DH törvények elfogadásának háttere és a jogszabályok tartalma nem érthető meg a Kúria 2/2014. számú PJE határozata (2/2014. PJE) nélkül, miként pl. e jogegységi

²⁷ Az értekezés mindkét esetre kitér, bizonyítandó az állítást.

határozat sem értelmezhető az EUB C-26/13. számú ügyben meghozott határozatának figyelmen kívül hagyásával. Jogalkalmazás alatt hazai viszonylatban a rendes bírósági szervezetrendszer csúcsát jelentő Kúria iránymutatásait és a kúriai jogalkalmazás iránya aspektusából nézve nagy jelentőségű, egyedi ügyben meghozott határozatait értem; további devizahiteles pereket e fejezet annyiban érint, amennyiben azok megindítása és kimenetele az elfogadott törvények vagy jogalkalmazási iránymutatások következménye, vagy amennyiben folyamatban létükre kihatott akár a jogalkotás, akár a jogalkalmazás. E fejezetnek nem célja a jogalkalmazási iránymutatások által vagy törvényhozási úton értelmezett, szabályozott egyes releváns anyagi jogi jogintézmények, fogalmak részletező magyarázatának kifejtése; annyiban térek ki rájuk, amennyiben az a teljes spektrum bemutatása érdekében szükséges. E megszorítás nem érvényes az anyagi jogi igényérvényesítésre kiható, egyes eljárásjogi jogszabályi előírásokat módosító, illetve új rendelkezéseket, többletkövetelményeket előíró jogalkotásra, mivel az mindvégig alapvetően meghatározta a devizahiteles perek kereteit és irányait. Ugyancsak érintem az alapvető anyagi jogi fogalmak és jogintézmények értelmezésére vonatkozó legfontosabb jogalkalmazási iránymutatásokat, ezek bemutatása a fejezet integráns része. Végül az időrendi sorrendbeli taglalás lehetőséget nyújt egyes, az adott jogalkotási vagy jogalkalmazási kérdésben aktuálisan megnyilvánuló releváns szereplő álláspontjának, viszonyulásának ismertetésére. Különösen igaz ez a leginkább turbulens 2014-es évre. Meggyőződésem, hogy egyes közrehatók nyilatkozatainak bemutatása hozzájárul a kép teljesebbé tételéhez. Ugyanezt a célt szolgálja néhány kapcsolódó eseményre, adatra utalás.

2. Jogalkotás a 2010-2014-es országgyűlési ciklusban

2.1. A szabályozás szükségességének felmerülése, a hatályos szerződések teljesítésére kiható és a devizahitelezés visszaszorítása érdekében meghozott törvények

2.1.1. A zálogjogi rendelkezések 2010-es módosítása és ennek hatása a devizahitelezésre

A 2010-es választásokat követően megalakult új Országgyűlés által elfogadott első, a devizahiteles szerződésekre hatással bíró jogszabály az egyes gazdasági és pénzügyi tárgyú törvények megalkotásáról, illetve módosításáról szóló, 2010. augusztus 13-án kihirdetett 2010. évi XC. törvény volt. Jelentősége nem csupán a releváns rendelkezések tartalmában áll, hanem abban is, hogy ez az első jogszabály, amelynek indokolásában tetten érhető a tömeges devizahitelezés által és miatt kialakult súlyos helyzet és a beavatkozás szükségességének jogalkotó általi felismerése. A törvény VI. fejezete az „Egyes jogszabályoknak a devizakölcsön szerződéseket biztosító jelzálogjog korlátozása érdekében szükséges módosítása” címet viselte. Az e fejezetben foglalt rendelkezések – a törvény számos más előírásával együtt – 2012. június 26-áig voltak hatályban. A fejezet három jogszabályt módosított, köztük az elfogadáskor hatályban volt, a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvényt (régí Ptk.-t), amelynek 261. §-a a következő (4) bekezdéssel egészült ki: „Természetes személy – ide nem értve az egyéni vállalkozót – devizában nyilvántartott, vagy nyújtott (deviza alapú) kölcsönszerződéséből keletkező hitelezői követelés biztosítására, természetes személy tulajdonában álló ingatlanon, vagy ingatlannak természetes személy tulajdonában lévő tulajdoni illetőségére jelzálogjog nem alapítható, a felek ettől eltérő rendelkezése semmis.” A további rendelkezésekből kitűnően a módosítás az ingatlan-nyilvántartásba már bejegyzett jelzálogjog, valamint a már bejegyzett jelzálogjog jogosultja személyében történő változásbejegyzés (kölcsönkiváltás) és fedezetcsere bejegyzése kivételével teljes tilalmat fogalmazott meg deviza alapú kölcsönszerződésekből keletkező hitelezői követelésre alapított jelzálogjog ingatlan-

nyilvántartási bejegyzésére.²⁸ A törvényjavaslat VI. fejezethez fűzött részletes indokolásának értelmében: „A ... kidolgozott előterjesztés célja a devizakölcsönök terjedésének megállítása, az ügyfelek túlzott eladósodásának megelőzése, hogy a bajbajutottak száma ne gyarapodjon.

Az elmúlt években egyre gyakoribbá vált a kölcsönök devizában történő nyilvántartása illetve finanszírozása. Az árfolyam-ingadozás miatt megnövekedett törlesztő-részletek következtében azonban a devizakölcsönösök széles köre került pénzügyileg nehéz helyzetbe. A természetes személyek túlzott eladósodottsága az esetek egy részében a kölcsönök bedőlésével járt, amely a fedezetül szolgáló ingatlanok áron aluli elárverezéséhez, kilakoltatásokhoz vezetett.”

A régi Ptk. módosításának jogalkotói célja tehát egyértelműen az volt, hogy az ingatlanon alapítható jelzálogjog tilalmával ex nunc hatállyal – erre vonatkozó kifejezett tilalom nélkül is – kizárja a további deviza és deviza alapú kölcsönszerződések (e két kategóriát a jogszabály egynek tekintette) megkötését a természetes személyek és a pénzügyi intézmények között, legalábbis a hitelezési gyakorlat alapján jelzálogjoggal biztosítandó kölcsönök esetében.²⁹ Bár a módosítás nem a „fogyasztó”, hanem a „természetes személy” esetében fogalmaz meg előírásokat, a szabályozásból kitűnően kívül esik az alanyi körön a devizában nyilvántartott, vagy nyújtott (deviza alapú) kölcsönszerződést gazdasági tevékenysége keretében megkötő természetes személy vállalkozó és valamennyi nem természetes személy. Egybevetve a régi Ptk.-módosítást a THM rendelettel és annak fogalom-meghatározásával különbség mutatkozik abban, hogy míg a THM-rendelet alkalmazási köre kizárólag az Fnyht. hatálya alá tartozó hitel és pénzügyi lízing, a régi Ptk.-rendelkezés csak kölcsönszerződésekről rendelkezik, továbbá a THM-rendelethez képest nem ad új definíciót a deviza alapúságra (sőt semmilyen meghatározást sem, csupán rögzíti, hogy „devizában nyilvántartott vagy nyújtott”).

²⁸ A törvény 82-83. §-ok tartalmazta a kapcsolódó további jogszabály-módosításokat, így a 82. § (1) bekezdése az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvényt (Inyvtv.), a 83. § a Polgári Törvénykönyv hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló 1960. évi 11. törvényerejű rendeletet.

²⁹ A kúriai határozatok feldolgozása során a szerződéskötések időpontjairól összesített adatok alapján ez a cél teljesült, a kutatás eredményeinek elemzése során kitérek a kérdésre.

2.1.2. A kérdéskörre fókuszáló jogalkotás első hulláma

Szemben a sok egyéb kérdést is szabályozó, salátatörvénynek tekinthető 2010. évi XC. törvénnyel, a 2010-2012. évek folyamán a tárgykört érintően elfogadott további jogszabályok – négy törvény és egy származékos jogalkotói hatáskörben elfogadott kormányrendelet – kizárólag a deviza alapú (és bizonyos vonatkozásokban a forint alapú, valamint a deviza) hitelezésre vonatkoztak. A 2010. évi XCVI. törvény [a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény (régí Hpt.) - és Fnyht.-módosítás] rendelkezett egyes pénzügyi tárgyú törvényeknek a nehéz helyzetbe került lakáscélú hitelt felvevő fogyasztók megsegítése érdekében szükséges módosításáról. E törvény a régí Hpt. és az Fnyht. egyes rendelkezéseit módosította, illetve egészítette ki. A módosítás címéből is kitűnően kizárólag a lakáscélú szerződésekre vonatkozott. A régí Hpt. 200/A. §-át módosító 1. § és az 5. § alapján meghatározható a törvény tárgyi hatálya: az előbbi a pénzügyi intézmény és a fogyasztó devizában nyilvántartott vagy devizában nyújtott és forintban törlesztett (deviza alapú) lakáscélú hitel- vagy kölcsönszerződésre vagy pénzügyi lízingszerződésre vonatkozott, az utóbbi előírta, hogy a régí Hpt. 2. számú melléklet III. fejezet 5. pontjának helyébe ez itt rögzített, lakáscélú hitel- vagy kölcsönszerződést és lakáscélú pénzügyi lízingszerződést meghatározó fogalmak lépnek. A régí Hpt.-re vonatkozó rendelkezések (1-5. §) a törvény 200. §-át kiegészítették a 200/A. §-sal, ennek az 1. §-ban rögzített előírásai értelmében a kölcsön folyósításakor a kölcsön, a havonta esedékessé váló törlesztőrészlet, valamint a devizában megállapított bármilyen költség, díj vagy jutalék forintban meghatározott összegének kiszámítása – ha a pénzügyi intézmény nem határoz meg saját deviza-középárfolyamot – a Magyar Nemzeti Bank (MNB) által megállapított és közzétett, hivatalos devizaárfolyam alapján történik. Ha a pénzügyi intézmény saját deviza- középárfolyamot határoz meg, akkor az összeg kiszámítása a pénzügyi intézmény választása szerint saját deviza-középárfolyama vagy az MNB által megállapított és közzétett hivatalos devizaárfolyam alapján történik. A 3. § a régí Hpt.-t a 210/A. §-sal egészítette ki, eszerint fogyasztóval kötött, lakáscélú hitel- és kölcsönszerződése vagy pénzügyi lízingszerződésre a 210. § kamatok, díjak vagy költségek egyoldalú módosítására vonatkozó rendelkezésektől eltérően a szerződés a pénzügyi intézmény által az ügyfél számára kedvezőtlenül nem módosítható. A 3. § (2) bekezdésének értelmében a régí Hpt. szintén kiegészített 235. § (1) bekezdésének o) pontjának alapján a

Kormány felhatalmazást kapott a régi Hpt. 210/A. §-ában szerződésekben előírt kamat a pénzügyi intézmény általi, az ügyfél számára kedvezőtlen egyoldalú módosításának eseteire, feltételeire és módjára vonatkozó részletes szabályok kormányrendeletben történő megállapítására. A régi Hpt.- és Fnyht.-módosítás 4. §-a a régi Hpt. 234. §-át kiegészítette az e §-ban meghatározott 234/A. §-sal, ez az 1. §-ban előírt számítási módot alkalmazni rendelte a törvény hatályba lépését követően folyósított hitelre, kölcsönre és pénzügyi lízingre, a hatálybalépéskor már fennálló szerződésekre a hatálybalépéstől számított tizenötödik napot követően teljesítendő törlesztőrészlet, valamint devizában megállapított bármilyen költség, díj vagy jutalék vonatkozásában is. A 3. §-ban foglalt tilalomról a 4. § előírta, hogy a módosító törvény hatályba lépését megelőzően fogyasztóval kötött, lakáscélú hitel- és kölcsönszerződésre vagy pénzügyi lízingszerződésre is alkalmazni kell. A 6-9. §-ban a Fnyht.-t kiegészítő, illetve módosító rendelkezései meghatározták a lakáscélú jelzáloghitel és lakáscélú pénzügyi lízing fogalmát és elő-, illetve a végtörlesztés esetére írtak elő a pénzügyi intézmények által érvényesített költségek mértékét meghatározó rendelkezéseket. A 8. § (4) bekezdése újraszabályozta az Fnyht. 28. §-ának (4) bekezdését, ennek értelmében lakáscélú jelzáloghitel esetén, amennyiben a szerződése alapján fennálló kötelezettsége teljesítésével a fogyasztó legalább 90 napos késedelemben van, a fogyasztó a futamidő alatt egy alkalommal írásban kezdeményezheti a futamidő meghosszabbítását legfeljebb öt évvel. Az ilyen kérelem teljesítését a hitelező alapos ok nélkül nem tagadhatja meg. A régi Hpt.- és Fnyht.-módosítás felhatalmazó rendelkezése alapján kormányrendeleti szabályozással történt meg a szerződésekben előírt kamat egyoldalú módosítása feltételeinek meghatározása. A 275/2010. (XII.15.) Korm. rendelet 1. §-ának (1) bekezdése rendelkezett arról, hogy a pénzügyi intézmény a fogyasztóval kötött, lakáscélú hitel- és kölcsönszerződés vagy pénzügyi lízingszerződés kamatát az ügyfél számára kedvezőtlenül kizárólag a kamat mértékére ténylegesen hatást gyakorló mely feltételek bekövetkezése esetén módosíthatja. A 2. § (2) bekezdése előírta szabályainak a hatálybalépését megelőzően, fogyasztóval kötött lakáscélú hitel- és kölcsönszerződés vagy pénzügyi lízingszerződés e rendelet hatálybalépését követő módosítása tekintetében történő alkalmazását.

A devizakölcsönök törlesztési árfolyamának rögzítéséről és a lakóingatlanok kényszerértékesítésének rendjéről szóló 2011. évi LXXV. törvény (Árfolyamgát tv.) szabályozta a devizakölcsönök törlesztési árfolyamának rögzítését és a lakóingatlanok kényszerértékesítésének rendjét. A preambulum szerint az Országgyűlés a korábbi időszak

deviza kölcsönzése következtében kialakult társadalmi szintű probléma kezelése, az egyes devizák jelentős árfolyam- ingadozási hatásának átmeneti tompítása és ezzel a deviza kölcsönrel rendelkezők helyzetének kiszámíthatóbbá tétele, továbbá a lakóingatlanok egyidejű, tömeges kényszerértékesítésének és az ingatlanpiacra gyakorolt káros hatásainak megelőzése érdekében alkotta meg a törvényt. Az 1. § (1) bekezdésének 1. pontja meghatározta a devizakölcsön fogalmát, az a természetes személy mint adós vagy adóstárs és a pénzügyi intézmény között létrejött olyan kölcsönszerződés alapján fennálló tartozás, amelynél a) a kölcsön nyilvántartási pénzneme euró, svájci frank vagy japán jen, b) a törlesztési kötelezettséget a hiteladós forintban teljesíti, és c) a kölcsön fedezete a Magyar Köztársaság területén lévő lakóingatlanon alapított zálogjog. E törvény három tárgykörben, az állami kezességvállalásra, a gyűjtőszámlahitel részletes szabályaira és a lakáshitelek fedezetéül szolgáló lakóingatlan kényszerértékesítésének rendjére tartalmazott rendelkezéseket. A legfontosabb változás az 1. § (2) bekezdésében szabályozott rögzített árfolyam bevezetése volt. Ennek értelmében a pénzügyi intézmény a rögzített árfolyam alkalmazási időszaka alatt svájci frank esetén 180 HUF/CHF, euró esetén 250 HUF/EUR, japán jen esetén 200 HUF/100 JPY árfolyamot alkalmaz. A jogszabály a rögzített árfolyam alkalmazási időszak záró időpontját a kezdő időponttól számított 36 hónapban, de legkésőbb 2014. december 31. napjában határozta meg [1. § (2) bekezdésének b) pontja], gyűjtőszámlahitelre vonatkozó hitelkeret-szerződés megkötésére irányuló hiteladói kezdeményezés alapján, meghatározott feltételek fennállása esetén [3. § (1) bekezdése]. A gyűjtőszámlahitelt a törvény úgy határozta meg, hogy a gyűjtőszámlahitelre vonatkozó hitelkeret-szerződés alapján a devizakölcsön törlesztése során a rögzített árfolyam alkalmazása miatt a hiteladós által meg nem fizetett törlesztőrészlet-hányad finanszírozására, a devizakölcsön tekintetében hitelezőnek minősülő pénzügyi intézmény által a hiteladósnak forintban, a devizakölcsön ingatlanfedezetével azonos ingatlanra érvényesíthető jelzálogjog fedezete mellett a rögzített árfolyam alkalmazásának időszaka alatt folyósított kölcsön [1. § (1) bekezdésének 4. pontja].³⁰ A kényszerértékesítéssel kapcsolatos, a fedezeti ingatlanokra vonatkozó rendelkezések a 6. § értelmében szintén 2014. december 31-ig voltak alkalmazandóak.

³⁰ A törvény egyes rendelkezéseit módosította a 2012. évi XVI. törvény.

Az otthonvédelemmel összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXI. törvény (Végtörlesztési tv.) egyebek között módosította a régi Hpt.-t. A régi Hpt. a 4. § (2) bekezdése értelmében kiegészült a 200/B. §-sal, ennek (1) bekezdése az állami készfizető kezesség fedezetével fogyasztóval kötött deviza alapú kölcsön szerződés alapján teljesített teljes előtörlesztés (végtörlesztés) esetén a pénzügyi intézmény részére a törvényben meghatározott feltételek teljesülése esetén a végtörlesztés forint összegének meghatározásakor svájci frank esetén 180 HUF/CHF, euró esetén 250 HUF/EUR, japán jen esetén 200 HUF/100 JPY árfolyam alkalmazását írta elő. A régi Hpt. 200/B. §-a (2) bekezdésének c) pontja a végtörlesztésre vonatkozó írásbeli igénybejelentés 2011. december 31-ig történő benyújtását írta elő a hitelfelvevő részére a végtörlesztéssel érintett deviza alapú kölcsönt nyújtó pénzügyi intézmény részére.³¹ Végül az otthonvédelmi intézkedésekkel kapcsolatos egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXLVII. törvény kiterjesztette a pénzügyi lízingszerződésekre a fix árfolyamú végtörlesztés lehetőségét [a 22. § (5) bekezdésével módosított régi Hpt. 200/B § (8) bekezdésének újraszabályozásával].

2.2. A jogalkotásból kiolvasható tendencia és hatása a bankszektorra, valamint a lakossági hitelállományra

Már az első releváns jogszabály, a régi Ptk.-t 2010-ben módosító 2010. évi XC. törvény javaslatának indokolásából megállapítható, hogy a jogalkotó érzékelte a devizahitelekkel kapcsolatos alapvető tendenciákat, így azt, hogy e kölcsönök a 2000-es években egyre gyakoribbá váltak, miként azt is, hogy az árfolyam-ingadozás miatt megnövekedett törlesztő-részletek következtében a devizakölcsönösök széles köre került pénzügyileg nehéz helyzetbe. A parlamenti ciklus elejétől kimutatható a jogalkotói szándék e kérdéskör törvényi szintű szabályozására. Az elfogadott jogszabályok tartalma alapján megállapítható az a szerződési és szerződői kör, amelynek helyzetén a jogalkotó törvényalkotás útján könnyíteni kívánt: a lakáscélú hitel- vagy kölcsönszerződést, esetlegesen pénzügyi lízingszerződést kötő természetes személyek/fogyasztók. (Ez utóbbi kategóriákat az egyes törvények némileg következtelenül használták.) Azt, hogy a megsegítendő személyi körbe nem tartoztak bele a

³¹ A régi Hpt.-nek a törvény egyes rendelkezéseivel módosított, illetve kiegészített előírásait módosította a 2011. évi CXXX. törvény.

pénzügyi intézménnyel szerződő, azonban fogyasztónak nem minősülő szerződők, valamennyi törvény tartalma alapján egyértelműen megállapítható.³² Arra pedig, hogy a jogalkotó egyértelműen a lakáscélú szerződéseket preferálta, két tényből vonható le következtetés. Az első a deviza és devizaalapú kölcsönszerződések esetén az ingatlanon alapítható jelzálogjog tilalmát előíró régi Ptk.-módosítás. A második, hogy több elfogadott törvény kizárólag a lakáscélú szerződéseket megkötőkre írt elő rendelkezéseket, a további szerződésekre és szerződéskötőkre nem.³³ Ez utóbbit az uniós jog tartalmával ellentétesnek értékelte a még a 2014-es jogalkotási hullámot megelőzően megjelent tanulmányában Kovács László nyugalmazott törvényszéki tanácselnök: „A hitelszerződések tartalmát a törvényhozás többféle módon változtatta meg: árfolyamrögzítéssel, rögzített árfolyamon történő végtörlesztés megengedésével stb. Az erről szóló törvények szociális és gazdaságpolitikai célból születtek; ezért megtárgyalásukra nem térünk ki. Tárgyunk szempontjából az a kérdés merül fel, hogy van-e ezeknek a szabályoknak ügyfélvédelmi vonása is? Igen, de csak esetlegesen és az adósok egyes csoportjaira kiterjedő hatállyal. Például azokra a bankkölcsönszerződésekre vonatkoznak, amelyeknek biztosítása lakóingatlanokra vonatkozó jelzálogjoggal vagy állami kezességvállalással történt. Ez a korlátozás azonban teljesen ellentétes a 87/102/EKG irányelvvel, amely éppen azoknak a fogyasztóknak a védelmét célozta meg, akik nem ingatlan vásárlására vettek fel kölcsönt és tartozásuk nincs jelzálogjoggal biztosítva.”³⁴ (A hivatkozott, 1986. december 22-én elfogadott, a fogyasztói hitelre vonatkozó közösségi törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések közelítéséről szóló, 2010. június 10-ig hatályos irányelv helyébe az Európai Parlament és a Tanács 2008. április 23-án elfogadott, a fogyasztói hitelmegállapodásról és a 87/102/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló 2008/48/EK irányelv lépett.)

³² Így pl.: A régi Hpt.- és Fnyht.-módosítás régi Hpt.-t kiegészítő 1. §-a a beiktatott 200/A. § (1) bekezdésében pénzügyi intézmény és fogyasztó közötti szerződés kapcsán tartalmaz rendelkezéseket; az árfolyamgát tv. 1. §-ának (1) bekezdése 1. pontja természetes személy adóst vagy adóstársat, az 5. pont hiteladósként természetes személyt határoz meg.

³³ Így pl.: A Hpt.- és Fnyht.-módosítás Hpt.-t kiegészítő 1. §-a a beiktatott 200/A. § (1) bekezdésében pénzügyi intézmény és fogyasztó közötti, lakáscélú hitel- vagy kölcsönszerződésre vagy pénzügyi lízingszerződésre tartalmaz rendelkezéseket; az árfolyamgát tv. 1. §-ának (1) bekezdése 1. pontjának c) pontja értelmében devizakölcsön az, amelynek fedezete a Magyar Köztársaság területén lévő lakóingatlanon alapított zálogjog.

³⁴ Dr. Kovács László: Az ügyfélvédelem bukdácsoló szabályozása és dilemmái a deviza alapú hitelezésben. In: Magyar Jog, 2012/5., 282-291. o., 287. o. (a továbbiakban: Kovács László: Az ügyfélvédelem...).

A szabályozás irányát illetően általánosan megállapítható négy alapvető jogalkotói cél, melyből kettőt az Árfolyamgát tv. preambuluma kifejezetten megfogalmazott: (i) az egyes devizák jelentős árfolyam-ingadozási hatásának átmeneti (tehát nem végleges) tompítása és ezzel a devizakölcsönnel rendelkezők helyzetének kiszámíthatóbbá tétele, továbbá (ii) a lakóingatlanok egyidejű, tömeges kényszerértékesítésének és az ingatlanpiacra gyakorolt káros hatásainak megelőzése. További kettős, a szabályozási tartalomból kiolvasható jogalkotói szándék volt (iii) meghatározott feltételek fennállása esetén meghatározott személyi kör részére lehetővé tenni a kötelemtől való szabadulást, (iv) a hatályban maradó szerződések esetében pedig szabályozott keretek közé szorítani egyes fogyasztói terhek viselését. Az árfolyam-ingadozási hatás tompítására szolgált a rögzített árfolyam és a gyűjtőszámlahitel lehetővé tétele, az ingatlanokkal kapcsolatos célt szolgált a kényszerértékesítések rendjének szabályozása. Hogy a hatályban lévő szerződések teljesítése kapcsán eszközölt változtatásokat nem végleges, csupán átmeneti megoldásnak tekintette a jogalkotó, azt több vonatkozásban bizonyítja a 2014. december 31-ig bevezetett szabályozás. Egyértelműen a hatályban lévő szerződések számának csökkentését célozta a kedvezményes végtörlesztési szabályok előírása. A jogalkotó ugyanakkor azzal is számolt, hogy a szerződések számottevő hányada hatályban marad, az e szerződések kapcsán felmerült fogyasztói terhek mérséklésére irányult átmeneti megoldásként az árfolyamgát intézménye, a szerződések hatályban létének teljes idejére pedig a költségek, kamatok, díjak, illetve a pénzügyi intézményi egyoldalú módosítási jogosultság részben szigorítása, részben keretek közé szorítása szolgált. Ez utóbbi jogalkotási előírások nem opcionális, hanem kötelező jelleggel alkalmazandóak voltak a hatályba lépésük előtt megkötött szerződésekre is, mely tény felvetette a polgári jogi szerződések visszaható hatályú, jogalkotási úton történő módosításának és egyes rendelkezések alkotmányosságának kérdését. A 2010-2014 közötti országgyűlési ciklus már megkötött és hatályban lévő szerződésekre vonatkozó devizahiteles jogalkotásáról összefoglalóan egy sajátos kettősség állapítható meg: miközben meghatározott, az adósok nem teljes körét lefedő személyi és szerződési körre fókuszálva számos problémát igyekezett megoldani, egyáltalán nem rendelkezett több releváns kérdéssel. Nem érintette például a 2010-es régi Ptk.-módosítás előtt megkötött, döntően jelzálogjoggal biztosított szerződések deviza alapúságát és azt a körülményt sem, hogy ebben az időszakban már nagy számban voltak folyamatban a fogyasztók által a pénzügyi intézményekkel szemben indított peres eljárások.

A jogszabályi környezet változásának számottevő hatása volt a bankszektorra. A végtörlesztési szabályok lényege abban állt, hogy a pénzügyi intézményeknek a törvényben rögzített svájci frank-, euró- és japán jen-árfolyamon kellett elfogadnia a fogyasztóktól az egy összegben visszafizetett tartozásokat, a piaci árfolyam ezt meghaladó részét pedig veszteségnek kellett elszámolniuk. Urbán László a végtörlesztési konstrukciót akként értékelte, hogy annak nyertesei a jelentős megtakarítással rendelkező, tehát a hitelek fizetésére enélkül is képes ügyfelek voltak, s az ő nyereségük lett a pénzügyi intézmények vesztesége.³⁵ Ugyanitt az MNB adataira hivatkozva a hitelezői veszteségeket és a fiskális terhek alakulását összegző adatsorban rögzítette, hogy a végtörlesztés a bankszektorban összesen 350 milliárd forintos veszteségként jelentkezett.³⁶ E számmal azonos nagyságrendet állapított meg a PSZÁF által 2012. március 12-én kiadott gyorsselelemzés (PSZÁF-gyorsselelemzés) 3. oldala: „A végtörlesztési konstrukció összességében 370 milliárd Ft bruttó veszteséget okozott a hitelező pénzügyi intézményeknek. Ennek mintegy 30%-át a hitelintézetek a 2011-évi bankadóból leírhatják, így a nettó veszteség a teljes piacra vonatkozóan 260 milliárd forint körül alakulna, amennyiben az intézmények a veszteségek 30%-át teljes egészében vissza tudnák igényelni. A nagybankok azonban várhatóan csak 28%-ot tudnak elszámolni a 2011. évi különadóval szemben, és ebben is jelentős szórás tapasztalható: a tíz legnagyobb bankcsoport közül mindössze 6 tudja figyelembe venni a teljes összeget, a többi négy bankcsoport végtörlesztési veszteségeinek 30%-a meghaladja az adott bankcsoport által elszámolt bankadót.”³⁷ A PSZÁF-gyorsselelemzésből kép alkotható a végtörlesztés lezajlásáról és volumenéről is. Ennek értelmében a lakosság a 2011 szeptember végén még 5600 milliárd forintnyi jelzálog-fedezetű devizahitel állományának forintban számítva valamivel több, mint 24%-át, devizában számítva 23,3%-át törlesztette kedvezményes árfolyamon. A végtörlesztés forrását kezdetben a gyorsan mozgósítható pénzügyi megtakarítások jelentették, később egyre inkább a kiváltó forinthitelből történő végtörlesztés erősödött. Az MNB 2011. október 3-án meghirdetett euró eladási tenderen 2679 millió euró ajánlatot fogadott be, a piacival gyakorlatilag megegyező árfolyamon. A

³⁵ Urbán László: Megfélemlített fejőstehenek – A bankrendszer a magyar államkapitalista rezsimben. In: Jakab András – Urbán László (szerk.): Hegymenet – Társadalmi és politikai kihívások Magyarországon. Budapest, Osiris Kiadó, 2017. 284-308. o. 287. o. (a továbbiakban: Urbán: Megfélemlített fejőstehenek...).

³⁶ Urbán: Megfélemlített fejőstehenek... i. m. 289. o.

³⁷ <https://statisztika.mnb.hu/sw/static/file/gyorselemzes-a-vegtorlesztesrol-2012-februar-28.pdf> (2024.08.24.) (a továbbiakban: PSZÁF-gyorsselelemzés...).

ténylegesen megvalósult végtörlesztések alapján végül 2489 millió euró (752 milliárd forint) került kifizetésre, vagyis jelentős részben egyéb euró forrásokat is felhasználtak a bankok. A várakozásoknak megfelelően a legnagyobb volument a svájci frank alapú hitelek végtörlesztése tette ki, ezeknek a teljes pénzügyi szektorban összesen 25,3%-a került kifizetésre. Ezen belül a CHF hitelek banki végtörlesztése az összes végtörlesztés 92%-át jelentette. A japán jen alapú hitelek 23,3%-át fizették vissza. Az euró alapú hitelek nagy része 2008 után került folyósításra a 250-es EUR árfolyam fölött, így az adósok többsége nem is volt jogosult végtörlesztésre. Ennek megfelelően a hiteleknek csak 2,1%-át fizették vissza a program keretében. A visszafizetett hitelek átlagos összege a rögzített végtörlesztési árfolyamon 5,8 millió forint volt, ami jelzi, hogy kifejezetten alacsony összegű – 2-3 millió forintos – hiteleket is tömegesen végtörlesztettek. A kiváltó forint hitelek a megvalósult végtörlesztések mintegy harmadát finanszírozták. A pénzügyi intézmények hitelállománya (a mindenkori aktuális árfolyamon számolva) összességében – a törlesztések és kiváltó hitelek eredőjeként – 1041 milliárd forinttal csökkent.³⁸ Urbán László véleményével és a PSZÁF-gyorselemzésben foglaltakkal egyezően értelmezte és értékelte a végtörlesztéssel a bankszektornak okozott veszteség nagyságrendjét, a lehetőséget igénybe vevő személyi kört, az érintett hitelállományt, továbbá adatokat tartalmaz az igénybe vevők összlétszámára és a végtörlesztés forrására MNB-tisztviselők közös tanulmánya: „A szabályozás a bankok számára nem írt elő kötelező forint hitel-nyújtást a programban résztvevők számára, így az adósok háromnegyede megtakarítások felhasználásával fizette vissza kedvezményes árfolyamon a hitelét. A résztvevő mintegy 170 ezer adós, körülbelül 1300 milliárd forintnyi hitelállományt zárt le, amiből összesen 310 milliárd forint esetében használtak forint hitelt a törlesztéshez (MNB 2012). A lehetőség csak rövid ideig volt nyitva, hiszen az adósoknak 2011 végéig jelezni kellett bankjuk részére a törlesztési szándékot, és a jelzés után 60 napon belül le kellett zárni a tranzakciót. Éppen ezért a program elsősorban a hitelképes, illetve a nagyobb megtakarítással (vagyonnal) rendelkezők számára volt valós lehetőség. A résztvevők számára a program 20–30 százalékos adósságelengedést jelentett, a bankrendszer pedig több mint 300 milliárd forintos veszteséget szenvedett el.”³⁹

³⁸ PSZÁF-gyorselemzés... i. m. 2. o.

³⁹ Kolozsi – Banai Ádám – Vonnák: A lakossági deviza-jelzáloghitelek... i. m. 69. o.

2.3. A peres igényérvényesítésre kiható jogszabály-módosítások⁴⁰

A jogalkotói szándék alapján nem a devizahiteles jogalkotás részeként, de a kérdéskörre nézve is alapvető fontosságú jogszabály-módosítást fogadott el az Országgyűlés 2012. május 21-én. A 2012. május 25-én kihirdetett, a régi Ptk. módosításáról rendelkező 2012. évi LI. törvény 1. §-ának értelmében a régi Ptk. az alábbi 239/A. §-sal egészült ki: „,239/A. § (1) A fél a szerződés érvénytelenségének vagy a szerződés egyes rendelkezései érvénytelenségének (részbeni érvénytelenség) megállapítását a bíróságtól anélkül is kérheti, hogy az érvénytelenség következményeinek alkalmazását is kérné.” A 3. § (1) bekezdésének értelmében e törvény a kihirdetését követő napon lép hatályba, a (2) bekezdés szerint e törvény rendelkezéseit a hatálybalépésekor folyamatban lévő ügyekre is megfelelően alkalmazni kell. A törvény általános indokolása szerint: „Az új Polgári Törvénykönyv VI. könyv, Második rész, VI. Cím, XIX. Fejezet 6:109 pontja jelen módosítással megegyezően rögzíti az anyagi jogon alapuló megállapítási per megindításának lehetőségét. A jogalkotó a felek anyagi jogi igénye – eljárásjogi korlátozástól mentes – érvényesítésének lehetőségét már az új Ptk. hatálybalépését megelőzően biztosítani kívánja”. Az 1. §-hoz fűzött részletes indokolás utalt arra, hogy a törvénnyel összhangban kerül sor a polgári perrendtartásról szóló törvény módosítására is, amelynek következtében a jogi képvisellet igénylő, már megindított perekben is biztosított – a Ptk. módosításnak megfelelő – keresetváltoztatás és viszontkereset lehetősége. A régi Ptk. 2012-es módosításának azért volt alapvető jelentősége a devizahiteles perekre nézve, mert ennek alapján – legalábbis a 2014-es jogalkotásig – a fogyasztók a perekben (a folyamatban lévőkben is) kérhették a pénzügyi intézményekkel kötött szerződéseknek kizárólag az érvénytelenségét, tehát a peres jogvita korlátozódhatott az érvénytelenségi ok, vagy okok vizsgálatára, ily módon az érvénytelenség megállapítása esetén sem terjedt ki a felek közötti elszámolásra.⁴¹ A törvény 1. §-ának részletes indokolása

⁴⁰ E témát az alábbi tanulmányomban taglalom: Kis Tamás: A devizahiteles pereket meghatározó eljárásjogi keretek változásairól. In: Gazdaság és Jog, 2024/7-8., 38-48. o., 39-41. o. (a továbbiakban: Kis: A devizahiteles...) A tanulmány ezt érintő II. fejezete „A Ptk. és a Pp. peres igényérvényesítésre kiható módosításai” címet viseli.

⁴¹ A T/6970-es számon előterjesztett törvényjavaslat általános vitájára 2012. május 7-én került sor az Országgyűlésben, a világhálón elérhető: https://www.parlament.hu/web/guest/orszaggyulesi-naplo-elozo-ciklusbeliadatai?p_p_id=hu_parlament_cms_pair_portlet_PairProxy_INSTANCE_9xd2Wc9jP4z8&p_p_lifecycle=1&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_auth=cRgCcN16&_hu_parlament_cms_pair_portlet_PairProxy_INSTANCE_9xd2Wc9jP4z8_pairAction=%2Finternet%2Fcplsql%2Fogy_naplo.naplo_fadat_aktus%3

utalt a jogi képviseletet igénylő, már megindított perekre; ennek magyarázata, hogy a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (régii Pp.) hatásköri szabályainak értelmében a tisztességtelen szerződési feltételek érvénytelensége tárgyában indított perek törvényszéki (2011. december 31-ig megyei bírósági) hatáskörbe tartoztak⁴², és a deviza alapú fogyasztói kölcsönszerződésekkel kapcsolatos jogviták számottevő része tartalmazott ilyen kereseti kérelmet. A régi Ptk.-módosítást az Országgyűlés a kormánypárti-ellenzéki dichotómiának megfelelően, az előbbieket indítványára és szavazataival fogadta el, melyhez igazodtak a törvényjavaslat vitája során elhangzottak. Azonban míg a törvénymódosítást indítványozó kormánypárti képviselők általános jelleggel érveltek a javaslat valamennyi érvénytelenségi perre nézve kedvező hatása mellett – lásd a kapcsolódó lábjegyzetben –, Schiffer András ellenzéki képviselő éppen a devizahiteles perekre nézve tartotta leginkább aggályosnak a módosítási javaslatot: „... Természetesen meg akarják hagyni a lehetőséget arra, hogy a kismizett emberek megállapítási keresetet indíthassanak a bankok ellen, de meg akarják úzni azt, hogy adott esetben az ebből eredő következményeket egy jogerős bírói ítélet levonja, hiszen az egyes ügyféllel a bank meg tud állapodni, úgymond meg tudja kérni, hogy ne kérje a következmények levonását, viszont ha adott esetben precedensül szolgál egy-egy következmény levonása, az nyilván kellemetlenül fogja érinteni azokat a pénzintézeteket,

Fp_ckl%3D39%26p_uln%3D185%26p_felsz%3D222%26p_felszig%3D248%26p_aktus%3D56
(2024.05.12.)

185. ülésnap (2012.05.07.), 222-248. felszólalás.

A törvényjavaslat kormánypárti képviselők (Dr. Papcsák Ferenc és Dr. Vas Imre) önálló indítványa volt. Az általános vita során a kormánypárti képviselők egyebek között azzal érveltek, hogy a módosítás megnyitja a lehetőséget a felek között a bíróság közreműködése nélküli megállapodásban a jogkövetkezményekről. Dr. Vas Imre felszólalásában elmondta: „...Ez a törvénymódosítás, amelyet előterjesztettünk, kitágítja azt a lehetőséget, hogy ha a marasztalás kérhető lenne, azaz a jogkövetkezmény megállapítását lehetne kérni, akkor se kelljen marasztalást kérni, hanem elegendő legyen a megállapítás kérése. Amint azt a bíróság megállapította, utána lehetőségük lenne a feleknek arra, hogy a jogkövetkezményekben saját maguk egyezzenek meg. Jelen pillanatban ezt úgy oldják meg perttechnikailag, hogy közben ítéletet kérnek, utána valamilyen egyezséget kötnek a jogkövetkezmények tekintetében a bíróság előtt. Ezt a lehetőséget kívánja megnyitni, hogy a felek saját maguk, a bíróság közreműködése nélkül egyezzenek meg a jogkövetkezményekben.”

Dr. Vas Imre felszólalásának idézett része 20:30-tól, utolsó bekezdés, valamint 20:40-től, 1. bekezdés.

⁴² A Pp. 23. § (1) bekezdésének k) pontja értelmében törvényszéki hatáskörbe tartoztak a tisztességtelen szerződési feltételek érvénytelensége tárgyában indított perek. Ezekben a perekben a Pp. 73/A. § (1) bekezdésének b) pontjában előírtan a jogi képviselet kötelező volt.

amelyek hosszú éveken keresztül orruknál fogva vezették a fogyasztókat, a banki ügyfeleket.”⁴³

Jogalkalmazói részről szintén megfogalmazódott olyan vélemény, amely – a devizahiteles ügyekre nézve is – aggályosnak tekintette a megállapítási keresetindítást lehetővé tevő módosítást, azonban nem az Országgyűlésben elhangzottak aspektusából. „Feltűnő az az ambivalencia, ami a megállapítási keresetek jogszabályi háttérét övezi e két törvényünkben. Az a jogalkotói – véleményem szerint helyes – óvatosság, amely a Pp. 123. § kapcsán a megállapítási keresetnél fellelhető, gyakorlatilag teljesen elvész a korlátlan perindítást lehetővé tevő régi Ptk. 239/A. § esetében. Ideális jogi környezet tehát azon adósok és pertaktika számára, amely kizárólag egy szerződés érvénytelenségének megállapítását tűzi ki a perben célul, ezáltal mentesítve átmenetileg – a végrehajtás alapjául szolgáló okirat hiányában – az adóst fizetési kötelezettségeinek teljesítése alól. Az érvénytelenség jogkövetkezményének levonása hiányában ugyanis a bíróság ítéletének eredménye gyakorlatilag „csak” egy érvénytelen szerződés lesz.”⁴⁴ (A régi Ptk.-val egybevetett régi Pp. 123. §-a értelmében ha a kereseti kérelem számadási kötelezettség megállapítására irányul, a felperes ezzel együtt kérheti az általa előterjesztett számadás helyességének megállapítását is. Megállapításra irányuló egyéb kereseti kérelemnek csak akkor van helye, ha a kért megállapítás a felperes jogainak az alperessel szemben való megóvása végett szükséges, és a felperes a jogviszony természeténél fogva vagy a kötelezettség lejártának hiányában vagy valamely más okból teljesítést nem követelhet.)

További releváns eljárásjogi változásként került sor a régi Pp. devizahiteles ügyekben eljáró bíróságok illetékességét újraszabályozó módosítására. A régi Pp. az egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról szóló 2013. évi

⁴³https://www.parlament.hu/web/guest/orszaggyulesi-naplo-elozo-ciklusbeli-adatai?p_p_id=hu_parlament_cms_pair_portlet_PairProxy_INSTANCE_9xd2Wc9jP4z8&p_p_lifecycle=1&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_auth=cRgCcn16&hu_parlament_cms_pair_portlet_PairProxy_INSTANCE_9xd2Wc9jP4z8_pairAction=%2Finternet%2Fcplsql%2Fogy_naplo.naplo_fadat_aktus%3Fp_ckl%3D39%26p_uln%3D185%26p_felsz%3D222%26p_felszig%3D248%26p_aktus%3D56 (2024.05.12.)

185. ülésnap (2012.05.07.), 222-248. felszólalás. Dr. Schiffer András felszólalásának idézett része 20:10-től, 1. bekezdés 2. mondata.

⁴⁴ Németh Csaba: A devizahiteles perek joggyakorlati tapasztalatairól. In: Gazdaság és Jog, 2014/4., 3-9. o., 3-4. o. (a továbbiakban: Németh: A devizahiteles perek...).

CCLII. törvény 85. § (5) bekezdésével beiktatott, a törvény 191. § (1) bekezdésének értelmében 2014. január 1-től hatályba lépő 30/A. §-ának⁴⁵ értelmében a fogyasztói szerződés részévé váló tisztességtelen szerződési feltétel érvénytelensége tárgyában indított perre az a bíróság illetékes, amelynek területén a felperes belföldi lakóhelye, belföldi lakóhely hiányában belföldi tartózkodási helye, vagy – ha a felperes nem természetes személy – belföldi székhelye található. Ha a felperes belföldi lakóhellyel, tartózkodási hellyel vagy székhellyel nem rendelkezik, a bíróság illetékességét az alperes lakóhelye, ennek hiányában tartózkodási helye, vagy – ha az alperes nem természetes személy – az alperes székhelye alapítja meg. (A régi Pp. devizahiteles perekben e módosításig alkalmazandó 30. §-ának (1) rendelkezése a jogi személyek elleni perekre az általános illetékességet úgy határozta meg, hogy azt a jogi személy és az annak képviselőjére hivatott szerv székhelye egyaránt megalapítja. E rendelkezést egybevetve a 29. § (1) bekezdésének az alperesi lakóhelyet előíró általános illetékességi szabállyal egyértelmű, hogy a fogyasztók pénzügyi intézmények ellen indított pereiben az alperesi székhely alapozta meg az illetékességet.) A törvény részletes indokolása a beiktatandó rendelkezést érintően így fogalmazott: „A nagyszámú devizahitel szerződéssel összefüggő per nem arányosan oszlik el a bíróságok között. A Pp. 23. § (1) bekezdés k) pontja alapján az ezzel kapcsolatos keresetlevelek legnagyobb mennyiségben a Fővárosi Törvényszékhez, azon belül a Gazdasági Kollégiumhoz érkeznek, ami az érintett eljárások elhúzódásához vezet. Ha a fogyasztói szerződések tisztességtelen kikötésére alapított perekben [a jelenleg hatályos Ptk. 209/A. § (2) bekezdésében, az új Ptk. 6:103. (3) bekezdésén alapuló perek] főszabály szerint a felperes (fogyasztó) lakóhelye alapozná meg a bíróság illetékességét, akkor az ügyek egy részét az ország más törvényszékei bírálnák el, arányossá téve az ügyérkezést, kiküszöbölve a perek elhúzódását. A rendelkezés egyben a fogyasztók érdekeit is szolgálja, mert a fogyasztó lakóhelyéhez közeli bíróság bírálja el a keresettel érvényesített igényt, ami megkönnyíti a fogyasztó eljárásban való részvételét, jogérvényesítését.” A régi Pp.-módosítás indokolása annyiban biztosan jogalkotási kuriózumnak tekinthető, hogy

⁴⁵ A régi Pp. szintén a fenti törvénnyel, annak 86. §-a (35) bekezdésével beiktatott, 2014. március 15-től hatályos 397/F. § (1) bekezdése úgy rendelkezett, hogy a módosító törvénnyel megállapított rendelkezéseket – a (2)-(5) bekezdésben foglalt eltérésekkel – a 2014. március 15. napján folyamatban lévő ügyekben 2014. március 15. napját követően megkezdett eljárási cselekményekre is alkalmazni kell. Az (1) bekezdésben utalt (2)-(5) bekezdés nem nevesítette a 30/A. §-t beiktató 85. § (5) bekezdését.

egyáltalán nem szokványos törvényi indokolásban bírósági szervezeti egység külön nevesítése. (A Fővárosi Törvényszéken belüli, a Polgári és a Gazdasági Kollégium közötti feladatmegosztás szerint 2011. május 1-től – a továbbiakban kifejtettek alapján éppen a devizahiteles perek dinamikus emelkedésének kezdetét közvetlenül megelőző időponttól – tartoztak a Gazdasági Kollégiumhoz a tisztességtelen szerződési feltételek érvénytelensége tárgyában indított perek.)⁴⁶ A módosításról megállapítható, hogy a részletes indokolás és a normaszöveg nincsen teljes összhangban: a normaszöveg „fogyasztói szerződés részévé váló tisztességtelen szerződési feltétel érvénytelensége tárgyában indított perre” írta elő az új illetékességi szabályt, ehhez képest annak egyik indokaként megjelenik egy ad hoc probléma kezelése, ti. a Fővárosi Törvényszék tárgybéli ügyterhének csökkentése. Az is megállapítható, hogy a módosítás a „fogyasztói szerződés” fogalmának meghatározása nélkül írt elő új illetékességi szabályt: sem a régi Pp. nem definiálta a fogyasztói szerződés fogalmát, sem utaló szabállyal nem rendelkezett más jogszabály értelmező rendelkezésének alkalmazásáról.

A régi Pp. módosítása az Országos Bírósági Hivatal (OBH) kezdeményezésére történt. Az OBH elnöke 2013. évi beszámolójának⁴⁷ (2013-as beszámoló) „A bírósági szervezet működésének jogszabályi környezete” címet viselő IV. része 2. pontja foglalja össze az OBH tárgyevi jogszabály-véleményezéssel kapcsolatos tevékenységét. Ennek 2.3.

⁴⁶ A Fővárosi Bíróság Polgári és Gazdasági Kollégiumai közötti, 2011. május 1. napjától hatályos ügyelosztási rendjének értelmében a Gazdasági Kollégium feladatkörébe tartoztak a peres felek személyétől függetlenül a régi Ptk. 209/A. § alapján indított perek. [A Ptk.209/A. § (1) bekezdésének értelmében az általános szerződési feltételként a szerződés részévé váló tisztességtelen kikötést a sérelmet szenvedett fél megtámadhatja. A (2) bekezdés szerint fogyasztói szerződésben az általános szerződési feltételként a szerződés részévé váló, továbbá a fogyasztóval szerződő fél által egyoldalúan, előre meghatározott és egyedileg meg nem tárgyalt tisztességtelen kikötés semmis. A semmisségre csak a fogyasztó érdekében lehet hivatkozni.] Mivel az ügyelosztási rend a világhálón már nem elérhető, ahhoz az értekezés alap kutatásának lefolytatásához szükséges kutatási engedély alapján jutottam. Lásd a Fővárosi Törvényszék igazgatási feladatokkal megbízott csoportvezető bírójának által jegyzett, 2024. szeptember 2-án kelt, 2023.El.XI.F.21/20. számú iratot (3. számú melléklet).

⁴⁷ A világhálón elérhető a <https://birosag.hu/birosagokrol/birosagi-szervezet/obh/obh-elnokenek-beszamoloi> link alatt, a „2013” alcím alatt, <https://birosag.hu/beszamolok/az-orszag-birosagi-hivatal-elnokenek-2013-evi-beszamoloja>. (2024.05.17.) A beszámolót az Országgyűlés az 52/2014. (XII.17.) OGY határozattal elfogadta.

(„Kezdeményezések” alcímű) pontja 2.3.2. pontja „A bíróságokhoz való hozzáférést segítő és beépítésre került javaslatok” alcím alatt a 75. oldalon táblázatban tüntette fel a sikeres OBH javaslatokat, 1. pontban a régi Pp. 30/A. §-át, indoklásként feltüntetve, hogy a devizahiteles szerződéseket érintő perekben az OBH elnökének javaslatára a munkateher arányos eloszlása az illetékességi szabály módosításával elősegíthető, illetve a fogyasztók igényérvényesítése egyszerűsíthető. A 2013-as beszámoló jelentőségét az is adja, hogy az egyes évekre vonatkozó beszámolók tartalma alapján megállapíthatóan ez az első, amely az ügyforgalmi adatok kapcsán kitért a nagyszámú devizahiteles perre. A 2013-as beszámoló a 26-27. oldalon a bírósági szervezet igazságszolgáltatási tevékenységét ismertető II. részének „Kihívások a 2013. évben” alcímet viselő 2. pontjának 2.3. alpontja a devizahiteles ügyekről megállapította: „A pertárgyértéktől függően törvényszéki hatáskörbe tartozó ügycsoportokban érkezett ügyek száma – a jogalkotó szándékának megfelelően – valóban jelentősen csökkent, ám ezzel párhuzamosan kiugróan emelkedett a pertárgyértéktől függetlenül törvényszéki hatáskörbe tartozó perek száma, amiért egyetlen ügycsoport, a tisztességtelen szerződési feltételek megtámadása iránt indított perek (Pp. 23. § (1) k) pont) a felelősek. ...Igazgatási beavatkozás (járásbírói bírák kirendelése a törvényszékekre) csupán a Szegedi és a Fővárosi Törvényszék területén vált szükségessé. E pertípus robbanásszerű elterjedése – az időbeli egybeesésre tekintettel – nyilvánvalóan összefüggésben áll a Ptk. 2012. május 26-i módosításával.” Ezt alátámasztandó a beszámoló ismertette az összes törvényszéki (2011. december 31-ig megyei bírósági) polgári peres ügyérkezőt, mely szerint a tisztességtelen szerződési feltételek megtámadása iránti perek 2010. január és december között az ügyérkező 0,70%-át tették ki, majd 2011. március és 2012. február között 0,90%-át, 2012. augusztusa és 2013. júliusa között pedig már a 17,76%-át. A 29. oldal megállapítása szerint a tisztességtelen szerződési feltételek megtámadása miatti törvényszéki első fokú civilisztikai peres ügyek rendkívül egyenetlen területi eloszlásban érkeztek, és csak bizonyos bíróságokat (pl. Fővárosi Törvényszék, Szegedi Törvényszék) érintettek. A 2013-as beszámolóból a fentiek alapján megállapítható, hogy a bírósági szervezet ügyforgalmi adatait összesítő és értékelő OBH 2012 második felét és 2013 első felét határozta meg a devizahiteles ügyérkező robbanásszerű elterjedésének időszakaként. És valóban: az összes törvényszéki érkező peren belüli, előző időszakbeli 0,90%-os arányához képest a releváns időintervallumon belüli 17,76%-os arány 1973%-os

növekedés. A beszámoló ennek okaként a régi Ptk.-módosítást említi, amely – tekintve az időbeliséget – okszerű magyarázatnak tűnik.⁴⁸

2.4. Alkotmánybírósági kontroll

A kérdéskör jogalkotási fókuszba kerülése, ugyanakkor egyes tárgyköröket érintően a törvényhozó által is elismerten átmeneti kezelése kezdettől fogva felvetette egyes jogszabályok alkotmányossági vizsgálatának szükségességét. Az Alkotmánybíróság elsőként a 3048/2013. (II.28.) számú AB határozatban alkotmányjogi panaszok tárgyában foglalt állást devizahiteles jogalkotás kapcsán felmerült alkotmányossági kérdésekről. Az AB e határozatban a Végtörlesztési tv. és a régi Hpt. Végtörlesztési tv.-ben megállapított egyes rendelkezései alaptörvény-ellenességének megállapítására irányuló indítványokat vizsgálta és utasította el. Az Alkotmánybíróság a határozat indokolásának [35]-[37] pontjában kifejtette, hogy megítélése szerint a törvényalkotói beavatkozás alkotmányos feltételei a támadott jogszabály tekintetében teljesültek. Az állam a körülményeknek az észszerűen előre nem látható és a normális változás kockázatán túlmenő alakulása, az általa csak korlátozottan befolyásolható forint árfolyam gyengülése és ehhez kapcsolódóan a

⁴⁸ A Fővárosi Törvényszék 2013. december 12-i devizahitel-közleménye alátámasztja mind a pertípus „berobbanását”, mind a törvényszéki illetékességi területen működő járásbíróóságok és a törvényszék szervezeti egységeinek, különösen a Gazdasági Kollégiumnak kiemelkedő érintettségét:

„A Fővárosi Törvényszékhez és az illetékességi területéhez tartozó szervezeti egységekhez 2013. november 1. napjáig 22.071 darab peres ügy érkezett, melyből az úgynevezett devizahitel szerződéseket érintő peres ügyek száma 2.801 darab volt.

A devizahitel szerződéseket érintő peres ügyek megoszlása az összes folyamatban lévő polgári peres ügghöz viszonyítottn a fővárosban 10,3%, mely egy adott és ugyanazon üggytípuson belül magas arányt jelent.

Különösen kiemelkedő a devizahiteles szerződések száma a törvényszék Gazdasági Kollégiumában, ahol a 2.702 folyamatban lévő peres ügyekben az 56,29%-a, 1.521 darab a devizahitel szerződéseket érintő per.

A törvényszék Polgári Kollégiumában ez a szám az összesen folyamatban lévő 3.914 peres eljáráshoz képest 8,27%, ami 324 ügy.

A Pesti Központi Kerületi Bíróságon is számottevő, 824 darab a devizahiteles tárgyú peres ügyek száma, ami a folyamatban lévő 10.839 peres ügynek a 7,6%-a.

A Fővárosi Törvényszékhez tartozó további öt kerületi bíróságon 9.616 peres ügyből összesen 132 folyamatban lévő devizahiteles ügy volt 2013. november 1. napján.”

<https://birosag.hu/aktualis-kozlemenyek/fovarosi-torvenyszek-devizahitel-kozlemeny> (2024.10.19.)

devizahitelek jelentős számának nehéz helyzetbe kerülése, valamint az ország általános deviza-eladósodottsága miatt kényszerült gyors beavatkozásra egyes intézkedésekkel – köztük a Végörlesztési tv.-nyel – az adósok érdekében, az országot fenyegető jelentős anyagi és szociális károk elkerülése céljából. A jogalkotó az érintett jogszabállyal hangsúlyozottan egy nemzetközi válság következtében Magyarországon előállt jelentős, kivételes és súlyos helyzetre reagált. Mindebből nem lehet azt a következtetést levonni, hogy egyébként ne tartaná tiszteletben a magánjogi viszonyokat. Az AB az alaptörvény-ellenes tulajdonjog-korlátozást sem tartotta megállapíthatónak. Az Alkotmánybíróság megítélése szerint a devizaárfolyamoknak az állami intervenciót kiváltó mértékű változása olyan előre nem látható körülmény volt, melynek bekövetkezésére megalapozottan számítani nem lehetett, erre tekintettel pedig a hitelezőknek a piaci árfolyamú törlesztés és a fix árfolyamú végörlesztés összege közötti különbszetre jogilag értékelhető várománya nem keletkeztethet, ennek következtében pedig az alkotmányos tulajdonvédelem hatálya alá nem tartozik. (Indokolás [38]-[41] pontja.) Az AB nem minősítette az önkényes megkülönböztetés és a diszkrimináció tilalmába ütközőnek, hogy a Végörlesztési tv. a devizaadósoknak a rögzített árfolyamon történő végörlesztésre vonatkozó kedvezményes lehetőségét – egyebek között – aszerint biztosítja, illetve tagadja meg, hogy az adóssal szerződött pénzügyi intézmény a kölcsönszerződést az Árfolyamgát tv. hatálybalépésének napjáig felmondta-e. Az indokolás utalt az AB töretlen gyakorlatára, mely szerint, ha a jogalkotó nem jogi igényeket elégít ki, tehát nem eleve jogosultakat különböztet meg, hanem méltányosságból juttat javakat, a megkülönböztetés korlátja a pozitív diszkrimináció elvi határa: az egyenlő méltóságú személyként való kezelés feltétlen betartása, illetve az Alkotmányban megfogalmazott alapjogok meg nem sértése. Az Alkotmánybíróság szerint a jogalkotó nem valósít meg önkényes megkülönböztetést és nem sérti a diszkrimináció tilalmát a devizaalapú kölcsönszerződést kötött személyek homogén csoportján belül azzal, hogy a kialakult helyzet orvoslásakor – a különböző intézkedések által alkotott rendszerre is tekintettel – megszabja intervenciójának határait az érintett személyi kör szempontjából. (Indokolás [42]-[45] pontja.) A határozat indokolása azt is megállapította, hogy az indítványozó helyesen állapítja meg, a kedvezményes végörlesztés lehetőségének biztosítása a jogalkotó részéről egy „ex gratia” juttatás. Noha az állam nem közvetlenül juttat anyagi javakat, hanem csak jogosultságot teremt a kedvezményezett személyi kör részére a polgári jogi viszonyokba történő beavatkozással – miközben saját anyagi hozzájárulása a pénzintézetekre kivetett különadóból adó-visszatérítés címén leírható összeggel, valamint a

Végtörlesztési tv.-nyel megállapított különböző adó- és illetékkedvezményekkel közvetett és részleges – az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint az ilyen jellegű juttatások meghatározó jogalapja a méltányosság. A kedvezményes végtörlesztés lehetőségére pedig senkinek sincs alanyi joga, azt a jogalkotó saját hatáskörében döntve biztosította, így az egy „ex gratia” jellegű juttatásnak tekinthető. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a jogalkotónak a végtörlesztésre jogosultak körét úgy kellett meghatároznia, hogy azzal elérje az intézkedés célját, azaz a devizaalapú kölcsönszerződések biztosítékaul szolgáló lakóingatlanok tehermentesítésének lehetővé tételét, ezáltal elkerülve a szerződés esetleges adós általi teljesíthetetlensége esetén bekövetkező kényszerértékesítést. E tekintetben tehát a kedvezményezett kör ily módon történő meghatározása nem minősíthető önkényesnek.

3. A Kúria bíróságok jogalkalmazásának egységét biztosítani hivatott 2012-2013-as iránymutatásai

3.1. A 2/2012. (XII.10.) PK vélemény és néhány releváns kúriai döntés

A Kúria – bizonyos, az iránymutatásban hivatkozott korábbi PK véleményeket követően – 2012 decemberében fogalmazta meg a saját későbbi jogalkalmazásra közvetlenül, a jogalkotásra pedig közvetetten – a 2/2014. számú PJE határozat tartalmán keresztül – alapvető hatást gyakorló, a fogyasztói kölcsönszerződésben pénzügyi intézmény által alkalmazott általános szerződési feltételekben szereplő egyoldalú szerződésmódosítási jog tisztességtelenségéről szóló 2/2012 (XII. 10.) PK véleményt (2/2012. PK). Megemlítendő, hogy míg a devizahiteles jogalkotással kapcsolatban több, Alkotmánybírósághoz forduló indítványozó kifogásolta a visszaható hatály elvének sérelmét, a jogirodalomban lényegében visszhang nélkül maradt, hogy ez a 2/2012. PK kapcsán is felvethető. A PK vélemény – egyáltalán nem megszokott módon – preambulumban tartalmaz: „A Kúria Polgári Kollégiuma a fogyasztói kölcsönszerződésben pénzügyi intézmény által alkalmazott általános szerződési feltételekben szereplő egyoldalú szerződésmódosítási jog tisztességtelenségének megítélése tárgyában felállított joggyakorlat-elemző csoport kollégium által elfogadott összefoglaló véleményében foglalt megállapítások alapul vételével a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény (Bszi.) 27. §-ának (1) bekezdése alapján az egységes ítélkezési gyakorlat biztosítása érdekében a következő kollégiumi véleményt nyilvánítja azzal, hogy a véleményben foglaltak

- a vonatkozó jogszabályok hatályos rendelkezésein alapulnak, ugyanakkor irányadóak lehetnek olyan jogvitákra is, amelyekre a korábban hatályos jogszabályi rendelkezések az alkalmazandóak;
- kizárólag a fogyasztói kölcsön- és pénzügyi lízingszerződésekre (a továbbiakban: fogyasztói kölcsönszerződés) vonatkoznak, ugyanakkor ezen szerződésekre megfelelően irányadóak a fogyasztói szerződés érvényességével kapcsolatos egyes kérdésekről szóló 2/2011. (XII.12.) PK véleményben, illetve a fogyasztói szerződéssel kapcsolatos közérdekű kereset egyes kérdéseiről szóló 3/2011. (XII.12.) PK véleményben kifejtettek is.

A „vonatkozó jogszabályok hatályos rendelkezésein alapulnak, ugyanakkor irányadóak lehetnek olyan jogvitákra is, amelyekre a korábban hatályos jogszabályi rendelkezések az alkalmazandóak” megfogalmazás a jogalkalmazási iránymutatást alkalmazni rendelte korábbi, esetlegesen már nem hatályos jogszabályi előírások értelmezése körében is. [A kérdésfelvetés elméleti. A Kúria Polgári Kollégiumának véleménye – amint arra a 2/2012. PK preambuluma is utal – a Bszi. 27. §-ának (1) bekezdésében foglalt felhatalmazás alapján az egységes ítélkezési gyakorlat biztosítása érdekében megfogalmazott véleménynyilvánítás. Az Alaptörvény Alkotmánybíróságra vonatkozó 24. cikke nem tartalmaz a Bszi. 27. § (1) bekezdésébe tartozó kollégiumi vélemény Alkotmánybíróság általi felülvizsgálatára vonatkozó előírást; az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (Abtv.) 37. §-ának (2) bekezdése utólagos normakontroll eljárásban, bírói kezdeményezés alapján folytatott egyedi normakontroll eljárásban, alkotmányjogi panasz alapján, vagy nemzetközi szerződésbe ütközés vizsgálata során írja elő közjogi szervezetszabályozó eszközök, valamint jogegységi határozatok Alaptörvénnyel, illetve nemzetközi szerződéssel való összhangjának Alkotmánybíróság általi felülvizsgálatát. A PK vélemény egyik kategóriába sem tartozik.]⁴⁹ A 2/2012. PK későbbi jogalkalmazás és

⁴⁹ Attól függetlenül, hogy a PK vélemény kívül esik az Alkotmánybíróság által vizsgálható jogszabályok, iránymutatások stb. körén, a 34/2014. (XI.14.) AB határozat indokolásának [98] pontja a 2/2012. PK-t is megjelölte annak alátámasztására, hogy a devizahiteles jogszabályokban és iránymutatásokban a tisztességtelenség körében meghatározott előírások levezethetők az általános rendelkezésekből: „Az egyoldalú szerződésmódosítás tisztességességének a konkrét feltételeivel kapcsolatos jogértelmezést ugyan utólag foglalták PK véleménybe, jogegységi határozatba és jogszabályba, de a megjelenő követelmények kezdettől fogva levezethetők voltak az általános jogszabályi rendelkezésekből. A tisztességesség mércéje nem változott, pusztán jogszabályban is rögzítésre került az, ami korábban is (a régi Ptk., és a bírói gyakorlat, valamint az Irányelv alapján) eleve követelmény volt. ... Ugyanígy foglalt állást a 2/2012. (XII. 10.) PK vélemény, miszerint „[n]em ütközik a visszaható hatályú jogalkalmazás tilalmába, ha a bíróság a

jogalkotás tükrében legfontosabb megállapítása a rendelkező rész 6. pontjában megfogalmazott példálózó felsorolás volt arról, hogy mely elvek sérelme esetén tisztességtelen az egyoldalú szerződésmódosításra vonatkozó kikötés. A 6. ponthoz fűzött indokolásban a Kúria azzal indokolta az elvek megfogalmazását, hogy a régi Hpt. külön is meghatároz olyan követelményeket, melyeknek az egyoldalú szerződésmódosításra feljogosító általános szerződési feltételeknek meg kell felelniük; ennek hiányában a kikötés törvénysértő. A régi Hpt. 210. § (3) bekezdése kimondja, hogy az egyoldalú szerződésmódosítás jogát a hitelező akkor jogosult gyakorolni, ha a módosításra okot adó objektív körülmények tételes meghatározását a szerződés tartalmazza. A régi Hpt. 210. § (4) bekezdésének a) pontja rögzíti továbbá azt, hogy az egyoldalú szerződésmódosításra a szerződésben foglalt, a kamat, díj vagy költség mértékére hatást gyakorló ok alapján kerülhet sor; a c) pont szerint az adott kamatra, díjra vagy költségre kihatással bíró ok-okozati feltételeket együttesen, tényleges hatásuk arányában kell figyelembe venni; míg a d) pont a díj és költség emelésének éves maximumát határozza meg. Megemlítendő, hogy a 2/2012. PK 6. pontjában megfogalmazott elvrendszer, illetve az ezek alapjául szolgáló indokolás lényegében megegyezik a Legfelsőbb Bíróság (LB) 2011. szeptember 27-én kelt, Gfv.IX.30.221/2011/6.számú részítélete indokolásának 11-13. oldalán kifejtettekkel. E részítéletében az LB a Legfőbb Ügyészség felperes által általános szerződési feltételek megtámadása iránt indított közérdekű perben fejtette ki álláspontját a Hpt. 210. § (3) bekezdésének alkalmazásáról, annak kereteiről. (A határozat a BHGY-ben elérhető.) A 2/2012. PK meghozatalának időpontja egyébként a 2013-as beszámolóból kitűnően a törvényszéki devizahiteles ügyérkezés robbanásszerű elterjedésének időszakába esett.

A Kúria 2013. január 15-én kezdeményezte az EUB gyorsított előzetes döntéshozatali eljárását a Pfv.VII.21.247/12. számú ügyben; ezt az eljárást a sajtó és a szakirodalom egyaránt Kásler-ügyként aposztrofálta.⁵⁰ A Kúria 2013. július 4-én – tehát az előzetes

szerződéskötés időpontjában hatályos Ptk. rendelkezések alapján az általános szerződési feltétel tisztességtelenségét állapítja meg olyan okból, amelyet utóbb a külön törvény – adott esetben a kialakult joggyakorlat tapasztalatait felhasználva – kötelezően is szabályoz.” (Indokolás [98] pontja.)

⁵⁰ A Kúria honlapja 2013. január 15-én „Tájékoztató a Kúria Pvf. VII. 21247/12 számú elvi jelentőségű ügyében hozott határozatáról” címmel sajtóközleményt adott ki, melyben tájékoztatott arról, hogy az EUB gyorsított előzetes döntéshozatali eljárását kezdeményezte a következő kérdésekben:

döntéshozatali eljárás kezdeményezését követően, annak folyamatban léte alatt – meghozott és közzétett elvi bírósági határozatában megállapította, hogy a lakossági, fogyasztási kölcsönszerződésben a kétnemű devizaárfolyam (vételi és eladási árfolyam) alkalmazása során felmerülő különbözet költségnek minősül, mely mértéke feltüntetésének hiánya a szerződés semmisségét eredményezi. A határozat azt is elvi éllel állapította meg, hogy mivel a régi Hpt. 213. §-a csak a szerződés semmisségéről rendelkezik, annak jogkövetkezményeiről nem, ezért az utóbbiakra a régi Ptk. 237-239. § rendelkezései irányadók. A kétnemű devizaárfolyam közötti eltérés, mint költség mértéke feltüntetésének hiánya olyan érvénytelenségi ok, amely kiküszöbölhető. A szerződés érvényessé nyilvánítható akként, hogy a bíróság rögzíti a kétnemű devizaárfolyam közötti eltérés mértékét, mely a THM kiszámításakor, illetve a szerződés megkötésekor fennállt. (EH 2013.12.G10.) E határozat jelentősége abban állt, hogy – miként az alap kutatás adataiból

1.) A Tanács 93/13/EGK irányelv (1993. április 5.) a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről (tisztességtelenségi irányelv) 4. cikk (2) bekezdését úgy kell-e értelmezni, hogy külföldi pénznemben meghatározott, de ténylegesen hazai pénznemben folyósított és a fogyasztó által kizárólag hazai pénznemben törlesztendő kölcsöntartozás esetén az átváltási árfolyamokat meghatározó, egyedileg meg nem tárgyalt szerződéses kikötések a „szerződés elsődleges tárgyának meghatározása” fogalma alá vonhatók-e? Amennyiben nem, a tisztességtelenségi irányelv 4. cikk (2) bekezdésének második fordulata alapján az eladási és vételi árfolyam különbözete olyan díjazásnak tekintendő-e, melynek a szolgáltatással arányban állása a tisztességtelenség szempontjából nem vizsgálható? E körben van-e jelentősége annak, hogy a pénzügyi intézmény és a fogyasztó között tényleges átváltásra sor kerül?

2.) Amennyiben a tisztességtelenségi irányelv 4. cikk (2) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy a tagállami bíróság – függetlenül nemzeti jogának rendelkezésétől – az abban meghatározott szerződési feltételek tisztességtelenségét is vizsgálhatja, ha azok nem világosak és érthetőek, akkor ez utóbbi követelmény alatt azt kell-e érteni, hogy a fogyasztó számára a szerződési feltételnek önmagában nyelvtanilag kell világosnak és érthetőnek lennie, avagy ezen túlmenően a szerződési feltétel alkalmazása gazdasági indokainak, illetve a szerződés többi feltételével való kapcsolatának is világosnak és érthetőnek kell lennie?

3.) A tisztességtelenségi irányelv 6. cikk (1) bekezdését és a C-618/10. számú, Banco Espanol ügyben hozott ítélet 73. pontját úgy kell-e értelmezni, hogy a fogyasztói kölcsönszerződésben alkalmazott általános szerződési feltétel tisztességtelen rendelkezésének érvénytelenségét a tagállami bíróság az adott szerződési feltétel módosításával, kiegészítésével a fogyasztó javára akkor sem szüntetheti meg, ha egyébként a rendelkezés elhagyása esetén a megmaradt szerződési rendelkezések alapján a szerződés nem teljesíthető? E körben van-e jelentősége annak, hogy a nemzeti jog tartalmaz-e olyan diszpozitív szabályt, amely az érvénytelen rendelkezés hiányában az adott jogkérdést szabályozza?

<https://kuria-birosag.hu/hu/sajto/tajekoztato-kuria-pvf-vii-2124712-szamu-elvi-jelentosegu-ugyeben-hozott-hatarozatarol> (2024.05.21.)

kitűnik – ekkor már a Kúria előtt is nagy számban voltak folyamatban a folyósításkor a pénzügyi intézmény által meghatározott vételi, a törlesztéskor pedig az eladási árfolyamok (különnemű árfolyamok) alapvetően a régi Hpt.-be ütközése miatti érvénytelenséget állító keresetek alapján indult perek. Ez az első devizahiteles perben meghozott elvi bírósági határozat.

3.2. Jogegységi határozatok

3.2.1. A 3/2013. és az 5/2013. számú PJE határozat

2013-ban három, devizahiteles kérdéseket, vagy azokat is érintő jogegységi határozatot hozott a Kúria. A 3/2013. számú PJE határozat (3/2013. PJE) rendelkező részének értelmében fogyasztói szerződésben az általános szerződési feltételen, vagy egyedileg meg nem tárgyalta feltételen alapuló választottbírói kikötés tisztességtelen. A bíróság e kikötés tisztességtelenségét hivatalból köteles észlelni, de annak semmisségét csak akkor állapíthatja meg, ha a fogyasztó – a bíróság felhívására – arra hivatkozik.⁵¹ Az indokolás V. pontja előírta, hogy a bíróságnak tájékoztatni kell a fogyasztót ezen szerződési feltétel tisztességtelenségéről, és felhívni őt – határidő tűzésével, a jogkövetkezményekre történő figyelmeztetéssel –, hogy kíván-e arra hivatkozni. Amennyiben a fogyasztó a határidőn belül

⁵¹ A 3/2013. PJE indokolása uniós jogi alapon minősítette tisztességtelennek a választottbírói kikötést. A III. pont utalt arra, hogy a 18/1999. (II. 5.) Korm. rendelet (Ok-lista Rendelet) 1. § (1) bekezdése olyan – nem taxatív módon felsorolt – szerződési feltételeket nevesít, amelyeket fogyasztói szerződésekben minden esetben tisztességtelennek kell tekinteni. E jogszabályhely i) pontja szerint ilyen feltételnek minősül az, amely kizárja vagy korlátozza a fogyasztó jogszabályon vagy a felek közötti megállapodáson alapuló igényérvényesítési lehetőségeit, kivéve, ha azt egyben más, jogszabályban meghatározott vitarendezési móddal helyettesíti. A 3. § (2) bekezdése értelmében a Korm. rendelet – a Ptk. irányadó rendelkezéseivel együtt – a fogyasztóval kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelenségi irányelvnek való megfelelést szolgálja. A IV. pont értelmében a választottbírói kikötés tisztességtelenségét a kizárólagossága alapozza meg, vagyis az, hogy a rendes bírói utat kizárja és ezáltal a fogyasztót az igényérvényesítési lehetőségeiben korlátozza. Mindebből az következik, hogy a tisztességtelenségi irányelv céljainak, Melléklete 1.q) pontja szövegének és ezáltal a Korm. rendelet 1. § (1) bekezdés i) pontjának az az új Ptk.-ban már egyértelműen érvényre juttatott értelmezés felel meg, amely az általános szerződési feltételen vagy egyedileg meg nem tárgyalta feltételen alapuló választottbírói kikötést tisztességtelennek tekinti. Fogyasztói szerződésben választottbírói eljárást érvényesen tehát csak egyedi megtárgyalás alapján lehet kikötni.

nem nyilatkozik, vagy a tisztességtelenségre nem kíván hivatkozni, a bíróságnak a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül el kell utasítania vagy a pert meg kell szüntetnie. Amennyiben a fogyasztó – határidőn belül tett nyilatkozatában – a választottbírósági kikötés tisztességtelenségére hivatkozik, a bíróságnak a kereseti kérelmet érdemben kell tárgyalnia. A 3/2013. PJE tartalma összhangban van az EUB ugyanilyen tárgyú kérdésben – nem magyar érintettségű ügyben – meghozott ítéletének megállapításaival.⁵² A választottbírósági kikötés tisztességtelenségének deklarálása nem volt teljesen előzmény nélküli a Kúria egységes ítélkezési gyakorlat érdekében kiadott iránymutatásában. A fogyasztói szerződés érvényességével kapcsolatos egyes kérdésekről szóló 2/2011. (XII.12.) PK vélemény (2/2011. PK) rendelkező részének 5.a) pontja a következőket tartalmazza: Fogyasztói szerződésben a fogyasztóval szerződő fél lakóhelye, vagy székhelye szerinti bíróság illetékességének – általános szerződési feltételen, vagy egyedileg meg nem tárgyalt feltételen alapuló – kikötése tisztességtelen. A kikötésben megjelölt bíróság saját illetékességének vizsgálata körében a kikötés tisztességtelenségét hivatalból köteles észlelni, de az általános illetékességgel rendelkező bírósághoz csak akkor teheti át a keresetlevelet, ha a fogyasztó – a bíróság felhívására – az illetékességi kikötés tisztességtelenségére hivatkozik. (E pont indokolása utalt az EUB fenti határozatában foglaltakra, valamint a magyar érintettségű ügyben meghozott C-243/08. számú ítéletének [32]-[33]., valamint [40]-[41] pontjaira.) Darázs Lénárd – a 2/2011. PK elfogadását követően, azonban a 3/2013. PJE elfogadását megelőzően megfogalmazott – meglátása szerint a választottbírósági kikötés tisztességtelensége alapjául felhívott tisztességtelenségi irányelv Mellékletének 1.q) pontja és az annak alapján szövegezett Ok-lista Rendelet 1. §-ának i) pontja nem tekinti a választottbírósági kikötést önmagában tisztességtelennek. Ennek nem mond ellent az, hogy a fogyasztói szerződések választottbírósági kikötéseinek megengedettsége valószínűleg tartalmilag nem indokolható, mert olyan kockázatot és terhet jelent a fogyasztóra, amely ellent mond a fogyasztói jogok széles körű érvényesíthetősége igényének. Ezért ebben az esetben is célszerűbb lenne a választottbírósági kikötés tilalmát bevezetni a fogyasztói szerződésekben, mint a 2/2011. PK mintájára az ilyen kikötéseket generálisan

⁵² Az EUB 2000. június 27-én a C-240/98–C-244/98 egyesített ügyekben spanyol bíróság által kezdeményezett előzetes döntéshozatali eljárás során a tisztességtelenségi irányelv értelmezése tárgyában meghozott ítéletében [22]-[23] és [29] pontjában érintette a kérdést. Az EUB ítélete joghatósági kérdéstről döntött, az azonban lényegét tekintve azonos a választottbírósági kikötés mikénti értékelésével.

tisztességtelennek tekinteni.⁵³ Ezzel szemben Darákné Nagy Szilvia és Egriné Salamon Emma – a 3/2013. PJE meghozatalát megelőzően megjelent cikkében – arra az álláspontra helyezkedett, hogy a választottbíróági szerződés – mint kikötés – a fogyasztói szerződésben tisztességtelennek minősül. A tisztességtelenséget véleményük szerint az alapozza meg, hogy (i) a Pp.-ben a bizonyítandó tényekről és a bizonyítási teherről, illetve a bizonyítás sikertelenségéről, úgyszintén a jogi képviselő nélkül eljáró fél számára perbeli eljárási jogairól és kötelezettségeiről a bíróság számára előírt tájékoztatási kötelezettség a választottbíróági eljárásban nem érvényesül; (ii) a választottbíróági eljárás a rendes bírósági eljárásnál költségesebb, a fogyasztót nem illetik meg költségkedvezmények; (iii) az eljárás helye nem igazodik a Pp. illetékességi szabályaihoz. Ezek következményeként a választottbíróági kikötés a fogyasztót jogai érvényesítésétől visszatarthatja, továbbá jogai érvényesítésében mind felperesi, mind alperesi oldalon korlátozza. A szerződő fél jogai gyakorlásának megnehezítése nyilvánvalóan a jóhiszeműség követelményébe ütközik és ellentételezés nélkül hátrányos a fogyasztóra, ezáltal indokolatlanul előnyösebb helyzetbe hozza a szolgáltatót.⁵⁴

Az 5/2013. számú PJE határozat (5/2013. PJE) rendelkező része – a régi Ptk.-módosítás, a 239/A. § beiktatása kapcsán kifejtettek miatt a devizahiteles perekbeli igényérvényesítésre kihatóan – három kérdésben foglalt állást: 1. A régi Ptk. 239/A. §-a alapján a szerződés érvénytelenségének (részleges érvénytelenségének) megállapítása iránt indított perben nem kell vizsgálni a régi Pp. 123. §-ában megfogalmazott feltételek fennállását. 2. a) A régi Ptk. 239/A. §-a alapján indult megállapítási perben a per tárgyának értékét főszabályként a szerződésben kikötött szolgáltatásért járó ellenszolgáltatás értéke alapján kell meghatározni. b) Ha a régi Ptk. 239/A. §-a alapján előterjesztett kereset a szerződés részleges érvénytelenségének a megállapítására irányul, a per tárgyának értékét meg nem határozhatónak kell tekinteni, kivéve ha a támadott szerződési kikötéshez kapcsolódó érték

⁵³ Darázs Lénárd: A „bíróágválasztás” mint tisztességtelen szerződési kikötés. In: Gazdaság és Jog, 2012/2., 19-24. o., 24. o. (a továbbiakban: Darázs: A „bíróágválasztás”...).

⁵⁴ Darákné Nagy Szilvia, Egriné Salamon Emma: Az általános szerződési feltételekben megjelenő választottbíróági kikötéssel kapcsolatos kérdések a fogyasztói kölcsönszerződésekben. In: Magyar Jog, 2014/2., 82-87. o., 85. o. (a továbbiakban: Darákné – Egriné: Az általános szerződési feltételekben...).

a szerződésben kikötött szolgáltatásért járó ellenszolgáltatás értékétől elkülönülten meghatározható. 3. A régi Ptk. 239/A. §-a alapján indult megállapítási perben az érvénytelenség jogkövetkezményének az alkalmazása iránt viszontkeresetet akkor lehet előterjeszteni, ha az alperes a szerződés érvénytelenségét nem vitatja, vagyis elismeri a keresetben foglaltakat. A rendelkező rész 1. pontjának azért is volt kiemelt jelentősége, mert a még a régi Ptk.-módosítás előtt elfogadott, az érvénytelenségi perekben felmerülő egyes eljárásjogi kérdésekről szóló 2/2010. (VI.28.) PK vélemény rendelkező részének 1. pontja megállapította, hogy a szerződés érvénytelensége iránti megállapítási kereset előterjesztésének akkor van helye, ha annak a régi Pp. 123. §-ában meghatározott törvényi feltételei fennállnak.

3.2.2. A 6/2013. számú PJE határozat

Amíg a fenti PJE határozatok – nem kizárólag a deviza alapú szerződésekkel kapcsolatos perekben alkalmazandóan – eljárásjogi kérdésekben foglaltak állást, a 6/2013. PJE a deviza alapú hitel-, kölcsön- és pénzügyi lízingszerződések megítélésére vonatkozó anyagi jogiokról. A 6/2013. PJE mind a tárgyalta kérdések, mind terjedelme tekintetében az addigi legjelentősebb volt, rendelkező része hét pontban foglalta össze a jogegységi tanács döntését. A rendelkező rész 1-5. pontja az alábbiakat állapította meg:

1. A deviza alapú hitel-, kölcsön- és pénzügyi lízingszerződések (a továbbiakban: deviza alapú kölcsönszerződések) devizaszerződések. A felek a hitelezőnek és az adósnek a kölcsönszerződésből fakadó pénztartozását egyaránt devizában határozták meg (kirovó pénznem), és azt mindkét fél forintban volt köteles teljesíteni (lerovó pénznem). E szerződéstípusnál az adós az adott időszakban irányadó forintkölcsönnél kedvezőbb kamatmérték mellett devizában adósodott el, amiből következően ő viseli az árfolyamváltozás hatásait: a forint gyengülése az adós fizetési terhének növekedését, erősödése pedig a csökkenését eredményezi.
2. A deviza alapú kölcsönszerződés mint szerződéstípus önmagában amiatt, hogy a kedvezőbb kamatmérték ellenében az árfolyamkockázat az adósnál jelentkezik, nem ütközik jogszabályba, nem ütközik nyilvánvalóan a jóerkölcsbe, nem uzsorás szerződés, nem irányul lehetetlen szolgáltatásra és nem színlelt szerződés. A szerződési terheknek a szerződés megkötését követő – előre nem látható – egyoldalú eltolódása az érvénytelenség körében

nem értékelhető, tekintettel arra, hogy az érvénytelenségi oknak a szerződés megkötésekor kell fennállnia.

3. A pénzügyi intézményt a jogszabály alapján terhelő tájékoztatási kötelezettségnek ki kellett terjednie az árfolyamváltozás lehetőségére, és arra, hogy annak milyen hatása van a törlesztőrészletekre. A tájékoztatási kötelezettség nem terjedhetett ki az árfolyamváltozás mértékére.

4. Ha a bíróság a szerződés érvénytelenségét állapítja meg - a jogkövetkezmények alkalmazására irányuló kereset (vizontkereset) esetén, feltéve, hogy az érvénytelenség oka kiküszöbölhető, vagy utóbb megszűnt - a bíróságnak elsősorban a szerződés érvényessé nyilvánítására kell törekednie.

5. Ha a bíróság a fogyasztói szerződés valamely rendelkezését érvénytelennek találja, a szerződés azonban az érvénytelen rész nélkül is teljesíthető, az érvénytelennek minősített kikötés nem vált ki joghatást; a szerződés azonban egyebekben változatlan feltételekkel köti a feleket.

A rendelkező rész 6. pontja annak deklarálása, hogy azzal a kérdéssel kapcsolatban, hogy az egyoldalú szerződésmódosítást lehetővé tevő szerződési feltétel mikor felel meg az átláthatóság követelményének, a jogegységi tanács a döntését az EUB előtt, C-26/13. szám alatt folyó előzetes döntéshozatali eljárásban (Kásler-ügy) történő határozathozatalt követően fogja meghozni. Az indokolásból azonban az is megállapítható, hogy a Kúria nemcsak e kérdés megítélését tette függővé az EUB Kásler-ügyben meghozandó határozatának tartalmától. Az indokolás rendelkező rész 3. pontjához fűzött III.3. pontjának (3)-(4) bekezdése kifejtette: a tájékoztatási kötelezettség megsértéséhez (nem, vagy nem a jogszabályoknak megfelelő teljesítéséhez) sem a régi Ptk., sem a régi Hpt. nem fűzi a semmisség jogkövetkezményét, így maga a megkötött szerződés emiatt nem jogszabályba ütköző. Amennyiben a fogyasztó nem kapott megfelelő tájékoztatást a szerződéses kockázatokról, ez – az EUB által a C-26/13. számú ügyben kifejtendő állásponttól is függően – felvetheti azt a kérdést, hogy a téves, nem a valóságnak megfelelő tájékoztatás folytán a szerződés egyes feltételei megfelelnek-e az átláthatóság elvének; ha nem, ez akár tisztességtelenséget is eredményezhet. Végül a rendelkező rész 7. pontjának értelmében a bírói szerződésmódosítás arra szolgáló jogi eszköz, hogy egy-egy konkrét szerződés esetében orvosolja a felek tartós jogviszonyában a szerződéskötés után bekövetkezett körülményváltozások valamelyik fél lényeges jogos érdekét sértő hatását. Nem alkalmas

jogi eszköz azonban arra, hogy társadalmi méretű gazdasági változásoknak azonos típusú szerződések nagy tömegét hasonlóan – csak az egyik fél számára hátrányosan – érintő következményeit orvosolja. Ha ezeket a hátrányos következményeket a jogalkotó bizonyos körben jogszabállyal rendezte, a jogalkotói beavatkozás e körben az egyedi bírói mérlegelést kizárja.

4. A későbbi jogalkotást és jogalkalmazást meghatározó, 2014 első felében hozott iránymutatások

4.1. A további jogalkotás és/vagy jogalkalmazás szükségességének kérdése

A 6/2013. PJE rendelkező része 7. pontját (illetve annak indokolását) az Alkotmánybíróság – nem egészen egy évvel később meghozott határozatában, a kérdéskör tágabb összefüggéseibe helyezve – így értelmezte: „Ami a deviza alapú kölcsönszerződéseket illeti, általánosságban megállapítható, hogy azok hosszú időtartamra szóló (tartós), nagy kockázatú jogviszonyok. Piaci bevezetésüket megelőzően ezek tartalmával, rendes vagy rendellenes lebonyolódásával kapcsolatosan sem az ilyen pénzügyi terméket értékesítő bankok és más pénzügyi intézmények (pénzügyi szolgáltatók), sem az ezeket igénybe vevő adósok nem rendelkeztek kellő tapasztalattal. ... a gyengébb feleket (a termék „fogyasztóit”, az adósokat) védő garanciális feltételeket ezek a szerződések általában nem tartalmaztak. Köztudomású, hogy a 2008–2009-es globális pénzügyi válságot követően az ilyen szerződések több százazres nagyságrendben tartósan és súlyosan elnehezültek. Háztartások tömege került nehéz élethelyzetbe, családok tízezreit fenyegette a kilakoltatás stb. A probléma negatív következményeit a társadalom, a nemzetgazdaság egésze viseli, ezek kezelése, orvoslása bírói úton (az individuális jogvédelem keretében) nem volt lehetséges. A Kúria 6/2013-as PJE határozatában nyíltan így foglalt állást és a jogalkotói beavatkozást sürgette.” [34/2014. (XI.14.) AB határozat indokolásának [44] pontja.] 2014 elején – legalábbis egyes nyilatkozatok tükrében – nem volt teljes összhang a jogalkotó és a jogalkalmazó között abban, hogy a probléma megoldása az Országgyűlésre, vagy a Kúriára, esetleg mindkét szervre váró feladat-e. 2014. január 5-én – néhány héttel a 6/2013. PJE meghozatalát követően – Navracsics Tibor miniszterelnök-helyettes, közigazgatási és igazságügyi miniszter a Kossuth Rádió Vasárnapi újság című műsorában arról beszélt, hogy szerinte a Kúria döntésének legfontosabb megállapítása, hogy széles körű társadalmi

problémákat, mint amilyen a devizakölcsönök ügye is, jogalkalmazással nem, csak jogalkotással lehet kezelni. Ez azonban nem egyszerű, mert a devizahitelek nem alkotnak homogén csoportot, a szerződések nem egységesek, ám mind a jogalkalmazó, mind a jogalkotó kénytelen bizonyos fokig „tipizálni”, valamilyen általános jegyet keresni. Az egyoldalú kamatemelés és az árfolyamrész ügyében – folytatta – a Kúria megvárja az EUB iránymutatását, és ezt követően hozza meg a maga döntését, bár „biztos vagyok benne, hogy megvan a saját álláspontja”. A miniszterelnök-helyettes szerint ha a Kúria megválaszolja a hátralévő kérdéseket, és ez esetben sem sikerül csak a jogalkalmazással megnyugtatóan rendezni a devizahitelek helyzetét, akkor ismét a jogalkotónál pattog a labda.⁵⁵ Darák Péter, a Kúria elnöke 2014. január 9-én az InfoRádió Aréna című műsorában elmondta, hogy a Kúria akkor hozhat majd döntést, ha a tisztességtelenség kérdéskörében az EUB állást foglal. A Kúria elnöke elmondta, hogy az EUB főtanácsnoki véleménye várhatóan februárban születhet meg, a végleges döntés pedig a tapasztalatok szerint azután két-három hónappal. A Kúria azt követően tud majd állást foglalni – tette hozzá az elnök. Rogán Antal, a Fidesz frakcióvezetője szintén január 9-i sajtótájékoztatóján azt kérte a Kúriától: ne várjon az EUB döntésére, mert semmilyen európai fórum véleménye nem kell, hogy mérvadó legyen a számára. Szerinte a Kúria a magyar joganyag alapján is dönthet a nyitott kérdésekben, így az egyoldalú kamatemelések és az árfolyamrész ügyében. A Fidesz frakcióvezetőjének nyilatkozatára a műsorvezető rákérdezett az Arénában, mire Darák Péter megerősítette, hogy a Kúria akkor hozza meg döntését, ha a szükséges tények és ismeretek birtokában lesz, az EUB határozata pedig ezek közé tartozik. Darák Péter elmondta azt is, hogy a devizahiteles-probléma lényeges kérdései viszonylag rövid időn belül tisztázódhatnak, de miután több százezer szerződés van, minden részletkérdésre nem születhet válasz nagyon rövid, belátható időn belül.⁵⁶

⁵⁵ MTI – Devizahitelek – Navracsics: Ha jogalkalmazással nem megy, jogalkotással kell rendezni az ügyet. 2014. január 5. MTI hírchívum 1988- <https://archiv1988tol.mti.hu/Pages/HirSearch.aspx?Pmd=1>. (2024.05.21.) Szintén elérhető: „Ha jogalkalmazással nem megy, jogalkotással kell rendezni az ügyet.” Közzétéve: 2014. január 5. <https://2010-2014.kormany.hu/hu/kozigazgatasi-es-igazsagugyi-miniszterium/hirek/ha-jogalkalmazassal-nem-megy-jogalkotassal-kell-rendezni-az-ugyet> (2024.05.21.)

⁵⁶ MTI – Devizahitelek – Darák: A Kúria megvárja az Európai Unió Bíróságának döntését. 2014. január 9. MTI hírchívum 1988- <https://archiv1988tol.mti.hu/Pages/HirSearch.aspx?Pmd=1>. (2024.05.21.) Szintén elérhető: <https://www.vg.hu/kozelet/2014/01/devizahitelek-a-kuria-nem-teljesiti-rogan-kereset> (2024.05.21.)

4.2. Az Alkotmánybíróság Alaptörvényt értelmező határozata

Az Alkotmánybíróság a közigazgatási és igazságügyi miniszternek a kormány nevében az Alaptörvény értelmezése tárgyában előterjesztett indítványa alapján 2014. március 20-án meghozta az Alaptörvény M) cikk (2) bekezdésének, valamint ezzel összefüggésben az Alaptörvény II. cikkének és a B cikk (1) bekezdésének értelmezéséről szóló – a későbbiek tükrében a további jogalkotás irányára és tartalmára nézve alapvető jelentőségű – 8/2014. (III. 20.) számú AB határozatot. A határozat rendelkező részének II. pontjában az Alkotmánybíróság az Alaptörvény emberi méltóságról rendelkező II. cikkét és a B) cikk (1) bekezdésében foglalt jogbiztonság elvét az M) cikk (2) bekezdése fogyasztói jogvédelmet deklaráló második mondatával összefüggésben értelmezve megállapította, hogy jogszabály a hatályba lépése előtt megkötött szerződések tartalmát kivételesen – a *clausula rebus sic stantibus* elve alapján – megváltoztathatja. Az állam jogszabállyal a szerződések tartalmát általában csak ugyanolyan feltételek fennállása esetén változtathatja meg alkotmányosan, mint amilyen feltételek fennállását a bírósági úton való szerződésmódosítás is megköveteli. E megállapítást az AB a határozat indokolásának [76]-[96] alapján főként saját korábbi határozatai alapján fogalmazta meg; a [91] pontban kifejtette, hogy „... a jogbiztonság követelményei, a szerződéses szabadság, a megkötött szerződés teljesítésébe vetett bizalom akkor érvényesülnek, ha az egyedi szerződések bírói úton való módosítása feltételeitől a jogalkotó a szerződések tömegének módosításakor nem térhet el. A magánjogi tartós jogviszonyok jogszabállyal történő alakítására a *clausula rebus sic stantibus* tételének alkalmazásával kerülhet sor. A bírói szerződésmódosítás a magánfelek eltérő érdekeinek új egyensúlyba hozására alkalmas eszköz az eset összes körülményeinek mérlegelésével. A törvényi úton történő szerződésmódosításnak is, amennyire lehet, mindegyik fél méltányos érdekeit figyelembe kell vennie, vagyis az ilyen szerződésmódosításnak is érdekegyensúlyra kell törekednie a megváltozott körülmények mellett.” A későbbi jogalkotás tartalmának ismeretében relevanciája van annak, hogy a Kormány milyen kérdésekben kérte az Alkotmánybíróság állásfoglalását. A határozat indokolásának [5]-[6] pontja értelmében az első kérdés szerint az Alkotmánybíróság értelmezze „az Alaptörvény M) cikk (2) bekezdését, abból a szempontból, hogy abból közvetlenül levezethető-e valamely tömegesen alkalmazott, a fogyasztók számára egyoldalúan és jelentős hátrányt okozó módon meghatározott – így különösen az ún. devizahitel szerződések esetében az árfolyamkockázatnak kizárólag az adósra hárítását rögzítő, a hitelező számára az egyoldalú

kamatemelés lehetőségét viszonylag szabad mérlegelés alapján és széles körben biztosító, valamint az árfolyamrés alkalmazását előíró – szerződési feltétel, illetve az ezt megerősítő bírósági ítélet, valamint az ezek alapjául szolgáló jogszabályi rendelkezés alaptörvényellenessége”. A második kérdés, hogy az Alkotmánybíróság értelmezze „az Alaptörvény II. cikkét és a B) cikk (1) bekezdését abból a szempontból, hogy milyen – az Alkotmányhoz képest mennyiben eltérő – alkotmányossági feltételekkel kerülhet sor fennálló szerződéseknek jogszabály útján történő módosítására.” Amint az első kérdésben foglalt példálózó felsorolásból kitűnik, az indítvány – az utóbb szabályozás tárgyává tett egyoldalú kamatemelési lehetőséget biztosító, valamint az árfolyamrés alkalmazását előíró szerződési feltételek mellett, sőt azokat megelőzően – számolt az árfolyamkockázatnak kizárólag az adósra hárítását rögzítő szerződéses rendelkezésekkel.⁵⁷

4.3. Az EUB C-26/13. számú ítélete

Az EUB a Kásler-ügyben 2014. április 30-án hozta meg a C-26/13. számú ítéletet. Az ítélet rendelkező része az alábbiakban összegezte a Kúriának adandó válaszokat:

1) A tisztességtelenségi irányelv 4. cikkének (2) bekezdését a következőképpen kell értelmezni:

- a „szerződés elsődleges tárgyának” fogalma csak akkor terjed ki a szolgáltató és a fogyasztó között létrejött, külföldi pénznemben meghatározott kölcsönszerződésben foglalt olyan, az alapügyben szereplőhöz hasonló, egyedileg meg nem tárgyalta szerződési feltételre, amelynek értelmében e pénznem eladási árfolyama alkalmazandó a kölcsön törlesztőrészeinek kiszámítására, ha a kérdést előterjesztő bíróság a szerződés természetének, általános rendszerének és kikötéseinek, valamint jogi és ténybeli összefüggéseinek értékelése alapján azt állapítja meg, hogy az említett feltétel e szerződés alapvető, és mint ilyen, a szerződést jellemző szolgáltatását határozza meg;

⁵⁷ Az indítvány az Alkotmánybíróság honlapján elérhető az alábbi linken: [https://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/ee3a84e45401b26ec1257c32006000e6/\\$FILE/ATTJ3J8X.pdf/2013_1769-0_ind%C3%ADtv%C3%A1ny.pdf](https://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/ee3a84e45401b26ec1257c32006000e6/$FILE/ATTJ3J8X.pdf/2013_1769-0_ind%C3%ADtv%C3%A1ny.pdf) (2024.05.21.)

- az ilyen feltétel, mivel azon pénzbeli kötelezettséget rója a fogyasztóra, hogy a kölcsön törlesztése során fizesse meg a külföldi pénznem eladási árfolyama és vételi árfolyama közötti különbözetből eredő összegeket, nem tekinthető úgy, hogy olyan „díjazást” tartalmaz, amelynek a hitelező által nyújtott szolgáltatásnak ellenszolgáltatásként való megfelelése a tisztességtelen jelleg tekintetében nem értékelhető a tisztességtelenségi irányelv 4. cikkének (2) bekezdése értelmében.

2) A tisztességtelenségi irányelv 4. cikkének (2) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy az alapügyben szereplőhöz hasonló szerződési feltétel esetén azon követelmény alatt, amely szerint a szerződési feltételnek világosnak és érthetőnek kell lennie, nem kizárólag azt kell érteni, hogy az érintett feltételnek nyelvtani szempontból kell érthetőnek lennie a fogyasztó számára, hanem azt is, hogy a szerződésnek átlátható jelleggel fel kell tüntetnie az érintett feltételben meghatározott külföldi pénznem átváltási mechanizmusának konkrét működését, valamint az e mechanizmus és a kölcsön folyósítására vonatkozó többi feltételben előírt mechanizmus közötti viszonyt oly módon, hogy a fogyasztónak módjában álljon egyértelmű és érthető szempontok alapján értékelni a számára ebből eredő gazdasági következményeket.

3) A tisztességtelenségi irányelv 6. cikkének (1) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy az alapügyben szereplőhöz hasonló helyzetben, amelyben a szolgáltató és a fogyasztó között létrejött szerződés a tisztességtelen feltétel elhagyása esetén nem teljesíthető, e rendelkezéssel nem ellentétes a nemzeti jog azon szabálya, amely lehetővé teszi a nemzeti bíróság számára a tisztességtelen feltételnek a nemzeti jog valamely diszpozitív rendelkezésével való helyettesítése révén az e feltétel érvénytelenségének orvoslását.

4.4. A 2/2014. számú PJE határozat és alkotmánybírósági kontrollja

4.4.1. A 2/2014. PJE számú határozat

Másfél hónappal az EUB ítélethozatalát követően a Kúria meghozta a 2/2014. számú PJE határozatot (2/2014. PJE). A határozatot hozó jogegységi tanács elnöke Darák Péter, a Kúria elnöke, előadó bírója Vezekényi Ursula volt. A jogegységi tanács tagja volt a Kúria Polgári Kollégiumának valamennyi bírója (ahogyan egyébként a 6/2013. PJE esetében is). A 2/2014. PJE három tárgykörben, az egyes tárgykörökről külön pontokban rendelkezett. Az 1. pont az árfolyamkockázat viseléséről megállapította, hogy a deviza alapú fogyasztói kölcsönszerződés azon rendelkezése, amely szerint az árfolyamkockázatot – a kedvezőbb

kamatmérték ellenében – korlátozás nélkül a fogyasztó viseli, a főszolgáltatás körébe tartozó szerződéses rendelkezés, amelynek a tisztességtelensége főszabályként nem vizsgálható. E rendelkezés tisztességtelensége csak akkor vizsgálható és állapítható meg, ha az általánosan tájékozott, ésszerűen figyelmes és körültekintő átlagos fogyasztó (a továbbiakban: fogyasztó) számára annak tartalma a szerződéskötéskor – figyelemmel a szerződés szövegére, valamint a pénzügyi intézménytől kapott tájékoztatásra is – nem volt világos, nem volt érthető. Ha a pénzügyi intézménytől kapott nem megfelelő tájékoztatás vagy a tájékoztatás elmaradása folytán a fogyasztó alappal gondolhatta úgy, hogy az árfolyamkockázat nem valós, vagy az őt csak korlátozott mértékben terheli, a szerződésnek az árfolyamkockázatra vonatkozó rendelkezése tisztességtelen, aminek következtében a szerződés részlegesen vagy teljesen érvénytelen. A 2. pont az egyoldalú szerződésmódosítást lehetővé tevő szerződéses rendelkezésről megállapította, hogy az akkor tisztességtelen, ha nem felel meg a 2/2012. PK 6. pontjában felsorolt elveknek (egyértelmű és érthető megfogalmazás elve; tételes meghatározás elve; objektivitás elve; ténylegesség és arányosság elve; átláthatóság elve; felmondhatóság elve; szimmetria elve). Ezen elvek alapján az egyoldalú szerződésmódosítás lehetőségét szabályozó szerződéses rendelkezések akkor nem tisztességtelenek, ha azok a fogyasztó számára világosan és érthetően meghatározzák, hogy a hivatkozott PK véleménynek megfelelő ok-listában megjelölt körülmények változásai milyen módon és mértékben hatnak ki a fogyasztó fizetési kötelezettségére; egyben pedig lehetővé teszik annak ellenőrizhetőségét, hogy az egyoldalú szerződésmódosításra a szerződéses rendelkezések betartásával az arányosság, a ténylegesség és a szimmetria elvének érvényre juttatása mellett került-e sor. Végül a 3. pont az árfolyamrészről megállapította, hogy a folyósításkor a pénzügyi intézmény által meghatározott vételi, a törlesztésekkor pedig az eladási árfolyamok (különnemű árfolyamok) alkalmazása tisztességtelen, mert ezekkel szemben nem áll a fogyasztónak közvetlenül nyújtott szolgáltatás, így az számára indokolatlan költséget jelent. E rendelkezések azért is tisztességtelenek, mert alkalmazásuk gazdasági indoka a fogyasztó számára nem világos, nem érthető, nem átlátható. A deviza alapú fogyasztói kölcsönszerződésekben szereplő vételi és eladási árfolyamok, mint átszámítási árfolyamok helyett az MNB hivatalos deviza árfolyama válik a szerződés részévé a Ptk. 231. § (2) bekezdésében meghatározott diszpozitív törvényi rendelkezésre tekintettel, mindaddig, amíg kógens törvényi rendelkezés nem lépett azok helyébe. A 2/2014. PJE rendelkezett az árfolyamrészről meghozott, EH 2013.12.G10 számon közzétett határozat elvi bírósági

határozatként való fenntartásának megszüntetéséről is. A 2/2014. PJE meghozatalának napján a Kúria sajtótájékoztatót tartott, amelyen Wellmann György, a Kúria Polgári Kollégiumának vezetője az árfolyamkockázati tájékoztatásról kiemelte, hogy e vonatkozásban a bizonyítási teher a fogyasztóé: elvi lehetősége ugyan van arra, hogy bizonyítsa, nem kapott megfelelő tájékoztatást, de álláspontja szerint ez ritkán sikerülhet. A bíróságoknak pedig erről esetenként kell majd dönteniük. Egy másik kérdésre válaszolva elmondta azt is, hogy az árfolyamkockázat problémáját a Kúria döntése nem oldja meg, márpedig az adósok terheinek több mint 80%-a az árfolyamkockázatból ered, csak 16%-a az egyoldalú szerződésmódosításból, 1-2%-a pedig az árfolyamrésből. Wellmann György szerint a jogalkotás megoldhatja ezt a kérdést. A Kúriának nem feladata, hogy ötleteket adjon, csak ha ilyen kérés felmerül, de a sajtóban lehetett olvasni például a hitelek forintosításáról. Wellmann György kiemelte: a jogegységi határozatnak az egyoldalú szerződésmódosítással kapcsolatos része a legfontosabb, mert a kollégiumi véleményben, illetve jogegységi döntésben rögzített szigorú feltételeknek szerinte nagyon kevés szerződés fog megfelelni, így többnyire tisztességtelennek minősülnek.⁵⁸

4.4.2. A 11/2015. (V.14.) számú AB határozat

Jóllehet a 2/2014. PJE alkotmánybírósági felülvizsgálatára 2015-ben, a DH törvények elfogadását és hatályba lépését követően került sor, ennek tárgyalása közvetlenül a PJE lényeges tartalmának ismertetését követően indokolt és szükséges.⁵⁹ Az Alkotmánybíróság a 11/2015. (V.14.) számú AB határozatban elutasította a 2/2014. PJE rendelkező részének 1. pontja és az ahhoz kapcsolódó indokolás III/1. pontja alaptörvény-ellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló bírói kezdeményezéseket. A Fővárosi Törvényszék Gazdasági Kollégiumának bírāja által előterjesztett indítvány egyebek között

⁵⁸ MTI – Devizahitelek – Kúria: Tisztességtelen az árfolyamrés, szigorú feltételekhez kötött az egyoldalú szerződésmódosítás (1. rész). 2014. június 16. MTI hírarchívum 1988-
<https://archiv1988tol.mti.hu/Pages/HirSearch.aspx?Pmd=1>. (2024.05.22.) Ugyanilyen tartalmú interjú a Kúria honlapjáról: <https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/sajto/doc20140619065258.pdf> (2024.05.22.)

⁵⁹ A jogegységi határozatok, így a 2/2014. PJE alkotmánybírósági vizsgálhatóságának normatív alapja az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdésének g) pontja alapján az Abtv. 37. §-ának (2) bekezdése.

azért támadta a 2/2014. PJE megjelölt részeit, mert az álláspontja szerint nem jogot értelmez és alkalmaz, hanem – az Alaptörvénnyel ellentétesen – jogot alkot azáltal, hogy a 6/2013. PJE-hez és a hatályos jogszabályokhoz képest többlettartalommal rögzítette az árfolyamkockázatra vonatkozó tájékoztatás tisztességtelensége vizsgálatának és megállapíthatóságának feltételeit, illetve ezzel összefüggésben azt, hogy a szerződés részlegesen vagy teljesen érvénytelen. Az AB – egyebek között – megállapította, hogy a Kúria a támadott PJE határozatban a bírói kezdeményezéssel ellentétben nem alkotott új jogot, hanem az EUB Kásler-ügyben hozott ítéletében foglaltak alkalmazását tette a bíróságok számára egyértelművé és kötelezően követendővé. Az a tény, hogy a jogegységi határozat a bíróság részére a bizonyítás lehetőségeit tágítja, a bizonyítékok szélesebb körét vonja be a bírói mérlegelésbe, nem tekinthető jogalkotásnak, és nem ellentétes a Ptk. 209/A. §-ával sem. Valójában tehát a „világosság” és „érthetőség” fogalmakat értelmezi a PJE határozat akképp, hogy kimondja: ezek tartalmát az is befolyásolja, hogy a pénzügyi intézmény milyen tájékoztatást adott a szerződés egyes kérdéseiről. A PJE határozat nem alkotott a magánjogban érvényesülő általános jogelvekhez képest új normát, hanem a polgári jogi alapelvekkel és követelményekkel, valamint a közösségi joggal összhangban azt juttatja kifejezésre, hogy egy szerződéses rendelkezés (tisztességtelensége) akkor is vizsgálható, ha az a kikötés – a szerződéskötéskor fennálló körülmények széles körének mérlegelése eredményeképpen – a másik szerződő fél számára nem volt világos, vagy nem volt érthető. (Indokolás [49] pontja.) Önmagában azonban az, hogy a Kúria – a jogegység biztosítása érdekében – a támadott PJE határozatban a versengő érvénytelenségi okok közül a fogyasztó érdekét jobban védőt részesíti előnyben, nem minősül jogalkotásnak, és nem eredményez emiatt alaptörvény-ellenességet sem. Ahogyan a felperes keresetlevelében több (alternatív) kereseti kérelmet is előterjeszthet és azok sorrendjét is megjelölheti, akként a Kúriának is lehetősége van arra, hogy az érvénytelenségi okok közül – anélkül, hogy az új norma alkotásához vagy contra legem értelmezéshez vezetne – egyet kiválasztva preferáljon. Ezzel elősegítheti az uniós és hazai fogyasztóvédelmi előírásoknak és azokon keresztül az Alaptörvény M) cikk (2) bekezdésének az alkotmányos érvényesülését. (Indokolás [55] pontja.)

5. A második jogalkotási hullám: a DH törvények és hatásuk a bírósági eljárásokra; a „banki perek”

5.1. A 2/2014. PJE kodifikálása: a DH1 tv.

2024. július 4-én, tehát mindössze néhány héttel a 2/2014. PJE meghozatalát követően az Országgyűlés elfogadta a 2014. július 18-án kihirdetett, a Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényt (DH1 tv.). A DH1 tv. általános indokolása hat pontban fogalmazta meg a jogalkotói célokat és a törvény tartalmát. Az 1. pont utalt arra, hogy a 2/2014. PJE a régi Ptk.-ban foglalt tisztességtelenség fogalmára vonatkozó jogértelmezés, amely kizárólag a bíróságok számára kötelező, azonban az abban kifejtett jogelvek általános jellegük révén a jogviszonyok széles körét érintik. Annak érdekében, hogy ezek az elvek közvetlenül is érvényre jussanak, a törvény jogszabályi szintre emeli a Kúria jogegységi határozatában rögzített elveket. A törvény a Kúria jogi értelmezését teszi általános érvényűvé, mindenki számára kötelezővé, a Kúria jogi értelmezését kodifikálja. Ez lehetővé teszi, hogy a fogyasztók széles tömegei számára elkerülhetővé váljon az időigényes és költséges perindítás, ami a bírósági szervezet rendszert is túlterhelné. A 2. pont értelmében a törvénynek az is célja, hogy lehetőséget biztosítson a pénzügyi intézmények számára az önkéntes jogkövetésre, és csak azokat az ügyeket engedje a bíróságok elé, amelyekben a felek között nem pusztán elszámolási, hanem érdemi jogvita van. A törvény célja egy olyan eljárási rend kiépítése, amely lehetővé teszi az érintett adósok számára a velük kötött szerződésekben alkalmazott kikötések tisztességtelenségének a megállapítását, és az ezen alapuló elszámolások minél gyorsabb lebonyolítását. A 3. pont felsorolta, hogy mely kérdéseket rendezi. A 4. pont rögzítette, hogy a 2/2014. PJE-ből fakadó jogkövetkezmények levonása során figyelemmel volt az európai jog előírásaira, mindenekelőtt a tisztességtelenség irányelv rendelkezéseire. A törvény figyelembe vette a tisztességtelenség irányelv értelmezésére jogosult EUB gyakorlatát, mindenekelőtt a C-618/10. számú Banco Espanol-ügyben, valamint a C-26/13. számú Kásler-ügyben hozott határozatokban kifejtett elveket. Deklarálta, hogy a törvény az EUB gyakorlata alapján arra törekszik, hogy a tisztességtelen feltételek kiküszöbölésével a megkötött szerződéseket fenntartsa. Ezt kívánja meg a pacta sunt servanda elve is. A törvény a fennálló szerződések tartalmát csak annyiban módosítja, hogy az érintett szerződések a tisztességtelen kikötések

hiányában ne váljanak teljesíthetatlenné. Ez ugyanis a teljes szerződés semmisségét eredményezné, amely az adósok érdekével is ellentétes lenne. A törvény ezért a részleges érvénytelenség körében határoz meg olyan kógens rendelkezéseket, amelyek a tisztességtelen szerződéses kikötések helyett a szerződések részévé válnak. Az általános indokolás 5. pontja utalt arra, hogy a törvény figyelembe vette az Alkotmánybíróság 8/2014. (III.20.) AB határozatában megfogalmazott követelményeket is. Idézte a határozat indokolásának [91] pontját, majd annak alapján rögzítette, hogy a deviza alapú hitel-, kölcsön- és pénzügyi lízingszerződések több évig fennálló, tartós jogviszonyok. Esetükben sor kerülhetne bírósági szerződésmódosításra, így fennáll a lehetősége a jogszabállyal történő szerződésmódosításnak is. Ezek a szerződések a társadalom széles rétegeit érintik, hiszen még mindig több mint 500.000 ilyen típusú szerződés létezik. Az indokolás e része hangsúlyozta, hogy az Alkotmánybíróság határozatában megfogalmazott, a törvényi úton történő szerződésmódosítás esetén is megtartandó érdekegyensúlyra törekvés alkotmányos elvárását olyan módon kívánja kielégíteni, hogy jogorvoslati lehetőséget biztosít a pénzügyi intézmények számára az egyoldalú szerződésmódosítást lehetővé tevő szerződéses rendelkezéseik tisztességtelenségének megállapításához kapcsolódóan. A törvény ezzel összefüggésben egy megdönthető vélelmet állít fel az egyoldalú szerződésmódosítások tisztességtelenség mellett, ezzel szemben azonban lehetővé teszi a pénzügyi intézmények számára az ellenbizonyítást. Erre ugyanakkor – összhangban a törvény fő célkitűzéseivel – egy gyors, rövid határidőkhöz kötött eljárásban kerülhet sor. Végül a 6. pont rögzítette, hogy a szabályozási kérdések bonyolultsága, valamint a várható gazdasági következmények pontos felmérése miatt az Országgyűlés őszi ülészakán újabb jogalkotási lépések szükségesek. Ekkor kerülhet sor az elszámolási szabályok végleges rögzítése mellett az egyéb anyagi jogi kérdések és jogkövetkezmények meghatározására is. A második jogalkotási lépésként elfogadásra kerülő törvény feladata lesz, hogy végérvényesen rendezze ezt a társadalom széles körét érintő problémát.

A törvényi normaszöveg a téma szempontjából főbb rendelkezései az alábbiak. Az 1. § (1) bekezdésének értelmében a törvény hatálya a 2004. május 1. napja és az e törvény hatálybalépésének napja között kötött fogyasztói kölcsönszerződésre terjed ki. E törvény alkalmazásában fogyasztói kölcsönszerződésnek minősül a pénzügyi intézmény és a fogyasztó között létrejött deviza alapú (devizában nyilvántartott vagy devizában nyújtott és forintban törlesztett) vagy forint alapú hitel- vagy kölcsönszerződés, pénzügyi

lízingszerződés, ha annak részévé a 3. § (1) bekezdése vagy a 4. § (1) bekezdése szerinti kikötést is tartalmazó általános szerződési feltétel vagy egyedileg meg nem tárgyalta szerződési feltétel vált. Az 1. § (6) bekezdése úgy rendelkezett, hogy a régi Ptk. elévüléssel kapcsolatos szabályait a fogyasztói kölcsönszerződésből eredő követelések tekintetében úgy kell értelmezni, hogy e követelések a kölcsönszerződés fennállása alatt nem évülnek el, azok elévülése a szerződés megszűnésével kezdődik, a (7) bekezdésben előírtan a (6) bekezdés szerinti követelés elévülése e törvény hatálybalépésének napjától a 3. § (5) bekezdése és a 4. § (3) bekezdése szerinti külön törvényben meghatározott időpontig nyugszik. A 2. § szabályozta az értelmező rendelkezéseket, mégpedig valamennyi meghatározás körében a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 2013. évi CCXXXVII. törvényben (új Hpt.) meghatározott fogalomra utalással. E törvény alkalmazásában 1. fogyasztó az új Hpt. 6. § (1) bekezdés 28. pontja szerinti fogyasztó, 2. pénzügyi intézmény az új Hpt. 7. § (1) bekezdése szerinti pénzügyi intézmény, 3. pénzügyi lízingszerződés az új Hpt. 6. § (1) bekezdés 89. pontjában foglalt feltételeknek megfelelő szerződés.

A törvény 3. alcímében (Az árfolyamrész rendezése) a 3. § (1) bekezdésnek előírtan a fogyasztói kölcsönszerződésben – az egyedileg megtárgyalta szerződési feltétel kivételével – semmis az a kikötés, amely szerint a pénzügyi intézmény a kölcsön-, illetve a lízingtárgy megvásárlásához nyújtott finanszírozási összeg folyósítására a vételi, a tartozás törlesztésére pedig az eladási vagy egyébként a folyósításkor meghatározott árfolyamtól eltérő típusú árfolyam alkalmazását rendeli. A (2) bekezdés szerint az (1) bekezdés szerinti semmis kikötés helyébe – a (3) bekezdésben meghatározott kivétellel – mind a folyósítás, mind pedig a törlesztés (ide értve a törlesztőrészlet és a devizában megállapított bármilyen költség, díj vagy jutalék fizetését) tekintetében az MNB hivatalos deviza árfolyamának alkalmazására irányuló rendelkezés lép. A (3) bekezdés szerint ha a régi Hpt. 200/A. §-ában vagy az új Hpt. 267. §-ában meghatározott szerződések esetében és rendelkezések alapján az azokban megjelölt devizaárfolyam alkalmazására vonatkozó rendelkezés a szerződés részévé vált, vagy a törlesztés során a felek ennek megfelelően jártak el, a (2) bekezdés devizaárfolyamra vonatkozó előírását e szerződések esetében és a törlesztés e rendelkezések által érintett időszakára csak a folyósítás tekintetében kell alkalmazni. Szemben az árfolyamrész ipso iure semmisségét kimondó rendelkezésekkel a 4. alcím az egyoldalú szerződésmódosítás lehetőségét tartalmazó szerződéses kikötések rendezéséről törvényi vélelmet állított fel. A 4. § (1) bekezdésének értelmében az egyoldalú szerződésmódosítás lehetőségét tartalmazó

fogyasztói kölcsönszerződés vonatkozásában vélelmezni kell, hogy tisztességtelen az annak részét képező egyoldalú kamatemelést, költségemelést, díjemelést lehetővé tevő szerződéses kikötés – az egyedileg megtárgyalt feltétel kivételével –, tekintettel arra, hogy az nem felel meg az a-g) pontokban meghatározott – a 2/2014. PJE rendelkező részének 2. pontja szerinti – elveknek. A (2) bekezdés akként rendelkezett, hogy az (1) bekezdés szerinti szerződéses kikötés semmis, ha a pénzügyi intézmény a 8. § (1) bekezdés szerinti határidőben nem kezdeményezte a polgári peres eljárás lefolytatását vagy a bíróság a keresetet elutasítja vagy a pert megszünteti, kivéve ha a szerződéses kikötés esetében a 6. § (2) bekezdés szerinti peres eljárás megindításának lehet helye, de az eljárás nem került megindításra vagy az eljárás megindításra került, de a bíróság nem állapította meg a (2a) bekezdés szerint a szerződéses kikötés semmisségét.

A törvény 6. alcíme a 7. §-ban szabályozta a polgári peres eljárás rendelkezéseit azzal, hogy a régi Pp. rendelkezéseit az ezen alcímben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni. A legfontosabb előírások: a perben alperes a Magyar Állam, a jogi képviselő kötelező. A bíróság soron kívül jár el, nincs helye beavatkozásnak, keresetváltoztatásnak, viszontkeresetnek, szünetelésnek és – egyebek között – perújításnak. A 8. § (1) bekezdésének értelmében a pénzügyi intézmény 6. § szerinti polgári peres eljárást megindító keresetlevelének, ha a per tárgyát képező ÁSZF kikötést a) devizaalapú (devizában nyilvántartott vagy devizában nyújtott és forintban törlesztett) hitel- vagy kölcsönszerződés, pénzügyi lízingszerződés esetén alkalmazták, az e törvény hatálybalépésétől számított harminc napon belül, b) forintalapú hitel- vagy kölcsönszerződés, pénzügyi lízingszerződés esetén alkalmazták 2010. november 26-án vagy azt megelőzően, 2015. január 5. napja és január 12. napja között, c) az 1. § (1a) bekezdése szerinti fogyasztói kölcsönszerződés⁶⁰ esetén alkalmazták 2010. november 26-án vagy azt megelőzően, 2015. január 5. napja és január 12. napja között kell a bírósághoz beérkeznie, a határidő jogvesztő. A 9. § (1)

⁶⁰ Ezt a bekezdést a 2014. évi XL. törvény 52. §-ának (1) bekezdése 2014. október 15-i hatályba léptetéssel iktatta be az alábbi tartalommal: „E törvény alkalmazásában fogyasztói kölcsönszerződésnek minősül – az (1) bekezdésben foglaltakon túl – a pénzügyi intézmény és a fogyasztó között létrejött deviza alapúnak nem minősülő deviza hitel- vagy kölcsönszerződés, pénzügyi lízingszerződés, ha azt az (1) bekezdésben meghatározott időpontok között kötötték, és annak részévé a 4. § (1) bekezdése szerinti kikötést is tartalmazó általános szerződési feltétel vagy egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel vált.”

bekezdése a pereket a Fővárosi Törvényszék kizárólagos hatáskörébe és illetékességébe utalta, a (3) bekezdés szerint a bíróság a keresetet harminc napon belül bírálja el. A 10. § (3) bekezdése előírta, hogy bizonyítás felvételének csak olyan bizonyítékokra vonatkozóan van helye, amelyek a tárgyaláson rendelkezésre állnak, és amelyek alkalmasak lehetnek arra, hogy a keresetlevélben előadottakat vagy az alperes védekezését igazolják. Bizonyítás felvételének helye van a felek által nyomban felajánlott bizonyítékokra is. A 11. § határozta meg a bírósági döntés kereteit. Az (1) bekezdés akként rendelkezett, hogy a bíróság az eljárásban kizárólag azt vizsgálja, hogy a pénzügyi intézmény által tisztességesnek tartott szerződéses kikötés a 4. § (1) bekezdése szerint tisztességes-e. A (2) bekezdésben foglaltan, ha a bíróság azt állapítja meg, hogy a pénzügyi intézmény által tisztességesnek tartott szerződéses kikötés nem felel meg a 4. § (1) bekezdés szerinti bármelyik feltételnek, és ezért a szerződéses kikötés tisztességtelen, a keresetet elutasítja. A (3) bekezdésben meghatározottan, ha a bíróság azt állapítja meg, hogy a pénzügyi intézmény által tisztességesnek tartott szerződéses kikötés megfelel a 4. § (1) bekezdés szerinti valamennyi feltételnek, megállapítja, hogy a szerződéses kikötés tisztességes és ezért érvényes. A 12-15. §-ok szabályozták a fellebbezési és felülvizsgálati eljárás szabályait. A törvény 7. alcíme rendelkezett a folyamatban lévő perek kezeléséről. A 16. § (1) bekezdésének értelmében a bíróság a külön törvényben meghatározott intézkedésig, de legkésőbb 2014. december 31. napjáig hivatalból felfüggeszti – a 6. § (2) bekezdése szerinti közérdekű keresettel indított per és a 6. alcímben szabályozott per kivételével – azt a peres eljárást, amelynek a tárgya részben vagy egészben a 3. § (1) bekezdése vagy a 4. § (1) bekezdése szerinti szerződéses kikötés, illetve amely pert az ilyen szerződéses kikötésen is alapuló követelés érvényesítése iránt a pénzügyi intézmény indított a fogyasztóval szemben. A bíróság a felfüggesztés tárgyában tárgyaláson kívül is határozhat. A felfüggesztést elrendelő bírósági határozat ellen fellebbezésnek nincs helye. A (2) bekezdés értelmében a bíróság a külön törvényben meghatározott intézkedésig, de legkésőbb 2015. december 31. napjáig hivatalból felfüggeszti – a 6. § (2) bekezdése szerinti közérdekű keresettel indított per és a 6. alcímben szabályozott per kivételével – azt a peres eljárást is, amelynek a tárgya részben vagy egészben a 4. § (1) bekezdése szerinti szerződéses kikötés, illetve amely pert az ilyen szerződéses kikötésen is alapuló követelés érvényesítése iránt a pénzügyi intézmény indított a fogyasztóval szemben, ha a 4. § (1) bekezdése szerinti szerződéses kikötés az 1. § (1a) bekezdése szerinti fogyasztói kölcsönszerződésben szerepel. A felfüggesztésre az (1) bekezdés szabályait kell alkalmazni. A 8. alcím rendelkezett a bírósági végrehajtásról szóló

1994. évi LIII. törvény (Vht.) szabályainak eltérő alkalmazásáról. A legfontosabb rendelkezés a 17. § (3) bekezdésben foglalt azon előírás, mely szerint a kölcsönszerződésen alapuló követelések behajtása iránt folyamatban lévő (vagy a kölcsönszerződésből eredő követelés behajtása érdekében bekapcsolódással indult) végrehajtási eljárásokban – bizonyos kivételekkel – a külön törvényben meghatározott időpontig eljárási cselekmény, intézkedés nem foganatosítható, a felek és egyéb érdekelték által tett nyilatkozatok is hatálytalanok; eddig az időpontig minden határidő megszakad, azt követően a határidő újra kezdődik. A végrehajtási ügyet a végrehajtónak szünetelő ügyként kell nyilvántartania, ha a végrehajtási ügyben eljárási cselekmény vagy intézkedés foganatosítására e törvény alapján nem kerül sor. A pénzügyi intézmény és a fogyasztó közötti elszámolást – és egyéb kérdések rendezését – a DH1 tv. külön törvényben meghatározandó szabályok körébe utalta.

A DH1 tv. tárgyi hatályából megállapítható, hogy alkalmazási köre nem csak a deviza alapú hitel- vagy kölcsönszerződésre, pénzügyi lízingszerződésre, hanem a forint alapúakra is kiterjedt, sőt, módosítással egy harmadik kategória, a „deviza alapúnak nem minősülő”, egyoldalú szerződésmódosítással érintett szerződések is beletartoztak. A polgári peres eljárás kezdeményezésére feljogosító rendelkezések mindhárom szerződéstípusra vonatkoztak, meghatározott időintervallumon belüli, egymást követő keresetindítási határidőkkel; a 8. § (1) bekezdésének a) pontja elsőként a devizaalapú szerződésekkel kapcsolatos keresetindítást határozta meg.

5.2. A peres eljárások felfüggesztése és a DH1. tv. alapján a deviza alapú szerződések tárgyában lefolytatott perek

A DH1 tv. egy jogvesztő határidőhöz kötött keresetindításon alapuló speciális pertípus megteremtésével együtt rendelkezett a törvény tárgyi hatálya alá tartozó valamennyi szerződés tárgyában indult peres eljárás felfüggesztéséről, jogorvoslati jogosultság biztosítása nélkül. Mind a pénzügyi intézmények és a Magyar Állam között – a devizaalapú szerződések általános szerződési feltételei tárgyában folyamatban volt – perekről, mind a felfüggesztett peres eljárásokról, mind a meglehetősen turbulens időszak ügyérkezéséről

viszonylag teljes képet mutat be az OBH elnöke 2014. évi beszámolójának⁶¹ (2014-es beszámoló) „A bírósági szervezet igazságszolgáltatási tevékenysége” címet viselő II. része „Ügyforgalmi kihívások” alcímet viselő 2. pontja 2.2. pontja, amely a devizahiteles ügyekről a 30. oldalon megállapította:

„... a ... 2014. évi XXXVIII. törvény 16. §-a szerint 2014. július 26. és 2014. december 31. napja között a bíróságok összesen 12 686 db ügyet függesztettek fel. Legnagyobb részét, 11 860 db ügyet, 2014. július 26. és 2014. augusztus 15. között, az ítélezési szünet ideje alatt. A Fővárosi Törvényszéken került sor a legtöbb, 4 708 db ügy felfüggesztésére, ezt követte a Szegedi Törvényszék 1 411 db, majd a Budapest Környéki Törvényszék 1 396 db üggyel.

... A tisztességtelen szerződési feltételek megtámadása iránti perek körébe tartozó „deviza perekben” a Fővárosi Törvényszék kizárólagos illetékességgel járt el. A bírák feszített munkatempóban és a rendkívül rövid eljárási határidő betartásával bírálták el érdemben a 2014. augusztus 15. és 2014. november 21. napja között érkezett 79 db soron kívüli ügyet. Az ügyek első fokon 2014. december 12. napjáig befejeződtek. A Fővárosi Ítéltáblára érkezett 55 db fellebbezés elbírálása 2015. március 24. napjáig megtörtént.

... 2014-ben csökkent a tisztességtelen szerződési feltételek érvénytelensége tárgyában induló perek területi koncentrációja, ami az OBH kezdeményezésére beiktatott, a felperes lakóhelye, illetőleg székhelye szerinti bíróság kizárólagos illetékességét kimondó Pp. 30/A. §-ában írt rendelkezésnek köszönhető. 2013-ban ezen pereknek még 71%-a (5 108-ból 3 646 ügy) a Fővárosi Törvényszéken indult, 2014-re a Fővárosi Törvényszék részesedése 48%-ra csökkent (3 507 ügyre a 7 362-ből). Ez az arány megegyezik a Fővárosi Törvényszék többi törvényszéki elsőfokú polgári-gazdasági peres érkezésből való részesedésével. A jogszabály-módosítás csökkentette az ügýtípus fővárosra összpontosuló területi koncentrációját, így a Fővárosi Törvényszék terhelését.”

⁶¹ A világhálón elérhető a <https://birosag.hu/birosagokrol/birosagi-szervezet/obh/obh-elnokenek-beszamoloi> link alatt, a „2014” alcím alatt, <https://birosag.hu/beszamolok/az-oroszagos-birosagi-hivatal-elnokenek-2014-evi-beszamolaja> (2024.05.21.) A beszámolót az Országgyűlés az 52/2015. (XI.6.) OGY határozattal elfogadta.

A 2014-es beszámolóból teljes kép alkotható a DH1 tv. 8. § (1) bekezdésének a) pontja alapján a deviza alapú hitel- vagy kölcsönszerződés, pénzügyi lízingszerződés egyoldalú szerződésmódosítást tartalmazó általános szerződési feltételének tisztességtelensége törvényi vélelmének megdöntése iránti indított perek számáról. (A beszámoló által megjelölt, 2014. augusztus 15. és 2014. november 21. napja közötti elbírálási időszakot egybevetve a DH1 tv. 8. § (1) bekezdésében előírt keresetindítási határidőkkel egyértelmű, hogy a közölt adatok a deviza alapú szerződésekre vonatkoztak, mivel a két másik szerződéstípus esetén még el sem kezdődtek a keresetindítási határidők.) Nem állapítható meg ugyanakkor, hogy hány deviza alapú hitel- vagy kölcsönszerződés, pénzügyi lízingszerződés tárgyában indult perben került sor az eljárás felfüggesztésére, mivel a közölt adat – 2014. július 26. és 2014. december 31. napja között összesen 12 686 db felfüggesztett ügy – nem differenciál abban, hogy a három szerződéstípusból külön-külön hány ügyet függesztettek fel. Ilyen adat egyetlen más közzétett ügyforgalmi kimutatásban sem található. Az mindenesetre vélelmezhető, hogy – e szerződések hitelállományon belüli arányaiból kiindulva – a felfüggesztett eljárások számottevő részét deviza alapú szerződések alapján benyújtott keresetlevelek alapján indult perek tették ki. Ami a pénzügyi intézmények és a Magyar Állam közötti perek kimeneteleit illeti, a DH1 tv. a) pontja szerintiekben – a 2014-es beszámolóból is kitűnően – 79 ügy volt folyamatban első fokon és 55 db fellebbezést bírált el a Fővárosi Ítéltábla.⁶² A Kúrián – a BHGY alapján – 29 db felülvizsgálati eljárás volt folyamatban. A BHGY-ba feltöltött határozatokból megállapíthatóan a pénzügyi intézmények valamennyi, a Magyar Állam ellen folyamatban volt pert teljes egészében elveszítették és a Kúria valamennyi felülvizsgálati határozatában hatályában fenntartotta a jogerős ítéletet.

⁶² A Fővárosi Ítéltábla határozatai anonimizáltan elérhetők az alábbi linken: <https://fovarosiitelotabla.birosag.hu/20140908/banki-perek> (2024.06.03.)

5.3. Az elszámolási és a forintosítási törvény

5.3.1. Az elszámolási törvény

Az Országgyűlés 2014. szeptember 24-én – a DH1 tv. alapján kezdeményezett polgári peres eljárások folyamatban léte alatt – fogadta el a Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződések erre vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényben rögzített elszámolás szabályairól és egyes egyéb rendelkezéseiről szóló 2014. évi XL. törvényt (DH2 tv.). A DH2 tv. általános indokolása hat pontban foglalja össze a jogszabály célját és tartalmát. Az 1. pont visszautalt a DH1 tv.-re és hangsúlyozta, hogy ebben a törvényben elsődlegesen az érvénytelen szerződéses rendelkezések alapján szükségessé váló elszámolás kérdéseit kell szabályozni. Az érvénytelen szerződéses kikötések alkalmazása következtében ugyanis a fogyasztók javára túlfizetés keletkezett. A törvény alapján ezeket a múltbeli túlfizetéseket kell a pénzügyi intézményeknek a fogyasztókkal a jelenben elszámolni. Fontos cél emellett a devizaalapú hitelezés által kiváltott rendkívüli helyzet mielőbbi lezárása, valamint az elszámoláshoz kapcsolódó tömeges perindítás elkerülése. A 2. pont rögzítette, hogy a törvény külön szabályozza a deviza- és a forintalapú fogyasztói hitel-, kölcsön- és pénzügyi lízingszerződésekben szereplő kikötések érvénytelenségéből adódó kérdéseket. Rögzítette továbbá, hogy a devizaalapú, valamint a forinthitelek mellett a magyar piacon más fogyasztói hiteltípusok is jelen vannak. Ebbe a körbe tartoznak azok a fogyasztói hitelek, amelyeket a bank devizában nyújtott, és amelyeknek a törlesztése is devizában történik (ún. deviza-deviza szerződések). Léteznek olyan szerződéses konstrukciók is, amelyeknél biztosított az adós számára a választási lehetőség, hogy akár forintban, akár devizában törleszthessen. Ezek a fogyasztói hiteltípusok ugyan a teljes lakossági hitelfortfóliónak csak csekély részét teszik ki, de az elszámolásra tekintettel ezeknél is jogszabályi szintű rendezésre van szükség. A 3. pont kiemelte, hogy kizárólag a fogyasztói hitelekre vonatkozó rendelkezéseket tartalmaz, és utalt az Fnyht. 3. §-ának (3) pontjára. A 4. pont felsorolta, hogy az elszámolás kapcsán mely kérdések rendezésére terjed ki: az elszámolás módja; az elszámolás menete; a forinthitelek, valamint a devizában nyújtott és devizában is törlesztett fogyasztói kölcsönszerződésekre vonatkozó külön szabályok; a felfüggesztett perekre és a végrehajtási eljárásokra irányadó speciális eljárási rendelkezések; 18 hónapos kamatmoratórium; számviteli és adózási rendelkezések; a DH1 tv. szükségessé vált

módosítására vonatkozó rendelkezések. Az 5. pont a törvény egyik fő céljaként az érvénytelen szerződéses kikötések miatt a fogyasztók javára mutató túlfizetések elszámolását határozta meg. Ebben a vonatkozásban utalt arra, hogy az ilyen jellegű múltbeli túlfizetések elszámolására jelenleg sem kötelező érvényű jogegységi határozat, sem pedig kifejezetten ezt rendező egyedi bírósági döntés nincs. Emiatt a jogalkotónak a bírói gyakorlat szélesebb körű elemzéséből merítő, és a polgári jog elveit szem előtt tartó absztraktabb jogértelmezés útján kellett az elszámolás általános elveit meghatároznia. Az elszámolási szabályok egyaránt irányadók mindkét érvénytelenségi esetkor kapcsán felmerülő túlfizetésekre. A 6. pont kifejtette, hogy az adós javára mutató túlfizetést a tőketartozás terhére, előtörlesztésként kell elszámolni. Az elszámolási módszertan főszabálya, hogy a fogyasztót olyan helyzetbe kell hozni, mintha a szerződéskötés időpontja óta a DH1 tv. 3. §-ában meghatározott árfolyamon, valamint a szerződéskötéskori, eredeti kamatszinten történt volna az elszámolás. Amennyiben a tartozás devizában került meghatározásra, akkor a túlfizetést is át kell váltani az adott devizára. Ennek során a túlfizetést is azon az árfolyamon kell elszámolni, amelyen a pénzügyi intézmény a törlesztést, vagyis a túlfizetéshez kapcsolódó kamat- és tőketörlesztést átváltotta. A 37. §-hoz fűzött részletes indoklás utalt arra, hogy az e rendelkezésben foglalt szabály kiterjed mind a folyamatban lévő, mind a jövőben indítandó perekre. A szabályozás célja, hogy az érintett fogyasztói kölcsönszerződéseken alapuló elszámolási viták mielőbbi végleges lezárása megvalósulhasson. A 38-40. § részletes indoklása a 38. §-t érintően hangsúlyozta, mindez azt a célt szolgálja, hogy a per mindenképpen az új szabályokon alapuló elszámolás megtörténtét követően folytatódhasson, a jogvita végleges lezárásának érdekében. A 39. §-ról kifejti, hogy mivel a 37. §-ban a jogkövetkezményi kereset előterjesztésére előírt szabályt a folyamatban lévő perekben (ideértve folytatásuk esetén a felfüggesztett pereket) is alkalmazni kell, e rendelkezéseket kellett előírni ahhoz, hogy a félnek lehetősége legyen az eljárás felfüggesztésének megszűnését követően keresete/viszontkeresete meghatározott határidőn belül történő megváltoztatására, azaz kérhesse az érvénytelenség jogkövetkezményeinek levonását is. A 40. § illeték viselésére vonatkozó rendelkezéseiről kifejtette, az illetékköltség állam által történő átvállalásának az a célja, hogy a feleket az önkéntes elszámolás és megegyezés, illetve a jogvita mielőbbi lezárására ösztönözze. A törvény hatályát meghatározó 1. § értelmében e törvény hatálya a DH1 tv. hatálya alá tartozó fogyasztói kölcsönszerződésekre terjed ki.

A DH2 tv. részletesen szabályozta az elszámolási szabályokat, melyekre ehelyütt szükségtelen kitérni. Témánk szempontjából jelentősége van ugyanakkor a törvény peres eljárásokra vonatkozó előírásainak, főként a 37. §-nak. Ezeknek a rendelkezéseknek a módosítására már 2014-ben, a 2014. évi LXXVIII. törvény 16. §-ában foglalt rendelkezésekkel sor került. A kihirdetett jogszabály módosított 37. §-a az alábbiak szerint rendelkezett:

37. § (1) E törvény hatálya alá tartozó szerződések tekintetében a szerződés érvénytelenségének vagy a szerződés egyes rendelkezései érvénytelenségének (a továbbiakban: részleges érvénytelenség) megállapítását – az érvénytelenség okától függetlenül – a bíróságtól a fél csak az érvénytelenség jogkövetkezményeinek – a szerződés érvényessé vagy a határozathozatalig terjedő időre történő hatályossá nyilvánításának – alkalmazására is kiterjedően kérheti. Ennek hiányában a keresetlevél, illetve a kereset érdemben – eredménytelen hiánypótlási felhívást követően – nem bírálható el. Ha a fél az érvénytelenség vagy a részleges érvénytelenség jogkövetkezményének levonását kéri, úgy azt is meg kell jelölnie, hogy a bíróság milyen jogkövetkezményt alkalmazzon. A jogkövetkezmény alkalmazására vonatkozóan a félnek a felek közötti elszámolásra kiterjedő és összességében is megjelölt, határozott kérelmet kell előterjesztenie.

(2) Az (1) bekezdésben foglaltakra figyelemmel a törvény hatálya alá tartozó szerződések tekintetében a Ptk. 239/A. § (1) bekezdése alapján, illetve a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (új Ptk.) 6:108. § (2) bekezdése alapján – ha annak e törvényben foglalt feltételei fennállnak – a szerződés érvénytelenségének vagy részleges érvénytelenségének megállapítása iránt indult és folyamatban lévő eljárásokban a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül el kell utasítani vagy az eljárásokat meg kell szüntetni. Nincs helye a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasításának vagy az eljárás megszüntetésének, ha a fél a szerződés érvénytelenségének vagy részleges érvénytelenségének megállapítása iránti kereseti kérelme mellett az eljárásban más kereseti kérelmet is előterjesztett; ebben az esetben úgy kell tekinteni, hogy a megállapítás iránti kereseti kérelmet nem tartja fenn. E szerint kell eljárni a felfüggesztés megszűnését követően folytatott eljárásokban is.

(3) Ha a folyamatban lévő eljárásban a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasításának már nincs helye, az eljárást meg kell szüntetni, ha a fél a keresetében (viszontkeresetében) a bíróság erre irányuló hiánypótlási felhívásának kézbesítésétől számított 30 napon belül nem kéri az érvénytelen szerződés érvénytelensége vagy részleges érvénytelensége jogkövetkezményének levonását, továbbá nem jelöli meg, hogy milyen jogkövetkezmény

alkalmazását kéri. Nincs helye az eljárás megszüntetésének, ha a fél a szerződés érvénytelenségének vagy részleges érvénytelenségének megállapítása iránti kereseti kérelme mellett az eljárásban más kereseti kérelmet is előterjesztett; ebben az esetben úgy kell tekinteni, hogy a fél a megállapítás iránti kereseti kérelmet nem tartja fenn.

További módosításként az egyes fogyasztói kölcsönszerződésekből eredő követelések forintra átváltásával kapcsolatos kérdések rendezéséről szóló 2015. évi XCLV. törvény beiktatta a 37/A. §-t:

37/A. § (1) Az érvénytelenség jogkövetkezményeinek levonása során a felek fizetési kötelezettségét a bíróság – a 38. § (6) bekezdés szerinti felülvizsgált elszámolás adatainak alapul vételével – az e törvényben meghatározott elszámolási szabályok alkalmazásával állapítja meg.

(2) Az elszámolás fordulónapját követően a határozathozatalig terjedő időszakban teljesített törlesztést az erre irányadó szabályok szerint a fogyasztó javára kell elszámolni.

Míg a 38. § rendelkezett a felfüggesztett eljárások folytatásáról és ezt is érintően arról, mikor minősül felülvizsgáltként az elszámolás, a szintén a 2015. évi CXLV. törvény 16. §-ában módosított 39. § a 37. § alkalmazásáról rendelkezett a felfüggesztett eljárás folytatását követően: Ha a DH1 tv. 16. §-a alapján felfüggesztett eljárásban a szerződés érvénytelenségének vagy részleges érvénytelenségének megállapítása iránti keresetet érvényesítenek, a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül el kell utasítani – vagy ha a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasításának már nincs helye – az eljárást meg kell szüntetni, ha a fél a keresetében (viszontkeresetében) az eljárás folytatásáról szóló tájékoztatás és a hiánypótlásra szóló felhívás kézbesítésétől számított 30 napon belül a 37. § (1) bekezdésben részletezett feltételeknek megfelelő módon nem kéri az érvénytelen szerződés érvénytelensége vagy részleges érvénytelensége jogkövetkezményének alkalmazását. Nincs helye az eljárás megszüntetésének, ha a fél a szerződés érvénytelenségének vagy részleges érvénytelenségének megállapítása iránti kereseti kérelme mellett az eljárásban más kereseti kérelmet is előterjesztett; ebben az esetben úgy kell tekinteni, hogy a fél a megállapítás iránti kereseti kérelmet nem tartja fenn. Releváns még a 40. §, amely a per egyes befejezési módjaira kedvezményes illetékviselési előírásokat határozott meg. Az (1) bekezdés úgy rendelkezett, hogy ha a peres felek – a 39. § szerinti per kivételével – legkésőbb az eljárás felfüggesztésének megszűnését követő első tárgyalási

napon a) egyezséget kötnek, b) a per megszüntetését közösen kérik, a peres eljárás illetékét az állam viseli, ezen túlmenően mindegyik fél maga viseli a saját költségeit, a bíróság e kérdésekről hivatalból határoz. A (2) bekezdés értelmében akkor is az állam viseli a peres eljárás illetékét – a 39. § szerinti per kivételével –, ha a felperes legkésőbb az eljárás felfüggesztésének megszűnését követő első tárgyalási napon eláll a keresetétől és ennek folytán a per megszüntetésére kerül sor. Ez esetben a Pp. 160. § (1) bekezdését azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy a felperes az érdemi tárgyalás megkezdését követően is jogosult az alperes hozzájárulása nélkül elállni, valamint mindegyik fél maga viseli a saját költségeit. A (3) bekezdésben előírtan a per 39. § szerinti megszüntetése esetén a peres eljárás illetékét az állam viseli, ezen túlmenően mindegyik fél maga viseli a saját költségeit. A (4) bekezdésben foglaltan az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény (Itv.) 80. § (1) bekezdése szerint kell eljárni az (1)–(3) bekezdésben meghatározott esetben is, akként, hogy a kiszabott, de még meg nem fizetett illeték törlésének, illetve a megfizetett illeték visszatérítésének hivatalból van helye.

Hogy az elszámolás mekkora szerződésállományra terjedt ki, az jól detektálható egy, a forintosítás 10. évfordulóján megjelent, MNB-adatokon alapuló elemzésből. Az elszámolásban érintett deviza alapú szerződésekből az elszámolás előtt már megszűnt szerződések száma 975.545 db, az elszámolással megszűnt szerződések száma 66.196 db, az elszámolással érintett élő (hatályban lévő) szerződések száma 692.829 db, az elszámolást megelőzően már felmondott szerződések száma 131.680 db.⁶³ Az elszámolás tárgya tehát összesen 1.866.250 db deviza alapú szerződés volt.

5.3.2. A forintosítási törvény

Az utolsó, kifejezetten a devizahiteles kérdéskörre fókuszáló jogszabályként az Országgyűlés szintén még 2014-ben elfogadta az egyes fogyasztói kölcsönszerződések devizanemének módosulásával és a kamatszabályokkal kapcsolatos kérdések rendezéséről szóló 2014. évi LXXVII. törvényt (DH3 tv.) A törvény általános indokolása hangsúlyozta,

⁶³ Palkó István: „Elérkezett a devizahitelesek nagy napja: magyarok százezrei könnyebbültek meg egyszerre.” Közzétéve: 2025. február 1. <https://www.portfolio.hu/bank/20250201/elerkezett-a-devizahitelesek-nagy-napja-magyarok-szazezrei-konnyebbultek-meg-egyszerre-738385> (2025.02.01.)

hogy a lakossági devizaalapú és deviza hitelállomány forintosítása össztársadalmi érdek: egyrészt megszünteti a lakossági jelzálog-hitelszerződésekben a hiteladósokat egyoldalúan terhelő devizaárfolyam-kockázatot, másfelől elősegíti az ország pénzügyi közvetítő rendszerének stabilitását. A természetes személy hiteladósok helyzetének rendezése érdekében a jogalkotó célul tűzi ki a pénzügyi intézmények fogyasztói hitelszerződéseinél a pénzügyi intézmények tisztességtelen hitelezési gyakorlatának megszüntetését és az erős fogyasztóvédelmi jogi garanciák törvénybe foglalását, továbbá ennek keretében a fogyasztók számára kockázatos devizahitelek, illetve devizaalapú hitelek kivezetését, végül a kamatkondíciók átláthatóságát. Ennek megfelelően a törvény – a fogyasztói hitelek adósai helyzetének javítására irányuló eddigi jogalkotói intézkedésekhez szorosan kapcsolódva, azokhoz illeszkedve – meghatározza a forintosítás jogi technikáját, eljárásrendjét, feltételeit, a forintosítással érintett fogyasztói hitelszerződések áttérését az ún. fair bankokról szóló törvényben meghatározott új szerződéses feltételekre. A törvény erre tekintettel nemcsak a fogyasztói hiteltartozások forintosítását szabályozza, hanem a forintosítás utáni induló kamatszintet is rendezi.

Az általános indokolás a törvény elsődleges célját abban jelölte meg, hogy a jövőre nézve megszüntesse a fogyasztókat terhelő árfolyamkockázatot, tehát a deviza vagy deviza alapú fogyasztói kölcsönszerződések tekintetében a pénzügyi intézmények kötelesek lesznek a törvényben meghatározott feltételekkel, határidővel és az ott részletezett eljárásrend szerint a teljes tartozást forint követelése átváltani. Kimondta, az átváltási árfolyam meghatározása során nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a Kúria jogegységi döntése arra a következtetésre jutott, az árfolyamkockázat az érvényes szerződések esetén a hiteladóst terheli. A deviza és deviza alapú hitelek kamata mindig is jóval alacsonyabb volt, mint az ugyanabban az időpontban azonos hitelt célra nyújtott forinthelekké. Mindenre tekintettel azt is szem előtt kell tartani, hogy a forintheletek se kerüljenek méltánytalanul hátrányos helyzetbe a deviza, illetve a devizaalapú hitelek adósaihoz képest. A törvényben rögzített, forintosításra irányadó árfolyamok ezt a szempontot is érvényesítik. Azon hiteladósok számára, akik nem kívánják a módosult feltételekkel fenntartani a szerződésüket, a törvény egyrészt biztosít egy rendkívüli, bármilyen díjtól és költségtől mentes felmondási jogot, másrészt azt is lehetővé teszi, hogy egy másik számukra kedvezőbb feltételekkel nyújtott hitellel váltsák ki a korábbi deviza vagy deviza alapú jelzáloghitelüket. A törvény azt is szabályozza, hogy mikortól kell az új törlesztőrészletet fizetni.

Az 1. § (1) bekezdése a törvény hatályát úgy határozta meg, hogy az olyan, 2004. május 1. és a DH1 tv. hatálybalépése között kötött, a) 2015. február 1-jén még meg nem szűnt, a pénzügyi intézmény és a fogyasztó között létrejött hitel- és kölcsönszerződésre, pénzügyi lízingszerződésre (a továbbiakban együtt: fogyasztói kölcsönszerződés) és b) az e törvény hatálybalépésekor még fennálló, a pénzügyi intézmény által már felmondott fogyasztói kölcsönszerződésből eredő, a pénzügyi intézmény vagy a vele összevont alapú felügyelet hatálya alá tartozó pénzügyi intézmény által késedelmes követelésként még nyilvántartott tartozásra terjed ki, amely kapcsán a pénzügyi intézményt – a DH2 tv. alapján – elszámolási kötelezettség terheli. A (2) bekezdés szerint a törvény hatálya nem terjed ki a a) a hitelkártyához vagy fizetési számlához kapcsolódó és b) az állami kamattámogatással nyújtott forintalapú lakáscélú fogyasztói kölcsönszerződésre. (Ezekre a DH1 tv. hatálya sem terjed ki a DH1 tv. DH2 tv. 52. § (2) bekezdésében foglalt, 2015. október 15-től hatályos módosítása értelmében.) A törvény 3. § (1) bekezdésének értelmében a fogyasztói kölcsönszerződés az e törvényben meghatározottak szerint a törvény erejénél fogva módosul. Az értelmező rendelkezéseket tartalmazó 2. § (1) bekezdésének j) pont a fordulónapot úgy határozta meg, hogy a DH2 tv. 6. § (5) bekezdése alapján megállapított időpont. [A DH2 tv. 2014. évi LXXVIII. törvény 16. §-a (4) bekezdésével módosított 6. § (5) bekezdésében előírtan a DH1 tv. 1. § (1) bekezdése szerinti deviza alapú fogyasztói kölcsönszerződés és az 1. § (1a) bekezdése szerinti fogyasztói kölcsönszerződés esetén a fogyasztói követelés elszámolását 2015. február 1-i elszámolási fordulónappal kell elvégezni. A DH2 tv. 1. § (1) bekezdése szerinti forintalapú fogyasztói kölcsönszerződés esetén a fogyasztói követelés elszámolását 2015. június 30-i elszámolási fordulónappal kell elvégezni.] A törvény „Deviza és devizaalapú fogyasztói jelzálogkölcsön-szerződések” címet viselő 4. alcímében a 10. § úgy rendelkezett, hogy a deviza vagy devizaalapú fogyasztói jelzálogkölcsön-szerződés tekintetében jogosult pénzügyi intézmény az elszámolási törvény szerinti elszámolási kötelezettsége teljesítésének határidejéig köteles a deviza vagy devizaalapú fogyasztói jelzálogkölcsön-szerződés alapján fennálló vagy az abból eredő teljes, az elszámolási törvény alapján teljesített elszámolás alapján megállapított tartozást – ideértve a devizában felszámított kamatot, díjat, jutalékot és költséget is – a fordulónappal az adott devizanem a) 2014. június 16. napja és 2014. november 7. napja közötti időszakban az MNB által hivatalosan jegyzett devizaárfolyamainak átlaga vagy b) 2014. november 7. napján az MNB által hivatalosan jegyzett devizaárfolyama közül a

fogyasztó számára kedvezőbb devizaárfolyamon forintkövetelésre átváltani (a továbbiakban: forintra átváltás). A 11. § (1) bekezdése előírta, hogy a deviza vagy devizaalapú fogyasztói jelzálogkölsön-szerződés módosulásakor forintra átváltás esetén a pénzügyi intézmény csak referencia-kamatlábhoz kötött kamatot alkalmazhat. A (2) bekezdés szerint az alkalmazható referencia-kamatláb a három hónapos BUBOR. A 13. § (1) bekezdésének értelmében, ha a deviza vagy devizaalapú fogyasztói jelzálogkölsön-szerződés e törvény szerint forintalapú fogyasztói jelzálogkölsön-szerződésre módosul, a fogyasztó a módosulást követő 60 napon belül a fogyasztói jelzálogkölsön-szerződést felmondhatja. Az 5. alcímben (A forintalapú fogyasztói kölcsönszerződések és a nem jelzálog fedezete mellett nyújtott deviza és devizaalapú fogyasztói kölcsönszerződések) foglalt 14. § értelmében a forintalapú fogyasztói kölcsönszerződés és a nem jelzálog fedezete mellett nyújtott deviza és devizaalapú fogyasztói kölcsönszerződés esetében a fordulónaptól alkalmazható induló kamat, kamatfelár nem haladhatja meg az eredetileg számítható kamatot, kamatfelarat. E rendelkezésből, valamint a további előírásokból egyértelműen megállapítható, hogy a forintosítás – egyebek mellett – nem terjedt ki a nem jelzálog fedezete mellett nyújtott deviza alapú fogyasztói kölcsönszerződésekre. Ez utóbbi gyűjtőfogalomba tartozott pl. a gépjármű vásárlására felvett kölcsönök többsége.

A DH3 tv. nem tartalmazott rendelkezéseket a perekre, azonban az egyes fogyasztói kölcsönszerződésekből eredő követelések forintra átváltásával kapcsolatos kérdések rendezéséről szóló 2015. évi CXLV. törvény 29. §-a 2015. október 5-től beiktatta a szerződés érvénytelensége (részleges érvénytelensége) iránti perekben alkalmazandó szabályokat tartalmazó 6/A. alcímet, ennek előírásai:

15/A. § (1) A fogyasztói kölcsönszerződés érvénytelenségének (részleges érvénytelenségének) megállapítása, illetve az érvénytelenség jogkövetkezményeinek levonása iránt indult és folyamatban lévő perekben e törvénynek a forintra váltást megállapító szabályait a fogyasztónak az elszámolási törvény alapján teljesített elszámolás szerint meghatározott, deviza vagy devizaalapú fogyasztói kölcsönszerződésből eredő tartozásának összegére is alkalmazni kell.

(2) A fogyasztónak az elszámolás fordulónapján forintban megállapított tartozását a határozathozatalig terjedő időszakban a fogyasztó által teljesített törlesztés összege csökkenti.

(3) A fogyasztói kölcsönszerződés érvényessé nyilvánítása esetén a feleknek az elszámolási törvény alapján teljesített elszámolás eredményeként meghatározott szerződéses jogait és kötelezettségeit e törvény szabályai alapján kell megállapítani.

5.4. A svájci frank árfolyamkültségének eltörlése és a konverzió

A Svájci Nemzeti Bank (SNB) 2015. január 15-én – a DH3 tv. hatályba lépését követően, de a 2015. február 1-jei fordulónap előtt – a pénzügyi piacokra alapvető hatást gyakorló lépést tett. Az MTI erről beszámoló híre szerint: „A svájci frank csütörtök délelőtt váratlanul eltörölték a svájci franknak az euróval szembeni árfolyamkültségét. A bank szerint az árfolyamkültség „komoly károktól óvta meg” a svájci gazdaságot, de a fenntartása most már nem indokolt. Az euró árfolyama 2012 januárja óta folyamatosan a 1,20 frankos szint körül mozgott, de délelőtt pár perc alatt 0,917 frankra zuhant a jegybank döntésének bejelentése után. A svájci központi bank közleménye szerint az árfolyamkültséget egy olyan időszakban vezették be, amikor rendkívül felülértékelt volt a frank, és nagy volt a bizalmatlanság szintje a pénzügyi piacokon. A bank szerint a frank árfolyama még mindig magas, de összességében már nem annyira felülértékelt, mint az árfolyamkültség bevezetésekor. A svájci jegybank szerint az elmúlt időszakban eltérően változtak az egyes jegybankok monetáris politikái. Az euró gyengült a dollárral szemben, ez pedig gyengítette a frankot a dollárral szemben. A bank véleménye szerint a jelenlegi körülmények között nem indokolt az euróval szembeni árfolyamkültség fenntartása.”⁶⁴ Az SNB lépése a forintosítás miatt már nem érintette érdemben a deviza alapú lakáshitelt felvevőket, ellentétben a magyar brókercégek befektetőivel.⁶⁵ A 2015. február 1-jei elszámolási fordulónappal végrehajtott forintosítás ex

⁶⁴ MTI – A svájci jegybank eltörölte az euróval szembeni árfolyamkültségét. 2015. január 15. MTI hírarchívum 1988- <https://archiv1988tol.mti.hu/Pages/HirSearch.aspx?Pmd=1>. (2024.05.19.) Szintén elérhető: „Bréking: elengedte a frankot Svájc!” Közzétéve: 2015. január 15. <https://www.portfolio.hu/deviza/20150115/breking-elengedte-a-frankot-svajc-208893> (2024.05.19.)

⁶⁵ „2015 elején rendesen megrázta a pénzügyi világot, hogy Svájc jegybankja eltörölte a svájci frank árfolyamplafonját. Példa nélküli módon egy pillanat alatt húsz százalékos erősödött az ország devizája, miközben a devizapiacokon rengetegen számítottak arra – és vettek fel ennek megfelelő pozíciókat, nagy tőkeátátelekkel –, hogy gyengülni fog a frank. Ezért a legkülönbözőbb típusú befektetők szenvedtek óriási veszteségeket, a legmenőbb New York-i hedge fundoktól kezdve egészen a magyar brókercégek devizái ügyfeleiig.

nunc hatállyal megszüntette a lakossági devizahitel-állomány döntő többségét, egyben forinthitellé alakította át az érintett szerződések alapján fennálló fennmaradt követeléseket. A KSH forintosítás előtti, 2014. decemberi adatai a háztartási szektor részére nyújtott hitelállomány összegét 6.371.623,- milliárd forintban határozta meg, melyből a „lakáshitel, deviza” állomány 1.735.621,- milliárd forint, a „szabad felhasználású jelzáloghitel-deviza” állomány 1.568.053,- milliárd forint, a „személyi hitel, deviza” állomány 25.693,- milliárd forint, a „gépjárműhitel, deviza” állomány 144.280,- milliárd forint. (Az adatok bruttó összegben értendők.)⁶⁶ Összességében a forintosítást közvetlenül megelőzően a háztartási hitelállománynak még 54,52%-a volt deviza vagy deviza alapú (a két konstrukcióra nincsen külön adat), a teljes devizaállománynak pedig a felét tették ki a lakáshitelek (49,97%-ot), a másik felét egyéb célra felvett kölcsönök. Az MNB 2015. áprilisi keltezésű Pénzügyi stabilitási jelentése (2015-ös stabilitási jelentés) a „Keretes íráskönyvek jegyzéke” alcímben található, 7. számú, „A konverzióval nem érintett háztartási devizahitelek rendszerszintű kockázatai” című elemzéséből képalkotható a forintosítással nem érintett hitel- és szerződésállományról. A gépjárműhitelek faktoring követelések nélküli, a hitelintézetek és a pénzügyi vállalkozások által nyilvántartott összesített, mintegy 162 ezer szerződés alapján fennálló bruttó hitelállománya 2015 januárjában 287 milliárd forint volt, melyből nem euró alapú a mintegy 144 ezer szerződésből eredő 267 milliárd forint hitel. További, a

A magyar brókercégeknél különösen durva veszteségek voltak. A devizapiac egy időre lefagyott, nem működtek a stop-loss megbízások, és végül a magyar bróker cégeknek kellett fizetni azon ügyfelek után, akiknél a veszteség elvitte a fedezetet. A korábban független pénzügyi felügyeletet 2013 során beolvasztó Magyar Nemzeti Banknál mindenesetre a gyanított nagy veszteségek miatt úgy döntöttek, hogy új módszerrel kezdenek rendkívüli ellenőrzésekbe. Ennek, mint később több alkalommal is elmondták, az volt a lényege, hogy nem előre kérik ki az adatokat a bróker cégektől, hanem a helyszínen azzal nyitnak, hogy tükörmásolatot készítenek az összes adatbázisról, és a helyszínen felügyelik a kérdéseik megválaszolását.

Így jelent meg az MNB a Buda-Cash nevű brókercégnél, ahol a helyszíni ellenőrzéskor kiderült, hogy rengeteg pénzt elloptak az ügyfelek számláiról – bár ezt valójában a cég egyik vezetője mondta el még az ellenőrzés előtt. Technikailag szinte pontosan úgy, mint másfél évtizedeken keresztül a Quaestor esetében is – csak a Buda-Cashnál nem lakossági kötvény programba tolták át a veszteséget, hanem inkább vettek néhány bankot, ahonnan kedvükre dézsmálhatták tovább a betétesek pénzét.” Kasnyik Márton: A Quaestor-ügy – A legnagyobb magyar pénzügyi csalás története. 2017, Athenaeum Kiadó. 76-78. o. (a továbbiakban: Kasnyik: A Quaestor-ügy....).

⁶⁶ MNB Statisztika: A háztartási szektor részére nyújtott hitelállomány összetétele.

https://statisztika.mnb.hu/timeseries/A_haztartasi_szektor_reszere_nyujtott_hitelallomany_osszetetele.xls
(2024.12.27.)

konverzióval nem érintett, 2015 januárjában fennálló, faktoring követelések nélküli személyi hitelállomány a mintegy 67 ezer szerződésből eredő 18 milliárd forint, ebből nem euró alapú a körülbelül 61 ezer szerződés alapján nyilvántartott 15 milliárd forint. [Ezek az adatok a lakossági és egyéni vállalkozói állományokat (együtt: háztartások) a pénzügyi lízing állományokkal összevontan tartalmazzák. A nem euró alapú hitelek túlnyomórészt svájci frank-hiteleknek tartoznak, a pontos szám nem ismert. A pénzügyi vállalkozások szerződéses darabszámait és a nem euró hitelintézeti szerződésszámokat a Központi Hitelinformációs Rendszer (KHR) adatai alapján becsülték meg.]⁶⁷ Az MNB adatsorához kapcsolódó elemzés kockázatként határozta meg az alábbiakat: „A probléma rendszerkockázati szempontból jelentősnek tekinthető. Egyrészt az érintett állomány a bankrendszer egésze szempontjából sem elhanyagolható méretű (közel 300 milliárd forint, a bankrendszer 2014. év végi mérlegfőösszegének 1 százaléka, a szavatolótőke 12,6 százaléka), másrészt az érintett szerződések száma nagyon magas (2014. év végén több mint 250 ezer szerződés). További kockázatot jelent, hogy a deviza gépjárműhitelek földrajzi eloszlása sem egyenletes, illetve hogy ezen hitelek bedőlése jelentős fertőzőési hatásokkal (ún. cross-default) járhat a jelzáloghitelek nemteljesítő állományának növekedése szempontjából.

A KHR alapján készített becslésünk alapján mintegy 30 ezer olyan deviza gépjárműhiteles van, akik rendelkeznek jelzáloghitellel is (ebből mintegy 19 ezer lakáscélú jelzáloghitel), az érintett bruttó állomány pedig eléri a 180 milliárd forintot. Ennek megfelelően – amennyiben a növekvő törlesztőrészek miatt a deviza gépjárműhitelek fizetési problémákkal szembesülnek – szélsőséges esetben jelentősen megnőhet a nemteljesítő jelzáloghitelek száma. Amennyiben a többi hiteltípust (folyószámlahitelek, személyi hitelek, stb.) is figyelembe vesszük, a hatás még jelentősebb: a deviza gépjárműhitelek bedőlése összesen akár 230 milliárd forintnyi problémás állományt is indukálhat. A deviza gépjárműhitelekkel összefüggésben számos további speciális kockázat is felmerül, amelyek elsősorban a fedezet értékének gyors csökkenéséhez, illetve a törlesztési konstrukciók sajátosságaihoz (pl.: bullet hitelek) köthetők, és amelyeket az árfolyamkockázat realizálódása tovább súlyosbíthat.”⁶⁸

⁶⁷ Magyar Nemzeti Bank: Pénzügyi stabilitási jelentés, 2015 május. Kiadja: Magyar Nemzeti Bank. Felelős kiadó: Hergár Eszter. 40. o. <https://www.mnb.hu/letoltes/penzugyi-stabilitasi-jelentes-2015-majus.pdf> link alatt (2024.08.29.) (a továbbiakban: 2015-ös stabilitási jelentés...).

⁶⁸ 2015-ös stabilitási jelentés... i. m. 40. o.

Bár az adatsorok a módszertan tekintetében eltérnek, az mindkettőből megállapítható, hogy a konverzió által túlnyomórészt nem érintett – és a korábbi végtörlesztés után fennmaradó – gépjármű-hitelállományból önmagában a lakossági (háztartási) szektor részére nyújtott százmilliárdos nagyságrendet tett ki, a 2015-ös stabilitási jelentés pedig rendszerkockázatnak tekintette a konverzióval nem érintett gépjárműhitelek bedőlésének lehetőségét, különösen a jelzáloghitellel is rendelkező több tízezer hitelfelvevő esetében. (Minderre tekintettel indokolt annak vizsgálata, hogy az országos lefedettségű kúriai kutatás adataiból megállapítható-e a gépjárműkölcsönök peresítettségének magas aránya, amennyiben a határozatokból rendelkezésre álló adatok ennek kimutatását lehetővé teszik.)

5.5. A DH törvények alkotmánybírósági kontrollja

5.5.1. A DH1 tv.-t vizsgáló AB határozatok

A jogszabály egészének, illetve egyes rendelkezéseinek alaptörvény-ellenességére és megsemmisítésére irányuló első bírói kezdeményezéseket a DH1 tv. 8. § (1) bekezdésének a) pontja alapján a felperes pénzügyi intézmény és az alperes Magyar Állam között a Fővárosi Törvényszék Gazdasági Kollégiumában folyamatban lévő perekben első fokon eljáró tanácsok közül kettő terjesztette elő, a perek tárgyalásainak egyidejű felfüggesztésével. Az AB a bírói kezdeményezéseket egyesítette és egy eljárásban bírálta el. Az Alkotmánybíróság a 34/2014. (XI.14.) AB határozatban az indítványokat – egyebek között Paczolay Péter elnök különvéleménye mellett – el-, illetve visszautasította. Az AB határozat több releváns kérdéskört érint, melyekből ehelyütt csupán hármat emelek ki. Az AB az indítványozók felkészülési idő hiányára alapított, a DH1 tv. közjogi érvénytelenségét állító érveit – megjegyezve, hogy a DH1 tv. szabályozási tárgyra és jelentőségére tekintettel a felkészülési idő szokatlanul rövidnek tekinthető – megalapozatlannak találta és elutasította. Kifejtette, hogy a vizsgált jogszabály egy jelentős – adott esetben nagy számú pert indukáló – társadalmi probléma gyors megoldásának igényével született. Ez a tény – a szerződési kikötések érvényességével kapcsolatos, évek óta fennálló bizonytalan jogi helyzet – is okkal indíthatta a jogalkotót arra, hogy a felkészülési folyamatot a lehető legrövidebb, de még teljesíthető időre szűkítse. Megítélése szerint nem megalapozott azon érv, mely szerint a bíróságoknak sem volt elegendő idejük felkészülni a jogszabály alkalmazására a peres

eljárás megindítására vonatkozó határidő rövideje miatt. A bíróságok esetében a jelzett 30 napnak a felkészülési idő alkotmányos követelményével összefüggésben – a 2/2012. PK és a PJE határozat ismeretében – nincs érdemi jelentősége. (Indokolás [67]-[69] pontja.) Ugyancsak nem találta megalapozottnak az AB a visszaható hatályú jogalkotás tilalmának a sérelmét, illetve azt az érvet, hogy a DH1 tv. egyes rendelkezéseinek a tartalma nem világos és nem egyértelmű. Az Alkotmánybíróság azt állapította meg, hogy a DH1 tv. nem alkotott új anyagi jogszabályt visszamenőleg, hanem az érintett időszakban mindig is hatályban volt anyagi jogszabálynak az európai és a magyar bírósági gyakorlat által kidolgozott és kötelezően alkalmazandóvá tett (azaz az anyagi jog értelmezésének pontosításával eleve az anyagi jog részévé vált) értelmezését emelte jogszabályi szintre. Mivel a DH1 tv. a tisztességtelenségre vonatkozó joggyakorlatot kötelező jelleggel lefektető jogegységi határozatnak a korábbi jogszabályi rendelkezéseket értelmező-konkretizáló normatartalmát emelte jogszabályi szintre – és ezt a címében pontosan megjelölte –, ezért nem lehet szó visszaható hatályú szabályozásról, és így a visszaható hatály tilalmának megsértése nem merülhet fel. (Indokolás [103] pontja.) A DH1 tv. 4. § (1) és (2) bekezdésének a sérelmét az indítványozó azzal indokolta, hogy a jogbiztonság követelményét sérti, hogy az egyoldalú szerződésmódosítást lehetővé tevő kikötések tisztességtelenségének vélelmét kizárólag a 6. § szerinti per megindítása során lehet megdönteni, erre más polgári jogvitában nincs mód. Az AB ennek kapcsán megállapította, hogy a jogalkotó a DH1 tv. által felállított vélelem megdöntésére egy, az „általános” eljárási szabályoktól részben eltérő, „különös” eljárási szabályrendszert alkotott, melynek célja a peres eljárások gyors lebonyolításának elősegítése. Önmagában az a tény, hogy e törvényi vélelem megdöntése kizárólag ebben a speciális eljárásban lehetséges, nem sérti a jogbiztonság alaptörvényi követelményét. A speciális eljárási szabályok megalkotásának ugyanis az volt az indoka, hogy ugyanazon szerződéses kikötéseket ugyanazon elvek alapján, nem bizonytalan kimenetelű egyedi perek ezreiben, hanem pénzügyi intézményként egyetlen, a pénzügyi intézmény ügyfeleit illetően erga omnes hatályú ítélettel záruló eljárásban vizsgáljon a bíróság. A perekben születő ítéletek erga omnes hatálya a DH1 tv. 6. §-ából derül ki. Ennek oka az is, hogy az egyoldalú szerződésmódosítást lehetővé tevő szerződési kikötések tisztességtelenségével kapcsolatos jogviták olyan, közgazdasági és szociális, társadalmi szintű problémákat érintenek, melyek esetlegesen több ezer egyedi bírósági eljárás keretében – ahogyan ezt a PJE határozatban a Kúria is hangsúlyozta – nem voltak hatékonyan kezelhetők. A PJE határozat bíróságokra nézve kötelező jellege folytán a folyamatban levő bírósági eljárásokban a

szerződési kikötések tisztességtelenségének a megítélése egyértelművé vált. A PJE határozat nyomán továbbá mindazok, akiknek a szerződése – bírósági határozat nélkül – az elévülési időn belül szűnt meg, szintén pert indíthattak volna az egyoldalú szerződésmódosítás tisztességtelensége megállapítása iránt. A DH1 tv. sem tesz mást, mint – a tömeges perindítást elkerülendő – jogszabállyal rendezi az érintett kikötések sorsát. Az indokolás [128] pontjának értelmében a jogalkotó a DH1 tv. által felállított vélelem megdöntésére egy, az „általános” eljárási szabályoktól részben eltérő, „különös” eljárási szabályrendszert alkotott, melynek célja a peres eljárások gyors lebonyolításának elősegítése. Az Alkotmánybíróság rámutatott arra, hogy az igazságügyi miniszter tájékoztatása szerint mintegy 1,8 millió polgári peres eljárás megindításával kellett volna számolnia a jogalkalmazónak (és a jogalkotónak), ami – az évente átlagosan 160 000 megindult polgári peres eljáráshoz viszonyítva – olyan ügyteher növekedést eredményezett volna, mely hosszú időre megbénította volna az igazságszolgáltatást. Az a törvényhozói beavatkozás tehát, mellyel igen nagy számú egyedi per néhány sui generis eljárás lefolytatásával kiváltható, úgy hogy a pénzügyi intézményeknek is lehetőségük van a vélelem megdöntésére és ezzel párhuzamosan a bíróságok működése sem lehetetlenül el, nem tekinthető a jogbiztonság követelményét sértő állami beavatkozásnak. (Indokolás [129] pontja).

A szintén a DH1 tv. egészének, illetve egyes rendelkezéseinek alaptörvény-ellenességére és megsemmisítésére irányuló, ugyancsak a DH1 tv. 8. § (1) bekezdésének alapján folyamatban lévő perekben – a fellebbezési eljárás során, a perek tárgyalásainak egyidejű felfüggesztése mellett – a Fővárosi Ítéltábla tanácsa által előterjesztett bírói kezdeményezéseket az AB ugyancsak egyesítette és egy eljárásban bírálta el. Az Alkotmánybíróság a 2/2015. (II.2.) AB határozatban az indítványokat – egyebek között Paczolay Péter elnök különvéleménye mellett – el-, illetve visszautasította. Az AB e határozatában az indítvány azon elemeiről döntött, amelyek a 34/2014. (XI.14.) AB határozatbeli elbírálásra tekintettel nem minősültek ítélt dolognak. A bírói indítványok szerint a DH1 tv. 7. § (2) bekezdése a jogállamiságot és a hatalommegosztás elvét azért sérti, mert az állam jogalanyisága kizárólag azokra a jogviszonyokra vonatkozhat, amelyekből eredő jogok és kötelezettségek az államot jogosítják és kötelezik. Az állam azonban a jelen kölcsönszerződések vonatkozásában nem jogosított és nem is kötelezett, így e jogviszonyokban polgári jogi jogalanynak nem tekinthető. E tárgyban az AB általánosságban megállapította, hogy az állam perbeli jogképességét mindazokban az esetekben, amelyekben a vagyoni viszonyok alanyként jár

el, polgári jogi jogalanyisága alapozza meg. A perbeli legitimációja azonban kivételesen olyan esetekben is megállapítható, amikor az állam – törvény rendelkezése alapján – nem az érintett vagyoni viszonyok alanyaként jár el a perben. Ilyen esetekben funkcióját tekintve ugyanúgy vélhetően védendő magánérdekek érvényesítője, mint az ügyész egyes esetekben. Ugyanakkor az állam magánjogi és közjogi minősége jelen esetben nem választható el élesen egymástól. Az állam ugyanis tisztán magánjogi igények érvényesítésében működik közre a felek egyenlőségén és mellérendeltségén alapuló polgári peres eljárásban, ugyanakkor mindezt közfeladatként, a közjó érdekében, a közérdek védelmében is teszi. Jelen esetben ez az erőfölényes, egyensúlyhiányos fogyasztói kölcsönszerződések százezreit érintően a gyengébb felek pozíciójának kiegyensúlyozása érdekében történik. A fogyasztók (adósok) igényeinek az érvényesítésére vonatkozó jogosultsága közhatalmi aktuson – törvényen –, annak háttérében az Alaptörvény M) cikk (2) bekezdésén alapul. A Magyar Államnak a törvényhozó által vállalt közfeladata tehát a fogyasztók védelme és érdekeik érvényesítése. A jogalkotó önmagában azzal, hogy az államot a per alpereseként nevesíti, nem preferálja mint peres felet, hanem csupán a fogyasztók érdekeit védő speciális eljárási szabályokat vezet be. Ebben a tekintetben nincs jelentősége annak, hogy a Magyar Állam vagy annak valamely szerve az alperes. Az Alkotmánybíróság emellett arra is rámutatott, hogy a Magyar Állam a per ellene történő megindításával sem lesz részese a pénzügyi intézmények és az adósok közötti anyagi, magánjogi jogviszonyoknak. Jogtechnikai szükségszerűség az, hogy a lényegében fordított, inverz közérdekű keresettel meginduló perben az alperesi oldal nem maradhat üresen. A per megindításához és lefolytatásához szükség van egy olyan jogi személyre, jogalanyra, aki alperesi pozícióba anélkül kényszeríthető, hogy perveszteség esetén közvetlenül jogsérelme következne be. Jelentősége annak van, hogy a Magyar Állam alperes ezzel senkinek a jogát nem vonta el és nem is korlátozta. Emellett további indoka az állam perben állásának az, hogy a fogyasztói szerződések olyan, közgazdasági és szociális, össztársadalmi szintű problémákat érintenek, melyek esetlegesen több ezer egyedi bírósági eljárás keretében – ahogyan ezt a PJE határozatban a Kúria is hangsúlyozta – nem voltak hatékonyan kezelhetők. Éppen ezért volt szükséges egy olyan jogalkotói megoldás, amely a hagyományos perjogi lehetőségeken belül, annak kereteit túl nem lépve teremti meg a jogviták gyors és hatékony befejezésének a lehetőségét, érvényre juttatva ezzel a közérdek védelmét. (Indokolás [18]-[42] pontja.) E határozat indokolása is úgy foglalt állást, hogy a pénzügyi intézményeknek a Magyar Állammal szemben az egyoldalú szerződésmódosítás lehetőségét tartalmazó szerződéses kikötés tisztességtelenségére vonatkozó törvényi

vélelem megdöntése iránt előterjesztett keresetét elbíráló ítélet speciális, közérdekű perben született, erga omnes hatályú ítéletnek minősül [Indokolás 43-52. pontja.]

Fontos hangsúlyozni, hogy nem csak a DH-törvényekkel kapcsolatos bírói indítványokban, hanem a jogirodalomban is megfogalmazódtak aggályok a jogalkotás tartalmát, így pl. az előírt eljárásrendet, vagy a bírósághoz fordulás jogát illetően. Gadó Gábor a DH1 tv.-ről kifejtette: „Közismert, hogy a jogalkotó állam a fogyasztói kölcsönszerződések ügyében törvényi úton jelölte ki önmagát, vagyis a Magyar Államot, utóbb pedig a Magyar Nemzeti Bankot... a fogyasztói érdekek kizárólagos képviselőjére. A Törvény [a DH1 tv.] a jogérvényesítéssel összefüggésben új (a pénzügyi intézmények számára hátrányos) eljárási szabályokat fogadott el, így szorítva rá a bíróságokat az elvárt tartalmú ítéletek kihirdetésére. Az a körülmény, hogy a jogalkotó egyfelől a perek tárgyát képező általános szerződési feltételek tisztességtelenségének vélelmét – főszabályként – előírva a bizonyítás terhére a pénzügyi intézményekhez telepítette... a Törvény hatályba lépése előtt megkötött, sőt akár a Törvény hatályba lépése előtt peresített kölcsönügyletek vonatkozásában, másfelől pedig a vélelem megdöntését akadályozó eljárási rendelkezések alkalmazását írta elő, nem értékelhető másként, mint, hogy tudatosan semmibe vette a perjogi fair play elvárásait. Ez már csak azért is sajtóságtörvényes jogalkotói felfogásra vall, mert a Törvény deklarált célja – az alkalmazott módszerekkel szöges ellentétben – az volt, hogy a bankok által „vélelmezten” megsértett tisztességtelenség eszméjét visszahelyezze jogaiba.”⁶⁹ Kovács Ildikó értékelésében: „A bírósághoz fordulás jogának részletesebb definiálását még a 1/1994. (I.7.) AB határozat tette meg, melyet az ember önrendelkezési jogából vezetett le. ...

... A Törvény [a DH1 tv.] azonban szemben áll az ember autonómiájának ezen aspektusával, mivel akképpen szabályoz, hogy a pénzügyi intézmények elé állított vélelem megdöntése iránt csak ők kezdeményezhetnek pert, a fogyasztóktól viszont elvette a döntés lehetőségét, hogy peres eljárást kezdeményezzenek. Tehát a magánszemélyektől elveszi az önrendelkezési jog perbeli felfogásának megfelelő bírósághoz fordulás jogát. Ezt kumulálva a Törvény az állam oldalán való beavatkozás lehetőségét is megvonta a fogyasztótól, annak ellenére, hogy a kölcsönszerződés két alanya; a pénzintézet és a magánszemély fogyasztó.

⁶⁹ Gadó Gábor: A fogyasztói kölcsönszerződések egyoldalú módosítása tisztességtelenségének változó megítéléséről. In: Gazdaság és Jog, 2015/7-8., 14-27. o., 14. o. (a továbbiakban: Gadó: A fogyasztói kölcsönszerződések...).

Az AB szerint önmagában az a tény, hogy az állam egy konkrét szerződési kikötés vonatkozásában átvállalta az igényérvényesítést a fogyasztótól, illetve a közérdekű kereset előterjesztésére jogosulttól, összhangban áll a fogyasztóvédelem alkotmányos követelményével.

Véleményem szerint az „átvállalta” kifejezés megegyezően alapuló jelentéstartalommal bír, miközben az állam és a fogyasztó nem „vitatta meg”, hogy utóbbi lemond önrendelkezési jogáról. Nehezen lehet tehát itt „átvállalásról” beszélni, én inkább „elvételnek” nevezném a megoldást.”⁷⁰ Gárdos István – amellet, hogy nem tér rá ki, csupán utal a DH1 tv. alapján lefolytatott bírósági eljárások meglátása szerint súlyos alkotmányossági problémákra – hangsúlyozza, hogy a bírósági eljárások igazolták a Kúria és a törvényalkotó előzetes feltevését: a pénzügyi intézmények által folytatott gyakorlatról bebizonyosodott, hogy nem felelt meg a Kúria által megfogalmazott és a DH1 tv. által átvett követelményeknek.⁷¹ Összefoglalóan megállapítja: „...a Kúria jogértelmezése, az annak alapján született érvénytelenségi törvény, illetve az e törvénynek megfelelően lefolytatott eljárások eredménye szerint a magyar pénzügyi intézmények hosszú éveken keresztül, ország-világ szeme láttára, az árfolyamrésre és az egyoldalú szerződésmódosításra vonatkozóan tömegesen tisztességtelen, azaz jogellenes, érvénytelen szerződési feltételeket alkalmaztak.”⁷² Bessenyő András értelmezésében: „A bankok – kedvezőtlen speciális eljárási szabályok mellett – kénytelenek bíróság elé állni, hogy tisztára mossák magukat az üzleti jóhírnevüket alaposan megtépázó törvényi inszINUÁCIÓ alól... A kormányzat láthatólag újabb „különadót” vetett ki a bankokra, amelyet közvetlenül szociálpolitikai célra fordít, a panaszkodók lecsendesítésére.”⁷³

⁷⁰ Kovács Ildikó: Egyes alaptörvényi elvek megjelenése a devizahitelekkel kapcsolatos szabályozás alkotmánybírósági megítélésében. In: Magyar Jog, 2015/10., 593-603. o., 596. o. (a továbbiakban: Kovács Ildikó: Egyes alaptörvényi elvek...).

⁷¹ Gárdos István: Jog, jogértelmezés – gondolatok a devizahiteles törvények kapcsán. In: Jogtudományi Közlöny, 2015/4., 193-215. o., 194. o. (a továbbiakban: Gárdos: Jog, jogértelmezés...).

⁷² Gárdos: Jog, jogértelmezés...i. m. 194. o.

⁷³ Bessenyő András: A devizahitelesek és a római jog. In: JURA, 2014/2., 14-15. o., 24. o. (a továbbiakban: Bessenyő: A devizahitelesek...).

5.5.2. A DH2 tv.-t vizsgáló AB-határozat

2016-ban Boda János Péter kollegámmal – több per tárgyalásának felfüggesztése mellett – egyedi normakontroll eljárást kezdeményeztünk a DH2 tv. 37/A. §-ával, valamint a DH3 tv. 15/A. §-ával összefüggésben és indítványoztuk e jogszabályi előírások alaptörvényellenességének megállapítását és megsemmisítését. Álláspontunk szerint az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésének (a jogállamiság követelményének) a sérelmét okozó normakollízió áll fenn a DH2 tv. támadott rendelkezése és a régi Pp. 2. § (1) bekezdése, a 3. § (2)–(3) bekezdése, a 121. § (1) bekezdése, a 164. § (1) bekezdése és a 215. §-a között, emiatt pedig sérül a feleknek az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésében biztosított, pártatlan bírósághoz és tisztességes tárgyaláshoz való joga is. A DH3 tv. támadott rendelkezésével összefüggésben az Alaptörvény B) cikkének sérelmére alapítottuk az indítványt. Az indítványok közös eleme volt mindkét törvény támadott rendelkezései kapcsán, hogy sérül a normavilágosság követelménye. E tekintetben a DH2 tv. 37/A. §-áról kifejtettük, hogy kérdésesnek tartjuk, pontosan milyen szabályok, mely törvényi §-ok kifejezett alkalmazását írja elő a jogalkotó. Értelmezési bizonytalanság állt fenn szerintünk abban a tekintetben is, hogy az elszámolás eredménye módosítható vagy mellőzhető-e. A DH3 tv. 15/A. §-a álláspontunk szerint azért sértette a normavilágosság követelményét, mert a támadott rendelkezés tartalma nem egyértelmű: fogyasztói kölcsönszerződéseket említ általánosságban, és „e törvénynek a forintra váltást megállapító szabályait” rendeli alkalmazni, azonban a forintosítás e törvényben csak a fogyasztói jelzálogkölcsönszerződésekre vonatkozott. Így – értelmezéstől függően – az előírásból az is levezethető, hogy bármely, a kötelező forintosítási szabályok hatálya alá egyébként nem eső, deviza vagy deviza alapú fogyasztói kölcsönszerződésre is alkalmazni kell a forintosítás szabályait (lényegében a bíróságnak kell elvégeznie a forintosítást). Az Alkotmánybíróság a 3098/2016. (V. 24.) számú AB határozatban az indítványokat elutasította. A határozat indokolása egyebek között megállapította, hogy a DH2 tv. támadott 37/A. §-át nem önmagában, hanem a törvény egyéb rendelkezéseivel, elsősorban az azonos alcím alatt található 37. §-sal összhangban, annak kontextusában kell értelmezni. A 37/A. §-ában foglalt norma címzettje kizárólag a bíróság, a törvény pedig valóban azt írja elő az eljáró bíróság számára, hogy döntése során vegye figyelembe az elszámolás adatait, és alkalmazza a törvényben meghatározott elszámolási szabályokat. A bíróságnak címzett előírás mellett azonban a 37. § (1) és (3) bekezdése a kérelmet előterjesztő fél számára is tartalmaz előírást

a kérelem határozottságával kapcsolatban. A DH2 tv. tehát elsődlegesen a peres fél számára ír elő kötelezettséget, és rá helyezi a bizonyítási terhet is, valamint az előírt kötelezettség teljesítése elmulasztásának a jogkövetkezményeit is meghatározza (a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasítása vagy a per megszüntetése). A 37/A. §-ban a bíróságnak címzett, az elszámolás adatainak a figyelembevételére vonatkozó kötelezettség pedig szorosan összekapcsolódik ezzel, a 37. §-ban a peres fél számára megállapított kötelezettséggel: a perben a peres fél – adott esetben a bíróság hiánypótlási felhívására – köteles kitérni az elszámolás adataira, és a bíróság ennek alapulvételével határozza meg a felek fizetési kötelezettségét, a régi Pp. 121. § (1) bekezdés c) pontjával és 215. §-val összhangban. Mivel pedig a bizonyítási teher magából a DH2 tv.-ből fakad, a peres felet a DH2 tv.-ben írt kötelezettsége teljesítésére (az összeg és a számítási mód megjelölésére) vonatkozó – a bizonyítási eljárás alapját jelentő – bírói felhívás nem lép túl a régi Pp. alapelvein. (Indokolás [25]-[26] pontja.) Az Alkotmánybíróság azt is megállapította, hogy a vizsgált ügyben a normavilágosság alkotmányos követelményével összefüggésbe hozható aggályok fennállnak. A támadott jogszabályi előírások más, pontosan meg nem határozott normák alkalmazását írják elő, ami jogértelmezési és jogalkalmazási bizonytalanságot okozhat. A DH2 tv. 37/A. § (1) bekezdése két mondatrészének (a felek fizetési kötelezettségének megállapítása a „felülvizsgált elszámolás adatainak alapul vételével” és az „elszámolási szabályok alkalmazásával”) egymáshoz való viszonya szintén értelmezés kérdése. Ezenkívül a DH3 tv. 15/A. §-ának alkalmazási köre is csak a jogszabály egyéb rendelkezéseivel való együttes értelmezés alapján állapítható meg aggálytalanul. Végezetül pedig a DH3 tv.-nek az egyes konkrét perek eldöntésére gyakorolt hatásának megállapítása szintén komplex jogalkalmazói feladat. Az Alkotmánybíróság megítélése szerint a támadott jogszabályi rendelkezésekkel összefüggő esetleges jogszabály-értelmezési nehézségek megoldása kétségtelenül komplex jogalkalmazói feladat, amely akár több értelmezési módszer igénybevételét is szükségessé teszi. Ugyanakkor az előírások nem tekinthetők olyan mértékben homályosnak vagy ellentmondásosnak, hogy azok – az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésének a sérelmét okozva – eleve értelmezhetetlennek vagy alkalmazhatatlannak minősülnének. (Indokolás [31] és [35] pontja.) Az AB határozat indokolásának [25]-[26] pontja kapcsán kiemelendő, hogy bár az véleményem szerint egyértelműen megállapította a DH2 tv. alapján megejtett elszámolás adatai jogkövetkezményi keresetbeli feltüntetésének követelményét, sem ezen határozat kihirdetését megelőzően, sem azt követően nem alakult ki olyan (többségi) bírói gyakorlat,

amely a DH2 tv. 37. §-a alapján előterjesztendő kereset vonatkozásában megkövetelné az elszámolási adatok alapul vételét és ennek hiányában alkalmazná a törvényben előírt valamelyik jogkövetkezményt.⁷⁴

6. Jogalkalmazási irányok az új jogalkotási keretek tükrében

6.1. Az ismertetés keretei

A Kúriának a 2014-es jogalkotási hullámot követő határozataiban az addig alkalmazandó jogon és az EUB határozataiban foglalt jogértelmezésen kívül további, új és releváns joganyagként figyelembe kellett vennie a DH törvények előírásait, akár egyedi ügyekben, akár a joggyakorlat továbbfejlesztése érdekében meghozott iránymutatásaiban. Ez értelemszerűen irányadó az alsóbb fokú bíróságokra is. Az alcímben foglaltak az alapkutatási fejezetben bemutatandó „évtizedtükör”, vagyis a fogyasztók által a pénzügyi intézményekkel szemben indított perek ténybeli és jogi alapjai közül az utóbbi, tehát az érvényesített jog alapjául szolgáló vagy legalábbis arra leginkább kiható jogalkalmazási irányok bemutatására szolgálnak. Meglátásom szerint különösen a 2014 utáni releváns kúriai iránymutatások egyértelműen differenciálhatók a tekintetben, hogy az elfogadott PJE, vagy egyéb állásfoglalás, illetve annak indokolása rendelkezik-e uniós jogi vetülettel, vagy sem. Ezért az iránymutatásokat aszerint elkülönítve taglalom, hogy elfogadásukra és tartalmukra

⁷⁴ A Kúriának a DH törvények hatálya alá tartozó szerződések érvénytelenségével kapcsolatos perekkel foglalkozó Konzultációs Testülete (Konzultációs Testület) 2016. június 8-án tartott üléséről készített emlékeztetője szerint arra a kérdésre, hogy az érvénytelenségi perben mikor tekinthető a fél kérelme összecszerően is megjelölt, határozott kérelemnek a DH2. tv. 37. § (2) bekezdése alapján, illetve elegendő-e egy összeg határozott megjelölése, vagy tételes számítás szükséges, hogy a felülvizsgált elszámoláshoz képest milyen számításra alapul a fél által megjelölt összeg, a Konzultációs Testület az alábbi választ adta: Tételes számítás, levezetés szükséges, mely a pénzügyi intézménytől kapott felülvizsgált elszámolás adatain alapul, illetve – a felülvizsgált elszámolás alkalmazhatóságának valamely egyéb (pl. árfolyamkockázat tisztességtelenségével kapcsolatos) érvénytelenségi ok miatt történő vitatása esetén – ezen adatokhoz viszonyítva kerül tételesen meghatározásra. A szabályozásból következő jogalkotói szándéknak megfelelően ugyanis ezekben a perekben a felülvizsgált elszámolásnak kell lennie a kiindulópontnak. Az indokolás utalt a 3098/2026. (V.24.) AB határozat indokolásának [25] pontjára.

https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/konz_testulet/2016._junius_8.pdf Az emlékeztető 1. oldala. (2024.06.04.)

kihatott-e az uniós jog, illetve az EUB valamely döntése vagy sem. Az uniós jog tartalmától független és irányt szabó kúriai határozatok körében térek ki a DH törvények tartalmának további igényérvényesítésre gyakorolt hatásával kapcsolatos egyedi döntésekre. Végül ugyancsak indokolja a külön ismertetést a magyar DH törvények uniós jognak megfelelésével, illetve annak hiányával kapcsolatos EUB-gyakorlat, melynek szintén volt hatása a jogalkalmazásra.

6.2. Uniós jogi vetülettel nem bíró kúriai állásfoglalások

6.2.1. A DH törvények tartalmának kihatása a peres igényérvényesítésre és annak elbírálására

6.2.1.1. Az egyoldalú módosításra és az árfolyamrésre vonatkozó szerződéses kikötések peresíthetősége a DH1 tv. rendelkezéseire, valamint a „banki perek” kimenetelére tekintettel

A DH1 és DH2 tv. nem rendelkezett arról, hogy a bíróságoknak miként kell eljárnia a törvényi úton semmisnek nyilvánított árfolyamrésre és a „banki perekben” meghozott jogerős ítéletek alapján szintén semmis egyoldalú módosításra vonatkozó szerződéses kikötés érvénytelenségének megállapítására, vagy e rendelkezések érvénytelenségének megállapítására is irányuló keresetek alapján indult perekben – akár az új keresetlevelek benyújtását, akár a felfüggesztések megszűnését követően –, ezért a követendő eljárásrend kialakítása a bíróságokra maradt. A bírói gyakorlat – attól függően, hogy a per mely szakában hozta meg a döntést a bíróság – az e kikötések tisztességtelenségének megállapítására irányuló kereseteket tartalmazó keresetleveleket idézés kibocsátása nélkül elutasította, vagy a pert megszüntette, azon az alapon, hogy a követelés ítélt dolog, vagy bírói úton nem érvényesíthető [a régi Pp. 130. § (1) bekezdésének d) vagy f) pontja, vagy ennek hiányában e rendelkezésre alapítva a Pp. 157. §-ának a) pontja alapján]. E döntéseket tükrözi a Kúria BHGY-ben elérhető – alapkutatással érintett – Gfv.VII.30.163/2017/4. és Gfv.VII.30.199/2017/6. számú végzése. Ugyancsak erre a megállapításra jutott a Kúria a Gfv.VII.30.112/2015/5. számú, precedensképes ítéletében.

6.2.1.2. Az árfolyamkockázat peresíthetősége

A vizsgált időszakbeli PJE határozatok elfogadását megelőzően, a DH-törvények értelmezéséhez kapcsolódóan, 2016-ban a Fővárosi Ítéltábla 5.Pf. tanácsa több, a Fővárosi Törvényszék fogyasztói érvénytelenségi keresetet elutasító ítéletével szemben benyújtott fellebbezés alapján lefolytatott fellebbezési eljárás során az árfolyamkockázatra vonatkozó szerződési feltétel tisztességtelenségének tárgyában permegszüntető határozatot hozott a régi Pp. 130. § (1) bekezdés f) pontjára figyelemmel a 157. § a) pontja alapján. A Fővárosi Ítéltábla 5.Pf.20.320/2016/5/II. számú végzésének indokolása szerint nem látott lehetőséget arra, hogy vizsgálja az árfolyamkockázat telepítésének tisztességtelenségét, mert a DH1 tv. 3. § (1)-(3) bekezdésében a jogalkotó az árfolyamrész miatti ex tunc és ex lege érvénytelenséget úgy küszöbölte ki, hogy tartalma szerint az árfolyamkockázatot a fogyasztóra telepítő kógens szabályt alkotott. A mindenkor – a folyósításra és a törlesztésre egyaránt alkalmazandó – MNB árfolyam ugyanis magában foglalja az árfolyamkockázatot, a kockázatviselése ebből következően törvény alapján a fogyasztót ex tunc terhelő kötelezettség, amihez képest a bíróság nem határozhat meg eltérő fizetési kötelezettséget. Az Ítéltábla érvelése szerint a felperesek valójában a DH1 tv. tartalmát vitatják, amikor az árfolyamkockázat viselését kifogásolják. A felpereseket megillető alanyi jogot a jogalkotó érvényre juttatta azáltal, hogy az MNB hivatalos árfolyamának alkalmazásával számított kölcsönösszeg és az ebből a túlfizetés elszámolását követően kiszámított új törlesztőrészlet a DH1 tv. 3. § (5) bekezdésében előírt és a DH2 tv. 5. §-ában meghatározott elszámolást követően bekerült a szerződésükbe. Következésképpen az a jogvita, melynek tárgyában a felperesek a bíróság döntését kérik, már eldőlt a jogalkotással, ezért az árfolyamkockázatra vonatkozó szerződési feltétel tisztességtelen végén alapuló követelés tárgyában a permegszüntetésének van helye. A Kúria e végzést a Pfv.20.509/2017/3. számú végzésével hatályon kívül helyezte. A végzés indokolásának [17]-[18] pontja értelmében a DH1 tv. 3. §-ának (2) és (3) bekezdései a 2/2014. PJE 3. pontjában és az ahhoz fűzött indokolásban kifejtetteknek megfelelően határozták meg az árfolyamrész tisztességtelensége miatt érvénytelen kikötés helyébe lépő rendelkezés tartalmát. Ez azonban nem a szerződés érvényessé nyilvánítását jelentette, hanem azt, hogy az eltérő tartalmú kikötés érvénytelensége miatt a régi Ptk. 231. §-ának (2) bekezdésében foglalt diszpozitív rendelkezés vált a szerződés részévé. A DH1 tv. hatálya alá tartozó fogyasztói kölcsönszerződések érvényessé nyilvánításáról a DH2 tv. és a DH3 tv. sem rendelkezett. A

DH2 tv. – a törvényjavaslat miniszteri indoklásából is kitűnően – az érvénytelen szerződéses kikötések alkalmazása következtében a fogyasztók javára keletkezett túlfizetés elszámolásának szabályait rögzíti. A DH3 tv. rendelkezései pedig anyagi jogi szempontból a Ptk. 226. § (2) bekezdése szerinti, jogszabállyal történő szerződés módosításnak, és nem a szerződés – a Ptk. 237. §-ának (2) bekezdése szerinti – érvényessé nyilvánításának feleltethetők meg. A DH3 tv. sem zárja ki, hogy a fogyasztó az árfolyamkockázat telepítésének érvénytelenségére hivatkozzon. Ha ugyanis az érvénytelenségi hivatkozása a 2/2014. PJE alapján alapos, és a lerovó pénznemre vonatkozó kikötés teljes egészében érvénytelen, azt az érvényesség vagy hatályosság nyilvánítás körében a bíróság nem alkalmazhatja, vagyis az érvényessé vagy hatályossá nyilvánított szerződés már nem minősíthető deviza vagy deviza alapú fogyasztói kölcsönszerződések, mert a kirovó pénznem a ténylegesen teljesített összeg pénzneme a forint lesz. A jogerős végzés indoklásában foglaltakkal szemben ezért nem lett volna akadálya annak, hogy a másodfokú bíróság a felperesek keresete alapján az árfolyamkockázat telepítésének tisztességtelenségét vizsgálja. Ezért a perindítást jogszabály nem zárta ki és a régi Pp. 130. § (1) bekezdésének f) pontjában meghatározott perakadály hiányában a pert nem lehetett volna megszüntetni.⁷⁵ A Kúria tehát egyértelműen arra az álláspontra helyezkedett, hogy a devizahiteles jogalkotás az árfolyamkockázat tekintetében nem tekinthető pergátló akadálnak, az árfolyamkockázati tájékoztatás hiányára vagy elégtelen voltára alapított kereset elbírálására nincsen kihatással a DH1 tv. tartalma.⁷⁶

⁷⁵ A Fővárosi Ítéltábla végzése 2016. október 13-i, a Kúria határozata 2018, március 14. Mivel ebben az időszakban még nem került sor a hatályon kívül helyezések BHGY-ben való feltüntetésére, ezért a két végzés tartalmát kutatási engedély keretében ismerhettem meg és használhattam fel. Lásd a Fővárosi Törvényszék igazgatási feladatokkal megbízott csoportvezető bírója által jegyzett, 2024. szeptember 2-án kelt, 2023.El.XI.F.21/20. számú iratot (3. számú melléklet).

⁷⁶ Ugyancsak még 2016-ban nagy sajtóvisszhangot kapott Wellmann György kúriai kollégiumvezető Magyar Bankszövetségnek írt levele. A Kúria Polgári Kollégiumának vezetője 2016. április 11-én írt levelet a Magyar Bankszövetség képviselőinek. A levélben – valószínűleg a szervezet panaszára válaszolva – Wellmann azt írta, hogy a Bankszövetség által kifogásolt, a Kúria saját tanácsa által hozott ítéletet nem tartja irányadónak, a határozat már nem szerepel a Kúria honlapján, mert véleménye szerint az ellentétes a bíróság korábban hozott jogegységi határozatával. A kollégiumvezető elnézést kért levelében, egyben megígérte, hogy a jövőben igazodni fognak a Kúria ítélezési gyakorlatához.

„Bepanaszolták Ádernél a Kúria egyik bíróját.” Közzétéve: 2016. április 19.
https://hvg.hu/itthon/20160419_wellmann_gyorgy_bankszovetseg_kuria_devizahitelesek (2024.06.05.)

6.2.1.3. A pénzügyi teljesítéssel nem járó szerződéses kikötések érvénytelenségére irányuló keresetek és a jogkövetkezményi kereset viszonya

A kutatási fejezet összegző megállapításaira alapítottn állítom, hogy a fogyasztók által a pénzügyi intézmények ellen indított keresetek számottevő része „kaleidoszkópszerű”: több, a szerződés teljes vagy részleges érvénytelenségére irányuló kereset mellett egyéb, pl. a szerződés létre nem jöttének megállapítására irányuló petitumot is tartalmazott, különösen 2014 után. Emellett, mivel e keresetlevelek jelentős részének benyújtására a DH2 tv. hatályba lépését megelőzően került sor, a per valamelyik szakában szükségesnek mutatkozott a DH2 tv. 37. §-a szerinti jogkövetkezményi kereset előterjesztésére vonatkozó felhívás kibocsátása. A DH2 tv. hatályba lépését követően (a kúriai kutatás alapján igazolta) egyre gyakoribbá vált az olyan szerződéses kikötések érvénytelenségének megállapítására irányuló kereset – akár kizárólagos, akár más petitumok melletti – előterjesztése, amely alapján a szerződő felek között nem történt pénzügyi teljesítés. A látszólagos keresethalmazatok egy része tartalmazott a DH1 tv. alapján kialakult bírói gyakorlat értelmében bírói úton nem érvényesíthető követelést is (az egyoldalú módosítást és/vagy az árfolyamrést tartalmazó kikötések peresítését). Ezért a bíróságoknak adott esetben keresetenként külön-külön, illetve kereseteken belül meg kellett vizsgálnia, hogy (i) a követelés (az érvénytelenségi kereset) egésze bírói úton érvényesíthető-e, (ii) a bírói úton érvényesíthető követelések (érvénytelenségi keresetek) tekintetében a felperes előterjesztette a DH2 tv. 37. §-ában előírt jogkövetkezményi keresetet, (iii) végül amennyiben nem terjesztett elő, annak mi a következménye a kereset elbírálására nézve. A keresetek „kaleidoszkópszerű” jellege tehát eredményezhette azt, hogy a bíróság egy ítéleten – vagy legalábbis egy peres eljáráson – belül a kereset egy része vonatkozásában megállapította, az bírói úton nem érvényesíthető követelést tartalmaz; más részéről arra a következtetésre jutott, hogy az erre irányuló érvénytelenségi jogkövetkezményi kereset előterjesztésének hiányában is érdemben elbírállható; végül egyes részleges vagy teljes érvénytelenségi okok és a szerződés egésze vagy egyes kikötései kapcsán szintén érdemben vizsgálta a jogkövetkezményi petitum előterjesztését igénylő és elő is terjesztett keresetet. Az ítélet indokolása azonban tartalmazhatott olyan, a DH2 tv. 37. § (2) bekezdése 2. mondatának utolsó fordulatan alapuló megállapítást is, hogy egyes kereseti kérelme(ke)t a bíróság fenn nem tartottnak tekintett. Ez utóbbi nem zárja ki a jogvita egészére kiterjedő ítéleti döntés meghozatalát, azonban e vonatkozásban az ítélet nem lesz res iudicata a felek között. A Kúria

– alapkutatással érintett – Pfv.VI.20.366/2017/5. számú ítélete indokolásának [12] pontja a jelen fejezetben taglalt ténytanúsítványos szerződési kikötés érvénytelenségének megállapítására irányuló kereset kapcsán megállapította, hogy e szerződéses feltétel alapján a felek között vagyonmozgás nem történt, azaz elszámolási kötelezettséget nem jelent. Az ilyen szerződéses feltétel kapcsán pedig jogalakítási és felek közötti elszámolásra is kiterjedő marasztalási kereseti kérelem nem terjeszthető elő. (Tehát a DH2 tv. 37. §-ában előírt jogkövetkezményi kereset előterjesztése nem volt szükséges.) A Pfv.VI.20.861/2019/7. számú kúriai ítélet indokolásának [13] pontja a kezelési költségről rendelkező szerződéses kikötés érvénytelenségének megállapítására irányuló kereset körében kifejtette, hogy miután ez a kikötés a szerződő felek között szükségszerű vagyonmozgást jelent, elszámolást igényel. A DH2 tv. 37. § (1) bekezdés utolsó mondata alapján a felperesnek a jogkövetkezmény alkalmazására vonatkozóan a kezelési költség kapcsán is a felek közötti elszámolásra kiterjedő és összességében is megjelölt, határozott kérelmet kellett előterjesztenie, annak hiányában a (2) bekezdés értelmében a felperes kezelési költségre vonatkozó szerződési kikötés érvénytelenségére alapított kereseti kérelmét úgy kellett tekinteni, hogy a megállapítás iránti kereseti kérelmet nem tartja fenn. A DH2 tv. 37. §-ának alkalmazása tárgyában kialakult jogértelmezés szerint tehát azon érvénytelenségi okok, illetve támadott szerződéses kikötések kapcsán van relevanciája a törvényi rendelkezés szerinti, az érvénytelenség jogkövetkezményére vonatkozó kereseti kérelem előterjesztésének, amely vagyonmozgást (pénzügyi teljesítést) eredményez. Ez utóbbi adott esetben a különböző szerződéses kikötések és a rá vonatkozó érvénytelenségi jogcímek egyenkénti vizsgálatát igényli.

6.2.2. Jogegységi határozatok

A 2014 után elfogadott jogegységi határozataiban a Kúria kizárólag anyagi jogi kérdésekben foglalt állást. Az 1/2016. számú PJE határozatban (1/2016. PJE) a deviza alapú fogyasztási és lakossági kölcsönszerződések tárgyának és törlesztő részleteinek meghatározásával kapcsolatos elvi kérdésekről, a régi Hpt. 213. § (1) bekezdésének a) és e) pontja szerinti szankciós semmisségi ok alkalmazhatósága körében döntött.⁷⁷ A Kúria összevont polgári-

⁷⁷ A PJE rendelkező része:

1. A deviza alapú fogyasztási és lakossági kölcsönszerződés abban az esetben is megfelel a régi Hpt. 213. § (1) bekezdés a) pontja által előírt követelménynek, ha az írásba foglalt szerződés – ideértve az annak a

gazdasági-munkaügyi jogegységi tanácsa a Fővárosi Ítélőtábla elnökének indítványa alapján lefolytatott jogegységi eljárásban a gépjárműtörzskönyv hitelező általi birtokban tartásának atipikus biztosítéki jellege tárgyában meghozott 2/2020. számú PJE határozatban (2/2020. PJE) megállapította, hogy gépjármű vásárlásának finanszírozására kötött kölcsönszerződés atipikus biztosítékaként is érvényesen kiköthető a hitelező javára a törzskönyv birtokban tartásának joga a teljes kölcsöntartozás visszafizetéséig, amennyiben a felek kölcsönszerződéséből, illetve a részévé vált általános szerződési feltételekből egyértelműen kitűnik, hogy a törzskönyv birtokban tartásának joga a kölcsönszerződés önálló biztosítékaul szolgál. A deviza alapú fogyasztói kölcsönszerződések felmondása jogszerűségének megítélése tárgyában lefolytatott jogegységi eljárásban meghozott 4/2021. számú PJE határozat (4/2021. PJE) értelmében a deviza alapú fogyasztói kölcsönszerződések részleges semmissége miatt szükséges elszámolási kötelezettséget előíró DH2 tv. szerinti elszámolás nem zárja ki, hogy a bíróság a polgári jog szabályai szerint utólag vizsgálja, hogy alapos volt-e a pénzintézet részéről a szerződésnek az adós fizetési késedelmére alapított felmondása. A PJE indokolásának IV/3. pontjának 1. bekezdése tartalmazta, hogy a DH2 tv. az érintett kölcsönszerződések részleges érvénytelensége folytán a törlesztőrészletek megfelelő újraszámításáról és a semmis kikötések alapján teljesített befizetések elszámolásáról rendelkezett. A törvény – sem közvetve, célján keresztül, sem pedig a konkrét

szerződéskötéskor részévé vált általános szerződési feltételeket is – a kölcsön összegét forintban (lerovó pénznem) határozza meg, feltéve, hogy az így meghatározott kölcsönösszeg devizában (kirovó pénznem) kifejezett egyenértéke pontosan kiszámítható az átszámítás szerződésben rögzített későbbi időpontjában, ennek hiányában a folyósításkor, az akkor irányadó árfolyam figyelembevételével.

2. A deviza alapú fogyasztási és lakossági kölcsönszerződés abban az esetben is megfelel a régi Hpt. 213. § (1) bekezdés e) pontja által előírtaknak, ha az írásba foglalt szerződés – ideértve az annak a szerződéskötéskor részévé vált általános szerződési feltételeket is – kiszámítható módon tartalmazza a törlesztő részletek számát, összegét és a törlesztési időpontokat. A törlesztő részletek összege kiszámíthatónak tekintendő, ha a szerződés rögzíti legalább azokat az adatokat és azt a számítási módot, amelyek alapján a törlesztő részletek összege az átszámítás szerződésben rögzített későbbi időpontjában, ennek hiányában az egyes törlesztő részletek esedékességekor pontosan meghatározható.

3. Ha a deviza alapú fogyasztási és lakossági kölcsönszerződés – ideértve az annak a szerződéskötéskor részévé vált általános szerződési feltételeket is – tartalmazza az 1. és 2. pontban írtakat, a szerződéskötést követően közölt egyoldalú jognyilatkozat (pl. folyósítási értesítő, törlesztési terv, fizetési ütemezés) a pénzügyi intézmény fogyasztónak nyújtott tájékoztatásának minősül, amely nem érinti a szerződés létrejöttét vagy érvényességét.

szabályozási tartalma révén – nem tér ki, nem rendezi a szerződő felek, így a hitelező pénzügyi intézmény felmondási jogát, annak mikénti gyakorlását, nem rendelkezik az elszámolás eredményének a kölcsönszerződés korábbi felmondására vonatkoztatható hatásáról. Sem a DH1, sem a DH2 tv. nem zárja ki a késedelemre alapított felmondás jogszerűtlenségének utólagos, külön perben történő vizsgálatát és megállapítását. Nem tartalmazznak a felmondás jogszerűségének megítélésére kiható előírásokat a DH2 tv.-hez kapcsolódóan megalkotott, az elszámolás módszertani kérdéseit, gyakorlati-technikai lebonyolítását szabályozó MNB rendeletek sem.

Mindhárom PJE meghozatala indokoltságának magyarázatául szolgálnak a kutatási fejezetben ismertetett adatok, melyekből kitűnik, hogy számos kereset irányult a szerződések régi Hpt. 213. § (1) bekezdésében meghatározott valamelyik, vagy akár több érvénytelenségi okon alapuló érvénytelenség megállapítására és/vagy gépjárművásárlási célú kölcsönügyletekkel kapcsolatos perekben a törzskönyv kiadására; úgyszintén szignifikáns a pénzintézetek felmondása jogellenességének és/vagy érvénytelenségének megállapítására irányuló kereset. Markáns különbség azonban, hogy míg az 1/2016. és 2/2020. PJE a perek tárgyát képező szerződések megkötésének időpontjában hatályos polgári jogi és fogyasztóvédelmi szabályokat, addig a 4/2021. PJE a 2014-es jogalkotási hullám – azon belül a DH 2 tv. alapján előírt elszámolás – kihatását értelmezte a szerződés pénzügyi intézmény általi felmondása esetére.

6.3. A DH törvények uniós joggal való összhangja az EUB döntéseinek tükrében

A DH törvények hatályba lépését követően a fogyasztói igényérvényesítés egyik sarokpontjává vált e törvények uniós joggal való összhangjának hiányára hivatkozás, „Miután az Országgyűlés egyrésztől jogalkotási úton semmissé nyilvánította az árfolyamrésre vonatkozó tisztességtelen szerződési feltételeket és az ellenkező bizonyításáig tisztességtelennek és semmisnek minősítette az egyoldalú kamatemelésre, a költségemelésre és a díjemelésre vonatkozó kikötéseket – adott esetben gondoskodva a kiesett szerződési feltételnek a fogyasztó érdekében, jogszabállyal történő helyettesítéséről –... másrésztől pedig feltételhez kötötte a 2014-es törvényekben nem érintett szerződési feltételeknek a fogyasztó általi megtámadhatóságát, a magyar bíróságok előtt jogi eljárások sora indult

meg az e törvények irányelvvel [tisztességtelenségi irányelv] való összhangjának megvizsgálása érdekében. Az így megindult eljárások jelentőségét különösen az adja, hogy a 2014-es törvények nem érintették a devizahitel-szerződések az árfolyamkockázatot a fogyasztóra hárító rendelkezéseit.”⁷⁸

„Az újonnan megindult jogi eljárásokban az Országgyűlés az árfolyamkockázatot a fogyasztóra hárító szerződési feltételekkel kapcsolatos hallgatását számos alkalommal úgy értelmezték, hogy a magyar jogalkotó hallgatólagosan jóváhagyta az árfolyamkockázatnak a kölcsönfelvevőre való terhelését.

A 2014-es törvényekkel kapcsolatban azonban nemcsak az merült fel kifogásként, hogy elmulasztották rendezni az árfolyamkockázat kérdését, hanem az is, hogy mindezen túlmenően még eljárási akadályokat is felállítottak azon hiteladósokkal szemben, akik a jogalkotó hallgatásával nem megelégedve maguk próbálták jogi úton támadni az árfolyamkockázatot rájuk hárító szerződési kikötéseket.

A legvitatottabb pont e tekintetben a 2014. évi XL. törvény azon előírása volt, amely szerint azok a hiteladósok, akik a szerződésüknek az árfolyamkockázat viselésére vonatkozó rendelkezései érvénytelenségének vagy erre alapozva az egész szerződés érvénytelenségének kimondatása érdekében kívántak jogi eljárásokat indítani, csak abban az esetben indíthatták meg ezen eljárásokat, ha az eljáró bíróságtól kérték az érvénytelenség jogkövetkezményeinek a meghatározását.”⁷⁹

Az EUB több, előzetes döntéshozatali eljárás során meghozott döntésében érintette közvetlenül vagy közvetve a DH törvények uniós joggal való összhangjának kérdését. Az e tekintetben legfontosabb, a C-483/16. számú ügyben 2018. május 31-én meghozott ítéletének 55. pontjában az EUB megállapította: a tisztességtelenségi irányelv 7. cikkét

⁷⁸ Gombos Katalin – Lehóczki Balázs: A tisztességtelen szerződési feltételek eltávolítása a magyarországi devizaalapú hitelszerződésekből. In: Jogtudományi Közlöny, 2019/11., 434-444. o., 440. o. (a továbbiakban: Gombos – Lehóczki: A tisztességtelen szerződési feltételek...).

⁷⁹ Gombos – Lehóczki: A tisztességtelen szerződési feltételek... i. m. 440. o.

akként kell értelmezni, hogy azzal elvileg nem ellentétes az olyan nemzeti szabályozás, amely az alapeljárásban irányadókhöz hasonló különleges eljárási követelményeket állapít meg az olyan fogyasztók által indított keresetek vonatkozásában, akik az árfolyamrésre vonatkozó feltételt és/vagy az egyoldalú szerződésmódosítási jogra vonatkozó feltételt tartalmazó, devizában nyilvántartott kölcsönszerződéseket kötöttek, feltéve hogy az ilyen szerződésben foglalt feltételek tisztességtelen jellegének megállapítása lehetővé teszi azon jogi és ténybeli helyzet helyreállítását, amelyben a fogyasztó e tisztességtelen feltételek hiányában lett volna.

Az EUB döntésének alapjául szolgáló előzetes döntéshozatali eljárást a Fővárosi Törvényszék kezdeményezte a DH1 tv.-hez és a DH2 tv. 37. §-ában előírt jogkövetkezményi keresethez kapcsolódóan. Az EUB ítéletének 25-26. pontja értelmében a kérdést előterjesztő bíróság azt a kérdést vetette fel, hogy az uniós joggal ellentétesek-e a DH1 és a DH2 tv.-ben foglalt azon rendelkezések, amelyek értelmében egyrészt a devizában nyilvántartott szerződések többségében foglalt két feltétel, vagyis az árfolyamrésről és az egyoldalú szerződésmódosítási jogról szóló feltétel tisztességtelennek minősül, továbbá a pénzügyi intézménynek az említett feltételekre vonatkozó elszámolást kell készítenie, másrészt pedig a fogyasztó köteles pontosan megjelölni a szóban forgó kölcsönszerződés részleges vagy teljes érvénytelenségéből eredően általa érvényesíteni kívánt jogkövetkezményt, továbbá számszerűsíteni kell a követeléseit az e két feltételen kívüli egyéb, adott esetben tisztességtelen feltétel vonatkozásában, míg azok a kölcsönfelvevők, akik nem devizában nyilvántartott kölcsönszerződéseket kötöttek, nem kötelesek e pontosításokra és számszerűsítésekre. A kérdést előterjesztő bíróság a fentieken kívül kiemelte, hogy ez utóbbi kölcsönfelvevőknek lehetőségük van a szóban forgó kölcsönszerződés megkötését megelőző állapot helyreállításában megnyilvánuló érvénytelenségi jogkövetkezmény gyakran kedvezőbb alkalmazását kérni, miközben a DH2 tv. 37. §-a az e törvény hatálya alá tartozó kölcsönszerződések esetében kizárja e lehetőséget. Az EUB az ítélet 48. pontjában megállapította, hogy az alapeljárásban vizsgált eljárási követelmények – tekintettel a magyar jogalkotó által annak érdekében kialakított rendszerben elfoglalt helyükre, hogy észszerű időn belül el lehessen bírálni a devizában nyilvántartott és tisztességtelen feltételeket tartalmazó kölcsönszerződésekre vonatkozó rendkívül nagyszámú jogvitát – elvileg nem tekinthetők kedvezőtlenebbeknek az olyan hasonló keresetekre vonatkozó követelményeknél, amelyek nem az uniós jogból eredő jogokat érintenek.

Következésképpen – fenntartva, hogy a kérdést előterjesztő bíróságnak e kérdést még vizsgálnia kell – az ilyen követelmények nem tekinthetők összeegyeztethetetleneknek az egyenértékűség elvével.

6.4. A magyar jogalkalmazás és az uniós jog, illetve az EUB egyes döntéseinek kölcsönhatásai

6.4.1. Elvi gazdasági határozat a ténytanúsítványos szerződési kikötésről

Az alapkutatásból kitűnik, hogy 2014 után rendkívüli mértékben megnövekedett azoknak a pereknek a száma, amelyekben a fogyasztók a pénzügyi intézményekkel kötött szerződés azon kikötését támadták, amely szerint a pénzügyi intézmény a saját nyilvántartásai alapulvételével jogosult a fogyasztói tartozások kimutatására, és a szerződő felek az e kimutatás alapján készült, közokiratba foglalt ténytanúsítványt tekintik irányadónak. A Kúria a 2018. január 23-án megjelent 1/2018. számú gazdasági elvi határozatban (EBH.2018.G.1., Gfv. VII. 30.791/2016.) akként foglalt állást, hogy e rendelkezés nem minősül joghatályos tartozáselismerő nyilatkozatnak, ezért a bizonyítási terhet a fogyasztó számára hátrányosan nem változtatja meg és nem korlátozza a fogyasztó jogszabályon alapuló igényérvényesítési lehetőségét sem. Minderre tekintettel az ilyen szerződéses rendelkezés nem tisztességtelen.⁸⁰

⁸⁰ A Kúria ítélete a felülvizsgálat alapjául szolgáló tényállásban, az ítéleti indokolás [2] pontjában rögzítette a peres felek között megkötött és a per tárgyát képező deviza alapú zárt végű pénzügyi lízingszerződés keresettel támadott II.7. pontját: „A szerződés II.7. pontjában rögzítették, hogy az alperes a lízingszerződésben foglaltak szerint neki járó összegeket, a felperesek tartozását a rendes üzletmenete alapján tartja nyilván könyveiben. A felek a tartozás összege, illetve a finanszírozási dokumentumok alapján a felpereseknek az alperessel szemben fennálló mindenkor fizetési kötelezettségei (azok tárgya, összege, jogcíme, keletkezése, esedékessége) tekintetében az alperes üzleti könyveit és nyilvántartásait tekintik irányadónak - amíg jogerős bírósági határozattal más megállapításra nem kerül -, végrehajtási eljárás kezdeményezése esetén pedig az alperes könyvei, nyilvántartásai alapján készült, közokiratba foglalt ténytanúsítványt fogadják el. Ennek megfelelően a követelés fennállása és végrehajtási eljárás kezdeményezése esetén, a végrehajtás alapjául szolgáló, mindenkor fennálló követelést e ténytanúsítvány tanúsítja, amely elfogadására a felperesek a lízingszerződés aláírásával kötelezik magukat. A felperesek kifejezetten elfogadták, hogy az alperes felkérésére közjegyző vagy közjegyzőhelyettes az alperes velük szembeni követelése mértékét az alperes könyveibe, nyilvántartásába történő betekintéssel közjegyzői tanúsítványba foglaltan tanúsítsa.”

Ennek az elvi döntésnek abban áll az EU-jogi érintettsége, hogy a határozat indokolása egyebek között rögzítette, a kereset a támadott kikötésnek – a tisztességtelenségi irányelvnek történő megfelelést szolgáló, a Ptk. 209. § (3) bekezdése⁸¹ alapján meghozott – Ok-lista Rendelet 1. § (1) bek. i) és j) pontjaiba ütközését is állította. A jogszabály 3. §-ának (2) bekezdése értelmében ez a rendelet – a régi Ptk. irányadó rendelkezéseivel együtt – a tisztességtelenségi irányelvnek való megfelelést szolgálja. A jogalkotó a kormányrendelet 1. § (1) bekezdésébe ültette át a tisztességtelenségi irányelv mellékletében felsorolt, ellenkező bizonyításig tisztességtelennek tekintendő feltételeket.

6.4.2. A kezelési költség megfizetését előíró kikötés tisztességtelenségének vizsgálata

Ugyancsak számos perben – főként más kereseti kérelmekkel együtt – képezte a petitum tárgyát a kezelési költség és/vagy folyósítási jutalék adós fogyasztóra terhelését előíró szerződéses kikötés állított tisztességtelensége. Az EUB a C-621/17. számú, a Kúria által kezdeményezett előzetes döntéshozatali eljárásban 2019. október 3-án meghozott ítéletének 1./ pontja értelmében a tisztességtelenségi irányelv 4. cikkének (2) bekezdését és 5. cikkét úgy kell értelmezni, hogy az a követelmény, amely szerint a szerződési feltételeket világosan és érthetően kell megfogalmazni, nem kívánja meg, hogy a fogyasztói kölcsönszerződésben foglalt, egyedileg meg nem tárgyalta, az alapügy tárgyát képezőhöz hasonló szerződési feltételekben, amelyek a fogyasztót terhelő kezelési költség és folyósítási jutalék összegét, azok kiszámításának módját és teljesítésének idejét pontosan meghatározzák, az érintett összegek ellenében nyújtott valamennyi szolgáltatást is részletezzék. A 2./ pont szerint a tisztességtelenségi irányelv 3. cikkének (1) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy az alapügy tárgyát képezőhöz hasonló, kölcsönszerződéshez kapcsolódó kezelési költségre vonatkozó szerződési feltétel, amely nem teszi lehetővé az e költség ellenében nyújtott konkrét szolgáltatások egyértelmű azonosítását, a felek szerződésből eredő jogaiban és kötelezettségeiben főszabály szerint nem idéz elő jelentős egyenlőtlenséget a fogyasztó kárára a jóhiszeműség követelményével ellentétben. Az EUB ítéletének 51. pontja hangsúlyozta, hogy a jelentős egyenlőtlenség esetleges fennállásának vizsgálata nem

⁸¹ A régi Ptk. releváns időszakban hatályos 209. §-ának (3) bekezdése értelmében külön jogszabály meghatározhatja azokat a feltételeket, amelyek a fogyasztói szerződésben tisztességtelennek minősülnek, vagy amelyeket az ellenkező bizonyításig tisztességtelennek kell tekinteni.

korlátozódhat olyan mennyiségi jellegű gazdasági értékelésre, amely egyrészt a szerződés tárgyát képező ügylet teljes költségének, másrészt az említett feltétellel a fogyasztóra hárított költségeknek az összevetésén alapul. A jelentős egyenlőtlenség ugyanis eredhet önmagában abból, hogy kellően súlyos mértékben sérül a fogyasztónak mint szerződéses félnek az alkalmazandó nemzeti rendelkezések szerinti helyzete, akár úgy, hogy szűkebbé válik azon jogok tartalma, amelyek e rendelkezések alapján a szerződésből fakadóan megilletik, akár úgy, hogy korlátozzák e jogok gyakorlását, akár úgy, hogy olyan további kötelezettséggel terhelik, amelyet a nemzeti szabályok nem írnak elő. Az 55. pont megállapította, hogy abban a kérdésben, miszerint az alapügy tárgyát képező feltételek a jóhiszeműség követelményével ellentétben a fogyasztó kárára jelentős egyenlőtlenséget idéznek-e elő, meg kell állapítani, hogy – amint az az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból kitűnik – a kezelési költség és a folyósítási jutalék beszedését a belső jog szabályozza. Hacsak meg nem állapítható, hogy az e költség vagy jutalék ellenében nyújtott szolgáltatások észszerűen nem tartoznak a kölcsön kezelése vagy folyósítása keretében nyújtott szolgáltatások közé, vagy hogy az említett költség és az említett jutalék címén a fogyasztóra terhelt összegek aránytalanok a kölcsön összegéhez képest, nem tűnik úgy, hogy e feltételek a fogyasztónak a nemzeti jogban meghatározott jogi helyzetét hátrányosan érintenék, mindazonáltal ennek helytállóságát a nemzeti bíróságnak kell vizsgálnia. A kérdést előterjesztő bíróságnak ezenfelül figyelembe kell vennie a többi szerződési feltétel hatását annak eldöntéséhez, hogy az említett feltételek jelentős egyenlőtlenséget idéznek-e elő az adós kárára.

A Kúria az EUB ítéletének meghozatalát követően a Gfv.VII.30.356/2019. számú egyedi ügyben meghozott részítéletében a jogerős ítéletet a kezelési költségre vonatkozó rendelkezés tisztességtelenségének megállapítása iránti részében hatályon kívül helyezte és e körben az elsőfokú bíróságot új eljárásra, új határozat hozatalára utasította. A határozat indokolásának [40] pontja az EUB ítéletében kifejtett, a perben eljáró bíróságokra kötelező iránymutatásra figyelemmel előírta, hogy a megismételt eljárásban az EUB ítéletének 50., 51. és 55. pontjában kifejtett jóhiszeműség és egyensúly (arányosság) feltételek együttes teljesülését kell vizsgálni. Az I. rendű alperesnek (a pénzügyi intézménynek) azt kell elsődlegesen bizonyítani az utóbbi feltétel tekintetében, hogy a kezelési költség felszámításával (a kamat és a kezelési költség mértékére tekintettel) a felperes terhére nem alakult ki jelentős egyenlőtlenség. Ezt elsődlegesen a szerződéskötéskori piaci kamatok figyelembevételével lehet megállapítani. A piaci kamat megállapításához támpontot nyújthat

az olyan hasonló kondíciókkal (pl. pénznem, futamidő, kockázati besorolás) rendelkező kölcsönszerződésekben felszámított átlagos kamatmérték, amelyekben kezelési költséget nem kötöttek ki, a kamat és a kezelési költség együttes átlagos mértéke, valamint a THM mértéke.

6.4.3. Az árfolyamkockázati tájékoztatás vizsgálhatósága és elvárt tartalma

2014 után rendkívüli mértékben megnőtt az árfolyamkockázati tájékoztatás hiányára, vagy elégtelen voltára (vagy legalábbis eze(ke)n is) alapuló keresetek száma. Az EUB a 2018. szeptember 20-án meghozott, a Fővárosi Ítélőtábla által kezdeményezett, C-51/17. számú előzetes döntéshozatali eljárásban hozott ítélete főként a tájékoztatás vizsgálhatósága és elvárt tartalma körében foglalt állást. A Fővárosi Ítélőtábla által előterjesztett kérdések közül a 3. az volt, hogy amennyiben az előzőekben feltett (1. és 2.) kérdésekre adott válasz szerint az árfolyamkockázatot a fogyasztóra telepítő szerződési feltétel tisztességtelensége vizsgálható, a tisztességtelenségi irányelv 4. cikk[ének] (2) bekezdésében említett világos és érthető megfogalmazás követelményét úgy kell-e érteni, hogy a törvényben előírt, szükségképpen általános jelleggel megfogalmazott tájékoztatási kötelezettségnek a tényállási részben ismertetett teljesítése is kielégíti-e követelményeket, vagy a szerződéskötés időpontjában a pénzügyi intézmény által ismert, illetve általa hozzáférhető és a fogyasztó kockázatát érintő adatokat is közölni kell? Az EUB a 3./ kérdés kapcsán kifejtette, az alapeljárásban vizsgálthoz hasonló, külföldi pénznemben meghatározott kölcsönök kapcsán hangsúlyozni kell, hogy a pénzügyi intézményeknek elegendő tájékoztatást kell nyújtaniuk a kölcsönfelvevők számára ahhoz, hogy ez utóbbiak tájékozott és megalapozott döntéseket hozhassanak, és e tájékoztatásnak ki kell terjednie legalább a kölcsönfelvevő lakóhelye szerinti tagállam fizetőeszköze súlyos leértékelődésének és a külföldi kamatlábak emelkedésének a törlesztőrészletekre gyakorolt hatására. Közelebbről, a kölcsönfelvevőnek egyrészt világos tájékoztatást kell kapnia arról, hogy a devizaalapú kölcsönszerződés aláírásával bizonyos mértékű árfolyamkockázatot vállal, amely gazdaságilag nehezen viselhetővé válhat, amennyiben az a pénznem, amelyben jövedelmét kapja, leértékelődik azon devizához képest, amelyben a kölcsönt nyújtották. Másrészt az eladónak vagy szolgáltatónak, a jelen esetben a banknak fel kell hívnia a figyelmet az átváltási árfolyam lehetséges változásaira és a devizában felvett kölcsönrel összefüggő kockázatokra. Végül, mint azt a tisztességtelenségi irányelv (20) preambulumbekkezdése is

kiemeli, a fogyasztó számára ténylegesen lehetőséget kell biztosítani arra, hogy a szerződés összes feltételét megismerhesse. A szerződési feltételekről és a szerződéskötés következményeiről a szerződés megkötése előtt időben nyújtott tájékoztatás ugyanis alapvető jelentőségű a fogyasztó számára annak eldöntéséhez, hogy szándékában áll-e az eladó vagy a szolgáltató által előzetesen meghatározott feltételeket elfogadva az eladóval vagy a szolgáltatóval szerződéses kapcsolatba lépni. (74-76. pont.) Az EUB ítéletének meghozatalát követően a Kúria 2018. október 11-én sajtóközleményben adott tájékoztatást arról, hogy a Konzultációs Testület 2018. október 10-én ülést tartott az ítélettel kapcsolatban felmerülő értelmezési kérdések megvitatására, egyúttal arról, hogy a tanácskozásról a világhálón elérhető emlékeztető készült.⁸² A hivatkozott emlékeztető összefoglaló megállapításai szerint a Konzultatív Testület a C-51/17. számú ügyben hozott ítéletet úgy ítélte meg, hogy az sok tekintetben megerősíti a Kúria eddigi gyakorlatát. Az árfolyamkockázat tisztességtelenségének vizsgálhatósága, vizsgálati szempontjai vonatkozásában az EUB ítélet nem tartalmaz olyan új szempontokat, amiket a vonatkozó joggyakorlatában az EUB már nem fejtett volna ki és amiket a Kúria már ne vett volna figyelembe joggyakorlat-egységesítő tevékenysége során. Jelenleg a Kúria részéről újabb, általános jellegű elvi iránymutatás kibocsátása, illetve a korábbiak módosítása nem szükséges. Az egyes szerződések érvényességét az egyedi perekben eljáró bíróságoknak kell megítélniük a Kúria – az EUB-nak újabb joggyakorlatával is teljes mértékben összhangban álló – korábbi elvi iránymutatásai figyelembevételével. A Konzultatív Testület megítélése szerint a C-51/17. sz. ügyben hozott ítélet nem biztosít új vagy szélesebb körű jogalapot a fogyasztók számára a perlésre, ezért azon fogyasztók számára, akik eddig nem láttak indokot a perlésre, ez az ítélet sem szolgáltat alapot újabb perek indítására; a már folyamatban lévő perekben a Testület pedig az eddigi iránymutatások szerinti elvek érvényesítését tartja irányadónak.⁸³

⁸² Ülésezett a Kúria devizahiteles pereket vizsgáló Konzultatív Testülete. Dátum 2018. október 11. <https://kuria-birosag.hu/hu/sajto/uleasezett-kuria-devizahiteles-pereket-vizsgalo-konzultativ-testulete> (2024.06.06.)

⁸³ https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/konz_testulet/sajtokozlemenyc-51.17_masolata_0.pdf 2. oldal (2024.06.06.)

6.4.4. A jogkövetkezményi keresetre és az ítéleti döntés tartalmára vonatkozó kúriai állásfoglalás az EUB döntésének tükrében

A Konzultációs Testület 2019. június 19-i üléséről készült emlékeztetője az árfolyamkockázatot a fogyasztóra telepítő szerződési kikötések érvénytelensége esetén alkalmazandó továbbá jogkövetkezmények körére és tartalmára vonatkozó megállapításokat fogalmazott meg. Az emlékeztető értelmében az állásfoglalás kizárólag arra az esetre vonatkozik, amikor az árfolyamkockázatot a fogyasztóra telepítő szerződési kikötések – tájékoztatás hiánya vagy nem megfelelő volta miatti – tisztességtelenségének megállapítása folytán a devizaalapú kölcsönszerződés teljes egészében érvénytelen lesz, vagyis amikor a régi Ptk. 237. §-ában meghatározott további jogkövetkezmények alkalmazásának van helye. Az állásfoglalás – egyebek között a tisztességtelenségi irányelv 6. cikkének (1) bekezdésére tekintettel – az érvényessé nyilvánítás, mint egyetlen alkalmazható érvénytelenségi jogkövetkezmény mellett foglalt állást, annak tartalmáról pedig megállapította, az érvénytelen kölcsönszerződés érvényessé nyilvánítása során két – dogmatikailag egyaránt alátámasztható – megoldás alkalmazása ajánlható a bíróságok számára: I. A szerződést a bíróság akként nyilvánítja érvényessé, hogy a kirovó pénznemmé a forint válik, és ügyleti kamat az irányadó forintkamattal szerződéskötéskori értékének kamatfelárral növelt mértékével egyenlő. II. A szerződést a bíróság akként nyilvánítja érvényessé, hogy a devizaforint átváltási árfolyamot maximálja, a szerződésben rögzített kamatmérték forintosítási fordulónapig történő érintetlenül hagyásával.

Az EUB a Győri Ítéltábla által kezdeményezett előzetes döntéshozatali kérelem tárgyában a C-705/21. számú ügyben 2023. április 27-én meghozott ítélete az alapeljárásra és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések körében rögzítette, hogy az előterjesztő bíróság előtt folyamatban lévő per tárgyát képező fogyasztói kölcsönszerződés érvénytelenségét jogerősen megállapította a bíróság és az eljárás az érvénytelenség jogkövetkezményeinek megállapításáról folyik. Az ítélet 16-21. pontjának értelmében az e szerződés érvénytelensége megállapításának joghatásait illetően az előterjesztő bíróság megjegyezte, a magyar ítélkezési gyakorlat többnyire a Kúria Konzultációs Testületének 2019. június 19-i állásfoglalásában foglaltakat követi, amely formálisan nem kötelező. Ezen állásfoglalás szerint az egyetlen jogkövetkezmény, amely akkor alkalmazható, ha a kölcsönszerződés olyan tisztességtelen kikötést tartalmaz, amely az árfolyamkockázatot a

fogyasztóra hárítja, a magyar jog szerint az „érvényessé nyilvánítás”. E tekintetben a kérdést előterjesztő bíróság kifejtette, hogy az eljáró bíróság csak akkor nyilváníthatja e szerződést az ítélethozataláig ideiglenesen hatályosnak, amely szükségszerűen a szerződés jövőre vonatkozó felszámolásával párosul, ha a szerződés érvénytelenségének oka nem kiküszöbölhető. Ebben az összefüggésben az érvénytelenségi ok megszüntetése tehát a fogyasztót a tisztességtelen kikötésből fakadóan érintő árfolyamkockázat egésze (a bíróság általi forintkölcsönné alakítás), vagy egy része (az árfolyamkockázat bíróság általi maximalizálása) kiküszöbölésének módszerével, ténylegesen a szerződés tartalmának módosításával történik. Ennélfogva egyik fél sem kerül a másikkal szemben aránytalanul kedvezőbb vagyoni helyzetbe. Mindazonáltal a kérdést előterjesztő bíróság arra kereste a választ, hogy figyelemmel többek között az EUB tisztességtelenségi irányelv 6. és 7. cikkének értelmezésére vonatkozó ítélkezési gyakorlatára, az ilyen megközelítés összeegyeztethető-e ezen irányelvvel. Ezenkívül e bíróság azt kívánta megtudni, hogy a nemzeti bíróságnak lehetősége van-e arra, hogy érvényesnek nyilvánítsa az olyan kölcsönszerződést, amely az árfolyamkockázatot a fogyasztóra hárító tisztességtelen kikötést tartalmaz, és hogy e tisztességtelen kikötést a régi Ptk.-nak a kölcsön törlesztésének pénznemére, a szerződéses jogviszonyokban történő kamatfizetésre és a kamatláb meghatározására vonatkozó rendelkezéseivel helyettesítse.

Az EUB ítéletében megállapította: 1) A tisztességtelenségi irányelv 6. cikkének (1) bekezdését és 7. cikkének (1) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy e rendelkezésekkel ellentétes az, hogy a devizában nyilvántartott, de nemzeti pénznemben törlesztett kölcsönszerződést – ha az abban szereplő, az árfolyamkockázatot a fogyasztóra terhelő kikötés tisztességtelen jellege e szerződés érvénytelenségét eredményezi – érvényesnek nyilvánítják, és a fogyasztó említett kikötésből eredő kötelezettségeinek tartalmát az említett szerződés pénznemének és az abban rögzített kamatlábnak a módosítása vagy e deviza maximált árfolyama révén kiigazítják. 2) A tisztességtelenségi irányelv 6. cikkének (1) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy e rendelkezéssel ellentétes, hogy a devizában nyilvántartott, de nemzeti pénznemben törlesztett kölcsönszerződést – ha az abban szereplő, az árfolyamkockázatot a fogyasztóra terhelő kikötés tisztességtelen jellege e szerződés érvénytelenségét eredményezi – a megkötésétől a devizában nyilvántartott kölcsönszerződések nemzeti pénznemre történő átváltásának a nemzeti jogszabály által előírt időpontjáig terjedő időszakban fenntartják hatályában, és az említett kikötést a nemzeti

jog általános jellegű rendelkezéseivel helyettesítik, amennyiben a nemzeti jog ilyen rendelkezései nem léphetnek hatékonyan ugyanezen kikötés helyébe a nemzeti bíróság által oly módon végzett pusztá behelyettesítés útján, amely nem tesz szükségessé e bíróság részéről az említett szerződésben foglalt tisztességtelen kikötés tartalmi módosításának minősülő beavatkozást. Az EUB ítéletét követően a Kúria egyedi ügyben hozott határozatot, melyben a jogerős ítéletet az elsőfokú ítéletre is kiterjedően hatályon kívül helyezte és az elsőfokú bíróságot új eljárásra és új határozat hozatalára utasította, figyelemmel arra, hogy az első- és másodfokú bíróság által alkalmazott elszámolás nem felel meg az EUB C-705/21. számú ítéletében megfogalmazott elveknek.⁸⁴ A Gfv.VI.30.206/2023/2. számú határozat indokolásának [71] pontja értelmében a C-705/21. számú ítélet tükrében egyértelmű, a Kúriának a Konzultációs Testület által kidolgozott, és az alsóbb szintű bíróságok által eddig tipikusan követett kétféle elszámolási módtól eltérő alapon kell az érvénytelenség jogkövetkezményeinek levonásáról rendelkeznie. A döntés elvi tartalma szerint a fogyasztó jogosult arra, hogy kifejezze azon szándékát, hogy nem kíván a kikötés tisztességtelenségére hivatkozni. Joga van arra is, hogy lemondjon a szerződés teljes érvénytelenségének megállapításából eredő hátrányos következményekkel szemben őt megillető védelemről. Amennyiben azonban nem mond le a védelmi rendszer igénybevételéről és kéri a tisztességtelen szerződési feltétel következtében az érvénytelenség jogkövetkezményének a levonását, ennek módja, illetve tartalma meghatározása során nem a fogyasztó kinyilvánított akarata szerint kell eljárni, hanem a bíróság feladata gondoskodni arról, hogy a fogyasztó végső soron abba a helyzetbe kerüljön, amelyben akkor lett volna, ha a tisztességtelennek ítélt feltétel nem létezett volna. A tájékoztatás elégtelensége miatt az árfolyamkockázatot a fogyasztóra hárító tisztességtelen feltétel következtében érvénytelen szerződés jogkövetkezményeként a bíróság a szerződést érvényessé nyilváníthatja azzal a tartalommal, hogy a szerződés többi – nem tisztességtelen – feltételének érintetlenül hagyásával az árfolyamkockázat nem a fogyasztót terheli. Az elszámolást úgy kell elvégezni, hogy a kölcsön tőkeösszegének és járulékainak (kamat és esetlegesen a százalékban meghatározott kezelési költség) visszafizetésére a folyósításkori árfolyamon és kamatmértékkel kerül sor. A határozatok egybevetése alapján megállapíthatóan az EUB az uniós joggal

⁸⁴ Sajtóközlemény a Gfv.VI.30.206/2023. számú közérdeklődésre számot tartó ügyben. Dátum 2023. május 23. <https://kuria-birosag.hu/hu/sajto/sajtokozlemeny-gfvvi302062023szamu-kozerdeklodesre-szamoto-tartougyben> (2024.06.05.)

összeegyeztethetetlennek értékelte a Konzultációs Testület által az érvénytelenség jogkövetkezményének levonására kidolgozott – egyébiránt erre vonatkozó normatív felhatalmazás hiányában az alsóbb fokú bíróságok számára semmilyen kötelező erővel nem rendelkező – állásfoglalást⁸⁵, melyet követően a Kúria egyedi ügyben meghozott határozatában mellőzendőnek értékelte a kidolgozott elszámolási módokat és új elveket fogalmazott meg.

A kérdéskör korántsem lezárt. A 2023. október 19-i sajtóközlemény értelmében a Kúria a Gfv.VI.30.204/2023. számú egyedi ügyben előzetes döntéshozatali eljárást kezdeményezett az EUB-nél, az EUB C-705/21. és C-520/21. számú ítéleteit követően az árfolyamkockázatot a fogyasztóra telepítő kikötés tisztességtelensége miatt érvénytelennek minősített, a DH törvények hatálya alá tartozó fogyasztói kölcsönszerződések (lízingszerződések) ügyében követendő joggyakorlatának továbbfejlesztése érdekében. Az eljárás célja az uniós joggal összhangban álló elszámolás elveinek tisztázása is. A Kúria sajtóközleménye kiemelte, hogy az EUB a C-705/21. számú ítéletében csak a DH törvények hatálya alá tartozó és az árfolyamkockázatról adott tájékoztatás nem világos és nem átlátható jellege miatt érvénytelen fogyasztói kölcsönszerződések (lízingszerződések) esetén levonandó jogkövetkezményekről nyilvánított véleményt. A Kúria előterjesztése is kizárólag az ez okból érvénytelen szerződések jogkövetkezményével kapcsolatos. Sem a C-705/21. számú, sem a lengyel előterjesztésre indult C-520/21. számú ítéletben adott, sem a mostani előterjesztésre adandó jogértelmezés nem terjed ki azokra a fogyasztói kölcsönszerződésekre (lízingszerződésekre), amelyekben a tájékoztatás tisztességes volt.⁸⁶ Az előzetes döntéshozatali eljárás jelenleg – 2025 januárjában – folyamatban van. Ennek ismeretében Kovács Levente 2013-ban írt megállapítása továbbra is időszerű: „A semmisség megállapításának jogkövetkezményei – mind jogi, mind

⁸⁵ A Bszi. 2019. évi CXXVII. törvény 68. §-ával beiktatott, 2020. április 1-től hatályos 27/A. §-ának értelmében bírói testület, bírósági vezetők, illetve bírák tanácskozása nevében nem tehető közzé olyan jogértelmezési célú állásfoglalás, amelynek meghozatalára törvény nem ad felhatalmazást. E jogszabályi rendelkezés a Konzultációs Testület 2019. június 19-i ülésekor még nem volt hatályban, ez azonban nem változtat azon a tényen, hogy ez (és a Konzultációs Testület összes további) állásfoglalása nem tekinthető jogszabályi felhatalmazás alapján kiadottnak.

⁸⁶ Tájékoztató a Kúria Gfv.VI.30.204/2023. számú, közérdeklődésre számot tartó ügyben kezdeményezett előzetes döntéshozatali eljárásról. Dátum 2023. október 19. <https://kuria-birosag.hu/hu/sajto/tajekoztato-kuria-gfvi302042023-szamu-kozerdeklodesre-szamoto-tarto-ugyben-kezdemenyezett> (2024.06.06.)

gazdasági értelemben – jelentős bizonytalanságot hordoznak. Hiszen a bírói gyakorlatban még nem volt olyan per, ahol olyan hosszú távú, komplex szerződések, mint a banki hitelszerződés semmisségének megállapítását követően az eredeti állapot helyreállításának elrendelésére sor került volna, avagy érvényessé nyilvánítás mellett részletes és kiforrott elszámolási szabályok kerültek volna meghatározásra akár a fizetendő tőkeösszegre, annak a devizanemére, akár annak az eddigi és ezutáni időszakra vonatkozó kamatára vonatkozóan.”⁸⁷ Több megválaszolandó kérdés között említve az elszámolás mikéntjét, ugyanerre a megállapításra jutott egy, a kúriai döntés évében készült másik tanulmány is: „A DH1 tv. alapján a pénzintézeteknek kötelességük volt a forintosítást elvégezni és elszámolni a fogyasztóval, amellyel a vételi és eladási árfolyam között keletkező árfolyamrést küszöbölte ki a jogalkotó, de nem történt előre lépés – a közel egy évtizede tartó devizahiteles perek fő kérdése – a fogyasztói kölcsönszerződés tárgya, a törlesztőrészek meghatározása, az árfolyamkockázatról szóló tájékoztatás mint szerződési feltételek tisztességtelenségének megítélése és a tisztességtelen szerződési feltétel okán érvénytelenenné nyilvánított szerződés jogkövetkezményeinek levonása, az elszámolás szabályainak rögzítése körében.”⁸⁸

6.4.5. A hivatalbóli észlelés kötelezettsége és keretei ⁸⁹

A semmisség hivatalbóli észleléséről a Legfelsőbb Bíróság 2010-ben – tehát még a devizahiteles perek ugrásszerű növekedését megelőzően – általános jelleggel, valamennyi érvénytelenségi perre irányadóan foglalt állást az érvénytelenségi perekben felmerülő egyes eljárásjogi kérdésekről szóló 2/2010. (VI. 28.) PK vélemény (2/2010. PK) 4.a) és b) pontjában. Ennek értelmében a bíróságnak a rendelkezésre álló bizonyítási anyag alapján

⁸⁷ Kovács Levente: A devizahitelek háttere. In: Hitelintézeti Szemle, 2013/3., 183-193. o., 191. o. (a továbbiakban: Kovács Levente: A devizahitelek....).

⁸⁸ Nagy Márta: A pénzügyi szolgáltatók és a fogyasztók között létrejött szerződésekben alkalmazott szerződési feltételek tisztességtelen jellegének értékelése – egy meghatározó döntés margójára. In: EUB 70. A kiadványt az Országos Bírósági Hivatal szerkeszti és adja ki. A kiadásért felelős: Dr. Senyei György az Országos Bírósági Hivatal elnöke. 214-227. o., 223. o. (a továbbiakban: Nagy: A pénzügyi szolgáltatók...).

⁸⁹ E témát az alábbi tanulmányomban taglalom: Kis Tamás: A semmisség hivatalbóli észlelésének kötelezettsége és keretei a devizahiteles perekben. In: FORVM Publicationes Doctorandorum Juridicorum Szeged, XIV. évfolyam, megjelenés alatt. A tanulmány ezt érintő III. fejezete „A hivatalbóli észlelés érvényesülése a devizahiteles perekben” címet viseli.

tényként megállapítható, nyilvánvaló semmisséget kell észlelnie hivatalból. A 4.a) pont ezt annyival egészíti ki, hogy a semmisség megállapíthatósága érdekében a bíróság hivatalból bizonyítást nem folytathat le. Ugyanígy hivatalból észlelnie kell a bíróságnak azt is, ha a szerződés nem jött létre. Saját jogalkalmazói tapasztalataim alapján, de a kúriai alapkutatással érintett határozatokból is megállapíthatóan gyakori fogyasztói kérelem az EUB egyes határozataira hivatkozással a perbeli szerződés egésze vagy egy része semmisségének bírósági által hivatalbóli észlelése. E kérdésben a Fővárosi Ítéltábla egyes tanácsai – főként az 5.Pf. tanács – a kúriai tanácsokétól eltérő álláspontot foglaltak el. A Gfv.VII.30.124/2017/5. számú – az alapkutatással érintett – határozatban a felperesek felülvizsgálati kérelmükben egyebek között előadták, hogy álláspontjuk szerint kereseti kérelmük érdemi elbírálása körében a bíróságoknak a vonatkozó EU-jogi rendelkezéseket és joggyakorlatot is figyelembe kell venniük. E körben előadták, az EU-jog fogyasztóvédelmi szabályait akként kell értelmezni, hogy – bár keresetük nem vitásan kizárólag a kölcsönszerződés meghatározott pontja tisztességtelenségének megállapítására irányult – a bíróságnak hivatalból, azon sui generis jogkövetkezmény levonásával kellett volna vizsgálnia a kölcsönszerződés egyéb rendelkezéseinek tisztességtelenségét is, hogy a tisztességtelen feltétel nem jelent kötelezettséget a fogyasztóra nézve. Hivatkoztak a Fővárosi Ítéltábla 5.Pf.21.699/2013/4. számú határozatában kifejtettekre. A Kúria kifejtette, hogy megítélése szerint az EUB-nak a tisztességtelenségi irányelvvel kapcsolatos – részben a felperesek által is hivatkozott – joggyakorlata alapján nem állapítható meg az a kötelezettség, hogy a tagállami bíróságoknak részleges érvénytelenség megállapítására irányuló perekben – erre irányuló kereseti kérelem hiányában – a fogyasztói szerződés egészét, minden egyes egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel esetleges tisztességtelenségét hivatalból kellene vizsgálniuk. Az EUB csak a kereseti kérelem alapjául szolgáló ÁSZF rendelkezések vonatkozásában állapított meg többlet eljárásjogi kötelezettséget a tagállami bíróságok számára (így többek között: C-488/11. számú ügyben hozott ítélet, 39. pont; a C-470/12. számú ügyben hozott ítélet, 40. pont), de egyik ítéletében sem törte át a tagállami polgári eljárásjogok legfontosabb alapelvi szintű rendelkezését, a kérelemhez kötöttség elvét úgy, ahogy arra a felperesek hivatkoztak. Megfogalmazódott olyan vélemény, hogy a fogyasztói kérelmek az ítéltáblai állásfoglalásokon alapultak: „...A fenti álláspontot magukévá téve a felperesi keresetek és fellebbezések rendszeresen tartalmazták azt a határozottnak egyáltalán nem tekinthető kérelmet, hogy a bíróság szíveskedjen a keresetben meg nem nevezett rendelkezések érvénytelenségét hivatalból

észlelni.”⁹⁰ Az EUB több határozatában foglalkozott a kérdéssel. A C-51/17-es számú ítélet rendelkező része 5. pontja megfogalmazása szerint a nemzeti bíróságnak a felperesként eljáró fogyasztó helyett hivatalból figyelembe kell vennie valamely szerződési feltétel adott esetben tisztességtelen jellegét, amennyiben a rendelkezésére állnak az ehhez szükséges jogi és ténybeli elemek.

A C-51/17. számú ítélet meghozatalát követően az EUB egy kifejezetten erre irányuló – a Fővárosi Törvényszék Gazdasági Kollégiumának bírása által kezdeményezett – előzetes döntéshozatali eljárás során a C-511/17. számú ügyben 2020. március 11-én meghozott ítéletének rendelkező része 1./ pontjában megállapította, a tisztességtelenségi irányelv 6. cikkének (1) bekezdését akként kell értelmezni, hogy az a nemzeti bíróság, amely a fogyasztó által annak megállapítása iránt indított kereset tárgyában jár el, hogy az a fogyasztó által az eladóval vagy szolgáltatóval megkötött szerződésben foglalt bizonyos feltételek tisztességtelenek, nem köteles hivatalból és egyenként megvizsgálni az összes többi olyan szerződési feltételt, amelyeket e fogyasztó keresettel nem támadott, annak vizsgálata érdekében, hogy e feltételek tisztességteleneknek minősülnek-e, hanem csak azokat a feltételeket köteles megvizsgálni, amelyek kapcsolódnak a jogvitának a felek által meghatározott tárgyához, amint rendelkezésére állnak az ehhez szükséges – adott esetben bizonyításfelvétellel kiegészített – jogi és ténybeli elemek. A 2./ pont azt deklarálta, hogy a tisztességtelenségi irányelv 4. cikkének (1) bekezdését és 6. cikkének (1) bekezdését akként kell értelmezni, hogy jóllehet a fogyasztó követeléseinek alapjául szolgáló szerződési feltétel tisztességtelen jellegének értékeléséhez figyelembe kell venni a fogyasztó és az eladó vagy szolgáltató által megkötött szerződés összes többi feltételét, e figyelembevétel önmagában nem vonja maga után az eljáró nemzeti bíróság azon kötelezettségét, hogy hivatalból vizsgálja meg ezen összes feltétel esetlegesen tisztességtelen jellegét. Az EUB C-511/17. számú ügyben meghozott ítéletéből az a következtetés adódik, hogy a tisztességtelenség hivatalbóli észlelésére vonatkozó tagállami bírósági kötelezettség a jogvita tárgyának keretei között áll fenn, azon nem szükséges túlterjeszkednie. Az EUB ítélete nem részletezi, hogy milyen eljárásjogi helyzet vezetett az előzetes döntéshozatali indítvány előterjesztéséhez. Az FT által engedélyezett kutatás részét képezte az indítvány alapjául szolgáló peres ügy

⁹⁰ Lajer Zsolt: A devizahitelekkel kapcsolatos perek néhány alperesi tapasztalata. In: Bodzási Balázs (szerk.) Devizahitelezés Magyarországon: A devizahitelezés jogi és közgazdasági elemzése. Budapest, Budapesti Corvinus Egyetem, 2019. 247-271. o., 260. o. (a továbbiakban: Lajer: A devizahitelezés...).

releváns iratainak megismerése.⁹¹ A Fővárosi Törvényszék a felperes fogyasztó által a pénzügyi intézmény alperes ellen szerződési feltétel érvénytelenségének megállapítása iránt indított perében 2013. augusztus 29-én kelt, 21.G.41.517/2012/17. számú ítéletében a felperes keresetét elutasította. A kutatási engedély alapján megismert másodfokú határozat a Fővárosi Ítéltábla 2014. április 1-jén kelt, 5.Pf.21.757/2013/7. számú végzése, amelyben a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét hatályon kívül helyezte, és az elsőfokú bíróságot a per újabb tárgyalására és újabb határozat hozatalára utasította. A másodfokú határozat indokolásának 1. bekezdése rögzítette, hogy a felperes keresetében az alperessel 2017. december 13-án megkötött kölcsönszerződés 7.2.2., 7.3. és 7.4. pontjaiban foglalt, az alperes egyoldalú szerződésmódosítási jogát biztosító feltételei érvénytelenségének, valamint annak megállapítását kérte, hogy azok a szerződés megkötésétől kezdve nem jelentenek kötelezettséget a felperesre nézve. Keresete jogalapjaként a tisztességtelenségi irányelvre, az EUB eseti döntéseire, a régi Ptk. 209. §-ára és 209/A. §-ára, a 2/2010. és 2/2012. PK-ra és végül a régi Hpt. 210. § (3) bekezdésére hivatkozott. A másodfokú határozat indokolásából kitűnik, hogy az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezésére kizárólag a hivatalbóli észlelés másodfokú bíróság általi értelmezése alapján és folytán került sor. A másodfokú határozat 5. oldalának utolsó és 6. oldalának 1. bekezdésében megállapította: „Magyarország uniós csatlakozását a 2004. évi XXX. törvény hirdette ki. Ennek 2. cikke szerint a csatlakozási szerződés e törvény 1. számú melléklete. A csatlakozási okmány 53. és 54. cikkéből következően Magyarország az uniós taggá válástól kezdve az irányelvek címzettje lett, és minden intézkedést köteles volt megtenni az irányelvek átültetése érdekében. Az Irányelv [a tisztességtelenségi irányelv] értelmezésére a Bíróság [az EUB] jogosult. A Bíróság értelmezése szerint az Irányelv hatékony alkalmazása viszont csak akkor valósulhat meg, ha a nemzeti bíróság a per tárgyát képező szerződés egészét hivatalból vizsgálja és ha abban valamely feltételek tisztességtelenségét észleli, a fogyasztót nyilatkoztatja arról: kíván-e további feltételek tisztességtelenségére is hivatkozni. Az ellenérdekű félnek is módot kell biztosítani arra, hogy álláspontját kontradiktórius eljárás keretében kifejtthesse.” A fentiekhez kapcsolódóan a Fővárosi Ítéltábla határozata 8. oldalának 1. bekezdése megjelölte azokat a szerződéses feltételeket, amelyek kapcsán a Ptk. 209. § alkalmazásának lehet helye, így nevesítette a folyósítási jutálékra, a szerződésmódosítási díjra és felmondási díjra, egyes, az alperes javára kikötött felmondási

⁹¹ Lásd a Fővárosi Törvényszék igazgatási feladatokkal megbízott csoportvezető bírójának jegyzetét, 2024. szeptember 2-án kelt, 2023.El.XI.F.21/20. számú iratot (3. számú melléklet).

okokra vonatkozó kikötéseket, valamint a szerződés egyedi részében a folyósítási devizaárfolyamot és a Lakossági Üzletszabályzatban az egyes törlesztőrészletekre vonatkozó devizaárfolyamot szabályozó rendelkezéseket. A 8. oldal 2. bekezdésének 1. monda előírta az elsőfokú bíróság részére: „A megismételt eljárásban tehát az elsőfokú bíróságnak fel kell hívnia a felperest, hogy nyilatkozzon: kíván-e a jelen végzésben ismertetett vagy további szerződési feltételek tisztességtelenségére hivatkozni, és a feltételek kihagyása utáni szerződést magára nézve kötelezőnek fogadja-e el.”

A Fővárosi Törvényszék a 2017. július 18-án kelt, 36.G.42.055/2016/14. számú, a kutatási engedély alapján szintén megismert végzésében előzetes döntéshozatali eljárást kezdeményezett az EUB-nél, és a per tárgyalását az eljárás befejezéséig felfüggesztette. A végzés a jogvita tárgyának ismertetése körében a végzés 3. oldalának 2. bekezdésében egyebek között rögzítette, hogy a másodfokú bíróság 5.Pf.21.757/2013/7. számú végzésének meghozatalát követően, a megismételt elsőfokú eljárás során a pert 2015. december 7-én kelt, 36.G.44.320/2015/4-II. számú végzésével arra tekintettel megszüntette, hogy a felperes nem tett eleget a DH2 tv. 37. §-ában a jogkövetkezményi kereset előterjesztésére előírt bírósági felhívásnak. A másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság végzését 2016. március 29-én kelt, 5.Pkf.25.330/2016/3. számú végzésével az egyoldalú szerződésmódosításra és az árfolyamrésre vonatkozó szerződési feltételek tisztességtelensége tárgyában helybenhagyta, ezt meghaladóan a végzést hatályon kívül helyezte, és a Fővárosi Törvényszéket a per újabb tárgyalására és újabb határozat hozatalára utasította. A végzés indokolásában a Fővárosi Ítéltábla rögzítette, hogy a megismételt eljárásban a felperes kereseti kérelmét akként tartotta fenn, hogy kérte további, eredeti keresetében meg nem jelölt (alapvetően a másodfokú bíróság által hivatalból észlelt) kikötések tisztességtelenségének megállapítását. A másodfokú bíróság azt is rögzítette, hogy mivel az elsőfokú ítélet meghozatalát követően hatályba lépett DH1 tv. rendelkezései alapján törvényhozási úton és jogerős ítélettel végérvényesen eldőlt, hogy az egyoldalú szerződésmódosítási jogot és az árfolyamrést szabályozó kikötés tisztességtelenség okán semmis, az érvénytelenség oka és terjedelme tehát a továbbiakban nem vitatható, e tárgyban bírói döntés már nem hozható. Ugyanakkor a felperes fennmaradó kereseti kérelmei mellett fogalmilag kizárt a DH2 tv. 39. §-a alapján alkalmazandó 37. § (1) bekezdése szerinti kereseti kérelem előterjesztése, hiszen a felperes által megjelölt szerződési feltételek többségének semmilyen közvetlen hatása nincs a felek közötti elszámolásra, így azok – a folyósítási jutaléokra vonatkozó kikötés kivételével –

marasztalási igényt nem alapoznak meg. A megismételt eljárásban az elsőfokú bíróságnak a felperes fennmaradt kereseti kérelmét érdemben, a Fővárosi Ítéltábla 5.Pf.21.757/2013/7. számú végzésében írt szempontok figyelembevételével kell elbírálnia. Az előzetes döntéshozatali eljárást kezdeményező végzés a releváns jogszabályi rendelkezések megjelölését követően a 4. oldal utolsó és az 5. oldal 1. bekezdésében hangsúlyozta, hogy a Fővárosi Ítéltábla olyan szerződéses feltételeket kezdett hivatalból vizsgálni, amelyre a jogi képviselővel eljáró felperes az elsőfokú eljárásban egyáltalán nem hivatkozott, továbbá a felperes keresete indokolásában sem tett olyan ténymegállapításokat, amelyekből egyébként megállapítható lett volna, hogy a másodfokú bíróság által megjelölt feltételek tisztességtelenségét is kéri.

A Fővárosi Törvényszék és a Fővárosi Ítéltábla határozataiban foglalt, az EUB előtt folyamatban volt eljárás kapcsán releváns, azonban az utóbbi bíróság által ilyen részletezettséggel nem taglalt előzményeinek ismertetését arra tekintettel tartottam lényegesnek, hogy kidomborodjon az eljáró első- és másodfokú bíróságok álláspontjának alapvető különbsége és az előzetes döntéshozatali eljárás kezdeményezését előidéző sajátos eljárásjogi helyzet. A határozatokból kitűnik, hogy amikor a Fővárosi Törvényszék kezdeményezte az EUB eljárását, a felperes alapeljárásban előterjesztett keresete tárgyában az eljárás már jogerősen megszűnt, kizárólag a megismételt eljárásban és döntően a Fővárosi Ítéltábla hivatalbóli észlelése alapján kibocsátott iránymutatására kiadott felhívásra előterjesztett keresetek képezték a per tárgyát. (Azok a keresetek tehát, amelyeket a felperes az alapeljárás során elő sem terjesztett.) Az EUB határozatából megállapíthatóan alapvetően a Fővárosi Törvényszék értelmezésével értett egyet.⁹²

⁹² A fentiek vonatkozásában nincsen relevanciája, azonban a kutatási engedéllyel ugyancsak érintett 36.G.40.431/2020/8. számú tárgyalási jegyzőkönyvből kiderül, hogy a Fővárosi Törvényszék az előzetes döntéshozatali eljárás befejezését követően folytatódó pert jogerősen megszüntette.

IV. Devizahiteles perek az országos statisztikák tükrében

1. A statisztikai adatok bemutatásának és elemzésének indokai, az adatok forrása

A jelen fejezet célja a 4. hipotézis mellett annak igazolása, hogy a devizahiteles perek a 2010-es években a rendes bírósági szervezet polgári peres eljárásainak markáns részét képezték. A közzétett és felhasználható ügyforgalmi és egyéb statisztikai adatok, valamint adatelemzések alapján – bizonyos időintervallumban legalábbis – bemutatható a „devizahiteles per” polgári peres eljárásokon belüli nagyságrendje és néhány sajátossága. A bírósági eljárásokra vonatkozó hivatalos statisztikai tevékenységet az OBH végzi a hivatalos statisztikáról szóló 2016. évi CLV. törvény, valamint az annak végrehajtásáról szóló 184/2017. (VII. 5.) Korm. rendelet alapján. A www.birosag.hu-n közzétett tájékoztatás egyebek között azt tartalmazza, hogy az OBH az Országos Statisztikai Adatgyűjtő Program (OSAP) keretében az alábbi adatfelvételeket hajtja végre:

„ 3. Járásbíróságok ügyforgalmi statisztikai adatai

Adatszolgáltatók: járásbíróságok

Adatfelvétel típusa: adatátvétel a Bírósági Integrált Információs Rendszerből

Gyűjtött adatok köre: az érkezett, a befejezett és a tárgyidőszak végén folyamatban maradt ügyek száma az eljárás tárgya szerint; a befejezett ügyekben hozott határozatok; az eljárás időtartamára vonatkozó adatok a járásbíróságok peres ügyeiben; az érkezett civilisztikai ügyek pertárgy-értéke

Adatátvétel gyakorisága: félévente

4. Törvényszékek elsőfokú ügyforgalmi statisztikai adatai

Adatszolgáltatók: törvényszékek

Adatfelvétel típusa: adatátvétel a Bírósági Integrált Információs Rendszerből

Gyűjtött adatok köre: az érkezett, a befejezett és a tárgyidőszak végén folyamatban maradt ügyek száma az eljárás tárgya szerint; a befejezett ügyekben hozott határozatok; az eljárás időtartamára vonatkozó adatok a bíróság elsőfokú peres ügyeiben, az érkezett civilisztikai ügyek pertárgy-értéke; a büntetés-végrehajtási ügyek ügyforgalma; a felszámolási és csődeljárások ügyforgalma; a befejezett felszámolási eljárások a befejezés módja szerint; az eljárás időtartamára vonatkozó adatok a befejezett felszámolási eljárásokban.

Adatátvétel gyakorisága: félévente”⁹³

Az OBH a statisztikai adatokat a www.birosag.hu honlapon teszi közzé, mégpedig oly módon, hogy „A bíróságokról” aloldal a „Statisztikai adatok” fül alatt „Ügyforgalmi adatok” cím alatt évenkénti bontásban tartalmazza a bírósági ügyforgalom éves és az adott év I. féléves adatait, valamint egyes évekre további tájékoztatásokat, így például 2016-tól minden évben az adott évre és az I. félévre vonatkozó tájékoztató elemzést. A devizahiteles perek kapcsán releváns tájékoztató ugyancsak a www.birosag.hu honlapon érhető el, az „Ügyfeleknek” aloldalon a „Polgári eljárások” fül alatt található a „Deviza- és forintHITELES peres eljárások” link. Ez az alábbi, letölthető dokumentumokat tartalmazza: Devizahiteles peres ügyek (2013. november 1. – 2017. december 31.); Devizahiteles peres ügyek (2013. november 1. – 2017. május 15.); Devizahiteles peres ügyek (2013. november 1. – 2018. december 31.); Devizahiteles peres ügyek (2013. november 1. – 2018. június 30.); Devizahiteles peres ügyek (2013. november 1. – 2019. június 30.); Devizahiteles peres ügyek (2013. november 1. – 2017. augusztus 31.). Ez utóbbi tájékoztatók tagolásukból és tartalmukból kitűnően a 2013. november 1-től 2019. június 30-ig terjedő időszakot ölelik fel, és valamennyi későbbi tájékoztató tartalmazza a korábbi összes lényeges adatát, kiegészítve az aktuális adatokkal. Ezért e tájékoztatókból a legutolsó, 2013. november 1. és 2019. június 30. közötti időszakra vonatkozót vettem alapul (Devizahiteles statisztika).⁹⁴

2. Az adatgyűjtés és –elemzés tárgyköre

A devizahiteles perek polgári peres eljárásokbeli nagyságrendjének és a peres ügyérkezés releváns jogalkotással való esetleges összefüggésének (azaz, hogy a DH törvények milyen irányba befolyásolták az ügyérkezést, amennyiben befolyásolták) minél teljesebb körű bemutatása érdekében az alábbi adatok gyűjtését és értelmezését tűztem ki célul: a járásbírói és törvényszéki elsőfokú devizahiteles ügyérkezést a teljes polgári peres ügyérkezéshez viszonyítva évek szerinti bontásban és országos összesítésben; a járásbírói és törvényszéki elsőfokú devizahiteles ügyérkezést a teljes polgári peres ügyérkezéshez viszonyítva évek szerinti bontásban és területi (az egyes törvényszékek

⁹³ <https://birosag.hu/birosagokrol/statisztikai-adatok/obh-statisztikai-tevekenysege> (2024.09.05.)

⁹⁴ <https://birosag.hu/nyomtatvanyok/deviza-es-forinthiteles-peres-eljarasok/devizahiteles-peres-ugyek-2013-november-1-4> (2024.09.05.)

illetékességi területei szerinti) összesítésben. Nem képezte az adatgyűjtés és –elemzés részét a jogorvoslati fórumok (a törvényszékek, mint másodfokú bíróságok, az ítéletátlák, valamint a Kúria) ügyérkezésének vizsgálata, mivel az elsőfokú peres ügyek érkezésének ismertetése önmagában alkalmas a kitűzött célok elérésére. Ugyanebből az okból szintén nem tartozott az adatgyűjtésbe és –elemzésbe az ügyek befejezésére vonatkozó számok értékelése.

3. Az adatok összesítése

3.1. A Devizahiteles statisztika-tájékoztató releváns adatai

3.1.1. A közölt adatok köre

Elsőként azt vizsgáltam, hogy megállapítható-e bármilyen időszakban a devizahitelesnek minősített perek száma, nagyságrendje. Mindehhez azért kellett a Devizahitel statisztikát alapul venni, mert a www.birosag.hu-n elérhető ügyforgalmi-ügyérkezési adatok üzyszakokon belül nem tartalmazznak pertípusokra vonatkozókat. A Devizahitel statisztika nem hivatalos adatgyűjtés eredményeit tartalmazza és egzakt számokat nem, kizárólag nagyságrendeket lehet megállapítani, ennek okai magából a közzétett tájékoztatóból kiderülnek. (i) A tájékoztató 1. oldalának 1. mondata meghatározza annak tárgyát: „A növekvő ügyérkezés indokoltá tette az érintett ügyek részletesebb számbavételét, tekintettel arra, hogy a tisztességtelen szerződési feltételek megtámadása iránti perekon kívül a devizahitel szerződéseket érintő perek fogalmába valamennyi, a devizahitel szerződéseken és a DH törvényekkel érintett forint hitel szerződéseken alapuló pert is bele kell érteni.” Tehát a közzétett számok nem csupán a deviza alapú, hanem a forint hiteles szerződésekkel kapcsolatos perek adatait is tartalmazzák, mégpedig – a tájékoztató további részeiből kitűnően – differenciálatlanul, nem szétbontva a deviza alapú és a forint hiteles szerződéseken alapuló peres eljárásokat. (ii) Szintén az 1. oldal, a 3. mondat rögzíti az alábbiakat: „A devizahittel kapcsolatos keresetlevelek folyamatosan érkeznek a bíróságokra, így az adatok naponta változnak (erre tekintettel kerekített szám adatok megadására szorítkozunk).” A Devizahitel statisztika további részei alapján megállapíthatóan 50-es kerekítést alkalmaztak, azaz amennyiben a közölt szám 100 és 50 közé esett, de az 50-hez közelebb, a szám vége 50, amennyiben 50 és 100 közé, de a 100-hoz közelebb, a szám vége 100. Így pl. 18.377 esetén 18.400, 7.732 esetén 7.750. (iii) Az 1.

oldal 4. mondatának értelmében: „Ezen ügyek nyilvántartása bírósági igazgatási intézkedésre történik, nem jogszabályi kötelezettség, elsősorban a munkateher felmérését és az emberi erőforrás optimális elosztását szolgálja.” (iv) A tájékoztatóból nem állapítható meg, hogy az összesített adatokba beleértendő-e a végrehajtás megszüntetésével és korlátozásával kapcsolatos, a pénzügyi intézmények által az adósok ellen tartozás megfizetése érdekében indított, valamint az értekezés III. fejezetében érintett ún. banki perek. Az adatgyűjtéssel érintett kör meghatározását az is nehezíti, hogy nincs meghatározva, mit ért a Devizahitel statisztika „a devizahitel szerződéseket érintő perek fogalma” alatt. (v) A tájékoztató 5 teljes évre és egy félévre, közelebbről 2014-re, 2015-re, 2016-ra, 2017-re és 2018-ra, valamint 2019. I. félévére tartalmaz összesített adatokat, különbség mutatkozik azonban abban, hogy az egyes évek és az egy érintett összesített adataiból megállapítható-e az első- és a másodfokú ügyérkezés. A 2014-2015-ös évek egyetlen összesített adatot tartalmaznak, ezzel szemben 2016-tól külön szám vonatkozik a járásbírói és törvényszéki, valamint az ítéltáblai devizahiteles ügyérkezésre. (Nincsenek azonban külön számok a járásbírói és a törvényszékekre.) (vi) 2016-18-ra, valamint 2019. I. félévére nézve területi bontásban (megyéenként, valamint Budapestre) közölt a járásbírói és törvényszéki peres ügyérkezés százalékos megoszlása.

A Devizahitel statisztika 1. oldalának értelmében a „DH” megjelölést 2013. november 1-től vezették be a bíróságokon. Ezt a tényt megerősíti saját jogalkalmazói tapasztalatom: ettől az időponttól kezdve szolgálati helyemen, a Fővárosi Törvényszéken valamennyi új „devizás” keresetlevél aktaborítójának hátlapjára egy A/4-es lapot kellett rögzíteni és előre meghatározott szempontok alapján kitölteni. Az adatrögzítésére rendszeresített – a Fővárosi Törvényszék kutatási engedélye alapján is ismert – űrlap elnevezése „Adatlap a devizahitel szerződéseket érintően benyújtott keresetlevelekről”. Az adatlap az alábbi oszlopokat tartalmazza: kód, a kereseti kérelem jellege, válasz (X-el jelölve). A „Kód” oszlop az alábbi sorokat tartalmazza: DH1 – Részleges érvénytelenség megállapítása; DH2 – Részleges érvénytelenség megállapítása + valamely jogkövetkezmény levonása; DH3 – Teljes érvénytelenség megállapítása; DH4 – Teljes érvénytelenség megállapítása + valamely jogkövetkezmény levonása; DH5 – Látszólagos keresethalmazat; DH6 – Járulékos kötelmek (pl. kezesség, zálogjog) érvénytelenségének megállapítása/jogkövetkezmény alkalmazása; DH7 – Devizahitel szerződéssel összefüggő végrehajtási per; DH8 – A kereseti kérelem azonnali bírói intézkedés (pl. ideiglenes intézkedés, perfeljegyzés, végrehajtás felfüggesztési

kérelem, végrehajtási kifogás) iránti kérelmet is tartalmaz; DH9 – Több felperes/alperes; DH10 – A Pp. 51. § c) pont szerinti felperesi pertársaság; DH11 – A devizahittel érintett kölcsönszerződésben adóstárs szerepel; DH12 – A devizahittel érintett kölcsönszerződésben zálogkötelezett, kezes, készfizető kezes, haszonélvező szerepel. A Devizahitel statisztika nem tartalmazza az adatok forrását, az 1. oldalon közölt 2013. november 1-jei időpontból azonban arra következtettem, hogy az nem a BIIR, hanem a saját jogalkalmazói tapasztalatomból is ismert adatlapos kitöltés alapján rögzített adatfelvétel. Ezt igazolja a részemre az OBH által kiállított igazolás is, miszerint a közölt tájékoztatók – köztük a Devizahitel statisztika is – az adatlapos űrlapra felvezetett adatokon alapulnak.⁹⁵

3.1.2. Összesített adatok

A Devizahitel statisztika 2. oldalán közölt adat szerint 2013. november 1-től 2016. december 31-ig összesen megközelítőleg 36.000 db devizahiteles ügy érkezett a bíróságokra; a mellékelt diagramban közölten ebből 2014-ben 5.000 körüli, 2015-ben 11.000 körüli, 2016-ban 19.000 körüli érkezett. A 2013. november 1. és 2015. december 31. közötti ügyérkezésről közöltekhez képest tagoltabbak a 2016-tól közzétett adatok. A Devizahitel statisztika 2. oldalának értelmében 2016-ban az összesen több mint 19.000 ügyből az ítéltő táblákra 600 db, míg a törvényszékekre és a járásbíróságokra 18.400 db érkezett. Az 5. oldalon rögzítetten 2017-ben az országosan érkezett közel 15.000 db peres ügyből az ítéltő táblákra 1.150 db, 2018-ban az országosan érkezett 9.200 db ügyből az ítéltő táblákra 900 db érkezett. Végül a 6. oldalból kitűnően a 2019. I. félévi országos 4.600 db-os érkezésből az ítéltő táblákra 300 db érkezett. Mivel a Devizahitel statisztika 2016-2018-ra, valamint 2019. I. félévére egyaránt tartalmaz adatokat az elsőfokú ügyérkezés területi megoszlására, mégpedig oly módon, hogy a 2. oldal 2016-ra, az 5. oldal 2017-re, a 6. oldal 2018-ra, végül a 7. oldal 2019. I. félévére térképes ábrán közli a 19 megyére, valamint Budapestre vonatkozó, százalékos megoszlású ügyérkezést (a megyék elnevezése 2023. január 1-től vármegye, ezért használom az utóbbi elnevezést (ugyanaz indokolja Csongrád-Csanád megye 2020 előtti elnevezésének használatát), a tagolt adatokkal rendelkezésre álló 3,5 év adatait egy táblázatba foglaltam össze a könnyebb áttekinthetőség érdekében (1. számú táblázat). A megyék feltüntetése ABC-sorrendben történt, ezeket követi Budapest. (Tehát nem a törvényszékeket tüntettem fel.)

⁹⁵ 4. számú melléklet (2024.OBH.XII.E.9/2. számú, 2024. október 31-én kelt igazolás).

Megye	2016	2017	2018	2019 I. félév
Bács-Kiskun megye	6	3	4	6
Baranya megye	3	3	4	3
Békés megye	2	1	2	1
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	3	4	2	2
Csongrád megye	11	10	8	4
Fejér megye	2	2	4	3
Győr-Moson-Sopron megye	1	1	1	2
Hajdú-Bihar megye	2	2	2	2
Heves megye	3	3	2	2
Jász-Nagykun-Szolnok megye	1	1	2	2
Komárom-Esztergom megye	2	2	2	2
Nógrád megye	1	1	1	2
Pest megye	11	7	9	10
Somogy megye	2	2	3	1
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	3	3	4	3
Tolna megye	1	1	1	1
Vas megye	1	1	1	1
Veszprém megye	1	1	2	1
Zala megye	1	1	1	1
Budapest	42	50	47	51

1. számú táblázat – A járásbírósi és törvényszéki devizahittel érintett peres ügyérkezés százalékos megoszlása 2016-2019. I. féléve között a Devizahitel statisztika 2. és 5-7. oldalain közzétett adatok alapján

A fenti adatokat az ítéltáblák illetékességi területei szerint összevonva is összesítettem az elsőfokú – a járásbírósi és törvényszéki – ügyérkezés alapján (2. számú táblázat). Ez tehát nem azt jelenti, hogy ilyen arányú volt az egyes ítéltáblák ügyérkezése; erről a Devizahiteles statisztika nem tartalmaz adatokat.

	2016	2017	2018	2019 I. félév
Fővárosi Ítéltábla	56	58	57	63
Győri Ítéltábla	5	7	10	9
Pécsi Ítéltábla	7	7	9	6
Debreceni Ítéltábla	11	11	11	9
Szegedi Ítéltábla	20	15	16	13

2. számú táblázat – Az ítéltáblák illetékességi területein működő járásbíróági és törvényszéki devizahittel érintett peres ügyérkezés százalékos megoszlása 2016-2019. I. féléve között a Devizahitel statisztika 2. és 5-7. oldalain közzétett adatok alapján⁹⁶

Az összesített adatsor a peres ügyérkezés százalékos bemutatására szolgál az ítéltáblák illetékességi területein működő elsőfokú bíróságokon, melyből adódhat a következtetés az egyes ítéltáblák ügyvolumenére (azzal együtt is, hogy a járásbíróágok elsődleges jogorvoslati fórumai a törvényszékek).

3.2. A polgári peres ügyérkezés és Devizahiteles statisztika releváns adatainak egybevetése

A devizahiteles ügyérkezés teljes polgári peres ügyérkezéshez viszonyított arányának meghatározása érdekében szükséges volt az országos ügyforgalmi adatok kigyűjtése és egybevetése a Devizahitel statisztika adataival. A www.birosag.hu honlapon a jelzett aloldalakon rendelkezésre állnak az egyes évekre, illetve 2019. I. félévre vonatkozó adatok mind táblázatos összesítésben, mind tájékoztató elemzésben. A 2018-as év alatt elérhető az „Ügyforgalmi elemzés, 2018. év” elnevezésű tájékoztató (Ügyforgalmi elemzés, 2018).⁹⁷ Ennek 35. oldala táblázatos és diagramos formában egyaránt tartalmazza évenkénti bontásban a 2014-2018 közötti időszakra a járásbíróági, míg a 61. oldalon ugyanerre az időszakra a peres ügyérkezést a törvényszéki első fokon. A járásbíróági ügyérkezés a

⁹⁶ Az egyes ítéltáblák illetékességi területe: Fővárosi Ítéltábla – Budapest, Fejér megye (2016-ig), Nógrád és Pest megye; Győri Ítéltábla – Fejér megye (2017-től), Győr-Moson-Sopron megye, Komárom-Esztergom megye, Vas megye és Veszprém megye; Pécsi Ítéltábla – Baranya megye, Somogy megye, Tolna megye és Zala megye; Szegedi Ítéltábla – Csongrád megye, Bács-Kiskun megye, Békés megye és Jász-Nagykun-Szolnok megye.

⁹⁷ <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok/reszletes-elemzes-2018-evi-birosagi-ugyforgalomrol> (2024.09.06.)

polgári, a gazdasági, a büntető és a szabálysértési, a törvényszéki a polgári, a gazdasági, a büntető, a katonai büntető, valamint a közigazgatási ügyszak adatait mutatja be. Ugyanezek az adatok megtalálhatók az „Ügyforgalmi elemzés, 2019. I. félév” elnevezésű tájékoztatóban is, annak 37. és 64. oldalán, szintén polgári és gazdasági ügyszakonkénti bontásban (Ügyforgalmi elemzés, 2019. I.).⁹⁸ Az egynemű adatok egybevetése érdekében az alábbi, 3. számú táblázat kizárólag azokat az időintervallumokat tartalmazza, amelyekben meghatározhatók az elsőfokú (ítélőtáblák nélküli) devizahiteles ügyérkezések. Ezeket a számokat viszonyítottam az adott évre és félévre vonatkozó teljes polgári és gazdasági peres ügyérkezéshez. A Devizahiteles statisztika összevonva tartalmazza a járásbíróági és törvényszéki ügyérkezést, a táblázat ezzel szemben – mivel az ügyforgalmi elemzések e tekintetben differenciálnak – ezt külön-külön és összesítve egyaránt feltünteti. A Devizahiteles statisztika összevont adatai miatt értelemszerűen az összesített adatokhoz lehetett és kellett viszonyítani a további adatokat.

	2016	2017	2018	2019. I. félév
Ügyérkezés járásbíróóságok	157.757	158.325	121.143	64.061
Ügyérkezés törvényszékek	27.067	20.005	11.414	5.354
Összesen	184.824	178.330	132.557	69.415
Devizás ügyérkezés száma	18.400	13.850	8.300	4.300
Devizás ügyérkezés %-os aránya	9,96%	7,77%	6,26%	6,19%

3. számú táblázat – A járásbíróági és törvényszéki polgári peres, valamint azon belül a devizahiteles ügyérkezés száma és a devizahiteles ügyérkezés teljes polgári peres ügyérkezéshez viszonyított százalékos aránya 2016-2019. I. féléve között.

Az Ügyforgalmi elemzés, 2018 35. oldalának értelmében 2014-re a járásbíróági polgári és gazdasági ügyszakos teljes ügyérkezés 147.428 db és 10.900 db ügy, összesítve 158.329 db ügy, 2015-re 139.705 db és 11.123 db ügy, összesítve 150.828 db ügy. A törvényszékek esetében (61. oldal) 2014-re 14.208 db és 7.806 db, összesen 22.014 db ügy, 2015-re 17.380 db és 8.199 db ügy, összesen 25.579 db ügy. Az elsőfokú bíróságokra összességében 2014-ben 180.343 db, 2015-ben 176.407 db ügy érkezett. Amennyiben ezekhez a számokhoz viszonyítjuk az ugyanezen időszakbeli, ítéltáblai ügyérkezést is tartalmazó devizahiteles

⁹⁸ <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok/reszletes-elemzes-2019-i-felevi-birosagi-ugyforgalomrol> (2024.09.06.)

számokat (2014-ben 5.000 körüli, 2015-ben 11.000 körüli), akkor 2014-re 2,77%-os, 2015-re 6,24%-os arányt kapunk. A tényleges arányok ezeknél valamivel kisebbek lehettek, figyelembe véve a – nem ismert – ítéltáblai érkezéseket. Az OBH 2014-es beszámolójának a III. fejezetben ismertetett, a DH1 tv. alapján 16. §-a alapján felfüggesztett eljárások számáról közöltek (2014. július 26. és 2014. december 31. napja között a bíróságok összesen 12.686 db ügyet függesztettek fel) alapján és kiindulva a 2014-es 5.000 db körüli ügyérkezésből az feltételezhető, hogy 2012-13-ban összességében a 2014-esnél nagyobb volt az ügyérkezés. Még egy körülménynek alapvető jelentősége van az adatértelmezésnél. A bírósági ügyvitel szabályairól szóló 14/2002. (VIII. 1.) IM rendelet (Büsz) 2. §-ának 12. pontja értelmében kezdőirat: olyan irat, amelynek a bíróságon nincs előzménye; továbbá, amely törvény értelmében érdemben vagy ügyviteli szempontból befejezett ügyben új eljárás lefolytatását vagy a már befejezett üggyel kapcsolatban önálló intézkedést, valamely kérelem önálló elintézését igényli. A 39. § (1) bekezdése szerint befejezett az az ügy, amelyben a bíróság ügydöntő határozatot hozott. A (2) bekezdés sorolja fel, hogy az (1) bekezdésben említett ügyön kívül mely ügyek kezelendők befejezendőnek, így pl. a d) pont értelmében felfüggesztették az eljárást. E rendelkezések egybevetése alapján a DH1 tv. 16. §-a értelmében felfüggesztett peres eljárások újraindulása (a felfüggesztés megszűnése) ügyvitelileg új ügy. Ezt az értelmezést támasztja alá a 2016-os év alatt elérhető „Beszámoló a bíróságok 2016. évi ügyforgalmáról” elnevezésű tájékoztató (Ügyforgalmi elemzés, 2016).⁹⁹ Ennek 21. oldala a törvényszéki számok elemzésénél a „4.3.1.1.1. Polgári peres ügyszak” alcím alatt az 1-2. bekezdésben megállapítja: „Az érkezett peres elsőfokú ügyek száma jelentősen, 5,9%-kal megemelkedett (27.052-ről 28.661-re); ennek közel 58%-a az I. félévi ügyérkezés (16.587). Ez az arányeltolódás már a 2016. I. félévi adatoknál is szembetűnő volt. A peres ügyeken belül a polgári peres ügyszak érkezése 14,2%-kal emelkedett. Az érkezésen belül az ügyek egyharmadát az egyéb kötelmi tárgyú perek képezték, az ilyen peres ügyek száma 47%-kal (+2.095 ügy) nőtt meg.

A jelzett ügykategórián belül továbbra is a legmeghatározóbb az ún. devizahiteles ügyek súlya. 2016- ban a korábban felfüggesztett és újrainduló peres eljárások, nemkülönben a beérkező új kereseti kérelmek determinálták az ügyérkezést.”

⁹⁹ <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok/tajekoztato-elemzes-2016-evi-birosagi-ugyforgalomrol> (2024.09.29.)

Egyetlen közzétett és felhasznált adatsor és elemzés sem differenciálja az éves ügyérkezeseken belül az új keresetlevelek és az újrainduló peres eljárásokat, azok számait, ezért a devizahiteles ügyérkezés ismertetett számain belül nem határozható meg a két kategória száma és aránya. A devizahiteles ügyérkezés teljes polgári peres ügyérkezéshez viszonyított százalékos arányába tehát beleértendő a – vélhetően nagy számban – újrainduló devizahiteles ügyek, főként 2016-ban, kisebb számban 2017-ben. (A teljes képhez tartozik, hogy az ügyviteli befejezés után újrainduló perek fogalma értelemszerűen nem korlátozódik a devizahiteles ügyekre, hanem az egyéb pertípusokra is irányadó.)

4. Az adatokból levont következtetések

A devizahiteles perekről közzétett adatok hiányosak és adattorzító hatással bírnak. Hiányosak, mert a Devizahiteles statisztika a közölt éves és 2019. I. féléves adatok egyikére nézve sem tartalmazza külön-külön a járásbírószági és törvényszéki érkezést, míg 2014-2015-re – a későbbi évekkal ellentétben – az ítéletábráit, így az utóbbi évek kapcsán nem állapítható meg az elsőfokú ügyérkezés. Ugyancsak hiányosak a tekintetben, hogy nem állapítható meg, az egyes években az ügyérkezés mekkora hányadát tették ki az új keresetlevelek alapján indult perek és mekkorát a felfüggesztés megszűnése után újraindultak. Az adattorzító hatás leginkább abban áll, hogy bár a Devizahiteles statisztika kapcsán kiadott OBH-igazolás alapján egyértelmű az adatok forrása, ebből következően pedig pl. az, hogy az adatgyűjtés során devizahiteles pernek tekintették a devizahitel szerződéssel összefüggő végrehajtási pereket (DH7-es kód), a közölt adatösszesség részei a forintHITELES szerződésekkel kapcsolatos ügyek is. Ez utóbbiak kapcsán mindazonáltal egyéb releváns tények miatt azzal a feltételezéssel lehet élni, hogy csekély hányadát (jóval 50% alatti részét) tette ki a mindenkori ügyérkezésnek. Ezt támasztja alá meglátásom szerint az a tény, hogy az értekezés II. fejezetében részletezett adatok alapján a deviza alapú hitelállomány számottevően meghaladta a forintHITELESEKET. A másik releváns körülmény, hogy – az értekezés kutatási részeiből kitűnően – a peresített szerződések zöme deviza alapú volt, az érvényesített jog, a keresetlevelekben szereplő, majd ítélettel elbírált jogcímek számottevő része nem is értelmezhető a forintHITELES szerződésekre, döntően azért, mert árfolyammal, árfolyamingadozással kapcsolatos. (Ennek részleteire a kutatási fejezetben kitérek.) Továbbá mivel a Devizahitel statisztika nem határozza meg „a devizahitel szerződéseket érintő perek” fogalmát, nem állapítható meg, hogy az adatgyűjtés kiterjedt-e

a devizában folyósított és törlesztett kölcsönök alapján indult perekre; erre nézve a DH1-12 kódok alapján sem vonható le következtetés. A pénzügyi intézmények által az adósok ellen tartozás megfizetése érdekében indított, valamint az értekezés III. fejezetében érintett ún. banki perekről biztosan állítható, hogy nem képezték az adatgyűjtés részét, mivel az adatlapon rögzített DH1-12 kódok – például a perbeli pozíciók miatt – nem vonatkoztathatók ezekre az ügyekre, illetve a hátralék megfizetése végett indított perekben előterjesztett adósi védekezés (viszontkereset, érvénytelenségi kifogás stb.) keresetlevélen alapuló rögzítése kizárt, hiszen azzal szemben terjesztik elő. Ezért a közölt és összesített adatok fenntartásokkal együtt értelmezendők. A devizahiteles ügyérkezés volumenére és a teljes, adott időszakra vonatkozó polgári peres ügyérkezéshez viszonyított arányára és nagyságrendjére nézve rendelkezésre állnak adatok 2014-től 2019. I. félévéig. Azt feltételezve, hogy az ítéltáblai ügyérkezés elsőfokúéhoz viszonyított aránya ebben a két évben sem alakult lényegesen másként, mint 2016-tól 2019. I. félévéig [2016-ban 19.000 db ügyből 600 db, azaz 3,16%, 2017-ben 15.000 db ügyből 1.150 db ügy, azaz 7,67%, 2018-ban 9.200 db ügyből 900 db ügy, azaz 9,78%, 2019. I. félévében 4.600 db ügyből 300 db ügy, azaz 6,52%], vagyis – kerekítve – 3-10% között lehetett, megállapítható, hogy 2014-ben közel 5.000, 2015-ben közel 11.000 db peres ügy indult. (És a 2014-es érkezés nagyságrendje – a felfüggesztett ügyek számát egybevetve a 2014-es érkezéssel – már 2014 előtt is.) Ehhez képest jelentősen emelkedett az ügyszám 2016-ban, amikor az ítéltáblai érkezés nélküli 18.400 db-os számmal elérte a csúcspontját. Ebben az évben a devizahiteles ügyérkezés a teljes polgári peres ügyérkezés közel 10%-át tette ki. A 2016-os számokhoz képest 2017-ben és 2018-ban egyaránt csökkent az ügyszám, még azzal együtt is, hogy – mint arra a Devizahiteles statisztika 3. oldala utal – 2017-ben éven belül az év végi ügyérkezés emelkedett, melynek okát abban jelöli meg, hogy a felperesek szándéka ügyeiknek a 2017. december 31-ig hatályban lévő Pp. szerinti elbírálására irányult. Összességében 2014 és 2019. I. féléve között 2016-ig az ügyérkezés emelkedett, azt követően csökkent, továbbá az ügyvolumen csökkenésére vonatkozó hézagos információk alapján a növekedés 2012-13-ban már számottevő volt. Az új keresetlevelek alapján és a felfüggesztés megszűnése után újraindult peres eljárások számainak és egymáshoz viszonyított arányának ismerete nélkül csak feltételezésként fogalmazható meg, hogy a kiemelkedő 2016-os számok jelentős hányadát teheték ki az újrainduló ügyek, ezzel szemben ez utóbbiak száma és aránya számottevően csökkenhetett 2017-ben az előző évhez képest. Sajnálatosan a járásbírói és törvényszéki elsőfokú ügyérkezés egymáshoz

viszonyított arányára vonatkozó adatok hiánya miatt nem állapítható meg, hogy melyik elsőfokú ítélkezési fórumot milyen mértékben érintette az ügyérkezés. Az erre vonatkozó egyetlen releváns adat az értekezés III. fejezetében a 2013-as beszámoló adataival alátámasztott, 2012 és 2013 egyes hónapjaiban az előző 12 hónap bázisidőszakához képesti közel 2000%-os emelkedés a törvényszékeken a tisztességtelen általános szerződési feltételek érvénytelensége tárgyában indított perekben.

A devizahiteles ügyérkezés kapcsán a fenti adatok alapján – még az újrainduló perek számának ismerete nélküli is – megfogalmazható az az állítás, hogy a 2014-es devizahiteles törvényalkotás során elfogadott és még 2014-ben hatályba lépő DH törvények nem voltak ügyvolumencsökkentő hatással, lévén, hogy mind az e törvények hatályba lépését követő (2015), mind az azt követő évben (2016) emelkedett az ügyszám az azt megelőző évhez képest, sőt 2016-ban érte el a legmagasabb számot. Hogy biztosan voltak 2016-ban (előzmény nélkül) indított perek, azt a részben e fejezetben, részben a III. fejezetben ismertetett számok egyértelműen igazolják: a 2014-es beszámoló 2014. július 26. és 2014. december 31. között összesen 12.686 db, a DH1 tv. 16. §-a alapján felfüggesztett ügyet rögzít, a Devizahiteles statisztika alapján pedig 2014-ben közel 5.000, 2015-ben közel 11.000 db peres ügy indult. A Devizahitel statisztika 2. oldalán közölt, 2013. november 1-től 2016. december 31-ig érkezett összesen mintegy 36.000 db ügy hozzávetőleg fele indult 2016-ban. Ha valamennyi 2016-os indulású ügy felfüggesztés vagy szünetelés után újraindult lett volna, akkor a számok tökéletes egymásra vonatkoztathatóságának a 2017-18-as adatokban is tükröződnie kellene, márpedig ez nem állapítható meg. A devizahiteles ügyérkezés statisztikai volumene tekintetben nincsen jelentősége annak, hogy mekkora hányadot tettek ki az ügyekből a forintheles szerződések alapján indult perek, mivel a DH törvények tárgyi hatálya e szerződésekre is kiterjedt. (Arra, hogy a jogalkotói szándék a DH törvényekkel a devizahiteles perek megszűnésére irányult-e vagy sem, külön fejezetben térnek ki.) A DH törvények devizahiteles perek volumenének csökkenésére gyakorolt hatása (pontosabban annak hiánya) tehát igazolódni látszik. Egyértelmű következtetés vonható le végezetül az ügyek területi eloszlására nézve, annak dacára, hogy nem ismertek a járásbírói és törvényszéki ügyérkezések számai. Az adatközléssel érintett 3,5 évben az FT, valamint az illetékességi területén működő kerületi bíróságok az országos ügyérkezés 42-51%-át tették ki, és pedig az időszak végén e sáv felső határával. Az FT utáni második legtöbb érkezés a Budapest Környéki Törvényszéken (BKT) és illetékességi területén

működő járásbíróóságokon volt, 7-11% között. A 18 további törvényszék és azok illetékességi területein működő járásbíróóság tekintetében az egyetlen szignifikáns, 50%-ot meghaladó változás Csongrád megye (a Szegedi Törvényszék és az illetékességi területén működő járásbíróóságok) vonatkozásában következett be: 2016-hoz képest az ügyérkezés országoséhoz viszonyított aránya folyamatosan, minden érintett időszakban csökkent, 11%-ról 4%-ra. E számokból láthatóan a központi régió ítélkező fórumaiba mindvégig az országos ügyérkezés több mint 50%-át meghaladóan érkeztek új ügyek, 53-61% közötti arányban. Lényegében ugyanezek az arányok mutathatók ki az ítélőtáblák illetékességi területén működő bíróságok kapcsán is: a Fővárosi Ítélőtábla illetékességi területéhez tartozóak esetében 56-63% között alakult az érkezés. Az ügyérkezés központi régióra koncentrálódása kapcsán legalábbis kérdéses, hogy a Pp.-be beiktatott 30/A. § elérte-e – az értekezés III. fejezetében ismertetett – jogalkotói célt, hiszen a bázisidőszakban mindvégig hatályban volt a megváltoztatott illetékességi szabály, az FT (és a BKT), valamint az illetékességi területeiken működő bíróságok leterheltsége mégsem csökkent. Ennek részletes vizsgálata ugyanakkor további – 2014 előtti egzakt – adatok megismerését igényelné és az értekezés keretein kívül esik. A másik szembevetendő tendencia a Szegedi Törvényszéken és illetékességi területén működő bíróságon tapasztalható nagymértékű ügyérkezés-csökkenés, melynek részletesebb értékelése szintén nem tartozik az értekezés tárgyához. Mindazonáltal mivel a lefolytatott alapkutatások a területi érkezésre is tartalmaznak adatokat, így a fenti számok és tendenciák egybevetethetők azokkal.

V. Alap kutatás a devizahiteles perekben

1. A kutatás feladata és korlátai

1.1. Az alap kutatás szükségessége és keretei

A III. és IV. fejezetből megállapíthatóan a devizahiteles perek már évek óta folyamatban voltak, amikor 2014-ben az Országgyűlés elfogadta a DH törvényeket. Egyre növekvő jelentőségüket mutatja a számos, e perekre vagy azokra is irányadó 2012-2014 közötti kúriai iránymutatás. Ez utóbbiakból következtetések vonhatók le a „devizahiteles perek” tárgyára nézve, melyről azonban kizárólag az egyedi ügyek vizsgálata alapján alkotható teljes kép, amely alapján ellenőrizhető az 1. és 2. hipotézis fennállása. Ez indokolta egy kétirányú alap kutatás elvégzését. A keretek rögzítése érdekében meg kellett határozni, hogy mely tárgyban és kik által, kikkel szemben, mely bírósági fórumokon és milyen időintervallumban indított, illetve folyamatban volt peres eljárások képezik az adatgyűjtés és -elemzés tárgyát, mindezt pedig oly módon, hogy biztosított legyen az adatok reprezentativitása. A kutatásokon kívül esett annak vizsgálata és kimutatása, hogy a peres eljárások milyen eredménnyel zárultak. (Ahogyan a III. fejezetből kitűnik, a peres igényérvényesítés eredményességének vizsgálata nem csupán a leíró szándék miatt esett az alap kutatás körén kívül, hanem azért is, mert az ügyek jelentős része a vizsgált időszakban nem zárult le.) Az alap kutatás a fogyasztók által a pénzügyi intézményekkel szemben a 6/2013. PJE rendelkező része 1. pontjának 1. mondatában és a DH1 tv. 1. § (1) bekezdésében meghatározott deviza alapú hitel-, kölcsön- és pénzügyi lízingszerződésekkel (a továbbiakban együttesen: deviza alapú kölcsönszerződésekkel) kapcsolatos peres eljárásokra terjedt ki. A kutatásnak nem képezte a tárgyát a DH1 tv. 1. § (1a) bekezdésében meghatározott, deviza alapúnak nem minősülő deviza hitel- vagy kölcsönszerződés (tehát amely alapján a lerovó pénznem deviza volt). A fenti meghatározásnak megfelelő deviza alapú kölcsönszerződések közül kizárólag a fogyasztói, tehát a fogyasztók és a pénzügyi intézmények között létrejött szerződések képezik a kutatás tárgyát. A szerződő felek meghatározása során a DH1 tv. 2. §-ában foglalt értelmező rendelkezéseit tekintettem irányadónak.

A peres jogviták alanyainak és perbeli pozícióinak fenti meghatározása, valamint az értekezés tárgya értelemszerűen azt is eredményezte, hogy a dolgozat nem vizsgálta a

fogyasztónak nem minősülő jogalanyok által indított pereket, miként azokat az eljárásokat sem, amelyek tárgyát a fogyasztókon és a pénzügyi intézményeken kívüli jogalanyok közötti szerződések képezték. Míg a pénzügyi intézmények fogalmával kapcsolatban a jogalkalmazásban nem merültek fel értelmezési kérdések és nehézségek, ugyanez nem mondható el a fogyasztó fogalmáról, amelyet a kutatásokkal érintett időszakban ugyanazon időállapotban, de részben eltérő tartalommal több jogszabály több rendelkezése egyaránt meghatározott. Felmerülhet a kérdés, hogy miért a DH1 tv. szerinti fogyasztó-fogalmat vettem alapul, miközben a III. fejezetben ismertetett törvények és jogalkalmazási iránymutatások a korábbi jogszabályi előírások szerinti fogyasztók által kötött szerződésekre, vagy azokra is kiterjedő előírásokat, megállapításokat tartalmaznak?¹⁰⁰ A régi Ptk. – 2003. július 1-jét követően kötött szerződésekre alkalmazandó – 685. §-ának d) pontja szerint e törvény alkalmazásában fogyasztó a gazdasági vagy szakmai tevékenység körén kívül eső célból szerződést kötő személy. Ehhez képest ugyanebben az időállapotban a régi Hpt. III. számú mellékletének 4. pontja az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységén kívül eső célok érdekében eljáró természetes személyként határozta meg a fogyasztó fogalmát. A tisztességtelenségi irányelv 2. cikkének b) pontja értelmében ennek az irányelvnek az alkalmazásában „fogyasztó”: minden olyan természetes személy, aki az ezen irányelv hatálya alá tartozó szerződések keretében olyan célból jár el, amely kívül esik saját szakmája, üzleti tevékenysége vagy foglalkozása körén. Tehát a régi Ptk. és régi Hpt. szabályozása között különbség mutatkozott abban, hogy a fogyasztó kizárólag természetes személy lehet-e vagy sem. A régi Hpt. – és a DH1 tv. – rendelkezése e tekintetben összhangban volt az uniós irányelvvel, a régi Ptk.-é ezzel szemben nem, a DH1 tv. előírásának a korábbi szabályozási tartalmak egyikével megállapítható azonossága pedig aggálytalanná tette alapul vételét. A DH1 tv. (és tartalmi azonossága miatt a régi Hpt.) szerinti definíciónak a kutatással érintett perek körének meghatározása során annyiban van relevanciája, hogy a fogyasztónak nem minősülő személyek által a pénzügyi intézmények ellen indított, ezáltal az adatbázisba be nem kerülő ügyek két típusba tartozhattak: (i) a fogyasztói minőséget állító felperes nem természetes személy, vagy (ii) függetlenül attól,

¹⁰⁰ Azt, hogy nem minden deviza alapú hitel-, kölcsön- és pénzügyi lízingszerződés minősül egyben fogyasztói szerződésnek is, a 6/2013. PJE indokolása III/1. pontjának 3. bekezdése 1. mondata is egyértelműsíti, amikor úgy fogalmaz, hogy a deviza alapú szerződések lehetnek fogyasztóval kötött szerződések, de fogyasztónak nem minősülő jogalanyokkal is kötöttek pénzügyi intézmények deviza alapú szerződéseket.

hogy természetes személy-e vagy sem, az eljáró bíróság megállapította, hogy nem minősül fogyasztónak. Nem képezi az értekezés tárgyát a pénzügyi intézmények által a fogyasztókkal szemben fogyasztói kölcsönszerződések tárgyában indított, túlnyomórészt az adósi tartozás megfizetése érdekében indított, valamint a nem deviza alapú fogyasztói kölcsönszerződésekkel kapcsolatos perek vizsgálata. E peres eljárások mellőzését három körülmény indokolta, ezért ezeket itt ismertetem. (i) A fogyasztó alperesi pozíciójában lehetőségei korlátozottak, a rendelkezésére álló leginkább hatékony eljárásjogi eszköz a viszontkereset,¹⁰¹ vagy a régi Ptk. 236. § (3) bekezdése szerinti érvénytelenségi kifogás,¹⁰² melyekhez képest az általa indítandó perben előterjesztett keresettel gyakorolt és eljárásjogi előírások által meghatározott perbeli rendelkezési joga sokkal kevésbé korlátozott. (ii) A kutatásba bevont, a Fővárosi Törvényszéken lefolytatott peres eljárások körén – a később részletezendő törvényszéki elsőfokú hatásköri szabályok miatt – lényegében teljesen kívül estek azok a perek, amelyekben a pénzügyi intézmény volt felperesi és a fogyasztó alperesi pozícióban. (iii) A kutatások lefolytathatóságára nem volt kihatással, de a IV. fejezetben ismertetett és elemzett devizahiteles statisztikai adatok kizárólag a felperesi pozícióban lévő adósok által indított ügyekre vonatkoztak, tehát a pénzügyi intézmények által indított eljárásokról semmilyen érdemi adat nem áll rendelkezésre. E körülmények közül az (i) és (ii) az alapkutatások elvégzését és kereteit alapvetően meghatározta.

A vizsgálat alá eső szerződések megkötése időszakának kezdete Magyarország EU-csatlakozásának időpontja, azaz 2004. május 1., mert az e szerződésekkel kapcsolatos jogalkotás és jogalkalmazás elválaszthatatlan az uniós jogtól. Az időszak utolsó napja a DH1 tv. hatályba lépésének napja, 2014. július 19. (Ez összhangban van a DH1 tv. 1. §-ának (1) bekezdésének 1. mondatával.) Az időszakot lezáró időpont meghatározását azért tartottam

¹⁰¹ A régi Pp. – 1972. évi 26: törvényerejű rendelet 24. §-ával megállapított – 147. § (1) bekezdése akként rendelkezett, hogy az első fokú ítélet hozatalát megelőző tárgyalás berekesztéséig az alperes a felperes ellen viszontkeresetet indíthat, ha az ekként érvényesíteni kívánt jog a felperes keresetével azonos vagy azzal összefüggő jogviszonyból ered, vagy ha a viszontkereset tárgyául szolgáló követelés a felperes kereseti követelésével szemben beszámításra alkalmas. A bíróság érdemi tárgyalás nélkül végzéssel elutasíthatja a viszontkeresetet, ha nyilvánvaló, hogy a fél azt azért terjesztette elő késedelmesen, hogy a per befejezését hátráltassa.

¹⁰² E jogszabályi előírás 2. mondata akként rendelkezett, hogy a megtámadásra jogosult a szerződésből eredő követeléssel szemben kifogás útján megtámadási jogát akkor is érvényesítheti, ha a megtámadási határidő már eltelt.

szükségesnek, mert a 2010 után elfogadott jogszabályok egyike sem tartalmaz kifejezett tilalmat deviza alapú kölcsönszerződés megkötésére (nem tekinthető ilyennek a zálogjogi rendelkezések 2010-es módosítása), a módosítás pedig a jelzálogjoggal nem érintett kölcsönökre nem is vonatkozott. Ezért célszerűnek mutatkozott egy záró időpont rögzítése. Ezek a lefolytatott alap kutatások közös nevezői. A továbbiakban az egyes kutatásokra nézve releváns jellemzőket ismertetem.

1.2. A kúriai határozatokra irányuló alap kutatás indoka és keretei

1.2.1. A kúriai határozatok vizsgálatának oka

A rendes bírósági szervezet egyetlen általános országos hatáskörű bírósági fóruma a Kúria, mely körülmény nagy súllyal esett latba a reprezentativitási cél biztosítása kapcsán. A Bszi. kúriai hatáskört szabályozó 24. §-ának (1) bekezdése szerint a Kúria – egyebek között – a) elbírálja – törvényben meghatározott ügyekben – a törvényszék, továbbá az ítéltábla határozata ellen előterjesztett jogorvoslatot, b) elbírálja a felülvizsgálati kérelmet, c) a bíróságokra kötelező jogegységi határozatot hoz. E hatáskörökből az a) és b) pontban foglaltak gyakorlása során a Kúria egyedi ügyekben jár el rendes és rendkívüli jogorvoslati fórumként. A kutatás tárgyát a b) pontba tartozó ügyek képezték. A Bszi. 163. § (1) bekezdésének hatályos szövege értelmében a Kúria a jogegységi határozatot, a jogegységi panasz eljárásban, valamint a jogorvoslat a törvényesség érdekében folytatott eljárásban hozott határozatát, az általa az ügy érdemében hozott és a hatályon kívül helyező határozatot, az ítéltábla az általa az ügy érdemében hozott határozatot, a törvényszék – ha a felülvizsgált közigazgatási határozatot egyfokú eljárásban hozták, és a bíróság határozata ellen nincs helye rendes jogorvoslatnak – az általa a közigazgatási perben az ügy érdemében hozott határozatot a Bírósági Határozatok Gyűjteményében digitális formában közzéteszi. E rendelkezés „...az általa az ügy érdemében hozott és a hatályon kívül helyező határozatot” fordulatából a „hatályon kívül helyező” rész 2021. január 1-től hatályos.

1.2.2. A kutatással érintett időintervallum meghatározásának indokai

A kutatásba bevont kúriai határozatok időszakát a következő szempontok alapul vételével határoztam meg. (i) A tipizáláshoz szükséges volt egy nagyobb merítésű, legalább 5 éves

időszak vizsgálata. (ii) A vizsgált időszakba több éves „kifutással” bele kell esnie a 2014 előtti és utáni éveknek, mégpedig a kutatási hipotézisek minél szélesebb körű vizsgálhatósága érdekében. Amennyiben ugyanis az érvényesített jogban cezúra volt 2014, akkor ennek hatásai legalább 1-3 éves időtávban mutathatók ki. (iii) Ez utóbbit az támasztja alá, hogy a Kúria egyedi ügyekben meghozott határozatainak döntő többsége felülvizsgálati eljárásbeli. A felülvizsgálati eljárásokat megelőzi az első- és másodfokú eljárás, ezek együttes tartama jellemzően 2-4 év (amennyiben nem került sor az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezésére). Tehát ha pl. 2014-ben került egy ügy felülvizsgálati kérelem folytán a Kúriára, a per jó eséllyel 2010-12 között indult. Ebből következően a 2014-es jogalkotási és jogalkalmazási változások kúriai „lecsapódása” ehhez az évhez képest több esztendővel később érzékelhető és mutatható ki, amennyiben kimutatható. (iv) A 2014-es évhez képesti további, a vizsgálandó időszak tartalmát befolyásoló, azt növelő tényező a peres eljárások DH1 tv. 16. §-a szerinti, túlnyomórészt 2014-es felfüggesztése. A statisztikai fejezetben kifejtettek alapján ezek az eljárások feltételezhetően 2015-ben és még inkább 2016-ban indultak újra tömegesen, amennyiben pedig erre az elsőfokú eljárás során került sor, akkor ehhez képest jó eséllyel 1-3 éves átlagos pertartam számítható a felülvizsgálati eljárást megelőzően. Ily módon pl. egy 2016-ban újraindult elsőfokú eljárásban 2017-es elsőfokú és 2018-as másodfokú ítélettel számolva a felülvizsgálati eljárás 2018-19-ben kezdődhetett el. (v) A kezdő időpontot annak figyelembevételével határoztam meg, hogy a II. fejezetben részletezett folyamatokból kiindulva 2008-2009 előtt feltételezhetően nem volt tömeges igényérvényesítési szándék. Ezért – amennyiben ez a tényező, vagy ez is indukálta a pereket – az első perindításokra 2008-2009-ben kerülhetett sor. A 2008-as dátumhoz hozzáadva az első- és másodfokú eljárás együttes tartamaként jelzett 2-4 évből a hosszabbat, a vizsgálandó időintervallum kezdő éveként 2012, kezdő időpontjaként pedig 2012. január 1. határozható meg. (vi) A vizsgálandó időszak záró időpontjaként azért 2021. december 31-ét jelöltem meg, mert a 2020-2021-es felülvizsgálati határozatok nagyobb részét már jó eséllyel olyan ügyekben hozhatta a Kúria, amelyekben 2014 után, adott esetben évekkel később indult a per, függetlenül attól, hogy a keresetlevél előterjesztésére a felülvizsgált elszámolást követően, vagy azt megelőzően került sor. Mindezen tényezők alapján a vizsgálandó kúriai határozatok időintervalluma a 2012. január 1. és 2021. december 31. közötti 10 éves időszak. Az évtizednyi időszak vizsgálata lehetővé tette annak két külön 5 éves időszakra osztását, ezáltal az adatok árnyaltabb bemutatását.

1.2.3. A vizsgálandó perek és adatok köre

A meghatározott időszak miatt előfordulhatott, hogy a bíróságok egyes ügyekben a 2018. január 1-től hatályos, a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (új Pp.) alapján folytatták le az eljárást. Mindazonáltal a kutatási időintervallumot és a felülvizsgálati szakaszt megelőző első- és másodfokú eljárás jellemző időtartamát (beleértve a felfüggesztés időszakát is) alapul véve azt feltételeztem, hogy a perek nagy többségében a régi Pp.-t alkalmazták. E kérdés azért releváns, mert a kutatással érintett körbe vontam a végrehajtás megszüntetése és korlátozása iránt indított pereket (VH-perek), és a szabályozása tekintetében a régi Pp. és az új Pp. tartalma jelentősen eltér. A régi Pp. 369. §-a úgy rendelkezett, hogy a végrehajtási záradékkal ellátott okirattal és a vele egy tekintet alá eső végrehajtható okirattal elrendelt végrehajtás megszüntetése és korlátozása iránt pert akkor lehet indítani, ha a) a végrehajtani kívánt követelés érvényesen nem jött létre, b) a követelés egészen, illetőleg részben megszűnt, c) a végrehajtást kérő a teljesítésre halasztást adott, és az időtartama nem járt le, d) az adós a követeléssel szemben beszámítható követelést kíván érvényesíteni. Az új Pp. 528. § (2) bekezdésének értelmében az adós keresettel kérheti a végrehajtási záradékkal ellátott okirattal és az azzal egy tekintet alá eső végrehajtható okirattal elrendelt végrehajtás megszüntetését vagy korlátozását, ha a) a végrehajtani kívánt követelés, illetve a végrehajtási jog elévült, b) a követelés vagy annak egy része megszűnt, c) a végrehajtást kérő a teljesítésre halasztást adott, és az időtartama nem járt le, vagy d) az adós a követeléssel szemben beszámítható követelést kíván érvényesíteni. A szabályozás különbsége tehát abban áll, hogy szemben a régi Pp. előírásaival az új Pp. nem ismeri a követelés érvényes létre nem jöttén alapuló perindítási okot, ugyanakkor tartalmazza a követelés, illetve a végrehajtási jog elévülését. E pertípus kutatásba vonását az indokolta, hogy a perbeli pozíciók jellegénél fogva fogyasztó és pénzügyi intézmény viszonylatában kizárólag az előbbiek indíthatták, indíthatják és mivel a perindításra már végrehajtási szakaszban kerül sor, vizsgálható volt, hogy ez – az egyéb pereketől eltérő – tényhelyzet és a sajátos perindítási feltételrendszer miként befolyásolta az érvényesített jog tartalmát, amennyiben befolyásolta. A VH-perek kutatásba bevonása a tárgyban megjelent tanulmány azon – a lefolytatott kutatás által igazolt – megállapítása is indokolta, miszerint: „A keresetlevelekben megfogalmazott felperesi állítások többnyire teljesen megegyeznek az

egyéb devizaperekben előadottakkal.”¹⁰³ Előfordult, hogy az ügyek többségét kitevő felülvizsgálati határozatokban foglalt kérelem nem irányult a jogerős ítélet teljes körű felülvizsgálatára, csak annak egyes részeire, ezért a kúriai határozat az első- és másodfokú eljárásból csak a felülvizsgálati kérelem szempontjából releváns adatokat tartalmazza. Ennek ugyanakkor legfeljebb annyiban volt kihatása az ügy kutatási felhasználására, hogy az adatgyűjtés a határozatban rögzített, felülvizsgálati kérelem szempontjából releváns tényállásra és keresetre korlátozódott. Így pl. a Gfv.VII.30.125/2016/13. számú – a későbbiekben ismertetendő saját használatú sorszámozás értelmében 2017/38. számú – határozat a kereset körében azt rögzítette, hogy a felperes módosított keresetében az I. rendű alperes vonatkozásában annak megállapítását kérte, hogy az igénylőlap és a kölcsönszerződés nem felel meg a régi Hpt. rendelkezéseinek, a kölcsönszerződés a régi Ptk. 200. § (2) bekezdése miatt semmis. Ezek a keresetek nem képezték a felülvizsgálati eljárás tárgyát, a határozat további részletezést nem is tartalmaz az egyes érvénytelenségi okokról. Mivel azonban utalás történik a régi Hpt.-re és a régi Ptk.-ra, az érintett ügyre vonatkozó táblázatsor tartalmaz ezekre vonatkozó jelet. Az adatokat igyekeztem úgy rögzíteni, hogy önmagában annak részleges, hézagos volta ne képezze a besorolás akadályát. A kúriai és országos lefedettségű alapkutatás további hozadéka a peres eljárások ténybeli alapjait jelentő adatok kigyűjthetőségének és bemutatthatóságának lehetősége. E tényekkel kapcsolatos hipotéziseket nem fogalmaztam meg (legfeljebb közvetve, amennyiben azt feltételeztem, hogy az érvényesített jog változására a ténybeli alapok változatlansága mellett került sor), mindazonáltal meglátásom szerint az adatösszesség rendszerezése és ismertetése hozzájárul a pertípus sajátosságainak minél részletesebb bemutatásához. Ugyancsak lehetővé vált az eljáró bíróságokra vonatkozó adatok rendszerezése és elemzése, egyúttal a IV. fejezetben ismertetett statisztikai számokkal való egybevetése.

Összességében tehát az országos merítésű adatokon alapuló alapkutatás olyan, a természetes személy fogyasztók által a pénzügyi intézmények ellen indított perekben a Kúrián folyamatban volt felülvizsgálati eljárásokban 2012. január 1. és 2021. december 31. között

¹⁰³ Pfeiffer János József: A devizaperek másként, avagy a végrehajtás megszüntetése iránti perek, és ami mögöttük van. In: Gazdaság és Jog, 2016/9., 14-20. o., 14. o. (a továbbiakban: Pfeiffer: A devizaperek...). A tanulmány szerzője a Pesti Központi Kerületi Bíróság bírójája.

meghozott és a BHGY-ben közzétett határozatok kigyűjtésére, valamint az e határozatokban rögzített tények és érvényesített jogok gyűjtésére és elemzésére irányult, amelyekben a per tárgyát a fogyasztók és a pénzügyi intézmények közötti 2004. május 1-től 2014. július 19-ig terjedő időszakban megkötött deviza alapú kölcsönszerződések képezték, ideértve a végrehajtás megszüntetése és korlátozása iránti pereket. Az adatgyűjtés és –elemzés kapcsán nem volt relevanciája annak, hogy az ügyben melyik polgári perrendtartást alkalmazták és annak sem, hogy a felülvizsgálati kérelem csak a jogerős ítélet egyes rendelkezései felülvizsgálatára irányult. A kutatásba vont kúriai határozatokra a továbbiakban összefoglalóan a „felülvizsgálati határozatok” megjelölést használom, attól függetlenül, hogy az érintett döntések egy része a Bszi. 24. § (1) bekezdésének a) pontja szerinti. (Ezek egyébként a határozatok nagyon csekély hányadát teszik ki.) Mindennek azért nincs jelentősége, mivel nem a Kúrián folyamatban volt eljárásnak, hanem az annak alapján hozott határozatokból kinyerhető adatösszességnek van kutatási relevanciája.

1.2.4. A kutatási felület

A www.birosag.hu internetes oldalon az „Ügyfelek” aloldalon elérhető „Bírószági Határozatok Gyűjteménye” alcím „Anonimizált határozatok” aloldalán az alábbi módon került sor a határozatok keresésére: a „Több szűrő” alapján kereső ismértvként feltűnő „Határozatot meghozó bíróság” kereső szerinti Kúria „Kollégium” ismértvkéből külön-külön a „polgári” és a „gazdasági” beállításával és az ilyen módon fellelhető valamennyi határozat egyenkénti áttekintése után a devizahiteles perek kiválasztásával. E – kétségtelenül időigényes – keresés garantálta a teljes körű kigyűjtést. Meg kell jegyeznem, hogy az anonimizált határozatkereső legkevésbé sem felhasználóbarát: egy keresésen belül számos esetben kiadja ugyanazt a határozatot, illetve a kereséssel nem érintett kollégium által meghozott határozatot, miközben ugyanaz a kigyűjtött határozat hol elérhető az oldalon, hol nem. A határozatkereső jelzett problémáira tekintettel azt állíthatom, hogy a végül kiválogatott 580 db határozat „közelítő pontossággal” megfelelhet a 10 éves időintervallumban a Kúria által meghozott, a fenti kritériumoknak megfelelő döntéseknek.

1.3. A törvényszéki alapkutatás indokai és keretei

1.3.1. A Fővárosi Törvényszéken lefolytatandó kutatás indokai és tárgya

A kúriai határozatok releváns adatainak kigyűjtése, összesítése és elemzése időben megelőzte a Fővárosi Törvényszéken folyamatban volt peres eljárásokra vonatkozó alapkutatást. Természetesen a Fővárosi Törvényszéken folyamatban volt peres eljárásokban érvényesített jog vizsgálata alapján kigyűjtött és elemzett adatok e bíróság hatáskörére és illetékességére tekintettel nem tekinthetők országos reprezentativitással bírónak, ezt a körülményt pedig a gyűjtendő adatok kategorizálásának meghatározása során figyelembe kellett venni. Mindazonáltal a kúriai adatgyűjtés során – egyebek között – egyértelművé vált a FT felülvizsgálati eljárással érintett ügyeinek felülreprezentáltsága (ilyen értelemben a kúriai kutatás a törvényszéki előzménye és oka is). E bíróság kiemelt szerepét e pertípusban alátámasztották a IV. fejezetben ismertetett statisztikai adatok és a III. fejezetben taglalt 2013-as és 2014-es OBH-elnöki beszámolók e tárgyú megállapításai is. A Fővárosi Törvényszéken lefolytatandó alapkutatást tehát leginkább ez a körülmény indokolta. Nem elhanyagolható ugyanakkor az a tény sem, hogy a III. fejezetben ismertetett EUB-döntések és AB-határozatok alapjául szolgáló eljárások számottevő részét a Fővárosi Törvényszék Gazdasági Kollégiumának bírái kezdeményezték. A Gazdasági Kollégium ítélkezési tevékenysége a deviza alapú fogyasztói kölcsönszerződések tárgyában folyamatban volt perekben az ügyvolumen és a perekben kifejtett, a jogalkalmazást befolyásoló tevékenysége miatt egyaránt kiemelkedő. A III. fejezetben kitértem arra, hogy 2014-ben a bíróságok valamennyi folyamatban lévő devizahiteles peres eljárást törvényi úton felfüggesztették. A felfüggesztésekre legnagyobb számban 2014. júliusában, a DH1 tv. hatályba lépését követően került sor. A Fővárosi Törvényszéken folyamatban volt eljárásokat érintő, különböző időpontokban és terjedelemben, de végül valamennyi érintett ügyre megadott kutatási engedély azokra a 2014. július 1. és július 31. között felfüggesztett perekre terjedt ki, amelyekben utóbb a bíróság ítéletet hozott. A felfüggesztést megelőzően előterjesztett keresetlevelekben és a felfüggesztés megszűnését követően meghozott elsőfokú ítéletekben rögzített keresetek egybevetése alkalmas eszköznek tűnt az érvényesített jog változására vonatkozó kutatási hipotézis ellenőrzésére. A két alapkutatás között alapvető különbség mutatkozik abban, hogy míg a kúriai egy teljes évtizedre és minden „devizahiteles per”-re, addig a törvényszéki a DH1 tv. alapján a jogszabály hatályba lépését követően felfüggesztett

ügyek egy meghatározott csoportjára terjedt ki. Az utóbbi oka a fentiekén túl az is, hogy a bírósági ügyekbe történő betekintés engedélyezését és annak mértékét meghatározzák a kutatás és annak feltételei biztosításához a bíróság számára rendelkezésre álló személyi és tárgyi feltételek. A bíróságokon folytatható tudományos célú kutatásokról szóló, a Bszi. 76. § (1) bekezdés b) pontjában kapott felhatalmazás alapján, a 76. § (6) bekezdés b) pontjában biztosított jogkörre figyelemmel kiadott 3/2019. (XI. 28.) OBH elnöki ajánlás (OBH ajánlás) 7. § (4) bekezdésének c) pontja értelmében a kutatási kérelmet különösen akkor javasolt elutasítani, ha a kutatás lefolytatásának a kutatási terv szerinti munka- és eszközigénye meghaladja a bíróság rendelkezésére álló, és a kutatás idejére biztosítható személyi és tárgyi feltételeket. A Fővárosi Törvényszék az első kutatási kérelmem benyújtását követő válaszában, egyben hiánypótlási felhívásában – egyebek mellett – arról is tájékoztatót, hogy a bírósági ügyirat megismerése – figyelemmel a közokiratokról, a közlevéltárakról és a magánlevéltári anyag védelméről szóló 1995. évi LXVI. törvény (Ltv.) 24. § (2) bekezdésére és az Európai Parlament és a Tanács a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló 2016/679 rendelete (GDPR) 89. cikkére – kizárólag az Ltv.-ben meghatározott védelmi idő elteltével, az érintettek hozzájárulásával, vagy az érintett iratanyag anonimizálásával történhet meg jogszerűen. (Ténylegesen az érintett ügyiratok anonimizálására került sor.) A törvényszéki alapkutatás előfeltételét jelentő kutatási engedély megadhatósága szempontjából döntő jelentősége volt az érintett ügyek számának, vagy a pontos szám meghatározhatósága hiányában a nagyságrendnek. Mindez determinálta a kérelem tartalmát is. Erre tekintettel korlátoztam a kérelmet kizárólag azon ügyekre, amelyekben a bíróság utóbb, a felfüggesztés megszűnését és a peres eljárás folytatását követően ítéletet hozott. A kutatással érintett ügyek bírósági személyi és tárgyi feltételekre tekintettel történt meghatározása véleményem szerint nem volt kihatással a kutatási hipotézis ellenőrizhetőségére nézve.¹⁰⁴

¹⁰⁴ A Fővárosi Törvényszék kutatási kérelmeimmel kapcsolatos döntései az értekezés 1-3. mellékletei.

1.3.2. A kutatással érintett és azon kívül eső ügyek, periratok köre

A IV. fejezetben a devizahiteles perek számára alapvető forrásként felhasznált Devizahitel statisztika 1. oldala tájékoztatást ad arról, hogy a „DH” megjelölést 2013. november 1. napjától vezették be a bíróságokon. A „DH” megjelölés és a kapcsolódó adatszolgáltatás mellett a bírósági szervezetben használt ügyviteli szoftver, a Bírósági Integrált Informatikai Rendszer (BIIR)¹⁰⁵ külön ügyminőségi kategóriaként („Deviza alapú kölcsön, hitel, lízing jogviszonyokkal kapcsolatos per”) különíti el a devizahiteles pereket. Az alapkutatással érintett ügyek kapcsán sajnos érvényesül a 2013. november 1-től bevezetett adatszolgáltatás jellegéből eredő adattorzítás, nevezetesen hogy a deviza alapú szerződések tárgyában indult ügyek mellett e pertípusba tartozónak tekintették a forint alapú szerződések alapján kezdeményezett pereket is, ez azonban az ügyiratok tartalmának megismerhetősége miatt kiküszöbölhető. A III. fejezetben kifejtettek miatt a Gazdasági Kollégiumhoz tartozott a deviza alapú szerződésekkel kapcsolatos jogviták elbírálása, ezért a kutatás az e szervezeti egységben folyamatban volt perek egyes iratainak vizsgálatára korlátozódott. Az 1. és 2. hipotézis ellenőrzésére elegendőnek mutatkozott a keresetlevelek és az elsőfokú ítéletek tanulmányozása. Ezt az is indokolta, hogy a keresetlevelek előterjesztésének időintervallumára (2012. január 1. és 2014. július 31. közötti időszak) tekintettel ezekben az ügyekben kizárólag a régi Pp. volt alkalmazandó, és annak 2011. március 1-től hatályos, ezért az érintett időszakban alkalmazandó 146/A. §-a úgy rendelkezett, hogy kötelező jogi képviselő esetében az általános szabályoktól (146. §) eltérően a felperes a keresetét – a (2)–(4) bekezdésben foglalt kivétellel – az alperes érdemi ellenkérelme előadását követő 30 napon belül változtathatja meg. A szintén 2011. március 1-től hatályos 247. § (1) bekezdése előírta, hogy a másodfokú eljárásban a keresetet megváltoztatni nem lehet. Törvényszéki elsőfokú hatáskörbe az érintett időszakban a régi Pp. 23. §-ának (1) bekezdése érdekében azok a vagyoni jogi perek tartoztak, amelyek tárgyának értéke a harmincmillió forintot meghaladja, kivéve a házassági vagyoni jogi pert, ha azt a házassági perrel együtt vagy annak

¹⁰⁵ Fogalmát meghatározza pl. a bírósági határozatok anonimizálásával és közzétételével kapcsolatban a bíróságokra háruló feladatok végrehajtásáról szóló 4/2021. (III. 12.) OBH utasítás, melynek 3. § (1) bekezdésének 5. pontja értelmében a BIIR a bírósági ügyviteli, ítélkezési és döntéshozatali folyamatok támogatására használt alkalmazásokat és adatbázisokat összefogó informatikai szakrendszer. Az utasítás 2021. április 1-jén lépett hatályba, azonban az ebben meghatározott BIIR-fogalom a korábbi utasításokban is ezzel egyező.

folyamán indítják meg. Törvényszéki hatáskörbe tartoztak továbbá egyébek mellett az § (1) bekezdésének k) pontja szerinti, a tisztességtelen szerződési feltételek érvénytelensége tárgyában indított perek. A Pp. 73/A. § (1) bekezdésében előírtan ezekben a perekben kötelező volt a jogi képviselet, kivéve, ha az a) pontban meghatározott vagyoni jogi perek közül azokat, melyekben a per tárgyának értéke a harmincmillió forintot nem haladja meg, A III. fejezetben az OBH által közzétett statisztikák alapján leginkább a régi Pp. 23. § (1) bekezdésének k) pontja szerinti tisztességtelenségi, vagy e tárgyban is indult perek tartoztak a Fővárosi Törvényszéken folyamatban volt ügyek közé, az ügyelosztási rend alapján a Gazdasági Kollégiumhoz.

A rendelkezésemre bocsátott peres iratok áttekintése alapján kinyerhető adatgyűjtésnek – és elemzésnek nem képezték a részét az alábbi ügyek: (i) A kifejtettek okán statisztikatorzító hatásuk, egyben kiszűrhetőségük miatt azok a perek, amelyek tárgya forint alapú szerződés és ez vagy a keresetlevélből, vagy az ítéletből, vagy mindkettőből megállapítható. (ii) Azokra az ügyekre sem terjedt ki, amelyekben a keresetlevelet nem jogi képviselő terjesztette elő. Ennek eljárásjogi és a kutatási engedély kérésével összefüggő oka van. Az utóbbival annyiban, hogy mivel a kutatással érintett ügyek döntő többsége jogerősen befejeződött, az OBH ajánlás erre vonatkozó 4. §-ában előírtak is relevánsak. A 4. § (1) bekezdésének a) pontja értelmében a bíróságok kezelésében lévő, jogerősen (véglegesen) befejezett eljárások irattárban elhelyezett ügyiratainak kutatására irányuló kérelem esetén ajánlott megjelölni a kutatással igényelt ügyiratokat a kutatás szempontjából releváns jellemzők és darabszám megjelölésével. Eljárásjogilag pedig annyiban, hogy a keresetlevelek egy részét a felperes jogi képviselő közreműködése nélkül terjesztette elő. Ebben az esetben perbeli cselekménye és nyilatkozata a Pp. 73/B. § (1) bekezdése értelmében hatálytalan volt és a bíróság a 73/B. § (5) bekezdése alkalmazásával hiánypótlásra hívta fel. A kutatási kérelemben pontosan meg kellett jelölnöm a kutatással érintett peres iratokat, ezzel a kíváncsisággal pedig nem volt összeegyeztethető a jogi képviselő nélkül előterjesztett keresetlevél alapján indult peres eljárás folytatódása során keletkezett további iratokra irányuló kérelem. Amennyiben pl. a bíróság hiánypótlási felhívást bocsátott ki a felperes részére jogi képviseletének pótlására és a keresetlevél jogi képviselő útján történő előterjesztése érdekében, azt a felperes vagy teljesítette, vagy nem. Amennyiben teljesítette, elviekben a hiánypótlási felhívásról rendelkező végzést követő perirat, vagy azok valamelyike a felperes hatályos perbeli cselekményét és nyilatkozatát jelentő és tartalmazó, jogi képviselő útján előterjesztett

keresetlevél. Amennyiben azonban nem, akkor a bíróság a keresetlevelet a régi Pp. 130. § (1) bekezdésének j) pontja alapján idézés kibocsátása nélkül elutasította. Ez utóbbi döntés azonban nem zárta ki a keresetlevél jogi hatályainak fenntartását, mivel a régi Pp. 132. § (1) bekezdésének értelmében a keresetlevélnek a 130. § alapján való elutasítása esetében a keresetlevél beadásának jogi hatályai fennmaradnak, ha a felperes az elutasító határozat jogerőre emelkedésétől számított harminc nap alatt a keresetlevelet szabályszerűen – a 121. § (1) bekezdésében foglaltak szerint, a már megfelelően becsatolt mellékletek kivételével – újra benyújtja, vagy követelését egyéb úton szabályszerűen érvényesíti. E rendelkezésből következően a bíróság olyan ügyben is hozhatott ítéletet, amelyben a keresetlevelet annak benyújtását követően idézés kibocsátása nélkül elutasította, de a felperes utóbb szabályszerűen újból benyújtotta a keresetlevelet. Ennek esetleges fennállása a kutatással érintett periratok körének pontos megjelölését kizárta volna, márpedig az OBH ajánlás 4. §-a előírja az ügyiratok (a darabszám) pontos megjelölését. Ez egy esetleges bírósági közreműködéssel elvileg kiküszöbölhető, de kutatási kérelmem első elbírálása során a bíróság az elutasítást éppen a személyi és tárgyi feltételek hiányával indokolta. Ezért a kért iratok körét a keresetlevelekben és az ítéletekben jelöltem meg, annak tudatában, hogy szűkítésük a fentiek miatt indokolt, és önmagában az ügyiratok anonimizálása jelentős idő- és humánerő ráfordítást igényel a bíróság részéről. A megjelölendő iratok körének korlátozott volta azt sem tette lehetővé, hogy meggyőződjek arról, mi volt a bíróság keresetlevél előterjesztését követő első intézkedése, azaz milyen, a régi Pp. 124. § (1)-(2) vagy 125. § (1) bekezdésében előírt intézkedést tett a bíróság.¹⁰⁶ (iii) Egyes ügyekben a bíróság az ítéletben kizárólag a viszontkeresetet bírálta el, mert a pert a kereset vonatkozásában jogerősen megszüntette. Ennek az eljárásjogi oka, hogy a felperes a per során felhívás ellenére nem terjesztett elő a DH2 tv. 37. §-ának (1) bekezdése szerinti jogkövetkezményi keresetet, keresete pedig kizárólag érvénytelenség megállapítására irányult. Mivel ebben az esetben a keresetlevélben érvényesíteni kívánt jogot nem lehetett

¹⁰⁶ A további peres iratok meghatározásához esetlegesen nyújtható bírósági közreműködés ellen hatott, hogy mivel a régi Pp. 2016. július 1-től írta elő kötelező jelleggel és a törvényszéki érkezésű ügyek nagy részére kiterjedő hatállyal az elektronikus kapcsolattartást – ennek keretében a beadványok elektronikus úton benyújtását –, a 2012-14-ben érkezett keresetlevelek alapján indult perek még szinte kizárólag papír alapúak voltak, ezért a BIIR-rendszerben az adott ügy adott alszámú beadványára és egyéb periratára kattintással nem hozzáférhető annak tartalma. Ezért a kutatásba bevont csaknem valamennyi ügyben önmagában a keresetlevél és az ítélet anonimizálásához is szükség volt ezeknek a peres iratoknak a „mozgatására” az irattárból.

összevetni az ítéletben elbírált keresettel, ezek az ügyek szintén kívül estek az adatelemzéssel érintett körön. (iv) Amennyiben az elsőfokú ítélet azt állapította meg, hogy a felperes nem minősül fogyasztónak, a kifejtettek miatt az ügy kívül esett a vizsgálendő perek körén. (v) Azonban az ügyekben, amelyekben a kutatással érintett ügyiratok bíróság általi összeállításának és anonimizálásának időszakában valamilyen ok folytán – pl. iratbekérés – akár a keresetlevél, akár az ítélet nem állt rendelkezésre, bármelyik irat hiánya nem tette lehetővé az összevetést. (vi) Végül ki kellett rekeszteni az adatelemzésből a téves adatszolgáltatással adatbázisba került ügyeket, azaz amelyekben a bíróság nem ítélettel fejezte be a pert. Annak eldöntéséhez, hogy az ügyre nem terjed ki az adatgyűjtés és – elemzés, a (ii) kategória esetén elegendő volt a keresetlevél tanulmányozása, a (iii), (iv) és (vi) kategóriára nézve az ítéletben kifejtettek voltak irányadók, az (i) és (v) kategóriában akár a keresetlevél, akár az ítélet tartalmának (az utolsó kategória esetében értelemszerűen bármelyikük hiányának) volt relevanciája.

Összességében az adatgyűjtéssel és –elemzéssel érintett ügyeket azok, a kúriai vizsgálattal érintett perekkel egyező időszakban megkötött, összefoglaló elnevezéssel fogyasztói kölcsönszerződéseken alapuló, a Fővárosi Törvényszék Gazdasági Kollégiumában 2012. január 1. és 2014. július 31. napja között előterjesztett keresetlevelek alapján indult, majd 2014. július 1. és 31. napja között felfüggesztett, utóbb ítélettel befejezett perek teszik ki, amelyeket a keresetlevél beérkezését követően a bíróság „DH” megjelöléssel látott el és a BIIR-ben devizahiteles perként tartottak nyilván, kivéve az adatgyűjtésből és –elemzésből kirekesztett ügyeket.

2. A gyűjtött adatok köre és tipizálása

2.1. Az érvényesített jog tipizálása

2.1.1. A kategóriák meghatározása

Mind a kúriai, mind a törvényszéki alapkutatás lefolytathatóságának feltétele volt az érvényesített jog tipizálása, vagyis előre meghatározott jogcímek, illetve keresettípusok alapján kellett a kúriai felülvizsgálati határozatokban, valamint a törvényszéki keresetlevelekben és ítéletekben rögzíteni, a fogyasztók által előterjesztett, illetve elbírált

keresetek tartalmát meghatározni az érvényesíteni kívánt jog alapján. A tipizálás alapján történő adatfelvétel oly módon történt, hogy az egyes keresettípusokat betűkódokkal láttam el és az értekezés mellékletét képező táblázatos kimutatásokban „X” vagy egyéb betűjellel láttam el, amennyiben akár a keresetlevélben, akár az ítéletben a kereset részét képezte az adott kategória. Valamennyi érintett törvényszéki ügy kapcsán keresetleveníként és ítéletként külön-külön, de a könnyebb egybevethetőség érdekében egymást követő sorban történt a jellel ellátott adatrögzítés. (A kutatási adatokat tartalmazó táblázatokban és ábrákban használt betűkódok és rövidítések jelentéseit a könnyebb áttekinthetőség érdekében az értekezés 5. számú mellékletében külön is összesítettem.) Mivel a két kutatás a tipizált érvényesített jog tekintetében nagymértékű azonosságot mutat, a felesleges ismétlés elkerülése érdekében a kúriait ismertetem, majd ezt követően a törvényszéki ehhez képesti különbségeit, külön-külön indokolva az egyes kategóriákat. A kategorizált kúriai keresetek az alábbiak: (i) A kereset a régi Ptk.-ban meghatározott érvénytelenségi okok alapján érvénytelenség megállapítására irányul [alkalmazott rövidítése: PTK], ezen belül feltűnő értékaránytalanság [alkalmazott rövidítése: FÉ], jóerkölcsbe ütközés [JÓ], uzsorás szerződés [U], lehetetlen szolgáltatás [L], színlelt szerződés [SZ]. (ii) A kereset a régi Hpt. 213. § (1) bekezdése szerinti érvénytelenségi okok alapján érvénytelenség megállapítására irányul [HPT], ezen belül a) [A], b) [B], c), kivéve az árfolyamrést [C], d) [D], e) [E], f) [F]. (iii) A kereset az egyoldalú módosítás lehetőségét tartalmazó általános szerződési feltétel tisztességtelenségén alapuló érvénytelenségének megállapítására irányul [E]. (iv) A kereset az árfolyamrést tartalmazó kikötés érvénytelenségének megállapítására irányul a régi Ptk. 209-209/A. §-aira hivatkozással tisztességtelenségi alapon vagy a régi Hpt. 213. § (1) bekezdésének c) pontjára alapítottnan [ÁRF]. (v) A kereset az árfolyamkockázati tájékoztatás hiányára vagy elégtelen voltára alapított részleges érvénytelenség, vagy a teljes szerződés érvénytelenségének megállapítására irányul [ÁK]. (vi) A kereset ténytanúsítványos rendelkezés érvénytelenségének megállapítására irányul az Ok-lista Rendelet valamelyik előírásába ütközésre alapítottnan [TT], ezen belül az 1. § (1) bekezdésének a) pontja [A], az 1. § (1) bekezdésének b) pontja [B], az 1. § (1) bekezdésének i) pontja [I], az 1. § (1) bekezdésének j) pontja [J], a 2. § d) pontja [D] és f) pontja [F]. (vii) A kereset a (iii)-(vi) kategóriába nem sorolható, az általános szerződés feltétel tisztességtelenségén alapuló érvénytelenségének, vagy a feltétel tisztességtelensége folytán a teljes szerződés érvénytelenségének megállapítására irányul a régi Ptk. 209-209/A. §-ai alapján [ÁF]. (viii) A kereset a szerződés létre nem jöttének megállapítására irányul, ideértve a szerződés

részleges létre nem jöttét is [NEM]. (ix) A kereset felmondás érvénytelenségének, jogellenességének, hatálytalanságának megállapítása irányul [F], ezen belül a kereset a felmondás érvénytelenségének [É], jogellenességének [J], hatálytalanságának megállapítására [H]. (x) Az (i)-(ix) kategóriába nem sorolható minden további bármilyen tartalmú megállapítási kereset, ideértve az egyéb érvénytelenségi jogcímeket is [MK]. (xi) A kereset törzskönyv kiadására irányul [TK]. (xii) Minden egyéb, az (i)-(xi) kategóriába nem sorolható kereset [ME].

A törvényszéki kategóriák közül az (i)-(vii) megegyezik a kúriai ugyanezen pontjaival, a (ix) azonos a kúriai (viii), a (xi) a kúriai (xii) pontjával. Eltérés a kúriaihoz képest, hogy a kizárólag törvényszéki, „ÉRV” betűkóddal ellátott (viii) kategóriába tartozik minden, az egyéb kategóriákba nem tartozó jogcímre alapított érvénytelenségi megállapítási kereset [ez a pont átfedést mutat a kúriai (x) pontjával az egyéb érvénytelenségi jogcímeket illetően]. Az „MK” betűkóddal ellátott (x) pontba tartozik minden, az egyéb kategóriákba nem tartozó megállapítási kereset [ez a pont átfedést mutat a kúriai (x) pontjával az egyéb kategóriákba nem sorolható megállapítási kereset tekintetében], ideértve a kúriai (ix) pontot (felmondás érvénytelenségének, jogellenességének, hatálytalanságának megállapítása). A törvényszéki táblázat nem tartalmazza a kúriai (xi) pontját, ezért a törzskönyv kiadása iránti kereset e táblázat „ME” rovatába tartozik. Végül az érvényesített jog-kategóriákba tartozó törvényszékiek közül az „MSZ” betűkóddal ellátott nem keresettípust jelöl, hanem azt az esetet, amikor az ítéletből kitűnően a per részbeni megszüntetésére került sor, ide nem értve azt az esetet, ha a bíróság a pert a kereset vonatkozásában teljes egészében megszüntette.

Általános adatrögzítési mód, hogy amennyiben az ügy besorolható valamely kategóriába és azon belül nincsen további tipizálás, azt „X” betűkód jelöli. Amennyiben az adott keresettípusnak van további, külön betűkóddal ellátott tipizálása, a táblázat ezt jelöli, így pl. a „PTK” kategóriában a színleltség megállapítására irányuló kereset esetében az „SZ” betűt. A keresettípuson belüli további tipizálás hiányában az adott kategóriába sorolást „X” betű jelöli. Ha a kereset nem sorolható valamely kategóriába, a rubrika üresen marad. Ugyanezek irányadóak az „MSZ” betűkód esetén: a per részbeni megszüntetését „X” betű jelzi, ennek hiányában a rubrika üres. Az adott keresettípuson belül több keresettípus érintettségét ABC szerinti sorrendben és egybeírva rögzíti a táblázat, így pl. a „HPT” esetében ABCDE betűkkel. Az ABC sorrend alóli egyetlen kivétel a „TT” kategória, amelyben a „D” betűkód

feltüntetése esetén az attól függetlenül az ABIJ betűkódok után került, hogy az I-t és J-t megelőzi az ABC-ben. Ennek oka, hogy a „D” betűjel az Ok-lista Rendelet 2. §-ának rendelkezésére vonatkozik, míg a további betűjelek az 1. §-ra. Ha akár a kúriai, akár a törvényszéki határozat valamilyen eljárásjogi oknál fogva csak általános jellegű adatot tartalmaz egy, tovább tipizált keresettípusra – a kúriai esetében pl. azért, mert az nem része a felülvizsgálati kérelemnek, a törvényszéki esetében pl. azért, mert a DH2 tv. 37. §-a alapján fenn nem tartott, ezért el nem bírálható kereset –, de a tipizáláshoz szükséges adatokat már nem tartalmazza, akkor ezt a táblázat az adott kategóriánál „N” betűkóddal jelzi. Az érvényesített joghoz tartoznak a keresetek általános jellegű minősítését tartalmazó oszlopok is. A kúriai táblázat bírósági ügyszámokat és eljáró bíróságokat követő oszlopai tartalmazzák az „LH”, „É” és „VH” betűkódokat. Az „LH” a bármilyen tartalmú látszólagos keresethalmazatot jelöli, érintettsége esetén „X” betűkóddal, ennek hiányában üresen hagyva. A látszólagos keresethalmazat meghatározásaként a 2/2010. PK 3. a/ pontjára vonatkozó indoklás első két bekezdését vettem alapul.¹⁰⁷ Az „É” betűkód jelentése, hogy a kereset a szerződés teljes és/vagy részleges érvénytelenségének megállapítására (is) irányul-e (amennyiben ezen belül amennyiben teljesre T, amennyiben részlegesre R, amennyiben mindkettőre TR rövidítéseket használtam). Az üres rubrika azt mutatja, hogy az ügyben nincsen érvénytelenségi kereset. A „VH” betűkód – azon belül „X” betűkóddal ellátva – a végrehajtás megszüntetése és korlátozása iránt indított pereket jelöli, azon belül nem differenciálva, hogy a kereset megszüntetésre vagy korlátozásra irányul-e. Az üres rubrika azt jelzi, hogy az ügy nem VH-per volt. A törvényszéki táblázat nem tartalmazza a (járásbírósági hatáskörbe tartozó) végrehajtási perek-kategóriát.

2.1.2. A kategorizálás indokai

Az egyes keresetfajták külön kategóriaként feltüntetését az ismertetett kúriai jogalkalmazási iránymutatások és saját jogalkalmazói tapasztalataim alapján végeztem el, azt feltételezve,

¹⁰⁷ „A keresethalmazat lehet személyi és tárgyi, együttes előfordulásuk esetén vegyes keresethalmazat. Ha az egyes keresetek egymástól kölcsönösen függenek, egymást kizárják, egyidejű létezésük csak átmeneti jellegű, és kielégítést csak az egyik nyerhet, a keresethalmazat látszólagos.

A látszólagos keresethalmazat esetében a felperes vagylagos vagy eshetőleges kereseti kérelmeket ad elő. Mindkét esetben az előterjesztett kérelmek valamelyikének teljesítését kéri. Eshetőleges kereseti kérelmek esetében a felperes meghatározza a kérelmei vizsgálatának kért sorrendjét is.”

hogyan az így meghatározott kategóriák együttesen lefedik az előterjesztett keresetek nagy többségét, a teljes körű rögzítést és besorolást pedig biztosítja a kúriai és törvényszéki ügyekben egyaránt alkalmazott „minden egyéb” oszlop. A mindkét táblázatban közös kategóriák közül az (i) kategória alapja a 6/2013. PJE, az annak 2. pontjában részletesen elemzett 5 db régi Ptk.-jogcímből 4 db; mellőztem a PJE-ben elemzett jogszabályba ütközést, ugyanakkor hozzátettem az ott nem taglalt feltűnő értékaránytalanságot soroltam.¹⁰⁸ A jogszabályba ütközés e kategóriába sorolásának mellőzését az indokolta, hogy nem önálló semmisségi ok: szükségképpen feltételez egy további jogszabályi előírást, amelybe a szerződés ütközik, a (x) kategóriába soroltam be. A feltűnő értékaránytalanságra alapított kereset feltüntetését saját jogalkalmazási tapasztalataim indokolták. A (ii) kategória a régi Hpt. 213. § (1) bekezdésében előírt, több PJE által taglalt szankciós semmisségi okokból az első 6 db.¹⁰⁹ A (iii) kategória az egyoldalú szerződésmódosítást, illetve kamatemelést, költségemelést, díjemelést lehetővé tevő szerződéses kikötés, amelyről mind a jogalkotás, mind a jogalkalmazás állást foglalt [DH1 tv. 4. § (1) bekezdése, 2/2014. PJE 2. pontja,]. A (iv) kategóriáról ugyancsak állást foglalt a DH1 tv. 3. §-ának (1) bekezdése és a 2/2014. PJE 3. pontja. Az árfolyamrés érvénytelenségét a fogyasztók tisztességtelenségi alapon (rég Ptk. 209. §) és a régi Hpt. 213. § (1) bekezdésének c) pontjába ütközésre alapítottan egyaránt kérték. Ez a körülmény indokolta az árfolyamrés miatti érvénytelenségi okra alapított kereset külön kategóriaként feltüntetését, egyben külön kezelését a régi Hpt. 213. § (1) bekezdésének c) pontja szerintitől. Ennek alapján amennyiben a kereset a régi Hpt. 213. § (1) bekezdésének c) pontja szerinti érvénytelenség megállapítására, vagy arra is

¹⁰⁸ A régi Ptk. 200. § (2) bekezdésének 3. fordulata a nyilvánvalóan a jóerkölcsbe ütköző szerződés semmisségéről; a 202. § az uzorás szerződés semmisségéről; a 227. § (2) bekezdése a lehetetlen szolgáltatásra irányuló szerződés semmisségéről; a 207. § (6) bekezdése a színlelt szerződés semmisségéről; a 201. § (2) bekezdése a feltűnően nagy értékkülönbségre alapított szerződés-megtámadásról.

¹⁰⁹ A régi Hpt. releváns időszakban hatályos 213. §-ának (1) bekezdésének a-f) pontja az alábbiak szerint rendelkezett: Semmis az a fogyasztási, lakossági kölcsönszerződés, amelyik nem tartalmazza a) a szerződés tárgyát, b) az éves, százaléokban kifejezett teljes hiteldíjmutatót, a hiteldíjmutató számítása során figyelembe nem vett egyéb - esetleges - költségek meghatározását és összegét, vagy ha az ilyen költségek pontosan nem határozhatók meg, az ezekre vonatkozó becslést, c) a szerződéssel kapcsolatos összes költséget, ideértve a kamatokat, járulékokat, valamint ezek éves, százaléokban kifejezett értékét, d) azon feltételeknek, illetőleg körülményeknek a részletes meghatározását, amelyek esetében a hiteldíj megváltoztatható, vagy ha ez nem lehetséges, az erről szóló tájékoztatást, e) a törlesztő részletek számát, összegét, a törlesztési időpontokat, f) a szükséges biztosítékok meghatározását.

irányult, de nem, vagy nem csak az árfolyamréssel kapcsolatos indokok miatt, a táblázat a „HPT” betűkód alatt, vagy az alatt is, „C” betűkóddal jelzi. Ha pedig az árfolyamrést a régi Hpt. 213. § (1) bekezdésének c) pontja szerinti érvénytelenségi okként peresítette a fogyasztó, de e jogszabályi előírásra hivatkozással nem volt más keresete, a táblázat a keresetet az „ÁRF” betűkód alatt „X” betűkóddal jelzi. Az (v) kategória a 2/2014. PJE 1./ pontjában taglalt fogalomkör. Ebbe a kategóriába tartozónak tekintettem mind a PJE-re, mind a – PJE indokolásában is felhívott – régi Hpt. 203. §-ára (időállapottól függően más-más bekezdéseire) alapított kereseteket az érvénytelenségi kereset terjedelmétől függetlenül. A (vi) kategória jogszabályi alapja a régi Ptk. 209. §-ának (3) bekezdése, valamint az ennek alapján meghozott Ok-lista Rendelet, illetve annak megjelölt rendelkezései (A tárgyban hozta meg a Kúria a III. fejezetben ismertetett Gfv. VII. 30.791/2016. számú határozatát.)¹¹⁰ A (vii) kategóriába tartozik valamennyi, a fenti pontok egyikébe sem sorolható, általános szerződési feltétel tisztességtelenségén (rég Ptk. 209-209/A. §) alapuló érvénytelenségének megállapítására irányuló kereset az érvénytelenségi kereset terjedelmétől függetlenül. A kúriai (viii) és törvényszéki (ix) kategória bármely olyan kereset, amely a szerződés részben vagy egészben létre nem jöttének megállapítását célozza. Ebbe tartozik a kúriai VH-perek közül az annak megállapítására irányuló kereset is, hogy a szerződés érvényesen nem jött létre. A „VH” betűkóddal ellátott ügyekben előterjesztett keresetet abban az esetben soroltam a „NEM” kategória alá, ha azt a szerződés létre nem jöttére alapították és nem sorolható más kategóriába. A törvényszéki ügyekben ebbe a kategóriába soroltam azokat az ügyeket is,

¹¹⁰ Az Ok-lista Rendelet releváns időszakban hatályban volt 1. §-ának (1) bekezdése úgy rendelkezett, hogy a fogyasztói szerződésben tisztességtelennek minősül különösen az a szerződési feltétel, amely a) a szerződés bármely feltételének értelmezésére a fogyasztóval szerződő felet egyoldalúan jogosítja; b) kizárólagosan a fogyasztóval szerződő felet jogosítja fel annak megállapítására, hogy teljesítése szerződésszerű-e; i) kizárja vagy korlátozza a fogyasztó jogszabályon vagy a felek közötti megállapodáson alapuló igényérvényesítési lehetőségeit, kivéve, ha azt egyben más, jogszabályban meghatározott vitarendezési móddal helyettesíti; j) a bizonyítási terhet a fogyasztó hátrányára változtatja meg. A 2. § d) pontjának értelmében a fogyasztói szerződésben az ellenkező bizonyításáig tisztességtelennek kell tekinteni különösen azt a feltételt, amely lehetővé teszi, hogy a fogyasztóval szerződő fél a szerződést egyoldalúan, a szerződésben meghatározott alapos ok nélkül módosítsa, különösen, hogy a szerződésben megállapított pénzbeli ellenszolgáltatás mértékét megemelje, vagy lehetővé teszi, hogy a fogyasztóval szerződő fél a szerződést egyoldalúan, a szerződésben meghatározott alapos okkal módosítsa, ha ilyen esetben a fogyasztó nem jogosult a szerződéstől azonnali hatállyal elállni, vagy azt felmondani.

amelyek kereseteinek ténybeli alapja volt a szerződés állított létre nem jötte, de nem kérték annak ítéleti megállapítását, ehelyett marasztalási igényt terjesztettek elő. A további kúriai és törvényszéki kategóriák közül a kúriai (ix) és (xi) külön kategóriaként feltüntetését az indokolta, hogy e kereseteket érintően a Kúria jogegységi határozatokat hozott (4/2021. és 2/2020. PJE), ezért azokat feltételezhetően nagy számban terjesztették elő. A kúriai (x) kategóriába tartoznak a további megállapítási keresetek, ideértve a külön kategóriát nem képező érvénytelenségi keresetek is. Ebbe a típusba sorolandó, ha a petitum jogszabályba ütközésre alapítottnan valamely, a táblázatban külön kategóriába nem sorolt érvénytelenségi okot jelöl meg. Végül a (xii) pontban meghatározott kategória a teljeskörűség biztosítására szolgál: ebbe sorolandók a semmilyen egyéb típusba nem tartozó keresetek.

A törvényszéki kategóriák kúriai kategóriákhoz képesti eltéréseit főként a törvényszéki elsőfokú hatásköri szabályok indokolták. A régi Pp. hatásköri és pertárgy értékére vonatkozó 23-24. §-ai alapján a felmondás jogellenességének, érvénytelenségének, hatálytalanságának megállapítására irányuló keresetek csak a 23. § (1) bekezdésének 1) pontjába sorolhatóság esetén tartoztak törvényszéki hatáskörbe, azaz ha a megállapításra irányuló (123. §) pertárgyának értéke – ha a marasztalás kérhető lenne – meghaladta volna az a) pontban meghatározott (30 milliós forint) értéket. A pertárgy értéke miatt ezeket a pereket jellemzően járásbíróóságokon indították a fogyasztók, kivéve, ha a pertárgy értéke meghaladta a 30 millió forintot (ideértve azt, ha ez más kereset előterjesztése miatt történt), vagy törvényszéki hatáskörbe tartozó általános szerződési feltétel tisztességtelenségén alapuló érvénytelenségének megállapítására irányuló kereset mellett terjesztették elő. A hatásköri szabályok indokolták azt is, hogy a törzskönyv kiadására irányuló kereset a törvényszéki táblázatban nem képez külön kategóriát. Az e keresetek alapján indult perek kizárólag szintén abban az esetben tartoztak törvényszéki hatáskörbe, ha a per a pertárgy értéke, vagy a tisztességtelenségi kereset miatt törvényszéki hatáskörbe tartozott. E körülmények azonban csak a külön kategóriaként feltüntetés mellőzését indokolták, a besorolhatóságra nem voltak kihatással: a felmondással kapcsolatos megállapítási keresetek a törvényszéki „MK” kategóriába, a törzskönyvre vonatkozóak az „ME”-be sorolandók. A szerződés létre nem jöttével kapcsolatos, azonban megállapításra nem, kizárólag marasztalásra irányuló keresetek „NEM” kategórián belüli gyűjtését saját jogalkalmazási tapasztalataim alapján tartottam indokoltnak. A kúriaihoz képest a törvényszéki táblázat két többletkategóriát tartalmaz, az „ÉRV” és az „MSZ” betűkóddal ellátottat. Az „ÉRV” a kifejtettek értelmében

átfedést mutat a kúriai (x) pontjával az egyéb érvénytelenségi jogcímeket érintően. Többlettartalma annyiban áll, hogy ebbe sorolandó minden, az egyéb kategóriákba nem tartozó jogcímre alapított érvénytelenségi megállapítási kereset. A külön kategóriaként feltüntetését az indokolta, hogy ezzel biztosított az érvénytelenségi keresetek külön kezelése az egyéb megállapítási keresetektől, az utóbbiakba beleértve az itt külön kategóriát nem képező felmondással kapcsolatosakat is. A szintén kizárólag törvényszéki kategóriát képező „MSZ” betűkóddal ellátott kategória feltüntetésének az alapja, hogy a DH2 tv. 37. §-a alapján a perek egy részében speciális eljárásjogi helyzet állt elő: az ítélethozatalra sor kerülhetett úgy is, hogy előtte a kereset tekintetében a per részbeni megszüntetésére került sor, miként akkor is, ha a keresetet a kifejtettek szerint a bíróság fenn nem tartottnak tekintette, valamint az is előfordulhatott, hogy az ítéletben kizárólag a viszontkereset elbírálására került sor. Az utóbbi esetben a kifejtettek miatt az ügyet kizártam az adatelemzésből, a két másik esetben azonban a per a kutatással érintett ügyek körében maradt. Azt feltételeztem, hogy a per részbeni megszüntetésének külön jelzése – a korábbi, megszüntetéssel érintett kereset külön részletezése nélkül – magyarázatul szolgálhat a keresetlevélben előterjesztett és az ítélettel elbírált kereset között esetlegesen meglévő különbségre. A kúriai és törvényszéki kategóriák közül közös halmazt képező, (i)-(vii) pontokban nevesített bármelyik keresettípusba, a kúriai (x) pontba, valamint a törvényszéki (viii), „ÉRV” kategóriába sorolhatóságot nem befolyásolta, ha az ítéletben elbírált kereset az érvénytelenség megállapításán túl tartalmazott a DH2 tv. 37. §-a szerinti jogkövetkezményi keresetet. Nem jelöltem külön, ha a törvényszéki ügyekben a keresetlevélben még kizárólag érvénytelenség megállapítására irányuló keresetet az ítélet már összegszerű jogkövetkezmény levonására is irányuló keresetként tartalmazta, miként azt sem, ha a felülvizsgálati eljárás során a Kúria érvénytelenségi és annak jogkövetkezménye levonására irányuló összegszerű keresetet bírált el. A külön feltüntetés mellőzésének indoka, hogy a jogkövetkezményi kereset tartalma nincsen kihatással az érvényesíteni kívánt jogra. Ugyancsak nem jelöltem külön, ha a kereset – akár törvényszéki ügyekben a keresetlevélben, akár az ítéletben, akár a kúriai határozatban – „járulékos” igényeket is tartalmazott, pl. a bejegyzett jelzálog- vagy az opciós jog törlését. Egyes, az érvényesített jogba tartozó kategória esetén az összesített adatok ismeretében felmerülhetett a további differenciálás szükségessége, így pl. a két táblázatban egyaránt megtalálható, „egyéb általános szerződési feltételre” vonatkozó (vii) pont, vagy a mindkét táblázatban külön oszlopot képező – részben eltérő tartalmú – „minden egyéb” esetében annak vizsgálata, hogy e kategórián belül

kimutathatók-e további tipizálásra alapot adó keresetfajták. Ezekre a kérdésekre az adatelemzés során térek ki.

A meghatározott keresettípusok – illetve egyes gyűjtőfogalmak esetén azok további differenciálásai – összhangban vannak a jogirodalomban elvégzett kategorizálásokkal, amennyiben azokhoz képest teljesebb körűek, annak indoka az alapul szolgáló 10 éves időintervallum és a határozatok mélységi elemzése, esetlegesen a közlés időpontja. Szeghő Katalin – tanulmányának közlésekor a Szegedi Ítéltábla Polgári Kollégiumának tanácselnöke – 2015-ös, összegző jellegű publikációjában a joggyakorlati tapasztalatok alapján az egyes keresettípusokat érvénytelenségi okok szerint így csoportosította: 1. Alaki hiba, képviseleti jog hiánya, ezen belül a) cégszerű aláírás hiánya, ügyleti és szervezeti képviselet elhatárolása, b) a régi Hpt. 47. §-ában előírt együttes aláírás, c) álképviselet, d) jóhiszemű joggyakorlás. 2. Jogszabályba ütközés, ezen belül a) PSZÁF-engedély hiánya, b) az üzletszabályzat tartalmi hiányai, c) a kamat, valamint a díjak és költségek egyértelmű meghatározásának hiánya, d) a régi Hpt. 213. § (1) bekezdés a)-g) pontjaiban meghatározott tartalmi elemek hiánya. 3. Jóerkölcsbe ütközés. 4. Tisztességtelen feltételek, ezen belül a) az árfolyamkockázat adós általi viselése, b) egyéb tisztességtelen kikötések.¹¹¹ Simon Károly László – publikációjának megjelenésekor a Szekszárdi Járásbíróság bírása a devizahiteles perekben az adósok által leggyakrabban hivatkozott, tisztességtelennek tartott szerződési feltételeket és ezek hazai ítélkezési gyakorlatát bemutató 2019-es tanulmányában így fogalmazott: „A devizahiteles perekben a legkardinálisabb kérdésként az árfolyamkockázat adósra hárítása, mint az ügylet különös ismertetőjegye merül fel.”¹¹² Ezen kívül – az árfolyamrésre, valamint a kamat, költség, díj egyoldalú megváltoztatására utalást követően – gyakori keresetként nevesítette a kezelési költséggel kapcsolatos szerződési kikötés tisztességtelenségén, a hitelképesség hanyag vizsgálatán, az értékbecsülő kizárólag pénzintézet általi kiválasztásán, a bank azonnali hatályú felmondásán alapuló kikötésen alapuló, valamint a ténytanúsítványos kereseteket.¹¹³ 2024 decemberében megjelent

¹¹¹ Szeghő Katalin: „Devizaperek” egy bíró szemével. In: Gazdaság és Jog, 2015/12., 3-10. o. Az egyes kereseteket a 3-8. o. taglalja (a továbbiakban: Szeghő: „Devizaperek”...).

¹¹² Simon Károly László: A tisztességtelen szerződési feltételek vizsgálatának hazai bírói gyakorlata a devizahiteles perekben. In: Európai Tükör, 2019/3., 59-78. o., 66. o. (a továbbiakban: Simon: A tisztességtelen...).

¹¹³ Simon: A tisztességtelen... i. m. 66-77. o.

tanulmányomban a kereseteket az alábbiak szerint tipizáltam: 1. a régi Ptk.-ban nevesített érvénytelenségi jogcímeken alapuló, 2. a régi Hpt. „szankciós semmisségi okain” alapuló, 3. a pénzügyi intézmény részéről aláíró személyek aláírási jogosultságának állított hiányával és a cégjegyzési szabályok állított megsértésével kapcsolatos, 4. jogszabályalkotással érintett szerződéses rendelkezések érvénytelenségére irányuló (árfolyamrés, egyoldalú módosítás), 5. az árfolyamkockázati tájékoztatás hiányára vagy elégtelen voltára alapított, 6. a pénzügyi teljesítéssel járó, illetve azt nem igénylő szerződéses kikötések tisztességtelenségén alapuló érvénytelenségének megállapítására irányuló (az előbbiben a kezelési költség és/vagy folyósítási jutalék, az utóbbiban a ténytanúsítványos, valamint a fedezeti ingatlan bírósági végrehajtás mellőzésével történő értékesítésével kapcsolatos, valamint a fedezetkiegészítésre vonatkozó rendelkezések), 7. a szerződés létre nem jöttének megállapítására irányuló, 8. a szerződést felmondó nyilatkozat jogellenességének, érvénytelenségének, hatálytalanságának megállapítása iránti, 9. végül a törzskönyv kiadása iránti keresetek.¹¹⁴

2.2. A felülvizsgálati határozatokban rögzített tények tipizálása

A kúriai határozatoknak a felülvizsgálat alapjául szolgáló tényállásából a következő adatok rögzítésére került sor: a peresített szerződés típusa (kölcsön vagy lízing); célja (ingatlanvásárlás, gépjárművásárlás, vagy egyéb, szerződésben rögzített cél); zálogjogi biztosíték; a szerződéskötés éve; a kirovó pénznem (svájci frank, euro, japán jen); a szerződés megszűnésének módja (felmondás, teljesítés stb.). Az egyes tényadatokat az alábbi módon és okokból rögzítettem: az „SZ” betűkód alatti oszlop rögzíti a peresített szerződés típusát, kölcsön esetében „K”, lízing esetében „L” betűkóddal. További, ebbe a kategóriába tartozó betűjelek: „Kz” – a kereset a szerződés biztosítására megkötött zálogszerződés érvénytelenségének megállapítására is irányul; „Ko” – a kereset a szerződés biztosítására kötött opciós szerződés érvénytelenségének megállapítására is irányul; „Kko” – a kereset a közjegyzői okirat érvénytelenségének megállapítására is irányul, tekintettel arra, hogy az annak alapjául szolgáló kölcsönszerződés is semmis; „Ke” – a kereset a szerződés alapján tett közokirati formájú tartozáselismerő nyilatkozat érvénytelenségének

¹¹⁴ Kis Tamás: Egy „átlagos” devizahiteles per az érvényesíteni kívánt jog tükrében. In: Ember és Jog, 2024/1., 81-106. o. A csoportosítást a 86-104. oldal taglalja. (a továbbiakban: Kis: Egy „átlagos”...).

megállapítására is irányul. A „K” betűjelhez kapcsolódó kis betűs tolatok közös jellemzője, hogy a kereset része a peresített kölcsönszerződésen kívül további, ehhez kapcsolódó szerződés, vagy egyéb jognyilatkozat is. A szerződés célját a „T” oszlop tartalmazza, ezen belül az „I” az ingatlan-, „G” a gépjárművásárlási, „E” az egyéb, a szerződésben egyértelműen beazonosítható módon rögzített célt (pl. korábbi szerződésből eredő tartozás megfizetése, ideértve, ha a kölcsön részben hitelkiváltási célú, pl. ingatlanfelújítás). Nem tartozik az „E” kategóriába a szabad felhasználás. A kategórián belüli tipizálás eseteit az indokolta, hogy a II. fejezetben kifejtettek miatt a legalapvetőbb hitelszükségleti körülmény az ingatlanvásárlás célja volt, továbbá a hitelállomány számottevő részét képezték a gépjárműkölcsönök, melyek nagy részét nem érintette a forintosítás. A „Z” betűkód alatti oszlop „X” jele azt mutatja, hogy a felek a kölcsön biztosítékául valamilyen zálogjogot kötöttek ki; a zálogjogon kívüli biztosítékot, vagy a biztosíték hiányát üres rubrika jelzi. A bármilyen tartalmú zálogjogi biztosíték külön rögzítésének indoka, hogy a hitelállomány jelentős hányadát tették ki a jelzálogjoggal, vagy egyéb zálogjoggal biztosított, túlnyomórészt ingatlanvásárlási, utóbb forintosítás alá eső hitelek, mindazonáltal a biztosíték adatolása hozzájárulhatott annak bemutatásához, hogy a perek mekkora hányadát tették ki a zálogjoggal biztosított kölcsönök. Az „ÉV” betűkód alatti oszlop a szerződéskötés évét tartalmazza, az évszám megjelölésével, több peresített szerződés esetén valamennyi évszám feltüntetésével. A peresített szerződésekre vonatkozó évenkénti statisztika összevethető a hitelállomány II. fejezetben bemutatott növekedési ütemével. A „P” betűkód alatti oszlop a peresített szerződésben meghatározott kirovó pénznemet mutatja, ezen belül a „CH” betűkód a svájci frankot, az „EU” az eurót, a „JP” a japán jent jelzi. A kirovó pénznem táblázatbeli feltüntetését az indokolta, hogy az összesített adatok egybevethetők a II. fejezetben szintén bemutatott, egyes kirovó pénznemekre vonatkozó nagyságrendi adatokkal. Ennek alapján képalkotható arról, hogy a perekben is érvényesült-e a svájci frankos hitelek túlsúlya, vagy ettől eltérő tendencia érvényesült. Az adathiányt valamennyi esetben az üres rubrika jelzi. Végül az „FM” betűkód alatti oszlop a szerződés megszűnésére, illetve végrehajtásra vonatkozó tény bemutatására szolgál: Az „X” jel a felmondást; a „KZ” közjegyzői okirat záradékolásával, vagy végrehajtási záradék útján indított végrehajtási eljárást; a „-” jel a szerződés végtörlesztéssel, a „T” az egyéb, szerződésszerű teljesítéssel történő megszűnését; az üresen maradt rubrika az adathiányt jelzi. Mivel azt feltételeztem, hogy a perindításokat alapvetően a fogyasztók megnőtt pénzügyi terhei indukálták, indokolt volt annak külön adatolása, hogy sor került-e a jellemzően 10, 15, 20, 25 stb. évre kötött

szerződések felmondására, azt is figyelembe véve, hogy a perindítások kezdő időpontjai 2008-2009-re tehetők és ehhez az időponthoz képest legfeljebb a rövidebb, 10 évre megkötött gépjárműhitelek futamideje telhetett el, ha egyáltalán eltelt. A felmondáshoz tartalmilag kapcsolódó „KZ” kategória a felperesi fogyasztó elleni végrehajtás ellen indított végrehajtást mutatja. Szintén külön kategóriába soroltam a szerződésszerű vagy jogszabályváltozás alapján lehetővé tett szerződés-megszüntetést (végtörlesztés), annak kimutatása érdekében, hogy milyen arányt tettek ki az eredeti futamidőn belüli teljesítéssel, vagy kedvezményes árfolyamon végtörlesztéssel teljesítéssel megszűnt szerződések.

2.3. A felülvizsgálati határozatokban rögzített eljáró bíróságok gyűjtésének indoka és módja

A kúriai határozatok többsége feltünteti az eljáró első- és másodfokú bíróságokat, amely lehetővé tette a bírósági fórumok adatolását és az összesített adatok egybevetését a statisztikai fejezetben ismertetett adatokkal. Ez indokolta a bíróságokra vonatkozó adatgyűjtést. Az évenkénti bontásban készült táblázatok sor- és ügyszámot követő oszlopai a „JT” és „B” betűkóddal ellátottak. A „JT” betűkód azt jelzi, hogy első fokon járás- és kerületi bíróság, vagy törvényszék járt-e el. A járási- és kerületi elsőfokú bíróságot a „J”, a törvényszéket „T” betű jelzi. Amennyiben beazonosítható, hogy az első fokon eljáró bíróság járási- és kerületi bíróság, de nincs adat arra nézve, hogy melyik, azt ugyanebben az oszlopban a „JN” betűkód, ugyanebben az esetben a törvényszéket „TN” jelzi. A „B” betűkód alatti oszlop alatti betűkódok az elsőfokú bíróságokra vonatkozó további adatokat, vagy azok hiányát mutatják. Járási- és kerületi bíróságok esetén a betűkód azt mutatja, hogy melyik törvényszék illetékességi területén található járási- és kerületi bíróság járt el, törvényszéki elsőfok esetén pedig azt, hogy melyik törvényszék. Amennyiben a bíróságok feltüntetése adathiányos, azaz nem állapítható meg, hogy melyik elsőfokú bíróság járt el, azt az „N” betűkód jelzi. A „B” betűkód alatti oszlopban az egyes törvényszékeket, illetve a járás- és kerületi bíróságok esetében az illetékes törvényszékeket az alábbi betűkódok jelzik: Balassagyarmati Törvényszék – „N”, Budapest Környéki Törvényszék – „P”, Debreceni Törvényszék – „HB”, Egri Törvényszék – „H”, Fővárosi Törvényszék – „BP”, Győri Törvényszék – „GYMS”, Gyulai Törvényszék – „BÉ”, Kaposvári Törvényszék – „S”, Kecskeméti Törvényszék – „BK”, Miskolci Törvényszék – „BAZ”, Nyíregyházi Törvényszék – „SZSZB”, Pécsi Törvényszék – „BA”, Szegedi Törvényszék – „CS”,

Szekszárdi Törvényszék – „T”, Székesfehérvári Törvényszék – „F”, Szolnoki Törvényszék – „JNSZ”, Szombathelyi Törvényszék – „V”, Tatabányai Törvényszék – „KE”, Veszprémi Törvényszék – „VE”, Zalaegerszegi Törvényszék – „Z”. (A betűkódok az egyes megyék/vármegyék, illetve Budapest rövidítésén alapulnak.) Az adathiányt az „N” betű jelzi mindkét bírósági oszlopban; ezzel egyezik a Balassagyarmati Törvényszék „B” oszlopbeli rövidítése, azonban mivel az ebben az oszlopban rögzített „N” betű csak akkor jelenti az adathiányt, ha a „JT” oszlopban „JN” vagy „JT” található, a betűjel azonossága nem jelent tartalmi azonosságot.

2.4. Az adatokat rögzítő táblázatok

A kúriai és törvényszéki táblázatok egyaránt az értekezés külön mellékletei. A kúriai ténylegesen 10 db táblázat összessége, amely évenkénti bontásban tartalmazza a rögzített adatokat 2012-től 2021-ig. A rögzített adatok sorrendje oszloponkénti bontásban: a határozat saját használatú sorszáma, a kúriai ügyszám, az eljáró bíróságokra vonatkozó adatok (JT, B), a keresetekre vonatkozó általános adatok (LH, É, VH), a rögzített tények (SZ, T, Z, ÉV, P, FM), végül a keresetekben érvényesített jog (PTK, HPT, E, ÁRF, ÁK, ÁF, TT, NEM, F, MK, TK, ME). Saját sorszámmal az adatgyűjtés- és elemzésbeli egyszerűbb hivatkozhatóság végett láttam el az ügyeket. Valamennyi sorszámozás újraindul évenként. Így pl. ha az elemzés során a 2017-es táblázatban szereplő Pfv.VI.22.062/2016/5. számú határozatra utalok, mivel annak 2017-en belüli sorszáma a 22-es, 22/2017-esként hivatkozom rá. A törvényszéki adatokat egyetlen táblázat tartalmazza, mely évenkénti differenciálás nélkül, a keresetlevelek lajstromozás folytán ellátott ügyszámbeli emelkedő sorrendjében tartalmazza az adatokat, minden ügyben két sorban, a kezdő (keresetlevél) és ítéleti ügyszám feltüntetésével. A rögzített adatok sorrendje oszloponkénti bontásban és minden ügy mindkét sorára azonosan: az ügy keresetlevélre és ítéletre egyaránt irányadó saját használatú sorszáma, ezt követően a keresetekre vonatkozó általános adatok (LH, É), majd a keresetekben érvényesített jog (PTK, HPT, E, ÁRF, ÁK, TT, ÁSZF, ÉRV, NEM, MK, ME, MSZ). A saját sorszámmal ellátást itt is az egyszerűbb hivatkozhatóság indokolta, a sorszámozás az adatelemzésből kirekesztett ügyekre is kiterjedt. A táblázat a kirekesztett ügyeket és azok sorszámát nem tünteti fel, így pl. a 4-est a 6-os követi. Az értekezés külön melléklete ügyérkezés szerinti sorrendben, az ügyszám feltüntetésével és saját sorszámmal ellátva tartalmazza a kutatási engedéllyel érintett azon peres ügyek listáját, amelyekben nem

került sor adatrögzítésre. Ez a melléklet tartalmazza az adatelemzésből kihagyás okát. Az e mellékletben alkalmazott egyes betűkódok: „FH” – az ügy tárgya forinthiteles szerződés, „NJK” – nem jogi képviselő útján előterjesztett keresetlevél, „VKM” – a bíróság az ítéletben kizárólag a viszontkereset bírálta el, „NF” – a felperes az ítélet értelmében nem minősül fogyasztónak, „IH” – a keresetlevél vagy az ítélet nem állt rendelkezésre, „TA” – téves adatszolgáltatás.

3. A kúriai határozatokban lefolytatott alap kutatás és eredményei

3.1. Az ügyvolumen alakulása, az eljáró bíróságok és a VH-perek aránya az adatbázisban

A mellékletben található 4. számú táblázatból kitűnik, hogy összességében a teljes adatbázis többsége törvényszéken indult ügyben meghozott határozat, de az adatok részletes elemzése árnyalja a képet. A kisebb ügyszámú 2012-2016-os időszakban az ügyek többsége még járás- és kerületi bíróságon indult, a két elsőfokú fórum egymáshoz viszonyított aránya a 2017-2021-es, nagyobb ügyszámú időszakban fordult meg. (Az érvényesített jogra vonatkozó, másutt ismertetett adatokból egyértelműen megállapítható, hogy mely keresettípus gyakoribbá válása eredményezte a törvényszéki elsőfokú érkezésű ügyek nagyobb súlyát: 2018-2019-ben volt a legnagyobb arányú a ténytanúsítványos szerződési kikötést, vagy azt is támadó keresetek száma. Ez a két év egyszersmind a törvényszéki indulású ügyekben meghozott határozatokkal leginkább érintett.) Az ügyvolumen növekedésével együtt járt a VH-perek egyre növekvő súlya is. A törvényszéki és a járás-, illetve kerületi bíróság egymáshoz viszonyított, valamint az utóbbin belül a VH-perek többi járás- és kerületi bíróságon belüli arányának időbeli alakulásában annyi különbség mutatkozik, hogy míg a törvényszéken indult ügyek mindössze három évben (2018-19 és 2021) haladták meg a járás- és kerületi bíróságon előterjesztetteket, addig a VH-perek 2017-től minden évben (és a korábbi időszakban – jelentősen alacsonyabb ügyszám mellett – 2013-ban). A táblázat utolsó oszlopa a VH-perek járás- és kerületi bíróságokon belüli arányát mutatja. A járás- és kerületi bíróságon indult ügyek többsége VH-per, a 258 db határozatból 157 db (60,85%). E tekintetben is különbség mutatkozik 2012-16 és 2017-21 között: az előbbi időszakban e perek még csak a járás- és kerületi bíróságon indult ügyek 37,74%-át tették ki, ezzel szemben az utóbbiban már a – számottevően több érintett határozat – 66,83%-át.

Valamennyi adatösszesítésből detektálható, hogy az ügyek többsége az FT-n és a BKT-n, valamint az illetékességi területeiken működő járás- és kerületi bíróságokon indult. Túlsúlyuk azzal együtt is érvényesül, hogy az első 5 évhez képest a másodikban arányuk csökkent. A másik, 2017-21 között megfigyelhető tendencia, hogy a központi régió belül nőtt a BKT-n és illetékességi területén működő járásbíróságokon induló ügyek, egyben csökkent az FT-n és illetékességi területén működő kerületi bíróságokon beadott keresetlevelek aránya. A részletes adatokat a mellékletben található 5-7. számú táblázat ismerteti, mégpedig a bíróságok feltüntetése szempontjából adathiányos ügyek számának és az összes ügyszámhoz viszonyított arányának rögzítésével, de a bíróságok %-os arányainak meghatározása során ez utóbbi ügyek figyelmen kívül hagyásával. (A törvényszéki indulású ügyekből 28 db-ban nem tartalmazzák a határozatok az elsőfokú bíróságokat; ennél jóval nagyobb arányban, 54 db ügyben adathiányosak a járás- és kerületi bírósági perek, különösen igaz ez a VH-perekre – 34 db határozatban.) Az összesített adatokat tartalmazó 8. számú táblázatból kitűnik, hogy a központi régió 2012-16 közötti közel 70%-os aránya 2017-21-re 50%-ot némileg meghaladó mértékre csökkent, összességében pedig mintegy 53%-os. Aránya a második 5 éves perióduson belül annak ellenére meghaladja az 50%-ot, hogy 2017-19-ben 43-49%-os arányúra csökkent. E táblázat kizárólag a rendelkezésre álló adatokat viszonyítja egymáshoz.

Év	Db- szám NA nélkül	FT és illetékességi területe db- szám	Arány	BKT és illetékességi területe db- szám	Arány	Egyéb és illetékességi területe db- szám	Arány
2012	3	3	100	0	0	0	0
2013	9	5	55,55	0	0	4	44,45
2014	12	8	66,66	0	0	4	33,34
2015	20	15	75	1	5	4	20
2016	18	11	61,11	0	0	7	38,89
2012-2016 ö.	62	42	67,74	1	1,61	19	30,65
2017	47	20	42,55	3	6,38	24	51,07
2018	138	48	34,78	12	8,7	78	56,52
2019	101	31	30,69	14	13,86	56	55,45
2020	58	29	50	4	6,9	25	43,1
2021	92	50	54,35	11	11,96	31	33,69
2017-2021 ö.	436	178	40,83	44	10,09	214	49,08
Ö.	498	220	44,17	45	9,04	233	46,79

8. számú táblázat – Az FT-n és a BKT-n, továbbá az illetékességi területeiken működő járás- és kerületi bíróságokon, valamint az egyéb törvényszékeken és az illetékességi területeiken működő járásbíróságokon indult ügyek száma és aránya éves bontásban, 5 éves időszakokra és a teljes időintervallumra a kúriai határozatokban.

3.2. A határozatok alapjául szolgáló tényállásokból kinyert adatok

3.2.1. A peresített szerződések típusai

A peresítés alapjául szolgáló jogviszonyok döntő többsége kölcsönszerződés. A 10 éves időszak első és második 5 éve között nincs számottevő különbség a kölcsön és lízing arányában, a második 5 évben az előbbi aránya egy kissé nőtt. Az 580 db határozathoz képesti 1 db-os eltérés oka az, hogy a 2017/42. sorszámú határozat tényállása lízing- és kölcsönszerződést egyaránt rögzített. Az adatokat a mellékletben található 9. számú táblázat mutatja be.

3.2.2. A szerződésekben meghatározott cél

A kölcsönök/lízingek folyósításának célja a határozatok kicsivel kevesebb, mint egyharmadában rögzített, kétharmadából nem állapítható meg. Összesen 181 db határozatból mutatható ki, ami 31,21%-os arány, szemben a 68,79%-os arányt jelentő 399 db határozattal. Az adatokat a mellékletben található 10. számú táblázat mutatja be, abban kizárólag az adattal ellátott ügyeket tüntettem fel, a 11. számú táblázatban feltüntettem valamennyi érintett határozatot. A három külön jelzett kategória (ingatlan és gépjármű vásárlása, illetve egyéb) lényegében azonos nagyságrendet képvisel: 73 db határozat szerint ingatlan vásárlására kötötték meg a peresített szerződést (ez az összes határozat 12,59%-a), 58-ban gépjárművásárlás végett (10%), 50-ben pedig egyéb, a szerződésből megállapítható célból (8,62%). A 10 éves időintervallumot 5 éves időszakokra bontva feltűnő, hogy mindhárom kategória előfordulási aránya nagyjából azonos mértékben csökkent: az ingatlanvásárlás 2012-16 között 14 db határozatban fordul elő (ami 17,5%-os arány), a gépjármű 11 db-ban (13,75%), az egyéb 9-ben (11,25%), 2017-21 között ezek a számok és arányok 59 db (11,8%), 47 (9,4%) és 41 (7,07%). Amíg tehát 2016-21 között a határozatok közel feléből, a 80 db-ból 34-ből megállapítható a kölcsön- vagy lízingnyújtás célja (42,5%), addig 2017-21 között ez az arány 29,4%-ra csökken (az 500 db-ból 147-ben). Általános tendencia tehát, hogy az ügyszám növekedésével egyenes arányban csökkent ezen adat tényállásbeli rögzítése. Az egyéb adatokkal való összevetésből említést érdemel, hogy az 58 db gépjárművásárlást tartalmazó határozat egyike sem VH-perben meghozott. Az „egyéb” kategóriába tartozó szerződések jelentős része részben hitelkiváltási, részben szabad

felhasználási célú; ilyen pl. a 2013/8., a 2017/24. és 57., a 2018/156., a 2019/18. és 94., a 2020/28. és a 2021/35. és 45-46. Bár a fenti adatok alapján a folyósított összegek hovafordítása a határozatok többségéből nem állapítható meg, a rendelkezésre álló adatok nagymértékű heterogenitást mutatnak. Ez összhangban van a II. fejezetben az előzmények keretében a hitelállomány összetételére vonatkozó 2014. decemberi adatokkal. Kiemelendő, hogy az adathiány nagy aránya és a rendelkezésre álló adatok heterogenitása mellett is számottevő a peresített gépjárművásárlásra vonatkozó szerződések aránya. Egybevetve ezeket az arányokat az II. fejezet 5.4. pontjában taglaltakkal meglátásom szerint a gépjárműszerződések magas peresítettségi aránya annak a következménye, hogy azokat nagy többségükben nem érintette a konverzió. Semmilyen más körülmény nem indokolná ugyanis, hogy egy még 2015-ben is többezer milliárdos hitelállományból kevesebb, mint 300 milliárd forintot kitevő gépjármű-hitelállomány alapját képező szerződéseket a rendelkezésre álló adatok alapján közel akkora arányban peresítsék, mint az ingatlan megvásárlására irányulókat.

3.2.3. A zálogjogi biztosítékok előfordulási aránya

A mellékletben található 12. számú táblázatból kiolvashatóan a határozatok közel felében a tényállásban rögzített a zálogjogi biztosíték; 2012-16 között a 80 db határozatból 38-ban (47,5%), 2017-21 között az 500 db-ból 225-ben (45%). Ebben a tekintetben tehát nincsen szignifikáns különbség a két időintervallum között. A zálogjogi biztosítékok kimutatottaknál vélhetően nagyobb tényleges arányára utaló adat, hogy 33 db olyan határozat van, amely a folyósítás céljaként lakás-, vagy ingatlanvásárlást rögzített, a biztosítékra azonban nem tartalmaz utalást. (Az érintett határozatok: a 2013/4., a 2015/23., a 2016/8. és 23., a 2017/30., 51., 53., 65. és 67., a 2018/31-32., 47., 56., 61., 78., 104-105. és 151., a 2019/8., 10., 28., 30-31., 40., 79. és 101., a 2020/25., 30., 43., 51. és 59., valamint a 2021/7. és 85.) Bár a zálogjogi biztosíték rögzítésének arányában nem érvényesül az a más adatoknál megfigyelhető tendencia, hogy a ténytanúsítványos keresetekkel, vagy azokkal is leginkább érintett 2018-19-es évek a leginkább adathiányosak, a fenti 33 db határozat jelentős része, 14 db e kereseteket, vagy azokat is elbíráló. (Az érintett határozatok: a 2017/30., 53., 65. és 67., a 2018/31-32., 47., 61., 78. és 104-105., valamint a 2019/8. és 10. sorszámú.)

3.2.4. A szerződéskötések időpontjai éves bontásban

Az 580 db határozat 593 szerződést takar; néhány ügyben több szerződés képezte a per tárgyát. Mindössze két határozatból nem állapítható meg a szerződéskötés időpontja (2021/2. és 6. sorszámú), ezeket nem számoltam bele az összesítésbe. A szerződések háromnegyedét 2007-2008-ban kötötték, ezen belül a 2008-as év túlsúlyával. A további évekből 2006 számottevő, önmagában több, mint az összes további év. Az adatokat a mellékletben található 13. számú táblázat mutatja be.

3.2.5. A kirovó pénznem

Szemben a szerződéses cél rögzítésének arányával, a kirovó pénznemet a határozatok tényállásainak csak mintegy háromnegyede tartalmazza (430 ügyben, ami 74,14%-os arány); a fennmaradó egynegyedben nincsen erre vonatkozó adat (150 ügyben, ami 25,86%-os arány). Két módon összesítettem az adatokat. Először – a 14. számú táblázatban – oly módon, hogy az egyes kirovó pénznemeket, valamint az adathiányos ügyeket az összes adathoz viszonyítottam. Másodszor akként, hogy az adathiányos ügyeket kivettem az adatbázisból, és az egyes pénznemek arányát a fennmaradó, az egyes pénznemeket tartalmazó ügyekhez viszonyítottam. Ez utóbbi értelmében a 430 db ügyből 397 db-ban CHF a kirovó pénznem (az adatolt határozatok 92,33%-a), 15-ben JPY (3,49%) és 18-ban EUR (4,19%). Tehát a határozatok egynegyedének adathiányos volta ellenére is kitűnik a svájci frank alapú peresítés magas aránya.

3.2.6. A szerződések megszűnésének módjai

Elsőként azt vizsgáltam, hogy a teljes adatbázishoz képest mekkora hányadot tesznek ki azok az ügyek, amelyekben van adat a peresített szerződés(ek) megszűnésére. 2012-14 között a határozatok többsége tartalmazza, 2015-től ebben változás állt be egészen 2020-ig, és különböző arányban, de a tényállások többségéből nem állapítható meg, végül 2021-ben ismét kimutatható az ügyek többségéből. Összességében az 580 db határozatból 338 db-ban (58,28%) nincs adat, további 242-ben van (41,72%). A mellékletben található 15. számú táblázat külön-külön tartalmazza az egyes kategóriák és az adathiányos ügyek számát. A megállapítható megszűnési módok döntő többsége felmondás; ezek száma a 242 ügyből 221,

vagyis a megszűnésre vonatkozó adatot tartalmazó határozatok 91,32%-a. 2012-16 és 2017-21 között nem mutatható ki számottevő különbség: az előbbi időszak 80 db határozatából 32, az utóbbiból 189-ben (40 és 37,8%). A 16 db záradékolással érintett ügy, a 2021/87. sorszámú határozatot leszámítva, VH-per. Megvizsgáltam, hogy vannak-e olyan VH-perekben meghozott határozatok, amelyekben nincsen adat felmondásra. Ezek száma 15 db (a 2013/4., a 2014/2., a 2016/13., a 2019/19., 21-22., 26., 30. és 46., a 2020/3., 25. és 28., valamint a 2021/2., 5. és 18. sorszámú határozat). Az egyéb megszűnési módokból a végtörlesztésen kívüli, szerződésszerű teljesítéssel történő megszűnést egyetlen határozat sem tartalmaz. Végtörlesztett szerződésre 5 db határozat tényállása tartalmaz adatot: a 2017/14. és 33., a 2018/50., valamint a 2021/57-58. Ezekből a Végtörlesztési tv. alapján szűnt meg a 2017/14. és a 2018/50. sorszámú. Tartalma alapján nem tekintettem ilyennek a 2016/7. sorszámút. A fenti adatok alapján az adatrögzítésre és az adatok összetételére is levonható egy-egy általános következtetés. Az adatolásra nézve feltűnő, hogy a legtöbb határozattal érintett 2018. és 2019. évek összesen 271 db határozatának zöme, 185 db nem tartalmaz adatot (az összes ügy 46,72%-ának több mint kétharmada, 68,27%), ezzel szemben a másik 8 év összesen 309 db határozatából 156-ban van (vagyis az 53,28%-ot kitevő határozatok több mint felében, 50,49%-ában). Mivel 2018-19-ben volt a legtöbb ténytanúsítványos keresetet, vagy azt is elbíráló határozat, az adathiány és e keresetekkel érintett határozatok között egyértelmű korreláció mutatható ki. Az ilyen tekintetben adattal rendelkező határozatokból az állapítható meg, hogy csaknem mindegyik szerződést felmondták, illetve még amennyiben erre nézve nincs is adat a tényállásokban, a keresetet VH-perekben terjesztették elő.

3.3. Az érvényesített jogra vonatkozó adatok

3.3.1. Az egyes keresettípusok

3.3.1.1. Érvénytelenségi keresetek

3.3.1.1.1. A régi Ptk.-ban és a régi Hpt. 213. §-ának (1) bekezdésében meghatározott érvénytelenségi okokra alapított keresetek

3.3.1.1.1. Régi Ptk.-s rendelkezésen alapuló keresetek

E gyűjtőfogalom négy, a régi Ptk.-ban nevesített semmisségi jogcímet takar. Az összesített adatokat a 16. számú táblázat tartalmazza. 46 db határozatban a kereset része e jogcím, ami a vizsgált ügyek 7,93%-a, aránya tehát összességében tehát nem jelentős. A jogcímek szerinti 17. számú táblázatból kitűnik, hogy a 46 db ügy 73 jogcímet takar, átlagosan 1,59-et, a felperesek tehát jellemzően 1-2 db e kategóriába tartozó jogcímet jelöltek meg egy kereseten belül. A vizsgált időintervallumon belüli első és második 5 éves időszakban mind e keresetek előfordulásában, mind a jellemző jogcímekben nagy különbség mutatható ki: 2012-16 között 21 ügyben, ezzel szemben 2017-21 között 25 ügyben terjesztettek elő ilyen tartalmú keresetet, amely az első időszakban az összes üggyhöz viszonyítva 26,25%-os, a másodikban 5%-os arány. E keresetek tehát 2012-16 között még elég gyakoriak voltak, ezt követően viszont marginalizálódtak (2021-ben már egyetlenegy ügyben sem mutathatók ki). A marginalizálódással együttes folyamat a homogenizálódás: a teljes időszakban az érintett ügyek mintegy felében előterjesztett jóerkölcsbe ütközésre alapított kereset 2017-21 között már 70%-os arányt képviselt, ezzel szemben a további jogcímekből csak a lehetetlen szolgáltatásra irányuló szerződés miatti semmisség aránya nőtt az előző időszakhoz viszonyítva, a többi jogcímé csökkent. Önállóan egyetlen perben sem terjesztették elő egyik jogcímet sem, VH-perekben azonban viszonylag gyakran, a 46-ból 14 ügyben. Ez utóbbi kapcsán feltűnő, hogy a határozatok többsége a 2017-21 közötti időszakban meghozott (az érintett határozatok: a 2013/2., 4. és 5., a 2016/9., a 2017/13. és 28., a 2018/4., 14., 19., 29., 77. és 80., valamint a 2020/15. és 25. sorszámú). A VH-perek kiteszik az érintett járás- és kerületi bírósági ügyek többségét, mert a további, e bíróságokon indult ügyekbeli határozatok száma mindössze 10 db (az érintett határozatok száma: a 2012/2. és 3., a 2013/9., a 2014/9. és 14., a 2015/25., a 2016/9., a 2017/37. és 48., a 2018/9. és a 2019/111. sorszámú.) A 24 db járás- és kerületi bírósági mellett 22 ügy indult törvényszéken. A leggyakoribb jóerkölcsbe ütközésre alapított kereset kapcsán több határozatból kimutatható, éspedig a teljes időintervallumból, hogy a kereset jogi érvelése valamiképpen a deviza alapúsághoz és/vagy az árfolyamkockázathoz kötődik, azt kifogásolja. Így pl. a 2013/4. sorszámú határozatban a felperesek keresetükben a végrehajtás megszüntetését kérték. Elsődleges érvelésük szerint a végrehajtás alapjául szolgáló szerződés a jóerkölcsbe ütközik, mivel a bankok beszűkítették a forintkölcsönöket, az alacsony kamattal és teljes hiteldíjmutatóval rendelkező devizahitelek felé „terelték” a fogyasztókat, majd felemelve az árfolyamokat,

nagy haszonhoz jutottak. A 2017/48. sorszámúban a felperes a harmadlagos kereseti kérelmében azt állította, hogy a kölcsönszerződés a régi Ptk. 200. § (2) bekezdése alapján érvénytelen, mert az a jóerkölcsbe ütközik. Ennek indokául azt adta elő, hogy a kölcsönszerződés az árfolyamkockázatot felső érték meghatározása nélkül a felperesre hárította és a felperes kockázatfeltáró nyilatkozatot nem írt alá. A 2019/103. sorszámú határozatból kitűnően a kereset a fiktív svájci frank ügylet, az árfolyamkockázat felperesekre hárítása miatt állította a szerződés jóerkölcsbe ütközését. A 2020/43. sorszámúban a felperes érvelése szerint a perbeli konstrukció a régi Ptk. 200. § (2) bekezdésében foglaltakra tekintettel is semmis, mivel nyilvánvalóan a jóerkölcsbe ütközik. Ugyanez a tendencia kimutatható a további semmisségi keresetekből is. Így pl. a 2012/2. sorszámúban a felperes keresetében azt is állította, hogy a szerződés részben semmis a régi Ptk. 202. § alapján is, mert az „össz jogcímen kikötött nyereség” uzsora mértékű, 35-40 %-os kamatnak felel meg; a felperes szerint a szerződés színlelt is, mert „forintban létrejött szerződés” devizában történő elszámolását írja elő. A 2015/10. sorszámúban a felperes harmadlagosan keresetét arra alapította, hogy a szerződés a régi Ptk. 227.§-ának (2) bekezdése szerint lehetetlen szolgáltatásra irányult a korlátlan devizakockázat felperesre terhelésével.

3.3.1.1.1.2. A régi Hpt. 213. § (1) bekezdésének a-f) pontjaiba ütközésre alapított keresetek

A 190 db érintett határozatokból 6 db csupán utalt a régi Hpt. 213. § (1) bekezdésére, az egyes jogcímeket azonban nem rögzítette. (Az érintett határozatok: a 2017/38. és 53., a 2018/74., a 2019/18. és 42., valamint a 2020/10. sorszámú.) Ezeket a határozatokat beleszámítottam az érintett ügyekbe, az egyes jogcímekbe azonban értelemszerűen nem. Az összesített adatokat a 18., a jogcímekre lebontottakat a 19. számú táblázat tartalmazza. Valamennyi kereset közül e keresettípus a leggyakoribb, mind az érintett határozatok, mind a megjelölt jogcímek számát tekintve, 190 db határozattal, ami az összes ügy 32,76%-a. A 6 db lehetséges jogcím egy kereseten belüli átlagos számában a 10 éves időszakban nem történt lényeges változás: a 190 db ügyön belül 474 db jogcím átlagosan 2,49 jogcím/kereset, és ebben az első 3 évet leszámítva nem történt szignifikáns változás. [2012-ben és 2013-ban a 2-2 db ügyben 2-2 jogcím, átlagosan 1 jogcím/kereset, 2014-ben a 3 db ügyben 4 jogcím, átlagosan 1,33 jogcím/kereset, 2015-ben a 16 db ügyben 38 jogcím, átlagosan 2,38 jogcím/kereset, 2016-ban a 10 db ügyben 24 db jogcím, átlagosan 2,4 jogcím/kereset, 2017-

ben 40 db ügyben 113 db jogcím, átlagosan 2,83 jogcím/kereset, 2018-ban 32 db ügyben 68 db jogcím, átlagosan 2,13 jogcím/kereset, 2019-ben 33 db ügyben 92 db jogcím, átlagosan 2,79 jogcím/kereset, 2020-ban 24 db ügyben 53 db jogcím, átlagosan 2,21 jogcím/kereset, végül 2021-ben 28 db ügyben 77 db jogcím, átlagosan 2,75 jogcím/kereset előterjesztésére került sor.] Egy kereseten belül tehát átlagosan 2-3 régi Hpt. 213. § (1) bekezdése szerinti semmisségi okot jelöltek meg a felperesek. Az egyes semmisségi okok közül a leggyakoribb az a) és e) pontra hivatkozás, ezek összesített száma és aránya csaknem megegyezik. A további jogcímek közül a d), c) és d) pont közel azonos nagyságrendű, az f) pont elhanyagolható. A képet azonban jelentősen árnyalja, ha a 10 éves időintervallum első és második 5 évét külön-külön vizsgáljuk: a volumenében jóval kisebb 2012-16 közötti időszakban sokkal jelentősebb a b) és különösen a d) pontos semmisségi kereset, ehhez képest a 2017-21-es években a korábbi egyharmadára csökkent a d) pontos, miközben az a) pontos közel 2,5-szörösére nőtt. Az első 5 évhez képest szintén számottevően, több mint kétszeresére nőtt a második 5 évben a c) pontos semmisség, ezzel szemben csökkent a b) pontos. Az e) pontos semmisségi keresetek aránya lényegében azonos mindkét 5 éves időszakban. Mivel összességében e keresetek a leggyakoribbak, megvizsgáltam, hogy milyen gyakorisággal mutatható ki további keresetek nélküli, önálló előterjesztésük, illetve – figyelemmel a perjogi rendelkezések által meghatározott keretekre – kimutathatók-e összefüggések az elsőfokú ítélkezési fórumok és e keresettípus között. Ami az önálló jogérvényesítést illeti, ez a 190 db perből 25-ben történt meg, és feltűnően nagy arányban VH-perekben. A 25 db perből mindössze 5-ben jelölte meg a felperes a jogszabályi előírás egyetlen pontját, további 20 esetben több jogcímen érvényesítette igényét. A 25 db határozat az alábbi: a 2014/2. és 7., a 2015/20., a 2016/5-6., a 2017/1., 27-29., 31., 36. és 57-58., a 2018/17., 20., 21-22., 48-49. és 54-56., a 2019/30-31. és 45., valamint a 2020/16. sorszámú határozat. Ezekből mindössze 6 ügy nem VH-per (a 2015/20., a 2016/5., a 2017/57-58., a 2018/48. és a 2020/16. sorszámú határozattal érintett), de ezek is járás-, illetve kerületi bíróságokon indultak. Ami az egyes semmisségi okokat illeti, mindössze 5 db perben jelölték meg a felperesek a régi Hpt. 213. § (1) bekezdésének a-f) pontjaiból kizárólag egyetlen rendelkezést [a 2014/2., a 2017/57., a 2018/20. és a 2020/16. sorszámúban az e), a 2018/49. sorszámúban az a) pontot]. E keresettípus és a VH-perek kapcsolódását tovább erősítő tény, hogy a 190 db ügyből 131 db indult járás- és kerületi bíróságon és 59 db törvényszéken, azonban az előbbi szám többsége, 91 db, VH-perként. Tehát miközben a VH-perek a teljes adatbázis mintegy negyedét teszik ki, a régi Hpt. 213. § (1) bekezdésének a-f) pontjaira, vagy

e rendelkezés(ek)re alapított keresetek közel fele VH-per (a 190 perből 91, ami 47,89%-os arány). Más aspektusból: amíg az ügyek negyedét kitevő VH-perek közel fele tartalmaz régi Hpt.-s keresetet, addig a további 421 db-ból csupán 99 (23,52%).

Azt is megvizsgáltam, hogy milyen gyakorisággal mutatható ki a régi Hpt.-s és árfolyamkockázati tájékoztatás tisztességtelensége miatt indított keresetek együttes előterjesztése. Összesen 66 perben terjesztették elő együttesen e jogcímeket a felperesek, de a differenciált számok alapján ebben is kimutatható a VH-perek nagy mértékű felülreprezentáltsága: 35 db VH-per mellett 31 db nem ebbe a pertípusba sorolható ügyben történt együttes igényérvényesítés. (Az érintett VH-perek: a 2017/8. és 10., a 2018/25-26., 40. és 78., a 2019/18., 26-27., 32-33., 36-38., 43., 48. és 50., a 2020/1., 4-5., 15. és 18-20., valamint a 2021/1., 6-7., 9-11., 13., 16., 20-21. és 24. sorszámú határozat szerintiek. Nem VH-perek: a 2012/3., a 2017/14., 16-17., 39. és 59., a 2018/9. és 156., a 2019/79., 82., 92., 98-99. és 101., a 2020/13., 42., 55. és 61-62., valamint a 2021/30., 32., 71., 76-77., 79-80., 82., 89-90. és 92. sorszámú határozat.) A nem VH-perek közül mindössze 3 db (a 2017/39., valamint a 2021/32. és 90. sorszámú határozatokkal érintett) járásbíróági, minden más törvényszéki; ez annak tükrében nem meglepő, hogy az árfolyamkockázati tájékoztatás tisztességtelenségén, vagy azon is alapuló per a régi Pp. 23. § (1) bekezdésének k) pontja értelmében törvényszéki hatáskör.

3.3.1.1.2. Jogalkotással érintett keresetek

3.3.1.1.2.1. Az árfolyamrés érvénytelenségének megállapítására irányuló keresetek

Az árfolyamrés érvénytelenségének megállapítására irányuló kereset az egyoldalú módosítást támadó keresetnél – a másik, jogalkotással érintett petitumnál – gyakoribb, annak mintegy kétszeresét kitevő keresettípus (53 db, az összes ügy 9,14%-át kitevő határozattal), időbeli alakulását tekintve azonban nagyon hasonló ahhoz: szintén 2015-ben és 2017-ben volt a leggyakoribb a kúriai határozatokban, utána marginálissá vált. Különbség azonban az egyoldalú módosítást tartalmazó kikötést támadó keresetekhez képest, hogy jellemzően más petitummal, vagy petitumokkal együtt terjesztették elő a fogyasztók. Mindössze 4 határozat alapjául szolgáló keresetben – a 2016/11., valamint a 2018/43., 44. és 75. sorszámú alattiban

– került sor önálló előterjesztésére. [Mindegyik esetben VH-perben és a 2018/44. sorszámú kivételével a régi Hpt. 213. § (1) bekezdésének c) pontja szerinti semmisségre hivatkozással.] Így pl. a 2018/44. sorszámúban a felperes a régi Pp. 369.§ a) pontjára alapított keresetében a végrehajtás megszüntetését kérte. Arra hivatkozott, hogy az alperes jogszabálysértő módon nem adott tájékoztatást a saját devizaárfolyama meghatározásának módjáról és mértékéről, holott az úgynevezett árfolyamrészről adódó tranzakciós költség a szerződés lényegi, az árfolyamváltozástól független eleme, ennek hiányában a szerződés semmis, így a végrehajtás alá vont követelés érvényesen nem jött létre. E kereset szinte „kéz a kézben” járt a régi Hpt. 213. § (1) bekezdésének valamely pontjába, vagy pontjaiba ütközésre alapított más petitummal: az 54 perből 45-ben (a 2014/9., a 2015/2., 7-15. és 21-24., a 2016/2., 9., 11., 14. és 16., a 2017/5., 7., 12-13., 15-16., 34., 43. és 53., a 2018/23., 25., 31., 42., 57-58., 69. és 76., a 2019/18., 47., 81. és 111., a 2020/2. és 29-30., valamint a 2021/1. sorszámúban). További különbség az egyoldalú módosításra alapított keresetekhez képest az árfolyamrési keresetek VH-perekben történt gyakori előterjesztése: az 53-ból 21 ügyben. E képet mindazonáltal továbbá árnyalja, hogy míg a 2012-16 közötti 21 árfolyamrési keresetet tartalmazó határozatból mindössze kettő VH-per (a 2015/2. és 2016/11.), ezzel szemben a 2017-21-es időszakban a 32 pernek már több, mint a fele, 18 határozat (a 2017/7., 13., 15. és 34., a 2018/25., 31., 43-44., 57-58. és 75-76., a 2019/18. és 47., a 2020/2., 14. és 29., valamint a 2021/1.). Az adatokat a 20. számú táblázat mutatja be.

3.3.1.1.2.2. A hiteldíj egyoldalú módosítására feljogosító szerződéses kikötés tisztességtelenségén alapuló érvénytelenségének megállapítására irányuló keresetek

A 21. számú táblázat adatai alapján az összesen 28 db határozatra és ennek 4,82%-os arányára tekintettel általánosan megállapítható, hogy nagyon csekély számban volt olyan ügy, amelyben a felperesi kereset az egyoldalú módosítást tartalmazó szerződéses kikötést támadta; darabszámban egyedül a 2017-es év bír súllyal 10 ügyben, %-os arányban pedig a 2015-ös és 2017-es. Sajátossága, hogy e kereseteket a legtöbb perben önállóan, más keresetek nélkül terjesztették elő a felperesek, a 28 ügyből 16-ben, továbbá elenyésző számban, mindössze 2 db VH-perben, azokban viszont más keresettel együtt. (Önállóan előterjesztett keresetek: 2014-ben a 12., 2015-ben a 26-27. és 29., 2016-ben a 19-20., 2017-ben a 46., 51., 61-64., 68-69. és 72., 2018-ben a 93., 151. és 155. sorszámú határozattal

érintett. A VH-perek: 2014-ben az 5., 2020-ban a 2. sorszámú ügy.) A 28 határozatból 25 ítélet és 3 végzés; mindhárom végzés 2017-es, a 61., 62. és 64. sorszámú ügyben. Ezekben az ügyekben az elsőfokú bíróság megszüntette a pert a régi Pp. 130. § (1) bekezdésének j) pontja alapján, vagy a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül elutasította, a másodfokú bíróság pedig eltérő indokolással helybenhagyta [a régi Pp. 130. § (1) bekezdésének d) és/vagy f) pontjára utalással]. Mindhárom perben kizárólag az egyoldalú módosításra feljogosító szerződéses kikötés állított tisztességtelensége képezte a kereset tárgyát. Speciális a 2020/58. sorszámú határozat, amelyben a Kúria a jogerős ítéletet bírálta el és tartotta fenn hatályában, azonban az elsőfokú – és e vonatkozásban is helybenhagyott, majd hatályában fenntartott – ítélet a pert a keresetnek az I. rendű alperes 2006. augusztus 18. napjától hatályos „Lakossági Hitelek Általános Szerződési Feltételei” „Kölcsönszerződés módosítása” című 5. pontja 5.1. és 5.3. pontja semmisségének megállapítására irányuló részében megszüntette a régi Pp. 157. § a) pontja alapján alkalmazandó 130. § (1) bekezdésének f) pontja alapján.

3.3.1.1.3. Az árfolyamkockázati tájékoztatás hiánya vagy elégtelen volta miatti tisztességtelenségén alapuló érvénytelenség megállapítása iránti keresetek

A 22. számú táblázatban ismertetett adatok alapján a 151 db, az összes határozat 26,03%-át kitevő ügy időbeli eloszlása rendkívül eltérő: e kereset 2012-16 között mindössze két határozatban fordult elő; 2017-18-ban már jelentősebb, 2019-től pedig évről évre folyamatos növekedést mutat és a vizsgált időszak utolsó évében, 2021-ben az ügyek közel 70%-ában ezen, vagy ezen is alapult a fogyasztói igényérvényesítés. Önálló keresetként 35 ügyben terjesztették elő, ami a 151 határozathoz képest nem számottevő (23,18%), e keresettípus arányának a vizsgált időszak utolsó éveiben történt robbanásszerű növekedése azonban e tekintetben is változást eredményezett: míg a 2018-as 10 db ügyből mindössze 2-ben (20%), a 2019-es 32 db-ból 4-ben (12,5%), a 2020-as 35-ből 8-ban (22,86%), végül a 2021-es 65-ből már 21-ben (32,3%) kizárólag ezen alapult a kereset. (Az érintett határozatok: a 2018/52. és 127., a 2019/46., 51., 83. és 97., a 2020/12., 17., 23., 26-28., 45. és 56., valamint a 2021/2-5., 8., 14., 17., 22., 26., 28-29., 46., 51., 56-58., 73., 81., 83-84. és 91. sorszámú.) Különösen a VH-perekben vált rendkívül gyakorivá: a 2017-2021-es időszak 149 db határozatából 68 db-ot VH-perben hozott a Kúria. (Az érintett határozatok: a 2017/8. és 10., a 2018/25-26., 40., 52. és 77-78., a 2019/8., 18., 26-27., 29., 32-34., 36-40., 43-44., 46. és 48-51., a 2020/1., 4-5., 11-12., 14-15., 17-20., 22-24. és 26-28., valamint a 2021/1-17., 19-22. és 24-25.

sorszámú. Így pl. a 2020/12. sorszámúban a felperes az ellene indult végrehajtás megszüntetését kérte – a továbbiak mellett – arra hivatkozással, hogy a kölcsönszerződés nem jött létre, mert elmaradt az árfolyammal kapcsolatos tájékoztatás, ezért hiányzik az egybehangzó akaratnyilatkozat. A hitelező ismerte a forint árfolyamának kedvezőtlen változását, azonban elhallgatta előle. A bankoknak 2001-től kezdődően tudomásuk volt arról, hogy az árfolyamok miként alakulnak a későbbiekben is.) A fennmaradó 81 perben törvényszéki elsőfokú ügyben előterjesztett keresettel indult a per. (Törvényszéki ügyekben emelkedése is folyamatos: míg a 2017-es határozatokból a 34 törvényszéken indult perből mindössze 3, addig a 2021-esekből a 60 törvényszékiből már 38 tartalmazta.) Ami a további keresettel együttes előterjesztést illeti, amint jeleztem, e keresetet a 151 db határozatból 66-ban – az összességében leggyakrabban érvényesített – valamelyik régi Hpt. 213. § (1) bekezdésébe ütköző érvénytelenségi okkal, vagy több ilyen jogcímmel együtt terjesztették elő. Ezzel szemben sokkal kevesebb az Ok-lista Rendelet valamelyik előírásába ütköző, ténytanúsítványos kikötés tisztességtelenségére alapított keresettel együttes érvényesítés, ilyenre mindössze 18 ügyben került sor. (Az érintett határozatok: a 2017/10., a 2019/8-9., 33-34. és 38., a 2020/4-5., 15., 50. és 62., valamint a 2021/1., 25., 53., 63., 68., 80. és 93. sorszámú.)

3.3.1.1.4. A ténytanúsítványos szerződéses kikötés Ok-lista Rendelet előírásaiba ütközésén alapuló tisztességtelenség miatti érvénytelenségének megállapítása iránti keresetek

Ez a 174 db határozatban, az ügyek 30%-ában kimutatható keresettípus időben a leginkább behatárolt: 2012-2016 között egyáltalán nem fordult elő, a 2017-21-es időszakban azonban gyors felfutást követően 2018-ban és 2019-ben a leggyakoribb keresetfajta, majd a 2020-as jelentős visszaesést követően 2021-ben a harmadik legtöbb. (Az összesített adatokat a 23. számú, a jogcímek szerintiek a 24. számú táblázat tartalmazza.) A növekedés összevont gyorsasága kapcsán lényeges, hogy e kereset tisztességtelenségi alapon terjeszthető elő, ezért törvényszéki hatáskörbe tartozik, kivéve amennyiben VH-perben érvényesített petitum része. A kereseteket diverzifikáltan terjesztették elő a felperesek: az összesen 174 ügy 399 jogcímet jelent, azaz a fogyasztók átlagosan 2,29 db, az Ok-lista Rendeletben meghatározott rendelkezésre hivatkoztak. [A diverzifikáltságban nem mutatkozik jelentős különbség az egyes évek között: 2017-ben átlagosan 2,4, 2018-ban 2,16, 2019-ben 2,37, 2020-ban 2,38,

2021-ben 2,59.] A jogcímek közül a leggyakoribb az Ok-lista Rendelet 1. § (1) bekezdésének j) pontja a 174 ügyből 154-ben, amely az összes jogcím 38,6%-a, de egyben az előterjesztett kereseteken belül 88,5%-os előfordulást jelent. Ettől alig kevesebb az 1. § (1) bekezdésének b) pontja 145 ügyben, amely a jogcímek 36,34%-a, egyben a keresetek 83,33%-a. Ezek az adatok azt is mutatják, hogy e két jogcímet a legtöbb ügyben együttesen terjesztették elő. A további jogcím közül az 1. § (1) bekezdésének a) pontja 81 ügyben, amely a jogcímek 20,3%-a és a keresetek 46,55%-a. A további jogcímek [az 1. § (1) bekezdésének i) pontja 11 ügyben – a jogcímek 2,76%-a és a keresetek 6,32%-a –, valamint a 2. § d) és f) pontja 8 ügyben – a jogcímek 2%-a és a keresetek 4,6%-a] előterjesztése elhanyagolható. A keresetek nagy többségét törvényszéken indult ügyekben terjesztették elő (150 db perben), amely egyértelműen a Pp. 23. § (1) bekezdésének k) pontjában előírt hatásköri szabályból következik. Járásbíróági ügyekben kizárólag VH-perekben volt a kereset része összesen 24 ügyben. (VH-perekben előterjesztett keresetek: 2017-ben a 10., 30., és 34-35., 2018-ban a 14., 28., 31., 37., 53., 58., 65. és 78., 2019-ben a 7-8., 21., 33-34. és 38., 2020-ban a 4-5., 8. és 15., 2021-ben az 1. és 25. sorszámúban.) A ténytanúsítványos keresetek sajátossága jellemzően önálló előterjesztésük. Az e petitumok kapcsán legfontosabb 2018-2019-es években 2018-ban a 88 ügyből 67, 2019-ben a 46 ügyből 36 ügyben kizárólag ezen alapult a felperesek keresete (ideértve azt az esetet is, amikor kizárólag e kereset elbírálása képezte a felülvizsgálati jogvita tárgyát). (Kizárólag az Ok-lista Rendelet valamely rendelkezésébe ütközésen alapult a felperesi igényérvényesítés a 2018-as ügyekből az 5., 34-35., 37-39., 45-47., 50., 59., 61-62., 64., 67., 70-71., 73., 83., 85-86., 88-90., 92., 94-95., 98-106., 108-110., 113-114., 116-119., 122-125., 126., 129-131., 134., 137-143., 147-150. és 153-154. sorszámú, a 2019-esekből a 2-4., 6-7., 10-11., 15., 25., 52-58., 60-61., 63-66., 69-71., 75-76., 78., 80., 84-85., 87., 93., 100., 107. és 110. sorszámú ügyben.) Így pl. a 2018/92. sorszámú határozatban a felperes módosított keresetében a kölcsönszerződés I.4. pontjába foglalt fenti rendelkezés tisztességtelenségen alapuló semmisségének megállapítását kérte a régi Ptk. 209. § (1) bekezdése, 209/A. § (2) bekezdése, továbbá az Ok-lista Rendelet rendelet) 1. § (1) bekezdés b) és j) pontjai alapján. A kölcsönszerződés I.4. pontja – egyebek mellett – az alábbi rendelkezést tartalmazza (az idézett rész tagolása eredeti): „Felek kijelentik, és kötelezik magukat arra, hogy bármely elszámolási vita, illetve banki igény kielégítés esetére, vagy a jelen okirat szerinti kölcsönből mindenkor fennálló kölcsön és egyéb tartozás mértékére, a folyósítás tényleges időpontja, a teljesítési kötelezettség lejáratának megállapítása, valamint bármely egyéb a közvetlen bírósági végrehajtás céljából szükséges

tény, adat megállapítása tekintetében az Adós Banknál vezetett számlái, és a Bank nyilvántartásai, könyvei alapján készült közjegyzői okiratba foglalt ténytanúsítványt fogadják el, mint közhiteles, aggálytalan tartalmú bizonyítékot.

Ennek megfelelően a kölcsön és járulékaik nem, vagy nem szerződés szerinti megfizetése esetén a végrehajtás alapjául szolgáló, mindenkor fennálló kölcsön-, és járuléktartozást, továbbá a fent hivatkozott tényeket jelen okirat mellett, az Adós Banknál vezetett számláiról, illetve a Bank nyilvántartásai, könyvei alapján készült közjegyzői okiratba foglalt ténytanúsítvány tanúsítja, amelynek elfogadására a Felek jelen okirat aláírásával kötelezettséget vállalnak.

Felek/Adós felkéri(k) a jelen okiratot szerkesztő közjegyzőt, vagy egyébként illetékességgel bíró közjegyzőt, hogy a fenti kölcsönből fennálló kölcsön és járulékaik, továbbá egyéb tartozása mértékét, továbbá a fent hivatkozott tényeket, adatokat, esetleges végrehajtási eljárás kezdeményezése esetén, a Bank felkérésére Adósok banknál vezetett számlái, a Bank nyilvántartásai, könyvei alapján és nyilvántartásokba való betekintéssel közjegyzői ténytanúsítványba foglaltan tanúsítsa, e tekintetben a banktitok megtartásának kötelezettsége alól a felmentést megadják.”

3.3.1.1.5. Máshova nem sorolt általános szerződési feltétel tisztességtelenségén alapuló érvénytelenségének megállapítására irányuló keresetek

Ez a gyűjtőfogalomnak tekinthető, 98 db határozatban, az ügyek 16,9%-ában kimutatható kereset a vizsgált időintervallumon belül a második 5 éves időszakban gyakori, 2017 és 2020 között 15-22% közötti arányban mutatható ki. (Az adatokat a 25. számú táblázat tartalmazza.) A 2. hipotézis 2. részének minél árnyaltabb ellenőrzése érdekében megvizsgáltam, hogy az e keresetekkel leginkább érintett, egyben az összes ilyen jellegű kereset kétharmadát kitevő 4 évben, 2017-2020-ban kimutathatók-e szignifikáns arányban pénzügyi teljesítést nem igénylő általános szerződési feltételek tisztességtelenségén alapuló érvénytelenségének megállapítására irányuló keresetek. Az alábbi tartalmú keresetek szignifikáns előfordulása mutatható ki:

(i) A biztosíték kiegészítésére vonatkozó, tartalmilag a régi Ptk. 261. §-ának (2) bekezdéséhez, az abban foglaltak nemteljesítése következményeként esetlegesen az 525. § (1) bekezdésének c) pontjához¹¹⁵ kapcsolódó kikötések:

Az érintett 2018-as határozatok egyharmada, 29-ből 10 tartalmaz e tárgyú keresetet, így a 2018/7-8., 66., 79., 97., 115., 121., 135-136. és 145. Így pl. a 2018/8. sorszámú határozat szerinti kereset a szerződés IV.1. pont kilencedik bekezdését támadta, mely szerint „Ha a zálog romlása (akár a zálogtárgy állagromlása, akár egyéb ok folytán a zálogfedezet értékének csökkenése) a zálogból való kielégítést veszélyezteti, a zálogjogosult felhívására a zálogkötelezettek a felhívásban megszabott határidő alatt kötelesek a zálogfedezetet az eredeti értékére kiegészíteni. Amennyiben a zálogkötelezettek a fenti felhívás ellenére a zálogjogosult által megszabott megfelelő határidő alatt a fedezetet az eredeti értékére nem egészítik ki, a zálogjogosult a zálogjoggal biztosított követelés lejárta hiányában is gyakorolhatja az e zálogszerződés alapján őt megillető kielégítési jogot.” A 2018/66. sorszámúban foglalt kereset a zálogszerződés 8.2. pontját támadta, melynek értelmében: „A Zálogjogosult felmondással akkor élhet, ha a zálog romlása (akár a zálogtárgy állagromlása, akár egyéb ok miatt a zálogfedezet értékének csökkenése) olyan mértékű, hogy az a biztosított követelésnek a zálogból való kielégítését veszélyezteti, és a Zálogkötelezett a Zálogjogosult felhívása ellenére a Zálogjogosult által megszabott megfelelő határidő alatt a zálogfedezetet a szükséges értékig nem egészíti ki.” A szerződő felek megállapodtak abban is, hogy „a kielégítést veszélyeztető mértékű csökkenésnek minősül, ha a zálogtárgy Zálogjogosult általi újraértékeléssel megállapított aktuális hitelbiztosítéki értéke a szerződés megkötésekor megállapított hitelbiztosítéki értékhez képest több mint 10%-kal kevesebb.” A 2019-es határozatokból már jóval kisebb arányban, de szintén kimutathatók a fedezetkiegészítési rendelkezést támadó petitumok, ilyen a 2019/17. és 74. sorszámú. A 2020-as határozatok közül a 48. sorszámú tartalmaz e tárgyú keresetet.

¹¹⁵ A régi Ptk. kutatással érintett szerződések megkötésekor hatályos 261. §-ának (2) bekezdése mindvégig úgy rendelkezett, hogy amennyiben a zálogtárgy állagának romlása a követelés kielégítését veszélyezteti, a jogosult kérheti a zálogtárgy helyreállítását vagy a veszélyeztetés mértékének megfelelő biztosíték adását. Ha a kötelezett a jogosult felhívásának megfelelő határidőn belül nem tesz eleget, a jogosult kielégítési jogát gyakorolhatja. A kölcsönszerződés azonnali hatályú felmondására vonatkozó 525. § (1) bekezdésének c) pontja értelmében a hitelező azonnali hatállyal felmondhatja a kölcsönt, ha a kölcsönre nyújtott biztosíték értéke jelentősen csökkent, és azt az adós a hitelező felszólítására nem egészíti ki.

(ii) A régi Ptk. 525. § (1) bekezdésének d) pontjához¹¹⁶ kapcsolódó kikötések:

A 2019/94. sorszámú határozatban rögzített kereset támadta a felek közötti szerződés II.5.1. pontját, amely a kölcsönnyújtó azonnali hatályú felmondási jogáról rendelkezett arra az esetre, ha az adós vagyoni helyzete romlik, a fedezet elvonására irányuló magatartás veszélyezteti a kölcsön visszafizetésének lehetőségét vagy valószínűségét. A 2019/106. sorszámú határozatban foglalt kereset támadta a kölcsönszerződés Általános Részének 8.3. pontját, mely szerint: „A Bank jogosult azonnali hatállyal felmondani a Szerződést, amennyiben olyan esemény történik vagy olyan körülmény áll be, amely a Bank megítélése szerint az Adós adósságszolgálati képességét vagy annak jövőbeli kilátásait jelentős mértékben és kedvezőtlenül befolyásolhatja, és ezáltal a Bank megalapozottan felételezheti, hogy az Adós a Bankkal kötött szerződésből eredő, jelenleg fennálló és jövőbeli kötelezettségeit nem lesz képes teljesíteni.” 2019-ből a 112. sorszámú határozatban rögzített petitum is ilyen tartalmú.

(iii) A zálogjogi kielégítésről rendelkező kikötés:

A 2019/17. sorszámú határozatbeli kereset egyebek között támadta a zálogszerződés 8. pontját, melynek értelmében „A bank jogosult kielégítést keresni a zálogtárgyból, amennyiben a kölcsönszerződésben meghatározott bármely szerződésszegési esemény (továbbiakban: szerződésszegés), vagy az alábbi események közül bármelyik bekövetkezik: a zálogkötelezett bármilyen, a jelen szerződésben meghatározott kötelezettségének nem teljesítése; jelen szerződésben foglalt bármilyen, a zálogkötelezett által tett nyilatkozat, szavatosság vállalás, vagy kijelentés jelentős pontatlansága, vagy valótlanúsága, vagy bármiféle olyan lényeges információ elhallgatása, amely bármely módon félrevezetővé teszi ezeket a nyilatkozatokat, szavatosság vállalásokat, vagy kijelentéseket; a zálogkötelezett a zálogtárgyon fennálló biztosítást alapító szerződést a zálogjog fennállása alatt megszünteti, vagy a biztosítási szerződés más módon szűnik meg, és a zálogkötelezett 15 napon belül nem köt a zálogtárgyra az előző biztosításhoz hasonló feltételekkel új biztosítási szerződést; ha a

¹¹⁶ A régi Ptk. 525. §-ának (1) bekezdése d) pontja értelmében a hitelező azonnali hatállyal felmondhatja a kölcsönt, ha az adós vagyoni helyzetének romlása vagy a fedezet elvonására irányuló magatartása veszélyezteti a kölcsön visszafizetésének lehetőségét.

bank által megállapított határidő alatt a zálogkötelezett a zálogtárgy értékcsökkenése folytán a lecsökkent zálogfedezetet nem egészíti ki; ha a zálogkötelezettel szemben bírósági végrehajtási eljárás indul.”

(iv) Az adós felperes ellen a hitelező alperes által a szerződésben foglalt adósi kötelezettségek nemteljesítése miatt indított végrehajtás során történő értékesítésre vonatkozó kikötések:

2018-ból 3 db határozat, az 51., 81. és 96. sorszámú tartalmaz illet. Az utóbbiban a kereset a szerződés alábbi rendelkezését támadta: „A felek – a 12/2003. (I.30.) Kormányrendeletben foglalt szabályok alapján – rögzítik, hogy a bírósági végrehajtás mellőzésével történő értékesítés esetén az értékesítésre a Bank kielégítési jogának megnyíltától számított 270 (kétszázhetven) napon belül azon a legalacsonyabb eladási áron kerülhet sor, amelyet a Bankkal szerződéses jogviszonyban álló, a tevékenység végzésére megfelelő jogosítvánnyal rendelkező, ingatlan-értékbecsléssel is foglalkozó cégek/egyéni vállalkozók (a továbbiakban: Értékbecslő(k)) valamelyike, a kielégítési jog megnyíltát megelőző 90 (kilencven) napnál nem régebbi, vagy a kielégítési jog megnyíltát követő 120 (százhusz) napon belül elkészített, likvidációs (menekülési) értékre vonatkozó értékbecslésében – lakóingatlan esetében a lakott, illetve a kiürített állapotra vonatkozóan külön-külön – meghatározott. A likvidációs (menekülési) érték megállapítása a zálogtárgy 30 (harminc) napon belüli értékesíthetőségét alapul véve történik. A Zálogkötelezett(ek) kijelentik, hogy az Értékbecslő(k) közül bármelyik által végzett értékbecslést teljes mértékben elfogadják, valamint tudomásul veszik, hogy a Bank jogosult az Értékbecslő(k) közül az értékbecslést elvégző személy kiválasztására.” 2019-ben szintén 3 db határozat érintett, a 24., 77. és 108. sorszámú.

(v) A szerződés adósi vagyonbiztosítás megkötését előíró kikötése:

2018-ból 5 db határozat tartalmaz illet, a 2018/15., 87., 107., 121. és 136. sorszámú. Így pl. a 2018/15. sorszámú szerinti kereset egyebek között a kölcsönszerződés 11.1. pontjának azt a szövegrészét támadta, miszerint: „az ingatlanra (és az ingatlan(ok)ra) vonatkozóan a bank által elfogadható tartalmú, legalább tűz és elemi kárra kiterjedő vagyonbiztosítási szerződést köt(nek), továbbá a bankot jelöli(k) meg a biztosítási összegek kedvezményezettjének úgy,

hogy a bank kedvezményezettsége a káresemény esetén kifizetésre kerülő összeg 500.000 azaz ötszázezer forintot meghaladó részére áll fenn, és a kedvezményezetti jog visszavonása vagy módosítása kizárólag a bank előzetes írásbeli hozzájárulása esetén lehetséges”. 2019-ből ilyen tárgyú kikötést támadó keresetet tartalmaz a 73. és 86. sorszámú határozat.

(vi) A szerződés azon rendelkezése, amely az üzletszabályzatot, vagy általános szerződési feltételeket a felek közötti jogviszony részévé tette:

2018-ból 2 db határozat, a 36. és 111. sorszámú tartalmaz ilyet. Az előbbiben foglalt kereset támadott rendelkezése: A szerződés V.5. pontja szerint a szerződő felek a jelzálog fennállása alatt hatályos mindenkor Általános Üzletszabályzatát a jelzálog jogviszony részévé teszik. Szemben a 2018-2019-es határozatokkal, a 2020-as 13 db határozatból mindössze 1 db, a már taglalt 2020/48. sorszámú tartalmaz az (i)-(vi) kategória valamelyikébe tartozó keresetet. E keresetek a 2012-16 közötti határozatokból egyáltalán nem mutathatók ki. Első megjelenésük a 2017-es határozatokban észlelhető, ezekből a 22. és 32. sorszámú fedezetkiegészítésre vonatkozó rendelkezést támadó kereset. Ezeken kívül a 2017/24. sorszámúban foglalt kereset – egyebek között – támadta a perbeli szerződés II.9.14. pontját, mely szerint a szerződésben nem szabályozott kérdésekre a vonatkozó jogszabályi előírások mellett a bank Általános Üzleti Feltételeit, Lakossági Üzletszabályzatát, mindenkor érvényes Kondíciós listáját és Hirdetményét fogadták el irányadónak. Rögzítették, hogy a szerződés megkötését megelőzően a bank átadta a felperes részére az itt felsoroltakat, amelyekben foglaltakat az adós magára nézve kötelezőnek ismert el. Az (i)-(vi) pontokban nevesített keresetek egy részének jellemzője, hogy az általában közjegyzői okiratba foglalt kölcsönszerződés részét képező, esetleg attól elkülönült, de a kölcsön biztosítására megkötött jelzálogszerződés valamely rendelkezését, vagy a kölcsönszerződés egyedi részében kikötött rendelkezést támadták. Jellemzően ilyenek az (i) és (iii) pontok szerinti keresetek.

A támadott kikötések és a jogkövetkezményi kereset előterjesztésének megkövetelése kapcsán releváns, hogy az ismertetett szerződéses kikötések körében a felperesek egyik ügyben sem terjesztettek elő a DH2 tv. 37. §-ában előírt jogkövetkezményi petitumot. Ezt a Kúria nem tekintette hiányosságnak, sőt, a 2018/136. sorszámúban a határozat indokolásának [24] pontjában kifejtette, hogy a felperes keresete fogyasztói szerződés

részleges érvénytelenségének megállapítására irányult, amelynek jogkövetkezménye – és ez volt a felperesnek a keresettel a célja – az általa érvénytelennek ítélt szerződéses rendelkezés „kihullása” a szerződésből. Az érvénytelenség megállapítására irányuló kereset ezért ezen jogkövetkezmény levonására irányult. A per tárgyát képező szerződéses rendelkezés vagyonmozgással nem járt, így a fentiekben túlmenő jogkövetkezmény alkalmazását a felperes nem kérhette. Keresete ezért érdemben elbírálható volt. A 2018/152. sorszámú határozatban a Kúria döntésének jogi indokai körében nem érintette a jogerős ítéletnek a kúriai határozat indokolása [8] pontjába foglalt azon megállapítását, hogy a módosított kereset kizárólag olyan szerződéses kikötéseket támadott, amelyek jellegükből fakadóan nem érintették az adós fizetési kötelezettségét, ezért semmisségük a teljesítés összegét nem befolyásolta, nem volt kizárt marasztalási kereset nélkül megállapítási igény előterjesztése. A 2018/136. sorszámú határozat idézett megállapítását két tipikus szerződési feltételt támadó keresetre vonatkozóan fejtette ki a Kúria (fedezetkiegészítés, biztosítási szerződéskötés). Összességében a más keresettípusba nem sorolható általános szerződési feltétel tisztességtelenségén alapuló érvénytelenségének megállapítására irányuló keresetek kapcsán az e kereseteket, vagy azokat is elbíráló 2017-20-as, összesen 78 db kúriai határozatból 35 db sorolható a pénzügyi teljesítéssel nem járó szerződéses kikötést támadó kereset fogalmába. Az ennél szűkebb, 2018-20-as időintervallumban a 67 db határozatból 32 db érintett, 2018-2019-ben pedig 54-ből 31.

Azt is megvizsgáltam, hogy a vagyonmozgással nem járó szerződéses kikötéseket támadó fenti keresetek 2017-es megjelenésével, majd szignifikánssá válásával párhuzamosan kimutathatók-e nagyobb számban valamely, a szerződésekben kikötött és a felek között pénzügyi teljesítéssel járó kikötést annak állított tisztességtelensége miatti érvénytelensége miatt támadó keresetek, illetve azok tipizálhatók-e. A 2017/47. sorszámú határozat keresetében a felperes a kezelési költség és a folyósítási díj felszámításáról rendelkező kikötés tisztességtelenségét állította. Ilyet tartalmaz a 2019/28. (folyósítási díj és kezelési költség), a 2020/21. és 37. (kezelési költség), valamint a 46. sorszámú (kezelési költség és folyósítási jutalék) határozat egyaránt. A kezelési költséget támadó keresetek 2021-ben már az e gyűjtőfogalomba tartozó keresetek többségét tették ki: a 11 db határozatból 7-ben a kereset része e petitum (a 2021/13., 30., 38., 61., 63. és 65-66. sorszámúakban). Ezzel szemben a 2021-es határozatok mindössze egy db – a határozatban nem részletezett, de

pénzügyi teljesítéssel feltehetően nem járó kikötést támadó – zálogjog érvényesítésével kapcsolatos keresetet tartalmaznak (a 2021/45. sorszámúban).

Említést érdemel még egy további, a teljes időintervallumban sporadikusan előforduló, pénzügyi teljesítéssel nem járó, a felek közötti szerződés választottbíróági kikötését támadó kereset. A 2014/10., a 2019/89. és a 2021/42. sorszámúban foglalt kereset egyaránt támadta a felek közötti szerződés választottbíróági kikötését.

A 36 db, pénzügyi teljesítéssel nem járó és tipizált, a 3 db választottbíróági kikötést tartalmazó általános szerződési feltételeket, valamint a 12 db, a kezelési költségről és folyósítási díjról rendelkező kikötéseket támadó kereseteket tartalmazó határozat együttes száma 51 db, tehát mintegy a fele e gyűjtőfogalomnak tekinthető keresettípusnak. A további határozatokban rögzített keresetek ilyen jellegű tipizálását nagymértékű heterogenitásuk nem tette lehetővé.

Végezetül megvizsgáltam e keresetek más keresetekkel való együttes és bírósági fórumok szerinti előterjesztését. Mivel e gyűjtőfogalom a keresetek tartalma alapján több csoportba osztható, differenciáltan, a tipizálható petitumokra fókuszálva vizsgáltam a kérdést. Általános tendencia, hogy a pénzügyi teljesítéssel nem járó kikötéseket támadó kereseteket vagy önállóan, vagy ténytanúsítványos petitumokkal együtt terjesztették elő a fogyasztók. A fedezetkiegészítési határozatokból 8 db önállóan, 7 db pedig ténytanúsítványos keresettel együttesen előterjesztett keresetet tartalmaz. (A 2017/22. és 32. a 2018/66., 97., 135-136. és 145., valamint a 2019/17. sorszámú önállóan, a 2018/7-8., 79., 115. és 121, valamint a 2019/74. és 2020/48. sorszámú ténytanúsítványossal együttesen előterjesztett.) A régi Ptk. (1) bekezdésének d) pontjával, a zálogjogi kielégítéssel és – egyetlen kivétellel (2018/51. sorszámú határozat) a végrehajtási értékesítéssel kapcsolatos kereseteket önállóan terjesztették elő a fogyasztók. A biztosítási szerződésre vonatkozó kikötést két kivétellel (2018/136. és 2019/86. sorszámú határozat) a ténytanúsítványos rendelkezéssel együtt peresítették a fogyasztók. Az általános szerződési feltétel elfogadása, szerződés részévé válása tárgyában önálló kereset a 2018/36. sorszámú határozat szerinti, a továbbiak nem, ezekből a 2018/121. sorszámú ténytanúsítványos petitumot is tartalmaz. A 36 db érintett ügyből tehát 18-ban önállóan, 9-ben pedig ténytanúsítványos kikötést támadó keresettel együtt érvényesítették igényüket a fogyasztók. Valamennyi kereset előterjesztésére

törvényszéken került sor. A kezelési költséget és folyósítási díjat egyetlen kivétellel (2021/13. sorszámú határozat) törvényszéken előterjesztett keresetben támadták a felperesek, és zömmel más keresetekkel együtt, melyekből a legtöbb az árfolyamkockázati tájékoztatás állított tisztességtelensége (az érintett határozatok: a 2020/37. és 46., valamint a 2021/13., 30., 38., 61. és 63.) A választottbírószági kikötéseket más keresetekkel együtt, és törvényszéken előterjesztett keresetlevelekkel indult perekben támadták a fogyasztók.

3.3.1.2. Megállapítási keresetek, ideértve a 3.1.1.1. pontban nem nevesített érvénytelenségi kereseteket

3.3.1.2.1. Szerződés létre nem jöttének megállapítására irányuló keresetek

A szerződés létre nem jöttének megállapítására irányuló, 94 db határozatban és 16,21%-os arányban kimutatható keresetek előterjesztése számaiban és arányaiban egyaránt a 2017-21-es időszakban gyakoribb. (Az adatokat a 26. számú táblázat tartalmazza.) A képet jelentősen árnyalja, hogy a 94 db határozatból 46-ot VH-perben hozott a Kúria, és e keresettípus az ügyek többségében alkalmazandó régi Pp. 369. §-ának a) pontja alapján a végrehajtás megszüntetése és korlátozása iránti per megindításának egyik lehetséges esete. (Az érintett határozatok: a 2017/8-9. és 18., a 2018/4., 14., 18-19., 24-27., 29., 31., 40., 53., 55., 58., 72., 74. és 78., a 2019/18-19., 21-22., 26-27., 29., 32-35., 37., 39-41., 47., és 50., a 2020/1-2., 4. és 19. és 24., valamint a 2021/9., 15., 21. és 29. sorszámú.) Mivel VH-perekbeli előterjesztésüket a régi Pp. szabályozási tartalma determinálta, e kereseteket megvizsgáltam olyan szempontból, hogy kimutathatók-e jellemző mögöttes hivatkozások. Három tipikus, e kereset alapjául szolgáló érvelés szignifikáns: (i) A felperes hangsúlyozta, hogy üzleti akarata kölcsönrel vegyes hitelszerződés megkötésére irányult, ezzel szemben az alperes kölcsönrel vegyes befektetési, úgynevezett „hibrid” szerződést íratott vele alá, melyről a felperesnek sem tudomása, sem arra vonatkozó szerződési akarata nem volt. Egyező akaratnyilatkozatuk hiányában a szerződés nem jött létre. (Ezzel lényegében egyező érvelés, hogy a felek között nem jött létre kölcsönszerződés, mert a perbeli szerződés mögött befektetési jogviszony húzódik meg, a bank kölcsönszerződéssel vegyes befektetési szerződést kötött velük, azonban erre a szerződési akaratuk nem terjedt ki.) Ilyen érvelést tartalmaz a 2018/14., 19., 27., 29. és 53. sorszámú határozatokban foglalt kereset. (ii) A felperes keresete indokaként arra hivatkozott, hogy a kölcsönszerződés a kölcsön összege,

mint lényeges szerződési tartalom meghatározásának hiányában nem jött létre. (Ezzel egyező érvelés, hogy a kölcsönszerződés nem jött létre, mert nem állapodtak meg a kölcsön tényleges összegében/tárgyában, vagy hogy a kölcsön összegét devizában nem határozták meg, ezért a szerződés nem jött létre.) Ezen alapul a 2018/31., 40., 55., 58. és 74., a 2019/33. és 40., a 2020/4., 19. és 24., valamint a 2021/9. sorszámú határozatok szerinti kereset. (iii) A kölcsön összegének meghatározásának hiányához képest általános jellegű hivatkozás, hogy a szerződés nem jött létre a lényeges szerződés tartalom/lényeges feltételekben való megállapodás hiánya miatt. Ilyen felperesi érvelés szerepel a 2019/26-27. és 39., valamint a 2020/1. sorszámú határozatokban.

3.3.1.2.2. Felmondás érvénytelenségének, hatálytalanságának, jogellenességének megállapítására irányuló keresetek

A vizsgált időintervallum második felében, azon belül is 2018-2019-től szignifikánsan, 49 db határozatban és 8,45%-os arányban kimutatható e keresettípus, és előterjesztésének aránya 2018-tól folyamatosan nőtt. (Az adatokat, benne az egyes jogcímekkel a 27. számú táblázat tartalmazza.) Jellemzően más keresetekkel együtt terjesztették elő a felperesek; ez alól kivételt képeznek a 2014/4., 2016/1. és 18., 2018/13., 63. és 144., a 2019/23., 91. és 114., valamint a 2021/23., 59. és 62. sorszámú határozatokkal érintett ügyek, amelyekben kizárólag ez volt a kereset. (A teljes képhez tartozik, hogy a 2021/23. sorszámú határozat úgy rögzítette a keresetet, hogy a felperes az ellen indult végrehajtás megszüntetése iránt indított perben továbbiak mellett a felmondás hatálytalanságára is hivatkozott, mert a tisztességtelenül felszámított összegek figyelembevételével a felmondás időpontjában túlfizetése volt, így a végrehajtás elrendelésének sem volt helye. A határozat nem tartalmazza a további kereseteket.) Összesen tehát 37 ügyben más keresetekkel együtt, 12 ügyben önállóan terjesztették elő a felperesek. A 49 ügyből mindössze 3 kereset tartalmazott többes, azaz a felmondás érvénytelenségére/hatálytalanságára/jogellenességére tett együttes hivatkozást (a 2019/113. sorszámú egyaránt irányult jogellenesség és érvénytelenség, a 2021/75. érvénytelenség, hatálytalanság és jogellenesség, a 2021/79. érvénytelenség és jogellenesség megállapítására). Összességében a 49 ügy 53 hivatkozást takar, melyből 32 érvénytelenség, 4 hatálytalanság és 17 jogellenesség megállapítására irányuló kereset. E keresettípus sajátossága, hogy többségében VH-perekben terjesztették elő: a 49 ügyből 27 ügyben e pertípusban képezte a kereset tárgyát (a 2013/2., a 2014/4., a 2015/5., a 2017/34.,

a 2018/13., 25., 31., 40., 57. és 77., a 2019/18., 22., 23., 27., 39. és 44., a 2020/1., 18. és 22., valamint a 2021/12., 13., 15-16., 20., 21., 23. és 25. sorszámú határozatokkal érintett ügyekben).

A keresetekben gyakoribbá válásukkal egyidejűleg megjelent egy többé-kevésbé azonos hivatkozás. Így a 2017/34. sorszámú határozat szerinti ügy keresetében a felperes állította, hogy a bank jogellenesen mondta fel a jogviszonyt, mert felmondását olyan hátralékos összegre alapította, amely téves, hiszen tartalmazza az egyoldalú szerződésmódosításból és az árfolyamrészből eredő tisztességtelenül felszámított összeget is. A 2018/13. sorszámúban a kereset értelmében a végrehajtás alatt álló követelés nem jött létre, mert a felmondás időpontjában a hátraléka kisebb volt, mint a devizahiteles törvények értelmében tisztességtelenül felszámított összeg. A 2018/31. sorszámúban az indokolásból kitűnően a kereset azon is alapult, hogy az alperesi felmondást követően történt elszámolásból eredően a felmondás idején a felperes nem volt késedelemben. Ugyanilyen tartalmú hivatkozása a 2018/63. sorszámú határozatbeli kereset. A 2018/77. sorszámúban a felperes nézete szerint a felmondás is érvénytelen volt: nem a tartozás valós összegét tartalmazta, mert a felmondásban közölt összeg részét képezte a tisztességtelenül felszámított 4.418,89,- CHF is. A 2019/27. sorszámúban a felperes a felmondás érvénytelenségét arra tekintettel állította, hogy a tartozás meghatározása utóbb jogszabály által tisztességtelennek minősített kikötésen is alapult, ugyanakkor megítélése szerint a szerződés nem tartozik a DH1 törvény hatálya alá. A 2019/39. sorszámú keresete szerint a szerződés felmondása azért nem volt jogszerű, mert a tisztességtelen árfolyamrész és egyoldalú szerződésmódosítás következményeként a felmondáskor az alperes volt késedelemben, ami a felperes egyidejű késedelmét kizárta. A 2019/114. sorszámúban a felperesek módosított keresetükben annak megállapítását kérték, hogy az I. és II. rendű alperesek felmondása jogszerűtlen, ezért érvénytelen, mivel az elszámolás helytelen, és a felpereseknek a felmondás időpontjában nem állt fenn lejárt tartozása. A 2020/1. sorszámúban előterjesztett kereset értelmében a szerződés felmondása arra tekintettel nem volt jogszerű, hogy a tisztességtelen árfolyamrészből és egyoldalú szerződésmódosításból következően a felmondáskor nem késedelemben, hanem túlfizetésben voltak. A 2020/22. sorszámú szerint a felmondás érvénytelen, mert a tisztességtelenül felszámított összegre tekintettel a felmondáskor nem volt tartozásuk. A 2021/13. sorszámúban a felperesek érvelése szerint jogszerűtlen a felmondás is, mert a tisztességtelenül felszámított összeg figyelembevételével a felmondáskor nem volt lejárt

tartozásuk. A 2021/23. sorszámban a felperes – továbbiak mellett – a felmondás hatálytalanságára is hivatkozott, mert a tisztességtelenül felszámított összegek figyelembevételével a felmondás időpontjában túlfizetése volt, így a végrehajtás elrendelésének sem volt helye. A 2021/25. sorszámban a felperesek azt állították, hogy a felülvizsgált elszámolás eredménye szerint a felmondásig tisztességtelenül felszámított összeg meghaladta a nyilvántartott tartozásukat, azaz a felmondás időpontjában nem volt hátralékuk. A 2021/60. sorszámban a felperesek módosított keresetükben – többek között – annak megállapítását kérték, hogy a felmondás érvénytelen, mivel az adósnak az elszámolásból adódó túlfizetés miatt ténylegesen nem áll fenn tartozása. A 2021/79. sorszámu ügyben rögzített kereset ugyanezen a hivatkozáson alapult. A hivatkozások közös tartalmi eleme, hogy a felmondás azért érvénytelen és/vagy jogellenes, mert a felperesi adósnak a tisztességtelenül felszámított összeg miatt nem volt tartozása, vagy annak összege a tisztességtelenül felszámított összeg miatt téves. A fenti határozatokat néhány kivétellel VH-perekben előterjesztett ügyekben hozta a Kúria, a 15 ügyből csupán a 2018/63., a 2019/114., a 2021/60. és 79. sorszámu nem az.

3.3.1.2.3. Egyéb megállapítási keresetek, ideértve a 3.1.1.1. pontban nem nevesített érvénytelenségi kereseteket

Két típusú kereset tartozik ebbe, a 116 db határozatban és 20%-os arányban kimutatható kategóriába: a máshova nem sorolt érvénytelenségi és megállapítási keresetek. (Az összesített adatokat a 28. számú táblázat tartalmazza.) A keresetek túlnyomó többsége érvénytelenségi, de 28 db perben megállapítási keresetet, vagy azt is előterjesztettek. (Vannak olyan ügyek, amelyekben érvénytelenségi és nem érvénytelenségi megállapítási keresetet egyaránt előterjesztettek a felperesek.) Gyűjtőfogalom-jellege dacára minden ötödik ügy tartalmaz ilyen keresetet, bár inkább a vizsgált időintervallum első felében és közepén jellemző, 2018-tól – 2020-at kivéve – lényegesen kevesebb a száma és aránya. A differenciált bemutatás érdekében kettéosztottam az egyes határozatokat aszerint, hogy a keresetek valamely, máshova nem sorolható érvénytelenségi jogcímen (vagy azon is) alapuló érvénytelenség megállapítására, esetleg máshova nem sorolható megállapításra irányulnak-e. Mindkét halmazon belül tovább differenciáltam a kereseteket a visszatérően előforduló hivatkozások alapján, vagy akkor, ha a hivatkozás ugyan nem volt visszatérő, de indokolt volt külön ismertetése.

(i) Érvénytelenségi keresetek

a) A régi Ptk.-ban meghatározott érvénytelenségi okok alapján érvénytelenség megállapítására irányuló, külön nevesített és adatolt keresetek közé nem tartozó, de szintén a jogszabály valamelyik előírására alapított érvénytelenségi petitumok: heterogén kategória, egyetlen közös jellemzője, hogy a kereset a régi Ptk. valamelyik előírásába, vagy több rendelkezésébe ütközésen (vagy azon is) alapul. A 4. és 5. §-ban meghatározott, a bevezető rendelkezések közé tartozó, a jogok gyakorlására és a kötelezettségek teljesítésére vonatkozó előírásokon alapult a 2014/14., 2015/10., 2015/25., 2017/54., 2019/16., 2020/52-53. sorszámú határozatok szerinti kereset. Így pl. a 2017/54. sorszámúban a felperesek negyedleges keresete szerint a szerződési feltételek a régi Ptk. 4. és 5. §-ába írt követelményekbe ütköznek, ezért a régi Ptk. 200. § (2) bekezdése alapján semmisek. A 200. § (1) bekezdése 1. mondatának 2. fordulata (jogszabály megkerülése) alapult a 2019/103. és a 2020/52. sorszámú határozat. Tartalmilag ide kapcsolódik a 2018/80. sorszámú határozatban rögzített kereset is, melyben a felperesek az ellene indult végrehajtás megszüntetését kérték, a továbbiak mellett arra hivatkozással, hogy a végrehajtani kívánt követelés azért nem jött létre érvényesen, mert a megkötött kölcsönszerződés érvénytelen azért is, mert a befektetési szolgáltatásokra irányuló jogszabályok megkerülésével jött létre. A szerződés megkötéséről, létrejöttéről és a kapcsolódó együttműködési és tájékoztatási kötelezettségről rendelkező 205. §-on alapult a 2018/57. sorszámú határozat. A felperes keresetét egyebek között arra alapította, hogy a bank nem vizsgálta a hitelképességét, emiatt a szerződés a régi Ptk. 205. §-a értelmében is semmis. A tévedésre, megtévesztésre és jogellenes fenyegetésre alapított megtámadási jogosultságot rögzítő 210. § (1) és (4) bekezdésén alapult a 2014/6., 2016/8., 2017/19., 2018/29., 2019/28. és 67., 2021/43. sorszámú határozatok szerinti kereset. Az alakiság megsértésével kötött semmisséget előíró 217. § (1) bekezdésén alapult a 2017/43. és 47., 2018/42. és 72., 2019/39. és 104., 2019/111., 2020/40. és 60., valamint a 2021/50. sorszámú határozatban levő kereset. A 251. § (1) bekezdésének a bírósági úton nem érvényesíthető követelés zálogjoggal biztosítását kimondó semmiségére vonatkozó rendelkezésén alapult a 2017/14., 17. és 59-60., 2018/41. sorszámú határozatban rögzített kereset. Így pl. a 2017/59. szerintiben a felperes módosított keresetében elsődlegesen annak megállapítását kérte, hogy a felek között létrejött önálló zálogjogot alapító szerződés a régi Ptk. 251. § (1) bekezdése alapján semmis, mert egyrészt az „semmis kölcsönszerződés, vagyis bírósági úton nem érvényesíthető követelés

biztosítására jött létre”, másrészt a zálogszerződésben nincs meghatározva a biztosított követelés összege sem. A zálogtárgyból való kielégítésről rendelkező 255. és 258. §-on alapult a 2012/1., 2013/1. és 9, 2014/3., 2020/53. sorszámú határozat szerinti kereset. Így pl. a 2014/3. sorszámú határozatban a felperesek a vételi jogot alapító szerződés semmisségét arra is alapították, hogy a vételi jog alapításával az I. rendű alperes a zálogjogra vonatkozó szabályokat kívánta megkerülni, amelyek nagyobb védelmet biztosítanak a zálogkötelezetteknek. Végül a visszavásárlási jog legfeljebb öt évre kikötéséről és az ezzel ellentétes megállapodás semmisségéről rendelkező 374. § (2) bekezdésén alapult a 2015/17., 2018/12. és 42. sorszámú határozatban rögzített kereset. Így pl. a 2018/42. sorszámú határozatban található, hogy a felperes hetedleges keresetében az opciós szerződés érvénytelenségének megállapítását, továbbá az alperesnek a gépjármű törzskönyve kiadására kötelezését kérte a régi Ptk. 375. § (4) bekezdésére és 374. § (2) bekezdésére hivatkozva, mert a törzskönyvvvel kapcsolatos rendelkezés az utóbbi jogszabályhely szerinti maximum 5 éves időtartamot sérti. [A 375. § (4) bekezdése szerint egyebekben a vételi jogra a visszavásárlási jog szabályait kell alkalmazni.]

b) A régi Hpt.-ban meghatározott érvénytelenségi okok alapján érvénytelenség megállapítására irányuló, külön nevesített és adatolt keresetek közé nem tartozó, de szintén a jogszabály valamelyik előírására alapított érvénytelenségi petitumok: szintén heterogén kategória, a régi Hpt. 47. §-ának és 78. §-ának megsértésére alapított kereseteket tartalmazza. Ellentétben a 213. § (1) bekezdésével, egyik rendelkezés sem érvénytelenségi tárgyú: a 47. § a jogszabály „Felelősségi és képviseleti szabályok” címet viselő VI. fejezetének hitelintézet esetében cégjegyzésre jogosultakra vonatkozó szabályait, a 78. § „A kockázatvállalás korlátozása, ügyleti szabályok” című XII. fejezetének a hitelintézetnek részére a kihelyezésről történő döntést megelőzően és kockázatvállalást tartalmazó szerződés esetén annak tartamára előírt hitelképességi vizsgálatra vonatkozó rendelkezéseket tartalmazza. A 47. §-ra alapított keresetek: a 2015/1., 6., 11. és 14., 2016/8., 2017/14., 16., 37., 39., 42. és 48., valamint 2018/24. és 41. sorszámú határozatokban rögzítettek. A 78. §-on alapult a 2018/6., 2019/14. és 99., 2020/41. sorszámú határozatok szerinti kereset. Így pl. a 2019/14. sorszámúban a felperesek a szerződés érvénytelenségének megállapítására irányuló másodlagos keresetükben egyebek között azt állították, hogy az alperes nem vette figyelembe, illetve nem tartotta be a Hpt. 203. § (4) bekezdésében, (5)

bekezdés a) pontjában, 46. §-ában, valamint 77. § (1) bekezdésében és 78. § (1) bekezdésében írtakat.

c) Egyéb jogági előírások: érintett határozat a 2018/14-es Felperes az e határozatban rögzített, az ellene folyó végrehajtás megszüntetésére irányuló keresetében – egyebek között – előadta, hogy a hitelező a befektetésre vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket nem tartotta be, eljárása és a perbeli szerződés a tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. számú törvény (Tpt.) és a befektetési vállalkozásokról és az árutőzsdei szolgáltatókról, valamint az általuk végezhető tevékenységek szabályairól szóló 2007. évi CXXXVIII. törvény (Bsz.) rendelkezéseit sérti, így, ha a szerződést létrejötnének kell tekinteni, az jogszabálysértés miatt semmis. E határozat ismertetését az indokolta, hogy a szerződés létre nem jöttének megállapítására irányuló keresetek egyik visszatérő hivatkozása volt a befektetési jelleg.

A fenti, összesen 58 db keresetet magában foglaló különböző kategóriákba nem sorolható be további 33 db határozat. (Az érintett határozatok: 2013/2. és 5., 2014/8., 2015/5. és 19., 2016/4. és 24., 2017/4., 12-13., 20., 33., 38. és 56., 2018/3., 9., 15., 18-19., 77. és 84., 2019/5., 18., 22., 29., 42. és 79., 2020/29., 32-33. és 58., valamint a 2021/27. és 42. Néhány ügyben van átfedés az 57 besorolható és 33 nem besorolható kereset között; az utóbbiba értelemszerűen az tartozik, amit egyetlen kategóriánál sem tüntettem fel.) Ezek egy részében a határozat csupán utal arra, hogy a kereset jogszabályba ütközés miatti érvénytelenség megállapítására (is) irányult, anélkül azonban, hogy megjelölné az érintett jogszabályi előírást és a határozat indokolásának egészéből sem állapítható meg. Ilyen pl. a 2013/5., 2015/19., 2017/31., 2018/3. és 9., a 2019/19. és 29. sorszámú határozat. A 2017/31. sorszámú határozat rögzíti, hogy a felperes módosított keresetében az I. rendű alperes vonatkozásában annak megállapítását kérte, hogy az igénylőlap és a kölcsönszerződés nem felel meg a régi Hpt. rendelkezéseinek, a kölcsönszerződés a régi Ptk. 200. § (2) bekezdése miatt semmis. A nem besorolható keresetek számottevő része tehát adathiányos.

(ii) Nem érvénytelenségi megállapítási keresetek

Az érvénytelenségi kereseteknél jóval kisebb számú, 28 db határozat tartalmaz ilyen tartalmú petitumot. A jellemző keresetek az alábbiak szerint csoportosíthatók:

a) Annak megállapítása, hogy a megjelölt szerződéses kikötés nem vált a szerződés részévé, vagy az ÁSZF nem létező és/vagy nem vált a szerződés részévé: Ilyen keresetet tartalmaz a 2018/60., 112. és 146., 2019/28. és 59., valamint a 2020/40. sorszámú határozat.

b) A közokiratisággal és annak tartalmával kapcsolatos keresetek: a 2017/26., valamint a 2020/34., 44. és 47. sorszámú határozatban rögzített kereset annak megállapítását (is) kérte, hogy a perbeli szerződést (is) tartalmazó közokirat nem minősül közokiratnak. A 2020/21. sorszámúban a felperes kérte annak megállapítását, hogy a kölcsönügylet részét képező egyoldalú kötelezettségvállalást tartalmazó közjegyzői okirat nem tartalmazza a kötelezettségének mennyiségét és összegét.

c) Annak megállapítása, hogy a szerződés elállás folytán megszűnt, vagy az elállás jogszerűségének megállapítása: az érintett határozat a 2019/62. és 2021/19. sorszámú. A 2019/62. sorszámúban a felperesek módosított keresetükben elsődlegesen annak megállapítását kérték, hogy a perbeli kölcsönszerződések elállás folytán 2015. április 30-án megszűntek, mert a felperesek a jogszabályban biztosított elállási jogukkal éltek. Az ítéleti indokolásból kitűnik, hogy e keresetet a DH törvények hatályba lépésére tekintettel terjesztették elő.

d) A szerződés megszűnésének megállapítására irányuló keresetek: a 2014/11., 2016/4., 7. és 23., 2019/16. és 95., 2020/51., valamint a 2021/87. sorszámú határozatokból megállapíthatóan a felperesek annak megállapítását kérték, hogy a szerződés teljesítéssel vagy más okból (pl. lehetetlenülés folytán, végtörlesztéssel stb.) megszűnt. A 2020/31., 52., 54. sorszámú határozatokban a kereset annak megállapítására irányult, hogy a felperes fizetési kötelezettségét teljesítette, vagy nincsen további/megszűnt a fizetési kötelezettsége az alperessel szemben.

e) Negatív megállapítás a tartozás devizanemére: a 2021/94. sorszámú határozatban a felperes annak megállapítását kérte, hogy a közte és a hitelező között 2007. május 22-én létrejött, 2010. június 11-én és 2010. augusztus 6-án közjegyzői okiratba foglaltan, majd 2014. július 7-én magánokirati formában módosított hitelszerződésből eredő tartozása euró devizanemben nem áll fenn.

f) Elszámolás helyességének megállapítása: a 2014/15. sorszámú határozatban a felperesek keresetükben elsődlegesen az SNB báziskamatán és annak változásain alapuló számadásra kérték kötelezni az alperest, egyben annak megállapítását is kérték, hogy az általuk készített elszámolás helyes.

g) A 2016/17. sorszámú határozatban a felperes a régi Ptk. 234. § (2) bekezdése alapján annak megállapítását kérte, hogy megszerezte a perbeli gépjármű tulajdonjogát:

3.3.1.3. Törzskönyv kiadása iránti keresetek

A törzskönyv kiadása iránti keresetek a 580-ból 37 db határozatban, 5,38%-os arányban kimutathatók, 2012-16 között elhanyagolható mértékben, utána nagyobb számban fordultak elő; az adatokat a 29. számú táblázat tartalmazza. A 37 db perből 20 járás- és kerületi bíróságon, 17 törvényszéken indult. A járás- és kerületi ügyek közül mindössze egyetlen volt VH-per (a 2020/5. sorszámú határozat szerinti). 16 db határozatból kiderül, hogy e keresetet önállóan terjesztették elő, ez az ügyek közel felét teszi ki. Ezekből 14-ben járt el első fokon járás- és kerületi bíróság, további 2-ben pedig törvényszék. (Járas- és kerületi bíróságok: a 2015/16., a 2017/1. és 49., a 2018/1-2., 10., 16. és 30., a 2019/1., 20. és 109., valamint a 2020/6-7. és 63. sorszámú határozat. Törvényszékiek: a 2017/1. és 2019/102. sorszámú határozat.) A régi Pp. hatásköri szabályai miatt¹¹⁷ felmerül a kérdés, hogy miként kerülhetett sor e keresetek önálló, törvényszéki előterjesztésére? Ennek valószínű magyarázata a 2019/102. sorszámú határozatban tett utalás a keresetmódosításra. Bár ilyet nem tartalmaz a

¹¹⁷ A régi Pp. 22. §-ának (1) bekezdése értelmében a járásbíróság hatáskörébe tartoznak mindazok a perek, amelyek elbírálását törvény nem utalja a törvényszék hatáskörébe. A törzskönyv kiadása iránti kereset a törvényszéki hatáskört meghatározó 23. § (1) bekezdésének egyik pontjába sem sorolható, ezért járásbírósági hatáskörbe tartozott. Az új Pp. 20. §-ának (1) bekezdése ezzel szemben úgy rendelkezik, hogy a törvényszék hatáskörébe tartoznak mindazok a perek, amelyek elbírálását törvény nem utalja a járásbíróság hatáskörébe. Ugyanezen § (3) bekezdésének a) pontja értelmében járásbíróság hatáskörébe tartoznak azok a vagyoni jogi perek, amelyek tárgyának értéke a harmincmillió forintot nem haladja meg vagy amelyekben a vagyoni jogon alapuló igény értéke nem meghatározható, kivéve az e rendelkezésben felsorolt pereket. A törzskönyv kiadása iránti per nem sorolható a kivételek közé. Összességében e keresetet mind a régi, mind az új Pp. járásbírósági hatáskörbe utalja (amennyiben más kereset előterjesztésére nem kerül sor).

2017/1. sorszámú határozat, vélhetően ebben az ügyben is erre került sor. Megvizsgáltam, hogy melyik a leggyakoribb további kereset, amellyel együtt előterjesztették. 12 db határozat rögzít a régi Hpt. 213. § (1) bekezdésének a-f) pontjai valamelyikébe, vagy több pontjába ütközésre alapított semmisségi keresetet a törzskönyv kiadására irányuló mellett, vagy amellet is. (Az érintett határozatok: a 2016/21-22., a 2017/40., 43. és 52., a 2018/42., a 2019/88., 98. és 115., valamint a 2020/5., 36. és 61. sorszámú.)

3.3.1.4. A 3.3.1.1-3.3.1.3. pontokba nem sorolható keresetek

Az e gyűjtőfogalomba tartozó keresetek volumene összességében nem jelentős, számuk a teljes időszakban 33 db (5,69%-os arányban), szinte egyenlően elosztva a 2012-16-os és 2017-21-es évek között (14-19), arányuk azonban az utóbbi időintervallum sokkal nagyobb ügyszámára tekintettel csak az első 5 évben számottevő. (Az adatokat a 30. számú táblázat tartalmazza.) A 33 db ügyből 20 indult járás- és kerületi, 13 pedig törvényszéki elsőfokú bíróságon. A 20 db járás- és kerületi bírósági ügy közel fele, 9 db, VH-per. Önállóan, más keresetek nélkül 12 ügyben terjesztettek elő ebbe a kategóriába tartozó keresetet a fogyasztók, kivétel nélkül járás- és kerületi bíróságokon, 6-6 esetben VH- és egyéb perben. Milyen kép rajzolódik ki e 33 ügyből? A más keresetek nélkül, önállóan előterjesztett keresetekkel érintett határozatok száma 12 db. A jogalap nélküli gazdagodás megtérítésére irányuló keresetekből (2013/3., 2017/3., 2020/9.) kettő valamiképpen kapcsolódik a tisztességtelenségi jogcímekhez, illetve hivatkozásokhoz (2017/3. és 2020/9.). Szignifikáns még a szerződéses teljesítésre, túlfizetésre, teljesítési határidő halasztására alapított kereset (2015/3., 2019/96., 2021/18.). Egy ügyben került sor önállóan kártérítési kereset előterjesztésére (2016/3.). A további, önállóan előterjesztett keresetek (2013/6., 2014/1., 2015/18., 2020/3. és 2021/55.) nem szignifikánsak. Azokban az ügyekben, amelyekben a kereseteket más keresetekkel együtt terjesztették elő a felperesek, általános tendencia e petitumok valamilyen tartalmú érvénytelenségi és esetenként létre nem jötségi keresetekhez kapcsolódása, akár látszólagos keresethalmazat keretében, akár más módon. 15 db határozat tekinthető ilyennek. (Az érintett határozatok: 2014/11. és 15., 2016/8., 17. és 23., 2017/26., 2018/68., 2019/28., 62., 67. és 103., 2020/32., 36. és 52., 2021/50. Valamennyi tartalmaz érvénytelenségi keresetet.) 5 perben került sor semmisségi keresetek mellett kártérítési kereset előterjesztésére is (2016/8., 2018/68., 2019/67. és 103., 2021/50.). 2 perben a

felperesek semmisségi petitumok mellett a szerződés bírósági úton történő módosítása iránti keresetet is előterjesztettek (2016/23. és 2019/62.).

3.3.2. A jogérvényesítés összesített adatai: a látszólagos keresethalmazatok, az érvénytelenségi keresetek és az egyes keresettípusok teljes adatbázishoz viszonyított aránya

A teljes vizsgált időszakot tekintve a határozatok 16,21%-a tartalmaz látszólagos keresethalmazatban előterjesztett keresetet, de nagy kilengésekkel: az éves adatok 6,41 és 44,44% között szóródnak. (Az adatokat a 31. számú táblázat tartalmazza.) Az ügyvolumenében sokkal jelentősebb 2017-21-es időszakon belül három évben (2017 és 2020-21) 20% feletti az arányuk. Az összesített adatokat jelentősen befolyásolja a 2018-as és 2019-es év, azon belül is főként az előbbi alacsony aránya. Ennek nyilvánvaló magyarázata, hogy ebben a két évben mutatható ki a ténytanúsítványos keresetek túlsúlya és nagy többségében önálló előterjesztése. A látszólagos keresethalmazatok előterjesztésére sokkal nagyobb arányban került sor törvényszékeken indult ügyekben, mint a járás- és kerületi bíróságokon előterjesztett keresetek alapján folyamatban volt perekben. A 12 db, előzetesen meghatározott keresettípusból – melynek többsége valamilyen okból gyűjtőfogalomnak tekinthető – mindössze 5 db tekinthető nem, vagy nem csak érvénytelenséginek: „tisztán” a 3.3.1.2.1. pontba tartozó, a szerződés létre nem jöttének megállapítására irányulóak, a 3.3.1.3. pontban taglalt törzskönyv kiadása irántiak, valamint a 3.3.1.4. pont szerinti, a 3.3.1.1-3.3.1.3. pontokba nem sorolható keresetek („minden egyéb”), a keresettípuson belüli differenciálás alapján pedig a 3.3.1.2.2. pontbeli felmondás érvénytelenségének, hatálytalanságának, jogellenességének megállapítására irányuló keresetek közül a két utóbbi kategória, végül a 3.3.1.2.3. pontban taglaltak közül a nem érvénytelenségi egyéb megállapítási keresetek. Annak meghatározása érdekében, hogy a teljes adatbázisból mekkora hányadot tesznek ki azok a határozatok, amelyekben a kereset egyáltalán nem tartalmazott érvénytelenségit, a következő adatokat kellett alapul venni: (i) A nem érvénytelenségi keresettípusba tartozó határozatok közül azokat, amelyekben a keresetet vagy önállóan, vagy más, de nem érvénytelenségi keresettel terjesztették elő. (ii) A részben érvénytelenségi gyűjtőfogalomba tartozó keresettípus szerinti határozatok közül szintén kizárólag azokat, amelyekben a keresetet vagy önállóan, vagy más, de nem érvénytelenségi keresettel terjesztették elő. E két kritérium alapján a következő

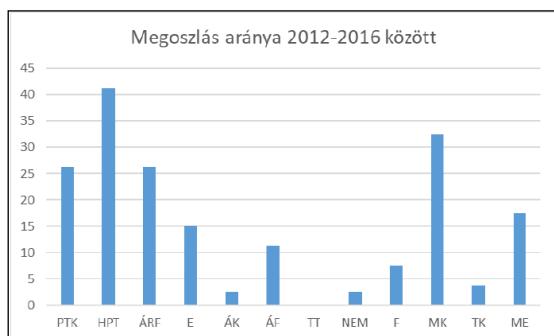
megállapítások tehetők: (i) A szerződés létre nem jöttének megállapítására irányuló keresetet önállóan terjesztette elő a felperes a 2017/44. sorszámú határozat tanúsága szerint. (Meg kell ugyanakkor jegyezni, hogy a kereset indokaként előadottak tartalmilag megfeleltethetők a máshova nem sorolt érvénytelenségi keresetek közül a régi Hpt. 47. §-ára alapítottak.) A további ügyek mindegyikében volt érvénytelenségi kereset is. (ii) A törzskönyv kiadására irányuló keresetek közül 16 db határozat szerintiben került sor önálló előterjesztésére. (Az egyes határozatokat feltüntettem e keresettípus taglalásánál.) A további ügyek mindegyike tartalmaz érvénytelenségi keresetet is. (iii) A „minden egyéb” gyűjtőfogalomba tartozó keresetek közül 12 db önállóan előterjesztett; az érintett határozatokat feltüntettem e keresettípus elemzésénél. A további ügyekben sor került érvénytelenségi kereset előterjesztésére is e petitumokkal együtt. (iv) A felmondás jogi hibájára alapított keresetek közül önállóan és jogellenesség megállapítására irányulóan előterjesztett a 2018/13. és 144., valamint a 2019/91. sorszámú határozatbeli, a felmondás hatálytalanságára alapított a 2019/23. és 2021/23. sorszámú. A további, e fogalomkörbe tartozó keresetek vagy a felmondás érvénytelenségének megállapítására irányultak, vagy a jogellenesség/hatálytalanság megállapítása mellett érvénytelenségi petitumot is tartalmaztak. (v) Végül a nem érvénytelenségi megállapítási keresetek közül önállóan előterjesztett 6 db, a 2016/7., a 2018/60. és 146., a 2019/59., a 2020/47., valamint a 2021/94. sorszámú. Egy ügyben (2020/87. sorszámú h.) más, nem érvénytelenségi keresettel együtt került sor előterjesztésére. A további ügyekben volt érvénytelenségi kereset is. Összességében 41 db olyan, adatgyűjtéssel érintett határozat van, amelyben a felperesek nem terjesztettek elő érvénytelenségi keresetet, ezzel szemben a vizsgált határozatok 92,93%-a (539 db) rögzít valamilyen tartalmú érvénytelenségi petitumot.

Az egyes keresettípusok előterjesztésének arányát a 10 éves időszak egészében és 5-5 éves periódusonként a 32. számú táblázat, az annak alapjául szolgáló adatokat a mellékletben található 33. számú táblázat mutatja be.

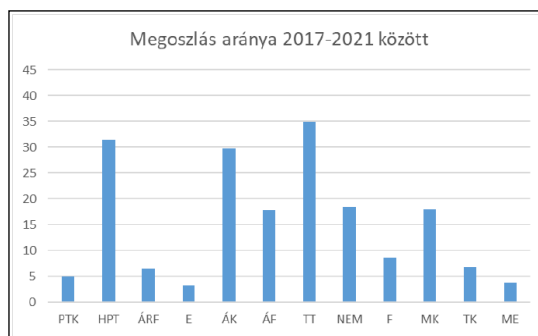
ÉV	PTK	HPT	ÁRF	E	AK	AF	TT	NEM	F	MK	TK	ME
2012-2016	26,25	41,25	26,25	15	2,5	11,25	0	2,5	7,5	32,5	3,75	17,5
2017-2021	5	31,4	6,4	3,2	29,8	17,8	34,8	18,4	8,6	18	6,8	3,8
Ö	7,93	32,76	9,14	4,83	26,03	16,9	30	16,21	8,45	20	6,38	5,69

32. számú táblázat – Az egyes keresettípusok előterjesztésének aránya az összes kúriai határozat %-ában 5 éves időszakokra és a teljes időintervallumra

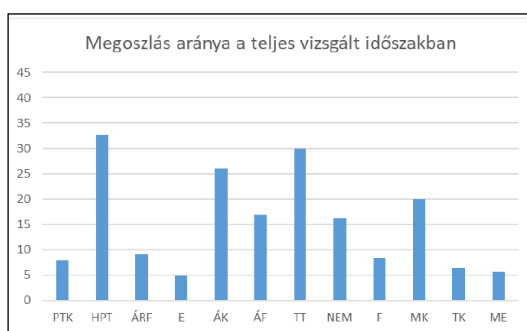
A változások szemléltetése érdekében oszlopdiagramokban is bemutatom a keresettípusok arányait 2012-16 és 2017-21 között, valamint a teljes időszakra (8. számú ábra).

8/A. számú ábra

8/B. számú ábra

8/C. számú ábra

8. számú ábra – Az egyes keresettípusok előterjesztésének aránya az összes kúriai határozat %-ában 5 éves időszakokra és a teljes időintervallumra: 2012-16 (8/A. számú ábra), 2017-21 (8/B. számú ábra), 2012-21 (8/C. számú ábra)

Az adatösszességéből kimutatható tendenciákat – mivel alapvető jelentőséggel bírnak a kutatások szempontjából releváns hipotézisekre nézve - a jelen fejezet 3.4. pontjában taglalom.

3.3.3. A jogérvényesítéshez kapcsolódó speciális hivatkozások

3.3.1. A semmisség hivatalbóli észlelésére irányuló kérelmek

E kérelem dogmatikai hátterét ismertettem a III. fejezetben, ezért ehelyütt csupán e tárgyba tartozó határozatokat említek, példálózó jelleggel. A kutatással érintett határozatok közül főként 2017-től található számos ilyen hivatkozás és az arra vonatkozó kúriai álláspont kifejtése, így pl. a 2017/48. sorszámú határozat indokolásának [6] és [8] pontjaiban; a

2017/19. sorszámú indokolásának [6] és [10]-[12] pontjaiban; a 2017/62. sorszámú indokolásának [5] és [14] pontjaiban; a 2020/33. sorszámú indokolásának [8] és [15] pontjaiban; a 2020/36. sorszámú indokolásának [7] és [37] pontjaiban.

3.3.2. Felperesi állítás arról, hogy a peresített szerződés nem tartozik a DH törvények hatálya alá

Ennek a hivatkozásnak értelemszerűen a DH törvények hatályba lépése a ténybeli alapja, oka pedig e törvények perbeli alkalmazhatósága és annak fogyasztói jogérvényesítésére állítottan gyakorolt hatása. Az alábbiakban a főbb hivatkozásokat ismertetem néhány határozat releváns részének bemutatásával. E hivatkozások eljáró bíróságok általi értékelése jellemzően nem döntötte el a jogvitát, ezért a szükséges mértékben vázolom az eljáró bíróságok álláspontjait. (Több ügyben csak az elsőfokú bíróság indokolását tartalmazza a határozat.)

(i) A hivatkozás a kereset indokolásának része

A 2017/14. sorszámú határozat indokolásának [2] pontjában foglaltan a felperes keresetében előadta, hogy a felek az egyoldalú módosításokra és az árfolyamrésre vonatkozó rendelkezéseket egyedileg megtárgyalták, így a szerződések nem tartoznak a DH2 tv. hatálya alá. A [4] pont értelmében az elsőfokú bíróság rögzítette, hogy a felperes személyes nyilatkozata szerint nem tárgyalta meg egyedileg egyik szerződéses feltételt sem az I. rendű alperessel, a szerződések ennek megfelelően a DH1 tv., valamint a DH2. tv. hatálya alá tartoztak. Az indokolás [5] pontja szerint a felperes fellebbezése folytán eljáró másodfokú bíróság egyetértett az elsőfokú bírósággal abban, hogy a kölcsönszerződések a DH1 és a DH2. tv. hatálya alá tartoztak. A 2017/14-essel azonos tartalmú felperesi hivatkozást tartalmaz a 2017/59. sorszámú indokolásának [7] pontja. A [10] pont értelmében az elsőfokú bíróság határozatának indokolása szerint a felperes az őt terhelő bizonyítási kötelezettsége ellenére sem bizonyította, hogy a DH1 tv.-nyel érintett, és a keresetben is hivatkozott (az árfolyamrésre és egyoldalú szerződésmódosításra vonatkozó) szerződési feltételeket egyedileg megtárgyalták volna, továbbá úgy nyilatkozott, hogy a DH2 tv. alapján megküldött elszámolást sem vitatta. Ennek megfelelően a perbeli kölcsönszerződés a DH1 és DH2 tv. hatálya alá tartozik. A 2018/41. sorszámú indokolásának [7] pontjában rögzítetten a felperes eredeti álláspontja szerint a DH1. és DH2. törvények hatálya a keresettel támadott

szerződésre nem terjedt ki, mert az árfolyamrést szabályozó II. és a kamatmódosítást szabályozó III.2. feltétel nem vált a szerződés részévé. Szerinte a felülvizsgált elszámolás a bank egyoldalú nyilatkozata, így az nem része a szerződésnek. A [12] pont értelmében az elsőfokú bíróság határozata indokolásában rámutatott: téves a felperes hivatkozása a vonatkozásban, hogy a perbeli kölcsönszerződésre a DH1 tv. és a DH2 tv. hatálya nem terjedt ki. Alaptalannak értékelte a felperesnek azt az álláspontját is, miszerint a felülvizsgált elszámolásnak nincs jelentősége, az csupán az alperes egyoldalú jognyilatkozatának minősülne. Rámutatott: az elszámolással szembeni jogorvoslati lehetőség elmulasztásával a felperes az elszámolást elfogadta, egyúttal elismerte, hogy az alperesi jogelőddel kötött kölcsönszerződésre mindkét említett törvény tárgyi hatálya kiterjed. [E pont tartalmazza azt is, hogy az elsőfokú bíróság kifejtette, az érvénytelenségi jogkövetkezmény a DH1 tv. (3. § - 4. §-ai) által meghatározott szerződési feltételek vonatkozásában az elszámolással levonásra került, erre tekintettel ezen érvénytelenségi ok jogkövetkezményét a perben hozott döntés nem érintheti (bírói úton nem érvényesíthető), ezért e körben a pert a 14. sorszámú jogerős végzésével megszüntette.] Az indokolás [19] pontja egyébiránt tartalmazza, hogy a másodfokú bíróság határozata indokolásában rögzítette: a másodfokú eljárásban a felperes már nem vitatta, hogy a DH1 tv. és a DH2 tv. hatálya kiterjed a keresettel támadott kölcsönszerződésre. A fentebb ismertetett határozatoknak az is közös jellemzője, hogy azokban a felperések a máshova nem sorolható megállapítási keresetek közül a régi Ptk. 251. §-ára alapított kereseteket terjesztettek elő.

A 2021/27. sorszámú határozat indokolásának [7] pontjában foglaltan a felperes kifejtette, hogy a szerződés – ha létrejött – nem tartozik a DH1 és DH2 tv. hatálya alá, mert az nem azonos a DH törvényekben nevesített szerződésekkel, továbbá az egyoldalú kamatemelésre és az árfolyamrésre vonatkozó kikötések egyedileg megtárgyaltak. A [9] pont értelmében az elsőfokú bíróság megállapította, hogy a perbeli szerződés a DH törvények hatálya alá tartozik. Kifejtette, hogy az egyedi szerződésben szereplő általános szerződési feltételnek nem minősülő, de egyedileg meg nem tárgyalta feltételek is a DH törvények hatálya alá tartoznak, és egyedileg megtárgyaltnak csak akkor minősülnek, ha a fogyasztónak lehetősége volt azok tartalmi befolyásolására. Kifejtette, a DH törvények nem csak arra a kölcsönre vonatkoznak, ahol a tartozás devizában nyilvántartott, hanem arra is, ahol devizában nyújtott kölcsönről van szó, sőt egyes forintkölcsönökre is. A perbeli szerződés tehát a DH törvények hatálya alá tartozik, mely megállapítással az indokolás [17] pontja

szerint a másodfokú bíróság egyetértett. A Kúria döntésének indokolásában, a [42] pontban maradéktalanul egyetértett a perben eljáró bíróságok azon egyező jogi álláspontjával, hogy a perbeli szerződés a DH törvények hatálya alá tartozik, egyrészt azért, mert a DH1 tv.-ben meghatározott időszakban kötötték, a felperes fogyasztónak minősül és fogyasztói kölcsönszerződés megkötésére került sor. Ezekkel ellentétet a felperes sem állított. A perbeli szerződés egyedileg meg nem tárgyalta egyoldalú szerződésmódosításra (kamatt, költség, díjemelésre) vonatkozó rendelkezést tartalmaz, így önmagában emiatt a DH törvények hatálya alá tartozik, függetlenül attól, hogy deviza alapú szerződésnek minősül-e a perbeli szerződés vagy sem. E körben nincs jelentősége a felperes azon egyébként nem alapos hivatkozásának, hogy nem deviza alapú szerződés megkötésére került sor, hiszen a DH1 és DH2 tv. szabályai forint kölcsönszerződésekre is vonatkoznak. A 2020/36. sorszámú határozat indokolásának [9] pontja értelmében a felperes állította, hogy a per nem tartozik a DH1 és DH2 tv. hatálya alá, mert tárgya nem az árfolyamrész vagy az egyoldalú kamatemelés. A [11] pontban rögzítetten az elsőfokú bíróság határozatának indokolásában megállapította, hogy a perbeli szerződés a DH1 és DH2 törvények hatálya alá tartozik, mivel 2004. május 1. napját követően került megkötésre, fogyasztói lízingszerződés, amely az árfolyamrészre és egyoldalú szerződésmódosításra vonatkozó általános szerződési feltételeket is tartalmaz.

(ii) A hivatkozás a kereseti kérelem része

A 2019/28. sorszámú határozat indokolásának [9] pontjában rögzítetten a felperesek eshetőlegesen előterjesztett negyedik keresetükben elsődlegesen annak megállapítását kérték, hogy a kölcsönszerződésnek az egyoldalú díj- és költségemelés lehetővé tevő, valamint az árfolyamrészre vonatkozó feltételei nem váltak a szerződés részévé, és ennek folytán a szerződésre nem terjed ki a DH1 tv. és a DH2 tv. hatálya.

(iii) Elállási jog gyakorlása a DH törvények hatályba lépése miatt

A 2019/62. sorszámú határozatban a felperesek módosított keresetükben elsődlegesen annak megállapítását kérték, hogy a perbeli kölcsönszerződések elállás folytán 2015. április 30-án megszűntek, mert a felperesek a jogszabályban biztosított elállási jogukkal éltek. Az elsőfokú bíróság az elsődleges kereseti kérelem vonatkozásában kifejtette, hogy az I. rendű felperes elállási nyilatkozata a szerződéseket nem bontotta fel. A felek a szerződésben elállási jogot nem kötöttek ki, kizárólag felmondási jogról rendelkeztek, és a kölcsönszerződések vonatkozásában a régi Ptk. is kizárólag felmondási jogot szabályoz.

Kétségtelen, hogy a DH törvények a megkötött szerződések tartalmát megváltoztatták, azonban a felperesek által hivatkozott régi Ptk. 226. § (2) bekezdésében írt elállási jog gyakorlására csak abban az esetben kerülhet sor, ha jogszabály eltérően nem rendelkezik. Jelen esetben azonban a DH3. tv. 13. §-a másként rendelkezik: a fogyasztó részére felmondási jogot biztosít. Elállási jog ezért a felpereseket sem a szerződés, sem jogszabály alapján nem illeti meg. [A határozat indokolásának 7, 10, 15, 36-37. pontjai.]¹¹⁸

3.4. Az adatokból kiolvasható tendenciák a releváns hipotézisek tükrében

3.4.1. Ügyvolumen és a 4. hipotézis fennállása

A kúriai kutatás eredményei az 1., 2. és 4. hipotézis igazolása szempontjából vizsgálandók. Lehetséges továbbá a főbb tendenciáknak a dolgozatban bemutatott más adatokkal való egybevetése és következtetések levonása is. Az ügyvolumen illetően két tényt emelek ki. Az egyik, hogy az évenkénti bontásban és összesített ügyszámában egyaránt markánsan eltérő 2012-16 és 2017-21 közötti időszak között szignifikáns különbség mutatható ki az eljáró elsőfokú bíróságokban: az első időintervallumban a bíróságok egyharmada volt törvényszék és kétharmada járás- és kerületi bíróság, ezzel szemben a másodikban háromötödük törvényszék, kétötödük pedig járás- és kerületi bíróság. Ez utóbbi összesített adat önmagában – de egyébként a további elemzésekkel megtámasztva is – abba az irányba mutat, hogy a vizsgált időszak második felében rendkívüli mértékben megnőtt a régi Pp. 23. § (1) bekezdésének k) pontja szerinti és törvényszéki hatáskörbe tartozó tisztességtelenségi kereseteken alapuló, felülvizsgálati eljárással zárult ügyek száma és aránya. Ezen túlmenően a járás- és kerületi bíróságon indult ügyek összetételében is kimutatható hatásköri szabállyal összefüggő változás: szemben 2012-16-tal a 2017-21-es időszakra már a VH-perek tették ki ezeknek az ügyeknek a többségét. A VH-perek növekvő aránya egyértelműen bizonyítja,

¹¹⁸ A régi Ptk. 226. §-ának (2) bekezdésének értelmében jogszabály a hatályba lépése előtt megkötött szerződések tartalmát csak kivételesen változtathatja meg. Ha a szerződés megváltozott tartalma bármelyik fél lényeges jogos érdekét sérti, a fél kérheti a bíróságtól a szerződés módosítását, vagy – ha jogszabály másképpen nem rendelkezik – a szerződéstől elállhat. A DH3 tv. 13. §-ának (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy ha a deviza vagy devizaalapú fogyasztói jelzálogkölsön-szerződés a törvény szerint forintalapú fogyasztói jelzálogkölsön-szerződésre módosul, a fogyasztó a módosulást követő 60 napon belül a jelzálogkölsön-szerződést felmondhatja.

hogy idővel a pénzügyi intézményeknek egyre nagyobb arányban érvényesítették az adósokkal szemben fennálló követeléseiket, mellyel szemben az egyetlen rendelkezésre álló adósi/fogyasztói eszköz a perindítás volt. Az ügyek területi koncentrálódására vonatkozó 4. hipotézis kapcsán releváns összevont adat szerint a központi régió a teljes időszakban a kúriai ügyérkezés 53,21%-át adta. Ezen belül is változás, illetve hangsúlyeltolódás mutatható ki 2012-16 és 2017-21 között: az első 5 év összevont adata 70,35%, melyhez képest jelentős csökkenés a második 5 év 50,92%-os aránya, továbbá míg az első időszakban az FT és az illetékességi területén működő kerületi bíróságok tették ki a teljes ügyérkezés 67,74%-át, a BKT pedig elhanyagolható (1,61%-át), a második időintervallumban az összesített adathoz képest is nagyobb arányban csökkent az FT részesedése (40,83%), jelentősen nőtt ugyanakkor a BKT-n indult ügyeké (10,09%). Feltűnő és a jogérvényesítéssel összefüggő adat ugyanakkor, hogy az FT legkisebb arányú részesedését jelentő két év, 2018-19 (34,78% és 30,79%) egybeesett a ténytanúsítványos keresetek tömegessé válásával, melyet követően 2020-21-ben, az árfolyamkockázati keresetek robbanásszerű növekedésének éveiben, az FT-n indult ügyek száma ismételten az összes ügy több mint felét tette ki (50% és 54,35%). Tehát a központi régió belül az FT dominanciájának mértéke és az egyes tisztességtelenségi keresetek előterjesztésének aránya között korreláció mutatható ki. A kúriai ügyek elsőfokú bíróságai és a Devizahitel statisztikából kinyert adatok egybevetése ellen hathat egy módszertani tényező. A Devizahitel statisztika tagolt adatokkal rendelkezésre álló 3,5 éves időszaka az elsőfokú ügyérkezésre vonatkozik, míg a kúriai ügyek elsőfokú ügyérkezésének időpontjai a határozatokból túlnyomórészt nem mutathatók ki. Meglátásom szerint azonban ennek kizárólag abban az esetben volna jelentősége, amennyiben a két adatsor szignifikánsan mást mutatna. Ennek éppen az ellenkezője látszik: a Devizahitel statisztika adatai 53-61%-os összevont ügyérkezési arányt mutatnak az FT-re és a BKT-ra nézve (2016-re 53%-ot, 2017-re 57%-ot, 2018-ra 56%-ot és 2019. I. félévére 61%-ot). Az arányok nem térnek el számottevő mértékben a kúriai időintervallum e vonatkozásban értelemszerűen figyelembe vehető 2017-21-es részétől. (Egyébként a két adathalmaz alapjául szolgáló ügyeknek biztosan van közös halmaza: egy 2016-os vagy 2017-es érkezésű keresetlevél alapján a teljes eljárás – ideértve a felülvizsgálatot is – lefolyhatott 2021-ig.)

Összességében véleményem szerint a 10 éves időintervallum összevont és további időszakokra bontott adatai a 2017-21-es évekre bekövetkezett számottevő csökkenés

ellenére meggyőzően igazolják a központi régió bíróságainak felülreprezentáltságát, egyben a 4. hipotézist, melyet csak erősítenek a Devizahiteles statisztika adatai. A mérséklődés okára vagy okaira a rendelkezésre álló adatokból csak következtetni lehet, abban feltételezhetően szerepet játszott a régi Pp. illetékességi szabályainak 2014. január 1-től hatályos módosítása. Mindennek azonban a hipotézis igazolhatóságára nincsen kihatása.

3.4.2. Az 1. hipotézis fennállása

Az 1. hipotézis fennállását (az érvényesített jogban kimutatható, a 8. számú ábrából kiolvasható dinamikát) igazolja, hogy a 2012-2016-os 80 db ügyhöz képest 6,25-szörös növekményt jelentő 2017-2021-es időszakban a 12 db kereseti kategóriából mindössze 3 db-ban mutatható ki 50% alatti változás (növekedés vagy csökkenés a teljes ügyszámhoz viszonyított %-os arányban): a régi Hpt. 213. § (1) bekezdésének a-f) pontjaira alapított keresetekben (41,25%-ról 31,4%-ra csökkenés, a változás mértéke 23,88%); a felmondás érvénytelenségének, jogellenességének, hatálytalanságának megállapítása iránti keresetekben (7,5%-ról 8,6%-ra növekedés, a változás mértéke 14,66%); valamint a máshova nem sorolt megállapítási és érvénytelenségi keresetekben (32,5%-ról 18%-ra csökkenés, a változás mértéke 44,62%). Ezzel szemben nagymértékben, szinte mindegyik esetében a 2012-16 közötti időszaki arány kb. egyötödére csökkent a régi Ptk. külön nevesített érvénytelenségi okaira alapított, valamint a jogalkotással érintett és a „minden egyéb” kategóriába sorolt keresetek száma (a régi Ptk. esetében 26,25%-ról 5%-ra, az egyoldalú módosítás esetében 15%-ról 3,2%-ra, az árfolyamrés esetében 26,25%-ról 6,4%-ra, a „minden egyéb” esetében 17,5%-ról 3,8%-ra; a csökkenés mértéke 80,96%, -os 78,67%-os, 75,62%-os, illetve 78,29%-os). Két keresettípusra 58-82% közötti növekedés állapítható meg: a máshova nem sorolt általános szerződési feltételek tisztességtelenségen alapuló érvénytelenségének megállapítására (11,25%-ról 17,8%-ra növekedés, a változás mértéke 58,22%); valamint a törzskönyv kiadására irányulóakban (3,75%-ról 6,8%-ra növekedés, a változás mértéke 81,33%). Ezt az arányt jóval meghaladó növekedés történt 3 db keresettípusban: az árfolyamkockázati tájékoztatás 2012-16-os 2,5%-os arányával szemben 2017-21-ben 29,8%-os az adat (a növekedés mértéke 11,92-szeres); a ténytanúsítványos kikötés 2012-16-os időszaki hiányával szemben 2017-21 között e petitum aránya 34,8%; végül a szerződés létre nem jöttének megállapítása iránti keresetek 2012-16-os 2,5%-os aránya 2017-21-re 18,4%-ra nőtt (7,36-szoros növekedés).

A fenti adatok alapján önmagában az, hogy – egy-egy kategóriának véve minden, egyébként további jogcímekre bontható keresettípust – az előterjesztett jogcímek átlagában nincsen eltérés (a 2012-16-os időszak 80 db ügyében előterjesztett 149 db jogcím 1,86-os, míg a 2017-21-es időszak 500 db ügyében előterjesztett 930 jogcím szintén 1,86-os átlagot jelent), nem hat a dinamika megállapíthatósága ellen: a keresettípusok háromnegyedében 50%-ot meghaladó változások következtek be és e változások iránya és aránya is nagyon eltérő (a 80,96%-os csökkenéstől a 0%-ról 34,8%-os összesített arányra történő növekedésig). Az 1. hipotézis fennállását véleményem szerint önmagukban ezek az adatok és tendenciák igazolják, a gyűjtőfogalomnak tekinthető keresettípusokon belüli további adatok (így pl. a pénzügyi teljesítéssel nem járó kikötések peresítésének nagy száma 2017 után a máshova nem sorolt általános szerződési feltételeken belül) csak ezt erősítik, miközben nincsen ez ellen ható releváns adat és tendencia.

3.4.2. A 2. és 3. hipotézis fennállása

A 2. hipotézis első része az árfolyamkockázati tájékoztatás hiányára vagy elégtelen voltára alapított igényérvényesítés 2014 utáni uralkodóvá válását állította. Ez az adatok alapján a vizsgált időintervallum második felének utolsó éveiben következett be, mégpedig évről évre növekvő arányban. A 2012-16-os 2,5%-os aránnyal szembeni 2017-21-es 29,8%-os arányt árnyalja ugyanis, hogy az utolsó 3 évben 27,83%-os, 55,55%-os és 69,14%-os volt e keresettípus aránya. A 2021-es 69,14%-os arány az összes keresettípus közül a legmagasabb az ügyvolumenben sokkal jelentősebb 2017-21-es időszakban, a 2020-as 55,55%-os arányt pedig csak a ténytanúsítványos keresetek 2018-as 56,14%-os aránya múlja felül (ezzel pedig megegyezik a régi Hpt.-s keresetek 2017-es aránya). Az árfolyamkockázati keresetek dominánssá válása tehát más, korábban gyakran előterjesztett keresetek visszaszorulásával egyidejűleg következett be. Ez utóbbi tény az is alátámasztja, hogy a számok emelkedése együtt járt az önálló keresetkénti előterjesztés növekvő arányával: a 2020-as 35 ügyből 8-ban önállóan előterjesztett kereset az összesen 63 db ügy 12,7%-a, a 2021-es 65-ből 21-ben előterjesztett a 94 ügy 22,34%-át teszi ki.

A 2. hipotézis második részét (a 2014-től kötelező kereseti többlettartalom előterjesztése alóli mentesülésre alkalmas alternatív jogcímek előterjesztése) két keresettípus tömeges

előfordulása bizonyítja. A 2012-16-os időszakban nem kimutatható, jogkövetkezményi kereset előterjesztésével nem járó ténytanúsítványos keresetek 2017-ben már jelentős, 13,88%-os arányt képviseltek, 2018-19-ben pedig 56,41%-os és 42,2%-os aránnyal e két év leggyakoribb keresettípusát. (A két év összevont adatai alapján a 271 db határozatból 134 db tartalmazott ilyen keresetet, ami 49,45%-os arány, tehát az ügyek mintegy fele). Arányuk ezt követően jelentősen csökkent, de még 2021-ben is az ügyek 23,48%-ában kimutathatók. E keresettípus 2018-19-ben kimutatható dominanciáját erősítő adat, hogy a 134 db ügyből 103-ban önállóan terjesztették elő a felperesek, tehát valamennyi érintett határozatbeli kereset 38%-a kizárólag e petitumból tevődött össze. A másik keresettípust a pénzügyi teljesítéssel nem járó és más keresetbe nem tartozó általános szerződési feltételek tisztességtelenségén alapuló érvénytelenségének megállapítására irányuló perek jelentik. E keresettípusba a részletes, a határozatok alapján tipizálható elemzése alapján az egyébként is heterogén gyűjtőfogalmon belül további, számos feltételt peresítő keresetek tartoznak, melyek közös nevezője az általános jogalap (rég. Ptk. 209-209/A. §-a), valamint, hogy a bíróságok a peresített kikötések tartalma miatt nem követelték meg a jogkövetkezmények előterjesztését. Hasonlóan a ténytanúsítványos keresetekhez, ezek is leginkább a 2018-19-es határozatokból mutathatók ki, mégpedig 31 db-ban. Az önállóan előterjesztett ténytanúsítványos keresetek és a vagyonmozgással nem járó szerződéses kikötések peresítésének együttes száma 2018-19-ben 134 db, ami a két évre eső összes ügy 49,45%-a.

A fenti adatok és tendenciák meglátásom szerint meggyőzően igazolják a 2. hipotézis mindkét részét, a kúriai határozatból pedig az is megállapítható, hogy míg az árfolyamkockázati tájékoztatással kapcsolatos kereset fokozatosan és a teljes vizsgált időintervallum utolsó negyedében vált dominánssá, addig a DH2 tv.-ben előírt jogkövetkezményi kereset előterjesztését nem igénylő keresetek tömeges előterjesztésével kapcsolatos határozatok jellemzően 2018-19-esek, vagyis időben behatároltabbak. Különösen a ténytanúsítványos keresetek tömeges előfordulása kapcsán kiemelő: az, hogy e szerződéses kikötések nem igényelték a felek között pénzügyi teljesítést, nem jelenti automatikusan azt, hogy kizárólag ez a körülmény indokolta előterjesztésüket, főként nem azt, hogy ilyen mértékben. Ennek elemzése azonban a jelen értekezés keretein kívül esik.

A 2012-16 és 2017-21-es időszak között a régi Hpt.-s keresetek jelentik az állandóságot; bár arányuk csökkent 2017-21-re, de messze nem olyan mértékben, mint más keresettípusoké.

Az adatokból kitűnik, hogy a régi Hpt.-s és ténytanúsítványos kereseteket leszámítva, a 2012-16-os időszakban előterjesztett valamennyi további kereset előterjesztése visszaszorult: ezek összesített száma a 2012-16-os 80 db ügyben 114 db (átlagosan 1,43 egy ügyben), 2017-21-ben viszont az 500 db ügyben 450 db jogcím (átlagosan 0,9 egy ügyben). (Az első 5 évből egyáltalán nem kimutatható ténytanúsítványos keresetek hozzáadásával a második 5 évben egy ügyön belül átlagosan előterjesztett keresetek száma 624 db, ami az átlagot 1,25-re emeli ügyenként.) Önmagában a 2017-21-es, összesen 323 db árfolyamkockázati és ténytanúsítványos kereset közel annyi, mint a régi Hpt.-sen kívül valamennyi további 450 db, ha pedig a két előbbi keresethez hozzáadjuk az ebben az 5 évben előterjesztett valamennyi, pénzügyi teljesítéssel nem járó tisztességtelenségi keresetet (35 db-ot), akkor a különbség még kisebb (358 db kereset aránylik a 415-höz).

A 3. hipotézis kúriai kutatásra vonatkoztatható része, hogy a fogyasztói igényérvényesítés 2014 után döntően a jogalkotással nem rendezett érdeksérelmek orvoslására irányult. E vonatkozásban annak van relevanciája, hogy mire terjedtek ki a DH törvények alapján megejtendő elszámolások. A jogalkotással rendezett keresetek az időszak második felében egyértelműen marginalizálódtak. E két keresettípus 2012-16-ban a 80 db határozatból még 33-ban kimutatható, ami 41,25%-os arány, szemben a 2017-21-es 48 db határozattal az 500-ból (9,6%-os arány). Ezzel szemben az ex nunc hatályú forintosítás miatt a szerződéskötés és a konverzió közötti időszakot nem érintő DH3 tv. tartalmával egyenes összefüggésben, a fentebb ismertetettek szerint egyre növekvő arányt tett ki az árfolyamkockázat peresítése. Ez önmagában bizonyítja a 3. hipotézist, legalábbis annak az érvényesített joggal igazolható szegmensét.

3.4.3. A peresített szerződésekből kimutatható tények és azok összefüggései más adatokkal és tendenciákkal

A rendelkezésre álló adatok alapján a peresített ingatlanvásárlási-, gépjármű- és egyéb rögzített célú kölcsönök nagyságrendileg megegyeztek. Ez alapvetően nem tér el a deviza alapú kölcsönök felhasználási céljára vonatkozó, a III. fejezet 5.4. pontjában a konverzió előtti időállapotot és meglehetősen heterogenitást mutató adatoktól. Feltűnő viszont a gépjárműkölcsönök peresítésének nagy aránya, amely egyértelmű összefüggésben állhat azzal, hogy e szerződések nagy részének nem került sor a forintosítására. A határozatok közel

felében a tényállásban rögzített a zálogjogi biztosíték; egyéb, a II. és III. fejezetben ismertetett adatokból kitűnik, hogy a zálogjogi biztosítékadás nem volt egyenlő a lakásvásárlási célú kölcsönökkel, azon kívül is bevett biztosíték volt. A peresített szerződések megkötései időpontjainak háromnegyede 2007-2008-ra esett. Ezzel teljesen egybevágnak a II. fejezetben feltüntetett 4. számú ábrából kiolvasható adatok, melyek szerint 2007. januárja és 2008. decembere között a háztatások devizahitel-állománya nagyságrendileg 2.000,- milliárd forintról 6.000,- milliárd forintra nőtt. Ugyancsak a 4. számú ábra adataival mutat összhangot a svájci frank alapú peresítés 90% feletti aránya, miként az is, hogy e kirovó pénznemhez képest elhanyagolható volt az euró- és japán jen-alapú szerződések peresítése (ahogy az ilyen kirovó pénznemet tartalmazó szerződések száma is). Ami a deviza alapú szerződések megszűnési módjait illeti, arra vonatkozóan az értekezés további részeiben – fellelhetőség hiányában – további adatok nem állnak rendelkezésre, kiemelendő ugyanakkor, hogy a peresített jogügyletek nem szerződéses teljesítéssel történő megszűnése mind közvetlenül, mind közvetve megállapítható. Közvetlenül azáltal, hogy a megállapítható megszűnési módok 91,32%-a felmondás, továbbá egyes határozatok tartalmazzanak adatot végrehajtási záradékra. Közvetve annyiban, hogy a határozatok kicsivel több, mint egynegyede VH-per (és pl. azokból 15 ügy nem is tartalmaz adatot a felmondásra). Általánosan megállapítható, hogy a peresített szerződések nagy részét – vagy a keresetlevél benyújtását megelőzően, vagy azt követően – felmondták és a pénzügyi intézmények számos esetben végrehajtást kezdeményeztek a fogyasztókkal szemben. Végül – bár a perek ténybeli alapjaira külön hipotézist nem fogalmaztam meg – az adatok alapján egyértelműen megállapítható, hogy az 1. hipotézisben hivatkozott, a jogérvényesítésben tapasztalható dinamikához kapcsolódó statikus ténybeli alapot egyértelműen igazolják a feltárt adatok.

4. A Fővárosi Törvényszéken lefolytatott kutatás és annak eredményei

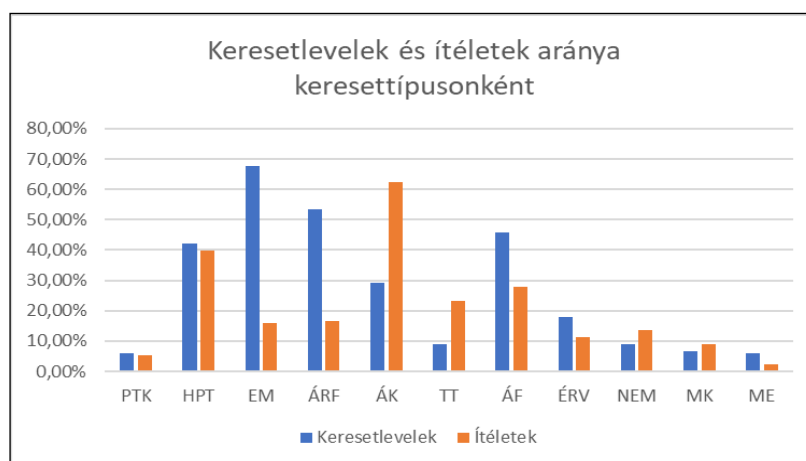
4.1. A kutatás során gyűjtött adatok

A kutatás 157 db ügyre irányult. Az adatelemzésből előre meghatározott szempontok alapján kirekesztett ügyek száma 24 db, ezek megoszlása: 11 ügyben nem jogi képviselő terjesztette elő a keresetlevelet, 3 ügyben irathiany miatt nem volt lefolytatható az adatgyűjtés, 1 ügy tévesen került be a kutatással érintett ügyek közé (a bíróság az ügyben nem ítéletet, hanem permegszüntető végzést hozott), 5 ügyben az ítélet azt állapította meg, hogy a per tárgya nem fogyasztói szerződés, végül 4 ügyben a bíróság az ítéletben kizárólag a viszontkeresetről döntött, mert a pert a kereset vonatkozásában megszüntette. (A kirekesztett ügyek: az 5., 8., 15., 18., 21., 40-42., 45., 47., 53., 55-57., 66., 73., 87., 106., 112., 115., 120., 121., 133., 138. saját használatú sorszámúak. Listájuk az okok megjelölésével az értekezés 9. számú melléklete.) Egyetlen ügyben sem képezte forint alapú szerződés a per tárgyát. A fennmaradó 133 db ügyben (a kutatással érintett perek 84,71%-ában) nem állt fenn kutatást akadályozó körülmény. A főbb adatokat a 34. számú táblázatban összegeztem.

Keresettípus (kódjelölésekkel)	Keresetlevél		Ítélet		
Oszlop1	Darabszám	%-os arány	Darabszám	%-os arány	A változás %-os mértéke
PTK	8	6,10%	7	5,30%	-13,10%
HPT	131 (56 ügyben)	42,10%	135 (53 ügyben)	39,80%	-5,40%
EM	90	67,70%	21	15,80%	-76,70%
ÁRF	71	53,40%	22	16,50%	-69%
ÁK	39	29,30%	83	62,40%	112,80%
TT	12	9%	31	23,30%	258,30%
ÁF	61	45,90%	37	27,80%	-39,30%
ÉRV	24	18%	15	11,30%	-37,50%
NEM	12	9%	18	13,50%	50%
MK	9	6,80%	12	9%	33,30%
ME	8	6%	3	2,30%	-62,50%

34. számú táblázat – A keresettípusok előterjesztésének száma és aránya a törvényszéki keresetlevelekben és az ítéletekben, valamint az időállapotok közötti változás %-os mértéke

A változások szemléltetése érdekében oszlopdiagramban is bemutatom a keresettípusok arányait a keresetlevelekben és az ítéletekben (9. számú ábra).

9. számú ábra – Keresettípusok előterjesztésének száma és aránya a törvényszéki keresetlevelekben és az ítéletekben, valamint az időállapotok közötti változás %-os mértéke

Az egyes keresettípusok közül az első a „PTK” betűkóddal ellátott. Az e jogcímekre alapított érvénytelenségi keresetek 6 db keresetlevélben (6,1%) és 7 db ítéletben (5,3%) képezték a kereset részét, melyből a nyilvánvalóan jóerkölcsbe ütközés 4, illetve 6 db, minden más jogcím összesen 5 db (feltűnő értékaránytalanság 1 db keresetlevélben, uzsorás szerződés 1 db ítéletben, lehetetlen szolgáltatás 2 db keresetlevélben és színleltetés 1 db keresetlevélben). Egyetlen ügyben, a 84. sorszámú keresetlevelében terjesztettek elő egyszerre több, ebbe a körbe tartozó jogcímet (feltűnő értékaránytalanság, lehetetlen szolgáltatás, színleltetés). „HPT” betűkóddal ellátott keresetet 56 db keresetlevél és 53 ítéleti kereset tartalmazott. Általánosan jellemző, hogy egy ügyön belül mind a keresetlevelekben, mind az ítéletben több, e jogszabályi előírásba tartozó jogcím is a kereset részét képezte. Összességében az 56 db keresetlevél 131 db, az 53 db ítélet 135 db e régi Hpt.-rendelkezések valamelyikére alapított keresetet tartalmazott. Az összesített adatok nem mutatnak szignifikáns változást a keresetlevelek és az ítéletek között, de a részletes, az egyes érvénytelenségi okokra vonatkozó adatok már más képet mutatnak: a 213. § (1) bekezdésének a) pontja 16 db keresetlevélben és 31 db ítéletben, a b) pont 29 db keresetlevélben és 31 db ítéletben, a c) pont 17 db keresetlevélben és 14 db ítéletben, a d) pont 37 db keresetlevélben és 19 db ítéletben, az e) pont 32 db keresetlevélben és 40 db ítéletben képezte a kereset részét. Tehát míg a d) pont a keresetlevelekben még a leggyakoribb régi Hpt.-s jogcím volt, az ítéletekben ez már az e) pont (az előbbi aránya 48,6%-kal csökkent, az utóbbi ezzel szemben 25%-kal nőtt), miközben a legnagyobb arányú növekedés az a) pontos keresetekben következett be 93,8%-kal. A b) pont kismértékben, 6,9%-kal nőtt, míg a c) pont 21,4%-kal csökkent. [E két

keresettípus jogcímekekre lebontott adatait a mellékletben található 35. számú táblázat tartalmazza. Mivel régi Hpt. 213. § (1) bekezdésének f) pontjára alapított kereset egyáltalán nem volt kimutatható, az f) pontot nem tüntettem fel a táblázatban.] Az „EM” és „ÁRF” betűkódokkal ellátott (a jogalkotással rendezett) keresetekben markáns változás következett be az ítélettel elbírált keresetekben a keresetlevélben előterjesztettekhez képest. Az egyoldalú módosítás esetében a változás abban áll, hogy míg az ügyek kétharmadában (a 133 db ügyből 90-ben, 67,7%-os arányban) a keresetlevél része volt az egyoldalú módosítás tisztességtelenségén alapuló érvénytelenségének megállapítása iránti kereset (gyakran kizárólag ez a petitum volt a kereset), e jogalapon az ítéleti kereseteknek már mindössze 15,8%-ában kérték a felperesek a szerződés (döntően részbeni) érvénytelenségének megállapítását. Lényegében erre az arányra csökkentek az árfolyamrés tisztességtelenségén, vagy régi Hpt. 213. § (1) bekezdésének c) pontja szerinti érvénytelenségen alapuló keresetek: számuk 71 db keresetlevélben előterjesztett keresetről 22 db ítélettel elbíráltá csökkent, ami 53,4%-osról 16,5%-os arányra csökkenés.

Az „ÁK” betűkóddal ellátott keresetekről a legfontosabb adat, hogy ez a petitum a 133 db ügyből 39 db ügyben a keresetlevélben és az ítéletben egyaránt a kereset részét képezte, de további 44 ügyben a felperesek a keresetlevélben még nem terjesztettek elő ilyen tartalmú keresetet, viszont az ítéletben már a kereset része volt. Az érintett ügyek egyikében sem történt fordított irányú keresetváltoztatás, azaz, hogy e kereset a keresetlevélben előterjesztett petitum része volt, de az ítéletben elbíráltak már nem. 50 db ügyben sem a keresetlevélben előterjesztett, sem az ítéletben elbírált keresetnek nem képezte a részét e keresettípus. Összességében tehát míg a keresetleveleknek a 29,3%-a tartalmazta, az ítélettel elbírált kereseteknek már a 62,4%-a (83 ügyben). A 44 db ilyen jellegű keresetváltoztatással érintett ügyből 7 db ügyben kizárólag e kereseten alapult a felperesi igényérvényesítés az ítéletekben (az érintett ügyek: a 6., 68., 78., 91., 108., 114. és 131. sorszámú). További releváns adat, hogy a 44 db ügyből 6 db ügyben (a 2., 17., 23., 32., 59. és 108. sorszámúban) az árfolyamkockázati tájékoztatás tisztességtelenségére alapított keresetváltoztatás mellett változott az érvénytelenség terjedelme is: míg a keresetlevélben részleges, az ítélettel elbírált keresetben már teljes érvénytelenség megállapítását kérte a felperes. (Ugyanakkor kizárólag egy ügyben, a 108. sorszámúban változott úgy az érvénytelenség terjedelme a keresetben, hogy annak jogalapja kizárólag ilyen tartalmú petitum volt az ítélettel elbírált keresetben.) Egy példa arra, amikor a keresetlevélben előterjesztett kereset még nem irányult a szerződés

árfolyamkockázati tájékoztatás hiánya/elégtelen volta miatti tisztességtelenségén alapuló érvénytelenségére, de az ítéletben elbírált már kizárólag ezt célozta: a 6. sorszámú ügy keresetlevelében a felperesek elsődlegesen a szerződés teljes, másodlagosan részleges érvénytelenségének megállapítását kérték. Az elsődleges kereset jogszabályi alapja a régi Hpt. 213. § (1) bekezdésének c) és d) pontja, valamint a régi Ptk. 200. § (2) bekezdése, a 209. § (1) bekezdése és a 209/A. § (2) bekezdése volt. [A keresetlevél további részéből kitűnik, hogy a c) pontos érvénytelenség kizárólag az árfolyamrésre vonatkozott.] A másodlagos kereset a hiteldíj hitelező általi megváltoztatására és az árfolyamrésre vonatkozó szerződéses kikötéseket támadta. Ezzel szemben a bíróság az ítéletben az alábbi keresetet bírálta el: „A felperesek keresetükben annak megállapítását kérték, hogy a szerződés érvénytelen. Ennek jogkövetkezményeként kérték a szerződés ítélethozatalig történő hatályossá nyilvánítását akként, hogy a bíróság kötelezze az alperest 685778,- forint megfizetésére.

Keresetük jogalapjaként a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (Ptk.) 209., 209/A. és 239. §-ára, továbbá a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény (Hpt.) 203. § (6) és (7) bekezdésére hivatkoztak. Kifejtették, hogy az alperes nem tett eleget az árfolyamkockázattal kapcsolatos tájékoztatási kötelezettségének, az pusztán formálisan valósult meg....”

A „TT” betűkóddal ellátott keresettípus 12 db ügyben (9%) volt a keresetlevélben előadott kereset része, mellyel szemben 31 db ügyben (23,3%) az ilyen tartalmú keresetről, vagy arról is döntött a bíróság az ítéletben. Az ügyszám nem egyenlő az egyes jogszabályi rendelkezésre alapított keresetek számával: az Ok-lista Rendelet 1. § (1) bekezdésének a) pontja 2 db keresetlevélben és 12 db ítéletben képezte a jogalap részét, az 1. § (1) bekezdésének b) pontja kapcsán ez a szám 3 és 21 db, az 1. § (1) bekezdésének i) pontja esetében 0 és 2 db, az 1. § (1) bekezdésének j) pontjára alapítottan 8 és 29 db, végül a 2. § d) pontjára hivatkozással 2-2 db; 2. § f) pontjára alapított kereset nem volt. Összességében a 12 db, keresetlevélben előterjesztett petitum 15 önállóan elbírálandó jogalapot jelentett, ezzel szemben a 31 db ítéleti petitum már 66-ot. Egyértelmű tendencia mutatható ki e keresettípus kapcsán a keresetváltoztatásra nézve, ugyanis a 31 db ítéleti keresetből 14 db esetében a felperesek a keresetlevélben még kizárólag a pénzügyi intézmény számára a szerződés egyoldalú módosítást lehetővé tevő szerződéses kikötés tisztességtelenségén alapuló érvénytelenségének megállapítását kérték. E 14 db ügyben a kereset a

keresetlevélben és az ítéletben kizárólag egyetlen rendelkezés tisztességtelenségére alapítottna a szerződés részleges érvénytelenségének megállapítására irányult, de más-más jogcímen. Az érintett ügyek: a 48., 50-51., 74., 86., 99., 116., 118., 130., 134., 143., 145-147. sorszámú. Ennek a 14 db ügynek az ítéleti keresete 13 esetben több, egyetlen ügyben pedig egy jogcímenre alapított (az utóbbi a 147. sorszámú a d) ponttal). A több jogcímet tartalmazó 13 db ítéleti kereset mindegyike tartalmaz b) és j) pontos keresetet, 7 db a) pontosat és 1 db i) pontosat. Egy példa arra, amikor a keresetlevélben még az egyoldalú módosításos kikötést peresítette a felperes, az ítéletben elbírált kereset azonban már ténytanúsítványos rendelkezést támadott: a 147. sorszámú ügy keresetlevelében a felperes a szerződés 3.6-3.8. pontjai érvénytelenségének megállapítására irányuló keresetet terjesztett elő. A megjelölt kikötések tartalma az alábbi: A kölcsönszerződés 3.6. pontja szerint: „Az adós az igénybe vett kölcsön összeg után a folyósítása napját követően az előfinanszírozási időszak és futamidő alatt a bank mindenkor hatályos hirdetményében meghatározott, a bank által kamatperiódusonként változtatható mértékű ügyleti kamatot köteles fizetni, amelynek induló mértéke: évi 4,05%, azaz négy egész nullaöt század százalék. Az éves ügyleti kamatláb a futamidő alatt 1 (egy) éves kamatperiódusonként változó.” A 3.7. pont értelmében: „Adós az igénybe vett kölcsön összeg után a folyósításának időpontjától havonta a bank által egyoldalúan változtatható mértékű kezelési költséget köteles fizetni, amelynek induló mértéke: évi 1.9%, azaz egy egész kilencet század százalék.” A 3.8.pontban kikötötte: „Adós tudomásul veszi, hogy a hitelező a kölcsön ügyleti kamatlábát az egyes kamatperiódusok fordulónapján, a kezelési költség és egyéb, a hitel igénybevételével kapcsolatos díjak, jutalékok, költségek mértékét pedig bármikor, a pénzpiaci viszonyok változásától függően jogosult egyoldalúan – külön szerződés módosítás nélkül – megváltoztatni.” Az ítéletben elbírált kereset ezzel szemben már a szerződés 4.6. pontjának érvénytelensége megállapítását célozta. E rendelkezés tartalma az alábbi: „A kölcsön és járuléka mindenkor összegének megállapítása, illetve a kölcsön folyósításának időpontja és a szerződés alapján fennálló tartozás mindenkor összegének igazolása szempontjából a bank üzleti könyvei és nyilvántartásai az irányadóak, az abban foglaltakat kell mértékadónak és hitelesnek tekinteni. Ennek megfelelően a szerződő felek a mindenkor fennálló kölcsön- és járuléktartozás mértékének megállapítása tekintetében alávetik magukat a hitelező nyilvántartásai és üzleti könyvei tartalmának, azt magukra nézve kötelezőnek fogadják el.” Felperes a keresetlevélben a régi Ptk. 209/A. § bekezdésére és az Ok-lista Rendelet 2. § d)

pontjára alapította a keresetet, ítéletben elbírált keresete már kizárólag az utóbbi jogszabályi előíráson alapult.

Az árfolyamkockázati és ténytanúsítványos keresetek megnövekedett számára és arányára vonatkozó legfontosabb összesített adat, hogy a 133 db ügyből 60 db olyan ügy ítéleti keresetének része e keresetek valamelyike, vagy mindkettő (akár önállóan, akár további kereseti jogalapokkal együtt), amelyben a keresetlevél nem tartalmazott sem árfolyamkockázati, sem ténytanúsítványos keresetet. Az érintett ügyek: 2., 6-7., 11-12., 17., 19., 22-23., 29-30., 32., 35., 39., 48., 50-51., 54., 58-59., 61-63., 67-69., 74-81., 85-86., 88., 91-92., 95-96., 99., 102., 107-108., 110-111., 114., 117-118., 130-131., 134., 136., 139., 141., 143., 145-147. sorszámú. E 60 db ügyből ugyanakkor mindössze 2 db ügyben, a 35. és 75. sorszámúban volt úgy mindkét keresettípus az ítéleti kereset része, hogy azok egyikét sem terjesztették elő a keresetlevélben.

A további keresettípusokról megállapítható, hogy az „ÁF” betűkóddal ellátott oszlopba tartozó keresetek számában és arányában nagymértékű csökkenés mutatható ki: a keresetlevélben előterjesztett keresetek közel fele (61 ügyben, ami 45,9%-os arány) még tartalmazott ilyen keresetet, ezzel szemben az ítélettel elbírált kereseteknek már csak mintegy negyede (37 ügyben, ami 27,8%-os arány). Nagyságrendileg ilyen mértékű csökkenés következett be az „ÉRV” betűkóddal ellátott oszlopba tartozó, az egyéb kategóriákba nem tartozó jogcímre alapított érvénytelenségi megállapítási keresetek számában is, annak ellenére, hogy e keresetek keresetlevélben előterjesztett száma és aránya a felét sem érte el az „ÁF” betűkóddal ellátottaknak. Ilyen jogcímen előterjesztett keresetet 24 db ügy keresetlevele tartalmazott (18%-os arány), az ítélettel elbírált keresetek száma azonban már csak 15 db (11,3%-os arány). Viszonylag jelentősen nőtt ugyanakkor a szerződés létre nem jöttének megállapítására irányuló keresetek száma és aránya: a 12 db keresetlevélben előterjesztett keresettel szemben (9%-os arány) 18 db ügy ítélete tartalmazott ilyen tartalmú keresetet (13,5%-os arány). E relatív jelentős növekedés azonban nem jelent kizárólagosságot, mert mindössze egy ügy (a 84. sorszámú) ítélettel elbírált keresete irányult kizárólag a szerződés létre nem jöttének megállapítására. Ez utóbbi ügy ítélete az alábbi tartalommal rögzítette a felperesek keresetét és annak indokolását (az idézett rész tagolása eredeti): „Az I. és II. r. felperes módosított keresetében annak megállapítását kérte, hogy a felek közötti szerződés nem jött létre.

A szerződés létre nem jöttiségének okaként előadták, hogy az alperes jogilag teljesen bizonytalan konstrukciót adott el részükre, miközben ők az ingatlan vásárlásához forint kölcsönt szerettek volna felvenni, ezért nem volt meg köztük az egységes szerződéses akarat. Véleményük szerint a devizakölcsön hibás terméke nem felel meg kölcsön fogalmának. Előadták, hogy az árfolyamkockázatról tudomással bírtak, azonban azt nem tudták, hogy banknak ismernie kellett az árfolyamkockázat adósokat veszélyeztető tényének hozzávetőleges nagyságát, ezért a banknak legalább 15-20 évre visszamenőlegesen kellett volna a felpereseket tájékoztatnia és a kockázatelemzést ez alapján elvégeznie a svájci frank árfolyamának alakulásáról, kiegészítve ezt az MNB intervenciós politikájának veszélyei ismertetésével.

Vitatták, hogy a szolgáltatásban és az ellenszolgáltatásban megállapodtak volna, mert mindezt írásba kellett volna foglalni egy átlagos fogyasztó számára is érthető módon. A szerződés 1.1. pontja helyes értelmezése a felperesek szerint az, hogy a CHF nem lehet a kölcsön összege, hiszen legfeljebb 10.800.000,- forint kölcsönt folyósított az alperes, nem pedig CHF-et.

Felperesek hivatkoztak arra is, hogy a kölcsönösszeg meghatározásának hiányában sem jött létre a szerződés. Álláspontjuk szerint a folyósítás kérését követő munkanapon kellett volna a banknak folyósítania a kölcsönt az összeget az akkori árfolyamon, de kimaradt a szerződésből, hogy melyik nap lesz megkérve a folyósítás és a következő nap melyik időpillanatában kerül meghatározásra az átváltási árfolyam, hiszen egy nap több árfolyamot is jegyzett a bank. A szerződésbe nem került meghatározásra a számítási mód, csupán a teljesítés igénybevétele esetére 484,80 CHF összeg került feltüntetésre. Rámutattak arra is, hogy a kölcsön összege, amely a szerződés tárgya, nem került sem CHF-ben sem forintban összezszerűen meghatározásra. A szerződésben a kiszámítás módja nem világos és egyértelmű, ezért a szerződés nem jött létre.

A szerződésben szereplő kedvezményes kamatmérték is csupán tájékoztató jellegű, hiszen az csak azt rögzíti, hogy a szerződéskötéskor mennyi az aktuális érték. Mivel a szerződésben nem lett rögzítve a pontos folyósítás dátuma, így nyilván előfordulhatott volna az az eset, hogy a kamatfizetés kezdő időpontja átcúszik 2007. január 1-jére. Ebben az esetben már egy új kondíciós lista jött volna ki, ami más értéket is tartalmazhatott volna és a banknak az

új kamatmértéket kellett volna alkalmaznia. Hivatkoztak arra is, hogy a szerződéskötés napján sem a felperesek, sem pedig az alperesi hitelező nem tudhatta, hogy mi lesz a kölcsön éves kamatlába, mivel a szerződés ezt sem tartalmazza.

Felperesek véleménye szerint alperes csak állította, de nem igazolta a devizakölcsön deviza alapját képező devizaforrást, miközben az adóst terheli valamennyi kötelezettség (tőke, kamat, kezelési költség) az igazolatlan devizához és árfolyamhoz kötötten. Hangsúlyozták, hogy a világosság, egyértelműség és tájékoztatás hiányában a szerződési akarat nem jöhetett létre az adott szerződési feltételekre vonatkozóan, vagyis nem a szerződési akarat a hibás vagy fogyatékos, hanem teljességgel hiányzik.” A kereset indokolásából megállapítható, hogy – egyezően e keresettípus kúriai határozatokból kimutatható tartalmával – mögöttes hivatkozásokon alapul, a perbeli esetben pl. a szerződéses konstrukció tényleges jellegére, az árfolyamkockázati tájékoztatásra, a régi Hpt. 213. § (1) bekezdésének a) és c) pontjára vonatkoztathatóakkal.

A 133 db ügyből 3 db ügyben terjesztettek elő a fogyasztók kizárólag olyan keresetet, amely nem valamelyik érvénytelenségi jogcímen alapult, vagy nem az alperessel kötött szerződés létre nem jöttiségének megállapítására irányult. (Ezek a keresettípusok a táblázat „MK” és „ME” kóddal ellátott oszlopaiban találhatók, azzal a megszorítással, hogy a „MK” betűkóddal ellátott oszlopba tartozik minden, az egyéb kategóriákba nem tartozó megállapítási kereset, míg a „ME” betűkódba tartozik a törzskönyv kiadása iránti kereset.) Mindhárom ügyben az ítélettel elbírált kereset tartozik ebbe a kategóriába, mégpedig a 27., 94. és 119. sorszámúban: a 27. sorszámú ügyben a kereset kártérítés megfizetésére irányult, a 94. sorszámúban annak megállapítására, hogy a kölcsönszerződésnek nem vált a részévé az általános szerződési feltételek kereseti kérelemben megjelölt pontja, a 119. sorszámúban szintén annak megállapítására, hogy a kölcsönszerződésnek nem vált a részévé a kölcsönszerződés megjelölt pontja. Összességében az „ME” oszlopba 8 db ügy keresetlevélben és 3 db ügy ítéletben elbírált keresete tartozik. Az előbbi 8 ügyből 6 (a 104-105., a 127., 129., 137. és 152. sorszámú) keresetlevélben előterjesztett kereset törzskönyv kiadására is irányult, míg egy ügyben (a 110. sorszámúban) az ítélettel elbírált kereset a szerződés bírósági úton történő módosítását is kérte a régi Ptk. 241. §-ára alapítottnan. A fenti 3 db ügyön kívül volt egy olyan, mégpedig a 20. sorszámú ügy, amelyben az ítélettel elbírált keresete kizárólag a felek között szerződést felmondó alperesi jognyilatkozat

érvénytelenségének megállapítását kérte. További releváns adat, hogy mindössze 2 db ügyben terjesztettek elő olyan keresetlevelet a fogyasztók, amely nem tartalmazott egyetlen, tisztességtelenségen alapuló érvénytelenségi jogcímet sem (az 52. és a 93. sorszámú ügyben). Ezekben az ügyekben az ítélettel elbírált kereset sem tartalmazott ilyen petitumot. A 133 db ügyből 6 db ügyben (a 9., 49., 52., 65., 113. és 128. sorszámúban) mutatható ki teljes azonosság a keresetlevélben előterjesztett és az ítélettel elbírált keresetek között. Végül az egyes keresettípusok kapcsán bekövetkezett, adott esetben nagymértékű változások ellenére a látszólagos keresethalmazatok száma és aránya szinte azonos a keresetlevelekben előterjesztett és az ítélettel elbírált keresetekben: 50, illetve 51 db (37,6% és 38,3%). Nem keresettípus a „MSZ” betűkóddal ellátott oszlop, hanem azt az esetet jelöli, amikor az ítéletből kitűnően a per részbeni megszüntetésére került sor. Ez mindössze egyetlenegy ügy ítéletében fordult elő (a 31. sorszámúban).

4.2. Az adatokból kiolvasható tendenciák a releváns hipotézisek tükrében

Az, hogy a kutatásba bevont ügyekben előterjesztett keresetek – akár a keresetlevelekben előterjesztettek, akár az ítélettel elbíráltak – szinte kivétel nélkül érvénytelenségiek, vagy azok is, abban semmi meglepő nincsen, hiszen törvényszéki elsőfokú ügyekről lévén szó, a Fővárosi Törvényszék hatáskörébe két régi Pp.-rendelkezés alapján tartozhatott devizahiteles per, mégpedig a 23. § (1) bekezdésének k) pontja szerinti speciális hatásköri szabály alapján (a tisztességtelen szerződési feltételek érvénytelensége tárgyában indított perek), valamint az e bekezdés a) pontjában foglalt általános rendelkezés értelmében (azok a vagyoni jogi perek, amelyek tárgyának értéke a harmincmillió forintot meghaladja, kivéve a házassági vagyoni jogi pert, ha azt a házassági perrel együtt vagy annak folyamán indítják meg). A kinyert adatok alapján egyértelmű, hogy a perek döntő többsége a régi Pp. 23. § (1) bekezdésének k) pontja alapján, vagy az alapján is tartozott törvényszéki hatáskörbe. Ezt támasztja alá, hogy mindössze 2 db ügy keresetlevele nem tartalmazott valamilyen, előre meghatározott kategóriába sorolható, tisztességtelenségen alapuló érvénytelenségi keresetet. Véleményem szerint egyaránt a hatásköri szabályokkal magyarázható az „ÁF” betűkóddal ellátott keresetek nagy aránya a keresetlevelekben és későbbi számottevő csökkenése. A keresettípusok előzetes meghatározása nélkül az adatgyűjtés nem lett volna lefolytatható, valószínűsítettem azonban, hogy a „máshova nem sorolható” kategóriák valamelyike, vagy akár mindegyik felvethet további kérdéseket. A „ME” keresetlevelekben 6%-os és

ítéletekben 2,3%-os aránya elhanyagolható mértékű, ami azonban nem mondható el az „ÁF” kategóriáról. Azzal együtt, hogy e keresettípus a keresetlevelekben 45,9%-ot tett ki, az ebbe tartozó keresetek olyan mértékig különbözőek voltak, hogy további differenciálásuk nem volt lehetséges. Egyetlen közös nevezőjük az volt, hogy a peres felek között létrejött szerződés valamelyik rendelkezésének tisztességtelenségét állították egyik további keresettípusba sem sorolható tartalommal vagy kikötésre vonatkozóan. A keresetlevelekben való megjelenés nagy számára lehetséges magyarázatként adódik az a, saját jogalkalmazásom során a tárgyalóban gyakran hallott jogi képviselői érv, miszerint kizárólag azért támadták a szerződések egyes kikötéseit, hogy „a per biztosan törvényszéki hatáskörbe tartozzon”. Ezt a szándékot látszik igazolni, hogy az adatokból kitűnően a per során – a törvényszéki hatáskör rögzülését követően – e keresetek jelentős részétől elálltak, azokat nem tartották fenn; az ítéletekben 27,8%-os arány mindenképpen számottevő csökkenés a keresetlevelekhez képest.

Az egyes keresettípusok közül 4 db esetében mutatható ki növekedés az ítéletekben a keresetlevelekhez képest, ezekből a „MK” betűkódú esetén a bekövetkezett növekedés (9 db keresetlevélhez képest 12 db ítélet) ellenére sem érte el az ilyen tartalmú keresetek aránya a 10%-ot sem. Ennél alig nagyobb arányú a szerződés létre nem jöttével kapcsolatos keresetek ítéletbeli aránya (13,5%). A kétségtelenül jelentős növekedés ellenére sem számottevő arányuk miatt ezeknek a változásoknak nem tulajdonítok magyarázatra szoruló jelentőséget. Sokkal szignifikánsabb ugyanakkor az árfolyamkockázati és a ténytanúsítványos keresetek számának és arányának növekedése. A keresetlevelekben előterjesztett, árfolyamkockázati tájékoztatás hiánya vagy elégtelen volta miatti tisztességtelenségen alapuló érvénytelenségi keresetek száma több mint a kétszeresére nőtt az ítéletekben, egyszersmind messze a leggyakoribb keresettípussá vált [83 ügyben, ezt követi 53 ügyben a régi Hpt. 213. § (1) bekezdésének a-e) pontjai valamelyikére alapított kereset, majd 37 ügyben a máshova nem sorolható tisztességtelenségi és 31 ügyben a ténytanúsítványos tisztességtelenségi kereset]. Ennél is nagyobb arányú azonban a ténytanúsítványos tisztességtelenségi keresetekben kimutatott emelkedés; 12 keresetlevélhez képest 31 ítéletben. A szerződés ún. ténytanúsítványos kikötését pénzügyi teljesítéssel nem járó rendelkezésnek tekinti a bírói gyakorlat. E két keresettípus növekedésének szignifikáns aránya meglátásom szerint meggyőzően igazolja a 2. hipotézist, melynek teljesülése kapcsán legfeljebb annyi kérdés fogalmazható meg, hogy a ténytanúsítványos keresetek tömegessé válását kizárólag a DH2

tv. 37. §-ában előírt kötelezettség alóli mentesülés szándéka indukálta-e, vagy abban a felperesek személyi viszonyaiban bekövetkezett változás is közrehatott (a szerződés pénzügyi intézmény általi felmondása, az elrendelt vagy kilátásba helyezett végrehajtás stb.). Ez utóbbi azonban legfeljebb a változás magyarázatát árnyalja, tényének megállapíthatóságát nem befolyásolja. Az adatokból megállapítható további releváns tendencia, hogy a két megnövekedett keresettípust jellemzően nem terjesztették elő egyszerre, egy kereseten belül, a keresetváltoztatás során. Ezt igazolja, hogy a ténytanúsítványos, részleges érvénytelenség megállapítására irányuló keresetek legnagyobb hányada az egyoldalú módosítás tisztességtelenségére irányuló részleges érvénytelenség „helyébe lépett” (mégpedig általában több, e keresettípusba tartozó jogcím megjelölésével). A megállapítani kért érvénytelenség terjedelme tehát nem változott, melynek következtében pl. az eljárási illeték mértéke sem [kizárólag részleges érvénytelenség megállapítására irányuló kereseti kérelem esetén törvényszéki ügyben az Itv. 39. § (3) bekezdésének b) pontja és 42. § (1) bekezdésének a) pontja alapján 36.000,- forint.]

Az adatokból kiolvasható tendenciák egyértelműen bizonyítják az 1. hipotézis fennállását is. A két időállapot közötti, az érvényesített jogban kimutatható dinamikát, ezáltal annak heterogenitását ugyanis egymástól függetlenül több adat is meggyőzően alátámasztja: (i) Miközben az 50 db keresetlevélben előterjesztett látszólagos keresethalmazathoz képest az ilyen tartalmú, ítéletben elbírált keresetek száma mindössze eggyel emelkedve 51 db, az egyes keresettípusok közül mindössze egyetlenben, a régi Hpt. 213. § (1) bekezdésének pontjaira alapított érvénytelenségi keresetekben 10% alatti a változás mértéke a keresetlevelek és az ítéletek között, minden más keresettípusban ennél nagyobb. (ii) A kivételnek tekinthető régi Hpt.-s jogcímek esetén is csak az összesített adat mutat statikusságot: az 56 db keresetlevél 131 db jogcíméhez képest az 53 db ítélet 134 jogcíme nagymértékű hangsúlyeltolódást is jelent. Visszaszorult a c) és d) pont szerinti érvénytelenség, miközben csaknem duplájára nőtt az a) pontos, és számottevően nőtt az e) pontos érvénytelenség. Egyedül a b) pontos érvénytelenségben csekély mértékű a változás (6,9%-os növekedés). Ugyancsak hangsúlyeltolódás következett be a régi Ptk.-s jogcímek tekintetében, az ítéletekben a keresetlevelekhez képest bekövetkezett 13,1%-os csökkenés a nyilvánvalóan jóerkölcsbe ütközéses érvénytelenség dominánssá válásával járt. (iii) Visszaszorultak a jogalkotással rendezett érvénytelenségi jogcímek és a máshova nem sorolható tisztességtelenségi keresetek, miközben tömegessé váltak a jogalkotással nem

rendezett kérdésben előterjesztett érvénytelenségi keresetek (árfolyamkockázat) és a jogkövetkezményi kereset előterjesztését előíró kötelezettség alóli mentesülésre alkalmasak (ténytánúsítvány). A ténytánúsítványos kereseteknek nem csupán a száma és aránya nőtt meg, hanem az ezen belül előterjesztett jogcímeké is. (iv) A 133 db ügyből mindössze 6 db ügyben, azaz a perek 4,5%-ában mutatható ki teljes azonosság a keresetlevélben előterjesztett és az ítélettel elbírált keresetek között, tehát az ügyek 95,5%-ában következett be valamilyen tartalmú keresetváltoztatás és/vagy keresettől történő részbeni elállás. (v) Végül lényeges – és a statisztikai fejezetben a forint alapú szerződések deviza alapúakhoz képesti alacsony peresítési arányát közvetve igazoló – adat, hogy a 157 db ügyből egyetlenegy ügyben sem képezte forint alapú szerződés a per tárgyát.

5. A kutatásokból levont következtetések összevetése

A hipotézisek teljesülésének dacára sem érdektelen az érvényesített jogra vonatkozó kúriai és törvényszéki adatösszesség egyes szegmenseinek egybevetése. A leginkább szembetűnő különbség, hogy miközben az FT ítéleteiben a leggyakoribb jogcím az árfolyamkockázati kereset, a kúriai határozatokban ez „csak” a harmadik. [E tényen nem változtat, hogy tekintve e petitum 2019-21-es növekedési ütemét, okkal feltételezhető, hogy 2022-23-ban már beérhette, sőt akár meg is haladhatta a régi Hpt. 213. §-ának (1) bekezdésére és a ténytánúsítványos kikötés tisztességtelenségére alapított kereseteket.] A régi Hpt. 213. §-ának (1) bekezdése szerinti és árfolyamkockázati keresetek összeshez viszonyított aránya is markánsan különbözik. Bár az ilyen jellegű összevetés a két kutatás eltérő időbelisége és a hatáskörű szabályok miatt nem feltétlenül releváns, mégis feltűnő, hogy a régi Hpt.-s jogcímek összesített aránya nem különbözik számottevően (32,76%-os kúriai és 39,8%-os törvényszéki ítéleti arány), az árfolyamkockázati keresetek esetében azonban szignifikáns a differencia (26,03%-os kúriai és 62,4%-os törvényszéki ítéleti arány). Magyarázatként adódik, hogy a kúriai határozatokhoz képest szükségszerűen számottevően nagyobb arányú az a kereset, amelyre a kifejezetten e per elbírálására elsőfokú hatáskörrel rendelkező bíróságok [rég Pp. 23. § (1) bekezdésének k) pontja], vagy egy szintén elsőfokú, de speciális rendelkezések által meghatározott keretben folyó perben eljáró járás- és kerületi bíróságok rendelkeznek hatáskörrel (VH-perek). Említést érdemel mindemellett, hogy a fenti különbségek ellenére a régi Hpt. 213. § (1) bekezdésében foglalt semmisségi okok előfordulása, illetve gyakoriságának időbeli alakulása nagymértékben hasonló mindkét

kutatás adataiban: a kúriaiban és a törvényszéki ítéletekben egyaránt a két leggyakoribb kereset az a) és e) pontra alapított; az is megállapítható, hogy az e) pontos kereset valamennyi vizsgált periódusban és időpontban lényegében azonos nagyságrendet tett ki; végül az adatok abban is szinkronban vannak, hogy a 2012-16-os időszakhoz képest 2017-21-re éppúgy nagymértékben csökkent a kúriai határozatokban a d) pontos keresetek száma és aránya, mint a törvényszéki ítéletekben a keresetekhez képest. Ellentétes irányú tendencia abban mutatható ki, hogy a kúriai ügyekben 2012-16-hoz képest 2017-21-re csökkent a b), és nőtt a c) pontra alapított keresetek aránya (az utóbbi több mint kétszeresére), ezzel szemben a törvényszéki perekben a b) aránya kismértékben nőtt az ítéletekben a keresetlevelekhez képest, miközben a c)-é szintén kismértékben, de csökkent. Jelentős különbség, hogy a kúriai adatokban összességében második leggyakoribb, ténytanúsítványos kikötés tisztességtelensége iránti keresettípus a törvényszéki ügyekben nem csak az árfolyamkockázati tájékoztatás, hanem a máshova nem sorolt általános szerződési feltétel tisztességtelenségén alapuló érvénytelenségének megállapítására irányuló keresetekhez képest is kevesebb, értelemszerűen az ítéletben rögzített keresetek tekintetében. További differencia, hogy a máshova nem sorolt általános szerződési feltétel tisztességtelensége iránti keresetek aránya 2012-16-hoz képest 2017-21-re nőtt a kúriai határozatokban, míg a törvényszékiekben csökkent az ítéletekben a keresetlevelekhez viszonyítva. Ami a két tisztességtelenségi keresettípus egymáshoz viszonyított arányát illeti, arra véleményem szerint a törvényszéki hatáskörből eredő meghatározottság a magyarázat. Bármilyen tartalmú általános szerződési feltétel tisztességtelensége miatti érvénytelenségi kereset a további keresetek tartalmától függetlenül megalapozta a törvényszéki hatáskört, erre, vagy erre is vezethető vissza a máshova nem sorolható tisztességtelenségi keresetek gyakori előfordulása a keresetlevelekben. Ehhez képest számuk közel a felére csökkent az ítéletekben, mely időpontra a hatáskör már rögzült. (A keresettípus csökkenése szükségtelenné tette a heterogén gyűjtőfogalmon belüli további vizsgálódást, így annak elemzését, hogy kimutatható-e a pénzügyi teljesítéssel nem járó kikötések iránti keresetek növekvő aránya, főként mivel ezt a kúriai kutatás önmagában igazolta). A ténytanúsítványos keresetek keresetlevelekben megjelenő csekély aránya analógiát mutat a petitum 2012-16-os időszakra jellemző kúriai hiányával, miként azzal is, hogy az ítéletekben megnövekedett a számuk a 2017-21 közötti időszakban.

A jogalkotással érintett keresetekben mindkét adatbázisból kiolvasható számottevő csökkenésük, a kúriai határozatokban 2017-21-re 2012-2016-hoz, a törvényszékiekben az ítéletekben a keresetlevelekhez képest. Még a csökkenés mértéke is hasonló annyiban, hogy mindkét jogcímre nézve kevesebb, mint a felére csökkentek a későbbi időszak, illetve időpont szerinti. A törvényszéki ügyekből az egyoldalú módosításos kikötés tisztességtelensége iránti keresetek kapcsán az is kiolvasható, hogy e keresetekről leginkább a ténytanúsítványos kikötés tisztességtelensége irántira tértek át a fogyasztók. Mivel a kereset esetleges megváltoztatására vonatkozó adatokat a kúriai határozatok jellemzően nem tartalmazzák, ez a tendencia releváns kiegészítő információ a részleges érvénytelenségi petitumokról. A régi Ptk. érvénytelenségi okaira alapított keresetek a kúriai határozatokban a második 5 éves időszakra szintén marginalizálódtak. Ez a tendencia nem mutatható ki a törvényszéki ügyekben, a stagnálás azonban eleve csekély számú keresetlevélbeli előterjesztéshez képest állapítható meg. Mindkét adathalmaz közös jellemzője ugyanakkor a nyilvánvalóan jóerkölcsbe ütközésre alapított keresetek túlsúlya. A további keresetek közül a szerződés létre nem jöttének megállapítására irányuló esetében mindkét adatösszességéből kimutatható a különböző időszakok, illetve időállapotok között a korábbihoz képest a későbbiben megfigyelhető növekedés. A növekedés mértékében bekövetkezett különbségre kézenfekvő magyarázat a VH-perek második 5 éves kúriai időszakban bekövetkezett számottevő arányú növekedése. A kúriai határozatokban enyhén nőtt a felmondás valamilyen jogi hibájára alapított keresetek száma, míg az egyéb megállapításiaké jelentősen csökkent; az ezeket együttesen tartalmazó törvényszéki számok minimális növekedést mutatnak a keresetlevelekhez képest az ítéletekben. Végezetül mindkét kutatás adataiból kitűnik a máshova nem sorolt keresetek marginalizálódása – a kúriai esetében a második 5 éves időszakban az elsőhöz, a törvényszékiben az ítéletekben a keresetekhez képest. Feltűnő azonban, hogy az e kategóriába tartozó törvényszéki ügyek száma azzal együtt rendkívül kevés, hogy tartalmazza a kúriai keresetekben önállóként nevesített törzskönyv kiadása iránti kereseteket. Ez utóbbi petitumra nézve a két kutatásban kimutatható változás fordított irányú: a kúriaiakban nőtt a számuk az időintervallum második felében, a törvényszékiekben csökkent az ítéletekben.

Végül, a kirajzolódó tendenciák lényegében teljes összhangban vannak a tipikus kereseteket, fogyasztói hivatkozásokat bemutató szakirodalmi megállapításokkal, azonban nem külön-külön, hanem egészében nézve. Ez utóbbi egyértelműen abból következik, hogy Szeghő

Katalin tanulmánya 2015-ös, Simon Károly Lászlóé pedig 2019-es megjelenésű. A publikálások időpontjaiból eredően a 2015-ös publikáció sokkal inkább összhangba hozható a 2012-16-os kúriai időszak, a 2019-es pedig a 2017-21-es – és kisebb mértékben az azt megelőző – periódus jellemző jogérvényesítési tartalmaival. (Szeghő Katalin tanulmánya pl. nem taglalja a ténytanúsítványos kereseteket.) Ez az éles differencia nem érvényesül saját, 2024-ben megjelent tanulmányomban, amely a teljes időszakra vonatkozó spektrumot kísérelte meg bemutatni.

VI. Jogalkotás és peres igényérvényesítés: A peres eljárások folytatódása egyben a jogalkotás eredménytelenségének bizonyítéka?¹¹⁹

„...törvényhozó lelkébe az értelmező bele nem tekinthet és ezért minden értelmezésnek be kell érni azzal, hogy a törvényhozó szubjektív akarata helyett a törvénynek objektív értelmét napfényre hozza.”¹²⁰

1. A kérdésfelvetés indokai és keretei

A peres ügyforgalmi adatokból kitűnik, hogy még amennyiben külön halmaznak is tekintjük a DH1 tv. hatályba lépésekor folyamatban lévő, majd a törvény alapján felfüggesztett, országos összesítésben több ezer peres ügyet, a 2014-es devizahiteles jogalkotás nem eredményezte a benyújtott keresetek számának jelentős csökkenését, még kevésbé e pertípus elenyészését. Ezért felmerül azon kérdés vizsgálatának és megválaszolásának a szükségessége, hogy a DH törvényekből – akár a törvényi szabályozásokból, akár a jogalkotói szándékot kifejezni hivatott indokolásokból – kiolvasható-e a perek mielőbbi lezárásának, illetve a további peres jogviták megindítása megelőzésének jogalkotói szándéka? Más aspektusból kiindulva: van-e korreláció a DH törvények tartalma és a peres eljárások folytatódása között, és amennyiben igen, az miben áll? Abban-e, hogy a peres eljárások folytatódása (és új perek megindítása) a törvényhozói szándék nemteljesülésének a következménye, vagy esetlegesen abban, hogy attól független tényezőből ered, pl. a szabályozással nem érintett fogyasztói érdeksérelmek kiküszöbölésére irányul? További kérdésként merül fel, hogy szerepet játszott-e a perek folytatódásában a jogalkotói cél és az e cél megvalósulása érdekében biztosított eszközrendszer esetleges inkoherenciája? Meglátásom szerint a 2010-2014 közötti parlamenti ciklusban lezajlott első törvényalkotási hullám ilyen szempontú vizsgálata szükségtelen, mivel a szabályozási tartalomról kitűnően egyik elfogadott törvény, illetve törvénymódosítás célja sem a kérdéskör átfogó jellegű és végleges szándékú rendezése volt. (Ezzel szemben a törvényszéki tisztességtelenségi

¹¹⁹ E témát az alábbi tanulmányomban taglalom: Kis Tamás: Folytatódó devizahiteles perek – Eredménytelen jogalkotás? In: Jogtudományi Közlöny, 2025/2., megjelenés alatt.

¹²⁰ Szászy-Schwarz Gusztáv: Parerga – Vegyes jogi dolgozatok. Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat, 1912. 87. o. (a továbbiakban: Szászy-Schwarz: Parerga....).

keresetek ugrásszerű növekedése alapján megállapítható, hogy a régi Ptk. 2012-es módosítása – a szerződést kötő fél számára jogkövetkezményi kereset nélküli érvénytelenségi petitum előterjesztheségének biztosítása – egyértelműen megkönnyítette a peres igényérvényesítést, ezáltal a peres eljárások ugrásszerű növekedését eredményezte.)

2. A DH törvények szabályozási tartalma általában

2.1. Az „absztrakt” jogalkotói szándék

Figyelemmel a deviza alapú fogyasztói kölcsönszerződések jellegadó sajátosságaira meglátásom szerint, a DH törvények rendelkezéseitől függetlenül is meghatározható, hogy mely törvényi szabályozási tartalom esetén tekinthetjük a devizahiteles jogszabályokat a kérdéskört átfogóan és végleges jelleggel rendezőnek. Ez alatt azt értem, hogy mivel a deviza alapú kölcsön- és lízingszerződések jellegadó sajátosságaiból eredően a fogyasztó köteles minden, a deviza alapúságból eredő esetleges többletköltség (így az árfolyamrés, az árfolyamváltozásból eredő, valamint minden további, a deviza alapúság miatt és kapcsán felmerülő díj és költség) megfizetésére, e többletköltségek fogyasztó részére történő visszatérítése kizárólag akkor tekinthető teljes körűnek és lezártnak, amennyiben valamennyi, az őt a deviza alapúság folytán terhelő és a szerződéskötéstől a (jogalkotással előírt, a pénzügyi intézménnyel esedékes) elszámolásig terjedő időszakban ténylegesen felmerült és megfizetett többletköltségre vonatkozik. Hangsúlyozom, hogy arról, miszerint a fenti „absztrakt” jogalkotói célként meghatározottak össztársadalmi érdeknek tekinthetők-e, indokoltak-e, az ilyen tartalmú jogalkotás megfelel-e az alkotmányosság követelményeinek stb., nem foglalkozok állást, csupán azt konkretizáltam, hogy mi tekintendő a deviza alapú szerződések alapján a fogyasztót a szerződéses konstrukció alapján terhelő költségek utólagos és teljes körű visszatérítésének. Mindazonáltal ehhez képest állapítható meg, hogy milyen mértékű rendezésre irányultak a DH törvények és milyen összefüggés mutatható ki – amennyiben kimutatható – a perek folytatódása és a szabályozási tartalom között.

2.2. A DH törvények hatálya és főbb szabályozási tartalma a jogalkotói szándék tükrében

A kérdés megnyugtató megválaszolása érdekében elsőként azt kell górcső alá venni, hogy mely tárgyban szabályoznak a DH törvények. A tárgyi hatályt illetően a DH1 és DH2 tv. hatálya megegyezett: a DH2 tv. visszautalt a DH1-re, amely értelmében a 2004. május 1. napja és a törvény hatálybalépésének napja között kötött olyan fogyasztói kölcsönszerződésre (a pénzügyi intézmény és a fogyasztó között létrejött deviza vagy forint alapú hitel- vagy kölcsönszerződésre, illetve pénzügyi lízingszerződésre) terjedt ki, amelynek részévé vált az árfolyamrést vagy egyoldalú módosítást is tartalmazó általános szerződési feltétel vagy egyedileg meg nem tárgyalta szerződési feltétel. [DH1 tv. 1. § (1) bek., DH2 tv. 1. §-a.] Mivel a DH3 tv. 1. § (1) bekezdése a hatály fogalmi elemének tekintette a DH2 tv. szerinti elszámolás megtörténtét, e törvény és a két korábbi jogszabály között nincs érdemi különbség hatályukban. (A felvetett kérdések szempontjából nincsen jelentősége annak, hogy a törvények hatálya nem terjedt ki pl. az állami kamattámogatással nyújtott forintalapú lakáscélú fogyasztói kölcsönszerződésekre.) Nem értek egyet azzal a véleménnyel, legalábbis annak második részével, hogy már a DH1 tv. is számos eljárási szabályt és eljárás-technikai rendelkezést tartalmazott ugyan, de a DH2 tv. szinte teljes egészében technikai szabályokkal foglalkozik.¹²¹ A DH2 tv.-nek pl. a peres eljárásokra vonatkozó, utóbb részben módosított rendelkezései nem technikai szabályok. Egybevetve ezeket a rendelkezéseket a perek alapkutatás során megállapított ténybeli alapjaival megállapítható, hogy a jogalkotói beavatkozással érintett és a peresített szerződések csaknem teljesen közös halmazt alkotnak. A peres eljárások folytatódása tehát bizonyosan nem annak köszönhető, hogy a DH törvények tárgyi hatályát a törvény előkészítésekor és előterjesztésekor folyamatban lévő perek ténybeli alapjaihoz képest szűkítve határozta meg a jogalkotó. A következő vizsgálandó elem, hogy mely és milyen mértékű, továbbá milyen időintervallumban felmerült fogyasztói fizetési kötelezettségeket eredményező szerződéses kikötések estek jogalkotási körbe és melyek nem. Ami a mértéket illeti, utalok Wellmann György kúriai kollégiumvezetőnek a 2/2014. PJE meghozatalának napján tartott sajtótájékoztatón elhangzott, és a III. fejezetben idézett nyilatkozatára, mely szerint az

¹²¹ Török Gábor: A jog eszközeivel... a „megoldáskeresés” útján. In: Prof. Dr. Lentner Csaba (szerk.): A devizahitelezés nagy kézikönyve. Budapest, Nemzeti Közszerződési és Tankönyvkiadó, 2015. 299-314. o., 312. o. (a továbbiakban: Török G.: A jog...).

adósok terheinek több mint 80%-a az árfolyamkockázatból ered, 16%-a az egyoldalú szerződésmódosításból, 1-2%-a pedig az árfolyamrészből. (A közölt számokat a későbbiek folyamán soha senki nem cáfolta meg, ezért úgy tekinthető, hogy azok megfeleltek a nagyságrendeknek.) Az érintett szerződéses kikötések és időszakok a következők: (i) az árfolyamrész ex lege semmissége folytán az e kikötésből eredően a szerződéskötéstől a DH2 tv.-ben előírt elszámolásig felmerült teljes fogyasztói fizetési kötelezettség; (ii) a törvényi vélelem folytán ellenkező bizonyításig tisztességtelen, majd a perindítás elmaradása, vagy jogerős pervesztesség miatt tisztességtelennek minősülő, a pénzügyi intézmény számára a kamat, költség, díj egyoldalú módosítását előíró feltétel(ek) semmissége folytán az e kikötés(ek)ből eredően szintén a szerződéskötéstől a DH2 tv.-ben előírt elszámolásig felmerült teljes fogyasztói fizetési kötelezettség; (iii) a tárgyi hatály alá tartozó szerződések esetén a DH3 tv. 3. §-a alapján törvényi úton történő szerződésmódosítás (a szerződések forintosítása) folytán 2015. február 1-től az árfolyamváltozásból eredő fogyasztói többletterhek viselésének megszüntetése. Mivel a DH törvények rendelkezései semmilyen előírást nem tartalmaztak a szerződéskötéstől a forintosításig terjedő időszak árfolyamkülönbözeti fogyasztói terheire nézve, ebből következően az e tárgyú – esetleges – terhek kizárólagosan fogyasztók általi viselését előíró szerződéses tartalom (pontosabban: szerződéses konstrukció) változatlan maradt, így a szerződéskötéstől a forintosításig felmerült árfolyamkülönbözetet kizárólag a fogyasztó viselte. Ez egyébként teljes összhangban áll a Bizottsági jelentés adósi felelősségről megfogalmazott, a pacta sunt servanda elvén alapuló megállapításával. A DH törvények egyetlen olyan további szerződéses kikötésről sem tartalmaznak rendelkezéseket, amelyek nem tartoznak az (i) és (ii) kategória fogalmi körébe, továbbá a (iii) kategória szerinti, jogalkotási úton történő szerződésmódosítás szerintibe.

A DH törvények fogyasztói terheket érintő, e terhek részbeni visszatérítését előíró és eredményező előírásai alapján általános jelleggel tehát az állapítható meg, hogy ez alapján kizárólag az árfolyamrész és az egyoldalú módosítási jogosultság alapján kiterhelt fogyasztói fizetési kötelezettségek visszafizetésének előírása történt meg, ezen kívül 2015. február 1-jétől a jövőre nézve – a szerződéskötéstől a forintosításig eltelt időszakot nem érintve, tehát visszafizetési kötelezettség előírása nélkül – megszűnt az árfolyamkülönbözeti fogyasztói teher. Ez utóbbinak semmilyen kihatása nincsen a felmerült és eredményes peresítés hiányában fogyasztói tehernek minősülő, a szerződéskötéstől a forintosításig felmerült

árfolyamkülönbségre nézve. A III. fejezetben kitértem arra, hogy az árfolyamkockázat kérdéskörének peresíthetőségéről a Kúria ítéltáblai döntések felülbírálata során állást foglalt, ily módon megállapítható, hogy a törvényhozó szerződéskötéstől forintosításig felmerülő árfolyamkülönbségről történő „hallgatása” (a szabályozás hiánya) semmilyen kolrátozással nem volt és nincsen e kérdéskör peresíthetőségére nézve.

3. A peres eljárások a DH törvényekben megfogalmazott jogalkotói cél tükrében

3.1. A DH1 tv.

Kiolvasható-e a törvényi normaszövegek fenti, fogyasztói terhek visszatérítése kapcsán lényeges tartalmához képest – akár a törvényi indokolásokban, akár a törvények egyéb rendelkezéseiben – olyan további, adott esetben eltérő szabályozás, illetve releváns indokolás, amelynek alapján az állapítható meg, hogy a jogalkotói szándék a devizahiteles perek mielőbbi befejeződésének elősegítésére, illetve a további perek indításának korlátozására vagy megakadályozására irányult? E kérdést törvényenként külön-külön, majd összességükben is megvizsgálom. A DH1 tv. normaszövegéből és általános indoklásából bizonyosan nem következik a perek befejeződésének szándéka: az általános indoklás 5-6. pontja egyértelműsíti, hogy újabb jogalkotási lépések szükségesek, melyekben sor kerülhet az elszámolási szabályok végleges rögzítése mellett az egyéb anyagi jogi kérdések és jogkövetkezmények meghatározására is. Az általános indoklás 6. pontjának utolsó mondata („A második jogalkotási lépésként elfogadásra kerülő törvény feladata lesz, hogy végérvényesen rendezze ezt a társadalom széles körét érintő problémát.”) legfeljebb annak az igazolására szolgálhat, hogy a jogalkotói szándék a probléma végérvényes rendezésére irányult, anélkül azonban, hogy meghatározná, mit ért „végérvényes rendezés” alatt.

3.2. A DH2 tv.

A DH2 tv. általános indoklásának 4. pontja tételesen meghatározza, hogy a törvény mely kérdések rendezésére terjed ki. Az 1. pont utolsó mondata pedig így fogalmaz: „Fontos cél emellett a deviza alapú hitelezés által kiváltott rendkívüli helyzet mielőbbi lezárása, valamint az elszámoláshoz kapcsolódó tömeges perindítás elkerülése.” Fogódzót a folyamatban lévő perek kezelésére, az esetleges további peres eljárások megindításának megakadályozására

stb., egyáltalán: a fogyasztók által a pénzügyi intézményekkel szemben indított perekre nézve kizárólag a 37-40. §, illetve e §-ok részletes indokolása tartalmaz. Mi az e rendelkezésekben meghatározott, a III. fejezetben ismertetett szabályozási tartalom lényege? A legfontosabb előírás a keresetekben állított érvénytelenség terjedelmétől és okától függetlenül összecszerű jogkövetkezményi kereset előterjesztésének előírása mind a megindítandó, mind a folyamatban lévő perekben. Ennek kapcsán fontosnak tartom azt hangsúlyozni, hogy miközben a DH2 tv. 37. §-a a jogalkalmazás során nagyon lényeges előírás a kezdetektől fogva, nem kapott kellő hangsúlyt az a tény, hogy tartalmából az is kitűnik, a törvényhozó tökéletesen tisztában volt azzal, hogy a devizahiteles perekben a fogyasztók által érvényesített jog szinte kizárólagosan valamelyik (vagy akár több) állított érvénytelenségi okon alapul. Ez egyértelműen következik abból, hogy a 37. § kizárólag az érvénytelenségi alapon előterjesztett keresetekre nézve tartalmaz többletkövetelményt, más keresetekre ki sem tér. (Mely tény független attól, hogy a nem érvénytelenségi alapon előterjesztett keresetekre nézve volt-e/lett volna-e dogmatikai alapja, indoka bármilyen kereseti többletkövetelmény előírásának.) A törvények előterjesztésére és elfogadására a 2014. júliusáig meghozott kúriai jogalkalmazás, így pl. a 6/2013. és a 2/2014. PJE ismeretében került sor, így ez a jogalkotói tudás nyilvánvalóan a Kúria iránymutatásainak tartalmán, vagy legalábbis azokon is alapult. A szabályozási tartalom további releváns eleme egymással prima facie nem koherens szabályok előírása a folyamatban lévő perekben, így pl. annak biztosítása, hogy a jogkövetkezményi kereset előterjesztésére előírt szabályt a folyamatban lévő perekben (ideértve folytatásuk esetén a felfüggesztett pereket) is alkalmazni lehessen, ugyanakkor az illetékköltség állam által történő átvállalása. Ez a két rendelkezés, illetve cél egymással teljesen ellentétes, hiszen egyszerre teszi lehetővé a felfüggesztés után újrainduló ügyekben a keresetváltoztatást (egyben e perekben is előírja a jogkövetkezményi kereset előterjesztését), egyszersmind pedig ösztönzi a feleket a perek lezárására. További lényeges tartalmi elem, hogy a 37-40. §-hoz tartozó részletes indokolás többször hangsúlyozza a jogvita mielőbbi végleges lezárásának szükségességét: ezt tartalmazza a 37. §-hoz fűzött indokolás („A szabályozás célja, hogy az érintett fogyasztói kölcsönszerződéseken alapuló elszámolási viták mielőbbi végleges lezárása megvalósulhasson.”) és a 38-40. §-on belül a 40. §-hoz tartozó is („Az illetékköltség állam által történő átvállalásának az a célja, hogy a feleket az önkéntes elszámolás és megegyezés, illetve a jogvita mielőbbi lezárására ösztönözze.”)

Meglátásom szerint a DH2 tv. 37-40. §-ainak rendelkezései, az e §-okhoz fűzött részletes indokolás és az általános indokolás 1. pontjának idézett mondata alapján két, egymástól merőben eltérő értelmezés adódik a jogalkotói szándékra nézve. Az egyik lehetséges interpretáció, hogy a jogalkotó meg kívánta nehezíteni a fogyasztók számára a peres igényérvényesítést az érvénytelenségi jogkövetkezményi kereset előírásával (mindössze két évvel az ezzel teljesen ellentétes tartalmú régi Ptk. 239/A. §-ának beiktatásához képest). Erre utal, hogy megkövetelését valamennyi perben (tehát a folyamatban lévőkben is) előírta, miközben meghatározott feltételek fennállása esetén jelentős könnyítést biztosított arra az esetre, amennyiben a peres eljárás – a felek megegyezése, a felperes elállása, vagy közös permegszüntetési kérelem alapján – befejeződik, mégpedig legkésőbb az eljárás felfüggesztésének megszűnését követő első tárgyalási napon. Ezt az értelmezést látszik alátámasztani, hogy a kedvezményes illetékviselési szabályokat közvetlenül a jogkövetkezményi keresetre vonatkozó rendelkezések után tartalmazza a törvény, az e §-okhoz fűzött részletes indokolás pedig többször kifejezi a peres eljárások lezárására vonatkozó jogalkotói szándékot. Véleményem szerint azonban az – az előbbiektől eltérő – értelmezés is lehetséges, hogy bár a 37. § nem differenciált abban a tekintetben, melyik érvénytelenségi jogcím esetén szükséges a jogkövetkezményi kereset előterjesztése, mivel ennek előírására az árfolyamrésszel és egyoldalú módosítással kapcsolatos elszámolás szabályait tartalmazó törvényben került sor – továbbá a DH2 tv. nem rendelkezett arról, hogy mi legyen az elszámolással érintett szerződési kikötések érvénytelenségének megállapítására irányuló keresetek alapján indult perek sorsa –, a jogalkotó azzal számolt, hogy ezek a peres eljárások a törvényi rendezés miatt „kiüresednek”, ezért azokban a fogyasztók vélhetően tömegesen elállnak a keresetektől, mely döntés meghozatalára ösztönzőleg hathat a kedvezményes illetékfizetési szabályok előírása. Ez utóbbi értelmezéssel ellentétes jogalkotói szándékra utal ugyanakkor a 37. §-hoz fűzött részletes indoklásból „az érintett fogyasztói kölcsönszerződéseken alapuló elszámolási viták mielőbbi végleges lezárása” megvalósulásának kívánalma. A szándékot azért tartom ellentétesnek az első értelmezéssel, mert a törvényi elszámolással rendezett kérdésekben nyilvánvalóan szükségtelen peres eljárás során elszámolniuk a feleknek. Egyébként sem tűnik konzekvensnek az általános és a részletes indokolás „elszámolás”-fogalmának használata: míg az általános indokolás a (DH 1 tv.-ből eredő) elszámolási szabályok rögzítését tűzi ki célul és fontos célként fogalmazza meg az elszámoláshoz kapcsolódó tömeges perindítás elkerülését, a 37. §-hoz fűzött részletes indokolás a szabályozás céljaként az érintett fogyasztói kölcsönszerződéseken

alapuló elszámolási viták mielőbbi végleges lezárásának megvalósulását jelöli meg. Márpedig a fogyasztói kölcsönszerződésekből nem csupán a DH törvényekkel érintett szerződéses kikötések alapján keletkezhettek elszámolási viták, hanem pl. az árfolyamkockázatból eredően is, mely ténnyel a jogalkotó tisztában volt, illetve tisztában kellett lennie, tekintettel arra, hogy kodifikációja alapjának tekintette a 2/2014. PJE-t, és az e kérdésben is állást foglalt. Mindenesetre a DH2 tv. célja a semmis kikötések miatti elszámolási szabályok meghatározása, amely további jogvitát nem igényel, hiszen törvényi úton eldöntött kérdésekre vonatkozó előírásokat tartalmaz, ehhez képest pedig a jogkövetkezményi keresetet előíró §-hoz tartozó részletes indokolás az elszámolási viták mielőbbi lezárásának szándékára utal. Mivel peres eljárásokra vonatkozó rendelkezéshez kapcsolódik, feltételezhető, hogy jogvita keretében megejtendő elszámolásra vonatkozik, tehát nem a törvény általános értelemben használt elszámolás-fogalmát takarja. A fent jelzett két lehetséges interpretáció szintéziseként fogható fel, hogy a törvényhozói szándék egyszerre számolt a törvényi elszámolással rendezett kérdésekben előterjesztett keresetek alapján indult perek „kiüresedésével” és azzal, hogy a többletkövetelményként előírt jogkövetkezményi kereset a fogyasztók jelentős részét visszatartja a (más érvénytelenségi okra alapított) keresetindítástól, illetve a már folyamatban lévő perek folytatásától. Kiemelendő ugyanakkor, hogy perindítási tilalmat a DH törvények még időszakosan sem írtak elő, jóllehet a perlési moratórium intézménye nem ismeretlen eszköze hitelválságok kezelésének.¹²² Nem tekinthető ilyennek a DH1 tv. peres eljárások kötelező felfüggesztését előíró 16. §-a, az ugyanis nem írta elő a keresetlevelek előterjesztésének tilalmát.

¹²² Az 1920-as években, a bethleni konszolidáció időszakában magánjogi követelések terén szűk körben alkalmazták a perlési moratóriumot. Az első magánjogi tárgyú moratóriumot az 1925/26. és 1926/27. évi állami költségvetésről szóló 1926. évi XV. törvénycikk 17. § (1) bekezdése vezette be. Ez 1927 „év végéig” felfüggesztette az állami, illetve közszolgáltatást nyújtó vállalkozásokkal szembeni, a keletkezéskori névértéknél magasabb összegű követelések érvényesítését. Hasonló moratóriumot vezetett be az 1927. évi X. törvénycikk 14. §-a a biztosító magánvállalatok ellen élet- vagy járadék biztosítási szerződés alapján a keletkezéskori névértéknél magasabb összegben érvényesített követelésekre. Czugler P. Áron: Hitelválságok kezelése egykor és most – A bethleni konszolidáció magánjogi válságjogának tanulságai a jelenkor számára. In: Jogtudományi Közlöny. 2015/1., 37-48. o., 38. o. (a továbbiakban: Czugler: Hitelválságok...).

3.3. A DH3 tv.

Szemben a DH2 tv. egyes rendelkezéseivel a DH3 tv. megalkotására és a szabályozási tartalmára vonatkozó jogalkotói szándék – meglátásom szerint – egyértelműen meghatározható. Az általános indokolás a törvény elsődleges célját abban jelölte meg, hogy a jövőre nézve megszüntesse a fogyasztókat terhelő árfolyamkockázatot. A törvény kihirdetett tartalma semmilyen rendelkezést nem írt elő a pereket illetően, kizárólag a törvénymódosítás révén beiktatott és a III. fejezetben szintén ismertetett 15/A. §.

4. A „konkrét” jogalkotói cél és ennek peresítésre gyakorolt hatása

A DH törvényekben megfogalmazott jogalkotói szándék kapcsán adódhat az a következtetés, hogy a jogalkotó úgy vélte, a fogyasztói érdeksérelmek kiküszöbölésére (és az ennek eszközéül szolgáló peres eljárások mielőbbi lezárásának érdekében) elegendő a DH törvényekben előírt szabályozási tartalom. Lehetséges tehát, hogy a törvényhozó nem számolt tömeges, a fogyasztókat a szerződéskötéstől a forintosításig terjedő időszakra terhelő árfolyamkülönbözeti terhekkel kapcsolatos és egyéb jogvitákkal. Ennek ugyanakkor ellentmond, hogy a részben kodifikált 2/2014. PJE nem kodifikált része éppen az árfolyamkockázati tájékoztatás mikénti megítélésére vonatkozik. Miközben tehát a jogalkotó a 2/2014. PJE egyes tartalmi elemeit törvényi szabályozási tartalommal emelte, más részét, éppenséggel a legnagyobb pénzügyi kihatással bíró elemét, nem. És miként az az V. fejezet törvényszéki kutatási adataiból kitűnik, a 2014-es jogalkotási hullámot megelőzően megindult, a DH1 tv. értelmében felfüggesztett devizahiteles peres eljárások döntő többsége nem az árfolyamkockázati tájékoztatás hiányát vagy elégtelen voltát állító kereseteken alapult, a felfüggesztés megszűnését követően azonban a keresetek többsége ezen, vagy ezen is alapult. Más mértékekkel és időbeli alakulásokkal, de az árfolyamkockázattal kapcsolatos keresetek 2016 utáni, lényegében folyamatos növekedése állapítható meg a kúriai adatokból is. A kúriai – e tekintetben hézagos, de ezzel együtt is informatív – kutatási adatokból pedig az is kitűnik, hogy a hitelállomány összességében nem jelentős részét kitevő, és forintosítással túlnyomórészt nem érintett gépjárműkölsönöket meglehetősen nagy arányban peresítették. Amennyiben tehát volt olyan jogalkotói várakozás, hogy a forintosításig felmerült, vagy konverzió hiányában folyamatosan felmerülő árfolyamkülönbözeti tehertől való szabadulás szándéka nem vezet fogyasztói

igényérvényesítéshez, vagy ha mégis ahhoz vezetne, a DH2 tv. jogkövetkezményi keresetre vonatkozó előírásai visszatartják a pereskedéstől a fogyasztókat, ez biztosan nem teljesült. Ezért meglátásom szerint az állapítható meg, hogy a jogalkotó a DH törvények és az e jogszabályok elfogadásakor a törvények előkészítői és elfogadói számára ismert, aktuális fogyasztói jogérvényesítésből kiindulva határozta meg a szabályozási tartalom kereteit. A 2/2014. PJE ismeretében sem kívánta szabályozni a szerződéskötéstől a forintosításig terjedő időszakban felmerült fogyasztói árfolyamkülönbözeti terhek kérdéskörét. [Az ezzel kapcsolatos jogalkotói szándék alakulását mutatja, hogy a 8/2014. (III. 20.) AB határozat alapját képező, a Kormány által kezdeményezett kérdések közül az első még arra irányult, hogy az Alkotmánybíróság értelmezze az Alaptörvény M) cikk (2) bekezdését abból a szempontból, hogy abból egyebek között közvetlenül levezethető-e az ún. devizahitel szerződések esetében az árfolyamkockázatnak kizárólag az adósra hárítását rögzítő szerződési feltétel, illetve az ezt megerősítő bírósági ítélet, valamint az ezek alapjául szolgáló jogszabályi rendelkezés alaptörvény-ellenessége.] A perek számottevő részének megszűnésével számolt, sőt ezt ösztönözte, továbbá jelentősen megnehezítette a fogyasztói igényérvényesítést az összegszerű jogkövetkezményi kereset előírásával. (A IV. fejezetben ismertetett statisztikai adatok alapján ez a jogalkotói cél inkább nem teljesült, mintsem ennek az ellenkezője volna megállapítható.) Továbbá mivel semmilyen arra vonatkozó adat nem áll rendelkezésre, hogy bármely hatóság, állami szerv stb. készített volna bármilyen, a DH törvények peresítésre gyakorolt hatásait elemző és közzétett tanulmányt, elemzést stb., ez az érdektelenség is azt látszik alátámasztani, hogy a jogalkotó – és a jogalkotás kezdeményezésére jogosult intézmények és személyek mindegyike – lezártnak tekintette a kérdést, függetlenül a törvényalkotás hatásaitól.

5. Összegző megállapítások

Az a körülmény, hogy a peres eljárások a 2014-es jogalkotási hullámot követően nem szűntek meg, sőt – a keresetek tartalmát illetően túlnyomórészt más alapokon, de – folytatódtak, az véleményem szerint öt, részben egymásból következő körülménynek köszönhető. (i) A jogalkotó elegendőnek ítélte a DH törvényekben lefektetett szabályozási tartalmat a fogyasztói érdeksérelmek orvoslására. Ez véleményem szerint nem előzmények nélküli, ugyanis már a 2012-es Bizottsági jelentésből kikövetkeztethető, hogy nem volt jogalkotói szándék az árfolyamkockázatból eredő fogyasztói terhek ex tunc hatályú

visszatérítését előíró jogszabályok alkotására. (ii) Az előbbi jogalkotói feltételezésből következően a jogalkotó nem kalkulált tömeges, árfolyamkockázati kérdéskörrel kapcsolatos fogyasztói igényérvényesítéssel. (Ezt a jogalkotói várakozást – pontosabban annak hiányát – nem támasztották alá a DH törvények elfogadását megelőző másfél év kúriai jogalkalmazási lépései.) Amennyiben pedig számolt, az igényérvényesítést tudatosan utalta egyedi bírósági jogviták körébe. Ez utóbbit támaszthatja alá, hogy e jogviták – leszámítva a jogkövetkezményi kereset előterjesztésének előírását – nem estek semmilyen peresítési korlát alá. Ezért a peres eljárások folytatódásában és új perek megindításában lényeges szerepe volt annak, hogy az összességében legnagyobb pénzügyi kihatással bíró kérdésben a fogyasztók kizárólag egyéni jogvita során tudták igényeiket eredményesen érvényesíteni. (iii) Bár a törvényszéki és kúriai kutatási adatokból egyértelműen látszik, hogy a jogalkotással rendezett szerződéses kikötések és kapcsolódó elszámolás körében jelentősen csökkent az igényérvényesítés volumene, az teljesen nem szűnt meg, ezért a perek folytatódásának további eredője, hogy az e kikötéseket támadó kereseteken alapuló perek kezeléséről nem rendelkeztek a DH törvények, abban a bírói gyakorlatnak kellett állást foglalnia. (iv) A jogalkotói szándéktól független az a DH 2 tv. 37. §-ának alkalmazása körében kialakult, a 2014 után indult perekben előterjesztett keresetekhez igazodó bírói gyakorlat, amely a pénzügyi teljesítést nem igénylő szerződéses kikötések érvénytelenségének megállapítására irányuló keresetekre nézve nem követelte meg az összegszerű jogkövetkezményi petitum előterjesztését. Az alapkutatásból kitűnik, hogy ezeket a kereseteket 2014 után kezdték el tömegesen előterjeszteni a fogyasztók, a bírói gyakorlat erre reflektálva alakult ki. (v) Prima facie független a jogalkotói szándéktól az, hogy a DH2 tv. 37. §-ának alkalmazása során nem alakult ki egységes bírói gyakorlat arra nézve, hogy a fogyasztóktól követeljék meg a jogkövetkezményi kereset felülvizsgált elszámoláson alapulását, illetve azt, hogy mikor tekinthető egy jogkövetkezményi kereset elszámoláson alapulónak. Egyáltalán: nincsen egységes zsinórmérték az elszámolás mikéntjéről. Az elszámolással érintett leggyakoribb kereset az árfolyamkockázati, melynek tárgyában folyamatban van a Kúria által kezdeményezett előzetes döntéshozatalai eljárás. Ez azonban – tekintettel a szerződéskötéstől a forintosításig felmerült árfolyamkülönbözet kérdésében tetten érhető „törvényhozói hallgatás” tényére – az (i) és (ii) pontban taglaltak következménye.

A fejezet elején feltett kérdések közül az első úgy válaszolható meg, hogy bár a DH törvényekből – különösen az e tekintetben releváns DH 2 tv.-ből – kiolvasható a perek lezárásának és a további peres jogviták megelőzésének jogalkotói szándéka, legalábbis a jogalkotással rendezett kérdésekben, ezzel együtt is megállapítható az összefüggés a DH törvények tartalma és a peres eljárások folytatódása között. Ennek lényege, hogy az utóbbiak az előbbiek következményei, mégpedig annyiban, hogy 2014 után a jogérvényesítés döntően a DH törvényekben nem rendezett fogyasztói érdeksérelmek orvoslására irányult. Ugyanakkor a DH törvények, véleményem szerint, csak abban az esetben minősülhetnének a fogyasztói érdeksérelmek kiküszöbölésére irányuló eredménytelen eszköznek, amennyiben a törvényekből ezen érdeksérelmek teljességének orvoslására irányuló jogalkotói szándék volna kimutatható. Ez azonban meglátásom szerint nem állapítható meg, nem mutatható ki. A DH törvények szabályozási tartalma biztosan nem számolt a perek (valamennyi per) megszűnésével és ez a kapcsolódó indokolásból megállapítható jogalkotói szándékból sem vezethető le. A jogalkotói cél és az e cél megvalósulása érdekében biztosított eszközrendszer viszonya meglátásom szerint egyes elemeiben, leginkább a jogalkotással rendezett kérdéseket, vagy azokat is érintő perek mikénti kezelésében inkoherens, de nem önmagában ez eredményezte a folyamatban maradt és újonnan indított perek nagy számát. Összességében a fentiek alapján véleményem szerint bizonyított a 3. hipotézis, mivel a DH törvények kisebb szeletét fedték le a fogyasztói érdeksérelmeknek, és ennek egyenes következménye e pertípus fennmaradása.

VII. A perek megindításának szükségessége és az érvényesített jog tartalma a felvázolt háttér tükrében

Az első perek megindításához képest eltelt mintegy másfél évtized, és az e periódusban lezajlott, alapvetően megváltozott jogi és közgazdasági háttér figyelembe vételével megkerülhetetlen a kérdés: szükségszerű volt-e a deviza alapú szerződések fogyasztók általi peresítése? Amennyiben pedig a kérdésre igenlő válasz adható, akkor a megjelölt érvényesített jog volt-e az alkalmas eszköz a fogyasztói érdekek védelmére? Az első kérdés megválaszolására meglátásom szerint két, egymáshoz képest jelentős időkülönbséggel bekövetkezett tény, és az ezekből okszerűen adódó következtetés jelentheti a kiindulópontot. Az első tény, hogy – teljes összhangban a II. fejezetben a devizahitelek kihelyezéséről ismertetett adatokkal – a Kúrián folyamatban volt peresített szerződések mintegy háromnegyedét 2007-2008-ban, vagyis a CHF/HUF árfolyam addigi viszonylagos stabilitásának utolsó időszakában kötötték, és e szerződések fogyasztói már a törlesztési időszak első éveiben szembesültek terheik jelentős növekedésével. A második, hogy bár a 2010-től datálható első jogalkotási hullám, a gépjármű- és egyéb, a hitelállomány egészéhez képest elhanyagolható nagyságrendű fogyasztási kölcsönöket leszámítva, meggátolta a deviza alapú kölcsönállomány további növekedését, a számos, 2014-ig elfogadott és hatályba lépett további jogszabály-módosítás alapvetően nem érintette a szerződéskötést követően felhalmozódott fogyasztói terheket. Ezen a terhek legnagyobb részét kitevő árfolyamkülönbözet tekintetében a 2014-es második jogalkotási hullám – részeként a 2015. február 1-től hatályba lépett forintosítással – csak a jövőre nézve változtatott. A fentiekből véleményem szerint egyértelműen következik, hogy a szerződéskötések többségének 2007-2008-as és a forintosítás 2015-ös időpontja között eltelt 7-8 éves időszakban döntően árfolyamkülönbözeti teherként felhalmozódott fogyasztói többletterhek alóli legalább utólagos mentesülés szándéka szükségszerűen eredményezte a devizahiteles perek megindítását és tömegessé válását. (Mely perindítások számos élethelyzetben preventív lépések voltak, tekintettel a szerződések gyakori későbbi felmondására, az elindult végrehajtásokra és a jelen értekezés tárgyát nem képező, a pénzügyi intézmények által indított peres eljárásokra.) A folyamat ellen ható leginkább hatékony állami-szabályozói beavatkozás a jogalkotás, főként a forintosítás lett volna a ténylegesen megtörténéssel évekkorábban, közvetlenül a 2008-as válság kialakulását követően. A fogyasztók helyzetét nehezítő tényezőként a jogirodalomban megfogalmazódott olyan vélemény, hogy a 2008-ban kirobbant válság aszimmetrikus helyzetet indukált a fogyasztói szerződésekben és a

kapcsolódó igényérvényesítésben. „A fogyasztói szerződési igazságossági modell az 2010 óta a gazdasági világválság hatására jelentősen átalakult. A végrehajtás során a 93/13/EGK irányelv bizonyos mértékben disztributív (jólételeosztó) szerepkörbe került a gazdasági világválság társadalmi hatásainak kezelése során. Így az alapmodell és tagállami szinten a tisztességtelen szerződési feltételek által megoldandó problémák számos feszültséget szültek és szülnek továbbra is. Ezt tovább fokozza az is, hogy a fogyasztói sajátos probléma nem tudomásulvétele következtében, a saját polgárjogi és perrendtartási rendszerüket védve a bíróságok az általános szabályokban keresik az igazságtétel eszközeit, ez pedig nem hatékony válasz a gyengébb fél – a fogyasztó – sajátos védelmi szükségleteire. A tisztességtelenségi vizsgálat funkciója éppen az, hogy kiegyenlítse a standard szerződési feltétel egyoldalúságát a szerződéskötési eljárásban, ezért ha a tisztességtelenségi vizsgálat visszakerül a „nincs probléma” paradigmába, aminek lényege, hogy a felek akarata megoldja a problémát, akkor azzal kilépünk a fogyasztói szerződések tisztességi vizsgálatának eredeti funkciójából.”¹²³ Meglátásom szerint ez az állított – de a fogyasztók általános viszonyulásában mindenképpen tetten érhető – aszimmetria (vagy legalábbis az annak fennállásához kapcsolódó érzet) integráns eleme és a „kiegyenlítés” érdekében alkalmazott perjogi eszköze a semmisség hivatalbóli észlelésére vonatkozó gyakori fogyasztói kérelem.

A jelen dolgozatnak nem célja a devizahiteles jogalkotás teljes szabályozási tartalmát, illetve a jogalkotói lépések időszerűségét érintő értékelése, azt kizárólag a perindítások szükségességének vizsgálata kapcsán érintem, mindazonáltal megalapozottnak tűnik Fazekas Judit jogalkotás megkésetttségére vonatkozó észrevétele: „A jogalkotó lassú reagálására jó példa, hogy csak a 2011-ben sikerült elfogadni azt a törvényt, amely meghatározta a devizakölcsön fogalmát és újabb öt év telt el, amikor a 2011-es törvénybe beiktatták azokat a rendelkezéseket, amelyek meghatározták a devizaalapú szerződések fogalmi sajátosságait.... Feltehető, ha az ismertetett szabályozás nem tíz éves késedelemmel születik meg, a devizaalapú hitelek nem okoztak volna ilyen méretű adósság- és társadalmi

¹²³ Józson Mónika: A tisztességtelen szerződési feltételek uniós jogi szabályozásának jogdogmatikai és jogpolitikai kérdései. In: Magyar Jog, 2018/2., 74-85. o., 78. o. (a továbbiakban: Józson: A tisztességtelen szerződési feltételek...).

válságot.”¹²⁴ Azt is hangsúlyozni kell azonban, hogy a jogalkotói reagálás lassúsága nem szolgál magyarázatul arra, nem függ össze azzal, hogy a hatályos szabályozási tartalom alapján rendelkezésre álló eszközök igénybe vételére miért nem, vagy nem kellő mértékben került sor az arra jogosultak részéről. A régi Ptk. – egyébként többek között a tisztességtelenségi irányelvnek történő megfelelést szolgáló – 2006. évi III. törvény 5. §-ának (2) bekezdésével megállapított, ez utóbbi módosító törvény 16. §-ának (2) bekezdése alapján a 2006. március 1. napját követően kötött szerződésekre alkalmazandó 209/B. § (1) bekezdésének értelmében az általános szerződési feltételként a fogyasztói szerződés részévé váló tisztességtelen kikötés 209/A. § (2) bekezdése szerinti érvénytelenségének megállapítását a külön jogszabályban meghatározott szervezet is kérheti a bíróságtól. A bíróság a tisztességtelen kikötés érvénytelenségét a kikötés alkalmazójával szerződő valamennyi félre kiterjedő hatállyal megállapítja. A szintén ettől az időponttól hatályos és az (1) bekezdéssel egyező alkalmazási körű (2) bekezdés előírta, hogy a külön jogszabályban meghatározott szervezet kérheti továbbá az olyan általános szerződési feltétel tisztességtelenségének megállapítását, amelyet fogyasztókkal történő szerződéskötések céljából határoztak meg és tettek nyilvánosan megismerhetővé, akkor is, ha az érintett feltétel még nem került alkalmazásra. A (3) bekezdés 1. mondatának értelmében a bíróság a (2) bekezdés szerinti eljárásban, ha megállapítja a sérelmes általános szerződési feltétel tisztességtelenségét, azt alkalmazása esetére (a jövőre nézve) – a kikötés nyilvánosságra hozójával szerződő valamennyi félre kiterjedő hatállyal – érvénytelenné nyilvánítja. A (2) bekezdésben hivatkozott „külön jogszabály” a Polgári Törvénykönyv módosításáról és egységes szövegéről szóló 1977. évi IV. törvény hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló 1978. évi 2. törvényerejű rendelet (rég Ptké. II.), amelynek 5. §-ának a) pontját a 2006. évi III. törvény 10. §-ának (2) bekezdése a 2006. március 1. napját követően kötött szerződésekre alkalmazandóan úgy határozta meg, hogy fogyasztói szerződés megkötésénél alkalmazott vagy e célból nyilvánosan megismerhetővé tett általános szerződési feltétel érvénytelenségének, illetve tisztességtelenségének megállapítását, valamint a tisztességtelen általános szerződési feltétel alkalmazásától és alkalmazásra ajánlásától való eltiltást kérheti

¹²⁴ Fazekas Judit: Gondolatok a devizaalapú hitelszerződések jogi hátteréről és a tisztességtelen általános szerződések érvénytelenségi kontrolljáról. In: Jog, állam, politika, 2016/4. 73-96. o., 76. o. (a továbbiakban: Fazekas: Gondolatok...).

a bíróságtól az ügyész. A régi Ptké. II. 2006. március 1-jét megelőzően is meghatározta, hogy kik jogosultak az általános szerződési feltételek bíróság előtti megtámadására erga omnes hatállyal, ezek között első helyen a legfőbb ügyészt nevesítve. Arról, hogy hány alkalommal és milyen ügyben élt perindítási jogosultságával az ügyészség, és hogyan érvényesült a gyakorlatban 2006. március 1-től a közérdekű keresetindítás lehetősége, nem áll rendelkezésre valamennyi üggyel kapcsolatos tájékoztatást magában foglaló és nyilvános anyag. Ezért kizárólag a BHGY-ben közzétett határozatokból lehet kiindulni. Az e célból lefolytatott keresés alapján 1 db e tárgyú, a Kúrián, illetve jogelődjén, a Legfelsőbb Bíróságon folyamatban volt felülvizsgálati eljárás során meghozott határozattal érintett ügyet találtam, a 2/2012. PK 6. pontjában megfogalmazott elvek, illetve az ezek alapjául szolgáló indokolás alapjául szolgáló, az LB 2011. szeptember 27-én kelt, Gfv.IX.30.221/2011/6.számú részítéletét. Még amennyiben volt is folyamatban további és a BHGY-ban nem elérhető, vagy általam fel nem lelt további határozat a tárgyban, az egyértelműen megállapítható, hogy az ügyészség által kezdeményezett közérdekű keresetek száma, nagyságrendje elhanyagolható volt.

A kúriai alapkutatás igazolta, hogy az e bírói fórumot megjáró ügyek 90%-ot meghaladó arányában érvénytelenségi kereset, vagy az is képezte a fogyasztói jogérvényesítés alapját. A tárgyban az első átfogó jellegű jogegységi határozatot 2013 decemberében hozta meg és hirdette ki a Kúria a Bszi. 34. § (4) bekezdés b) pontja alapján. A Bszi. 6/2013/PJE meghozatalakor és kihirdetésekor hatályos 34. § (4) bekezdésének b) pontja úgy rendelkezett, hogy a jogegységi tanács a Kúria teljes kollégiuma, ha a jogegységi eljárás célja a joggyakorlat továbbfejlesztése érdekében szükséges elvi kérdés eldöntése. [A 32. § (1) bekezdésének a) pontja 1. fordulatának értelmében jogegységi eljárásnak van helye, ha a joggyakorlat továbbfejlesztése vagy az egységes ítélkezési gyakorlat biztosítása érdekében elvi kérdésben jogegységi határozat meghozatala szükséges.] A kúriai alapkutatásból az is megállapítható, hogy a PJE meghozataláig eltelt időben, 2012-13-ban mindösszesen 12 db (2012-ben 3, 2013-ban 9) deviza alapú kölcsönszerződés tárgyában meghozott határozatot hozott a legfőbb bírói fórum. A határozatok alacsony számára tekintettel felmerül a kérdés, hogy a Kúria a jogalkalmazás során milyen módon szembesült a joggyakorlat továbbfejlesztése érdekében szükséges és jogegységi határozatban megválaszolandó elvi kérdésekkel? E kérdés felmerülését az indokolja, hogy még amennyiben történtek is megkeresések alsóbb fokú bíróságok felé, erre semmi nem utal a jogegységi határozatban,

miközben az indokolás III/7. pontjának 2. bekezdése alapján a Kúria „nagyszámú jogvitát eredményező társadalmi problémának” tekintette a kérdést. Továbbá miközben a PJE indokolása nem tér ki arra, hogy mely joggyakorlat alapul vételével fogalmazta meg iránymutatásait, kifejezetten utal megállapításainak közgazdasági hátterére: „A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete által a Kúria részére 2013. május 31-én adott tájékoztatás szerint, a 2001-2008 közötti időszakban a pénzügyi intézmények sem láthatták előre a jövőbeni árfolyamváltozásnak sem a mértékét, sem az irányát. Ezen időszakban a Magyar Nemzeti Bank stabilitási jelentései sem utaltak jelentős árfolyamváltozásra.” (Indokolás III/3. pontjának 2. bekezdése utolsó két mondata.) A Kúria tehát a deviza alapú fogyasztói kölcsönszerződéseket is érintően a legtöbb kérdést taglaló, leginkább átfogó jogegységi határozatot a nyilvánosság számára mind a határozat meghozatalakor, mind azt követően ismeretlen joggyakorlati tapasztalatok alapján hozta meg. Márpedig ez volt az a jogegységi határozat, ami – a 7. pontot leszámítva – kizárólag érvénytelenségi kérdésekben döntött. A kérdésfelvetés relevanciáját igazolja, hogy Osztovits András kúriai bíró egyik tanulmányában utal arra, a fogyasztói szerződésekben alkalmazott választottbírói kikötés tisztességtelenségének kérdése már a 2/2011. PK-t elfogadó kollégiumi ülés előtt felmerült, a vitaanyag része volt, azonban az érvek és ellenérvek közül végül (akkor) az az álláspont győzött, hogy mivel ebben a formában ez a jogkérdés még nem merült fel ismert bírósági eljárásban, ezért annak megválaszolása még nem időszerű.¹²⁵ A Kúria, illetve jogelődje joggyakorlat-egységesítés érdekében követett gyakorlatában tehát volt arra példa, éspedig fogyasztói szerződések kapcsán, hogy egy felmerülő jogkérdésről arra tekintettel nem döntöttek, hogy az a joggyakorlatban még nem merült fel.

A 6/2013. PJE 7. pontja és annak indokolása átvezet a második kérdésre, ezért arra röviden ki kell térni. E kúriai megállapítások visszaköszönnek a 34/2014. (XI.14.) AB határozat indokolásának III. fejezetben ismertetett [128] pontjában. A 6/2013. PJE 7. pontjához tartozó indokolás szerint: „A tartós hitelezési jogviszonyban a szerződéskötést követően olyan változások állhatnak be – és ez a szerződés érvényességét már nem érinti, arra nem hathat vissza –, amelyek eredményeként a szerződés gazdasági-kockázati egyensúlya utólag felborul, illetőleg súlyos aránytalanságok következnek be. Ha a felek a szerződés

¹²⁵ Osztovits András: A bíróságok feladatai a fogyasztói szerződésekkel kapcsolatos jogvitákban. In: Gazdaság és Jog, 2012/3., 11-17. o., 14. o. (a továbbiakban: Osztovits: A bíróságok ...).

módosításával ezeket közösen nem orvosolják, a szerződésekbe való utólagos beavatkozás válhat szükségessé.

A Ptk. 241. §-a alapján a bíróság kivételes esetekben, csak az egyes egyedi jogviszonyokban módosíthatja a felek között létrejött szerződést. A Ptk. 226. § (2) bekezdése értelmében viszont jogszabály a hatályba lépése előtt megkötött szerződések tartalmát kivételesen megváltoztathatja. A társadalmi méretű, azonos hatású változásoknak a szerződések nagy tömegét hasonlóan érintő következményeit az egyes peres eljárások keretei között szinte lehetetlen kielégítő módon megoldani. Ha erre az igazságszolgáltatás mégis rákényszerül, a megoldások szükségszerűen eltérőek lesznek, figyelemmel a bírói mérlegelés lehetőségére. A nagyszámú jogvitát eredményező társadalmi problémák megoldásának nem a bírói út a megfelelő módja, figyelemmel annak időigényes és nem költséghatékony voltára, szemben a jogalkotási lehetőséggel, amely célszerű és legitim eszköze társadalmi problémák kezelésének....

.... A jogszabályokkal érintett szerződések tekintetében egyedi esetekben a bírói konkrét módosítás azt eredményezné, hogy a jogszabályi formában megjelenő ösztársadalmi mérlegelést az egyedi bírói döntések felülírnák, ami megbontaná a jogalkotó által szándékolt egyensúlyt. Ha a jogalkotó az indokolt körben – a legszélesebb mérlegelés eredményeként – a szerződésmódosítást jogszabállyal elvégezte, a bírói szerződésmódosítás ugyanebben a körben kizárt.” Meglátásom szerint az indokolásnak nem tulajdonítható olyan tartalom, hogy a deviza alapú szerződések bírói úton történő módosítására irányuló kereset általános jelleggel megalapozatlan (szemben a PJE 2. pontjának általános jellegű megállapításával). Az indokolás csupán azt hangsúlyozta, hogy a nagyszámú jogvitát eredményező társadalmi problémák megoldásának nem a bírói út a megfelelő módja (miközben ténylegesen ez történt), ha pedig a jogalkotó az indokolt körben a szerződésmódosítást jogszabállyal elvégezte, a bírói szerződésmódosítás ugyanebben a körben kizárt. Mindennek azért van jelentősége, mert a kúriai határozatokból kimutatható érvényesített jog általánosan az érvénytelenség fogalmával meghatározható tartalma és a végül alkalmazott jogalkotói megoldások nem képeznek teljesen azonos halmazt. Másként fogalmazva: ha a jogalkotó több jogdogmatikai megközelítésből kiindulva – ex lege semmisség kimondásával (árfolyamrés), törvényi vélelmen alapuló semmisséggel (egyoldalú módosítás), valamint törvényi úton történő szerződésmódosítással (forintosítás) – szabályozta a kérdéskört, akkor ez a viszonylagos sokszínűség miért nem köszönt vissza a fogyasztók által indított egyedi perekben? Miért szinte kizárólagosan valamilyen érvénytelenségi okra alapítva kérték a

keresetnek helyt adó ítéletek meghozatalát? A vizsgált kúriai határozatok közül mindössze 2 db tartalmaz a szerződés bírói úton történő módosítása iránti keresetet. A 2016/23. sorszámú határozatban rögzítetten felperes harmadlagosan terjesztette elő a szerződés bírósági módosítása iránti keresetét. A határozatból megállapíthatóan egyik jogorvoslati eljárásnak sem képezte a tárgyát a harmadlagos kereset, annak részletes tartalmát a Kúria nem is rögzítette. A 2019/62. sorszámú határozat szerinti kereset negyedlegesen arra irányult, hogy a bíróság módosítsa a kölcsönszerződések tartalmát akként, hogy a forintosítást 180 HUF/CHF, illetve 250 HUF/EUR árfolyamon végezze el, ezáltal a felperesek a korábbi végtörlesztés alanyaival jogegyenlőségben részesülhessenek. A negyedleges keresetről a Kúria az indokolás [38] pontjában hangsúlyozta, hogy a felperesek felülvizsgálati kérelmükben sem a régi Ptk. 226. § (2) bekezdésének, sem 241. §-ának¹²⁶ megsértésére nem hivatkoztak. Ettől függetlenül a Kúria megjegyezte, a vonatkozó jogi szabályozás a végtörlesztésre csak meghatározott időn belül adott lehetőséget. Ezt a határidőt a felperesek elmulasztották. Arra vonatkozó, bizonyítékokkal alátámasztott érvelésük nem volt, hogy a vonatkozásukban miért állnak fenn a bíróság általi szerződésmódosítás feltételei, és miért épp a végtörlesztési törvényben rögzített árfolyamok lennének irányadóak.

A 2019/62. sorszámú határozat indoklásából nem következik, hogy a DH3 tv. által előírt forintosításig lett volna dogmatikai akadály a bíróság általi szerződésmódosításnak, ennek keretében pl. a forintosításnak. A devizahiteles perek tekintetében meglehetősen turbulens 2010-es években e tárgyban publikált jogirodalom különböző szerzői, különböző időpontokban lényegében egységesen e kereset előterjesztése mellett foglaltak állást, vagy legalábbis arra mutattak rá, hogy ez volna (lett volna) az alkalmas eszköz a fogyasztói érdeksérelem kiküszöbölésére. Patassy Benedek 2012-ben írta az alábbiakat: „A polgári és gazdasági jogászok és a hitelesek számára az idézett Ptk. 241. §-a abban az értelemben fontos, hogy már az eddigiek alapján is kialakult és ismert helyzet elegendő arra, hogy a bíróság a jövőre nézve módosítsa a szerződést, ha az érintett felek hozzá fordulnak és más, ennél szigorúbb fellépési lehetőségre az adott hitelesnek már nincsen végleges és korrekt

¹²⁶ A régi Ptk. 241. §-a úgy rendelkezett, hogy a bíróság módosíthatja a szerződést, ha a felek tartós jogviszonyában a szerződéskötést követően beállott körülmény folytán a szerződés valamelyik fél jogos érdekét sérti.

megoldást jelentő lehetősége.”¹²⁷ Szeghő Katalin ítéltáblai bírő 2015-ös publikációjában egyebek között kifejtette: „A megbomlott szerződési egyensúly orvoslásának eszköze a szerződés tartalmának módosítása lehet, ami az adott szerződéseknél meg is történt: az állam jogalkotás útján megváltoztatta az érintett szerződések jelentős részének tartalmát, az Országgyűlés több törvényt alkotott, amelyekkel enyhítette az adósok árfolyamváltozás miatt megnövekedett terheit (végtörlesztésről, árfolyamrögzítésről, „forintosításról” szóló törvények).”¹²⁸ Pomeisl András „A devizaalapú kölcsönszerződések egyes dogmatikai kérdései” című doktori értekezésében megállapította: „E társadalmi problémát sokan már kezdettől fogva a jog eszközeivel kívánták orvosolni. Sajátos módon azonban nem a *clausula rebus sic stantibus* – gazdasági válságok idején gyakran alkalmazott – intézményét hívták segítségül, hanem a deviza alapú kölcsön- és lízingszerződések érvényességét kezdték vitatni.”¹²⁹ A deviza alapú kölcsönszerződések többségét kitevő forintosított szerződések kapcsán a fogyasztók és a pénzügyi intézmények közötti peres jogvita során bírói úton történő szerződésmódosításra irányuló kereset előterjesztése esetén a szerződéskötéstől a konverzióig, véleményem szerint, sem jogszabályi, sem egyéb akadály nem állt volna az eredményes fogyasztói igényérvényesítés útjába.

¹²⁷ Dr. Patassy Benedek: A devizaalapú hitelszerződésekkel kapcsolatosan kialakult viták bírósági úton való megoldásának javaslatai. In: Magyar Jog, 2012/7., 419-428. o., 420. o. (a továbbiakban: Patassy: A devizaalapú hitelszerződésekkel...).

¹²⁸ Szeghő: „Devizaperek”... i. m. 7. o.

¹²⁹ Pomeisl András: A devizaalapú kölcsönszerződések egyes dogmatikai kérdései (doktori értekezés). Témavezetők: Dr. Csehi Zoltán tanszékvezető egyetemi tanár, Dr. Osztovits András tanszékvezető egyetemi tanár. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2020. 1. o. https://disszertacio.ppke.hu/id/eprint/444/1/JAK_DD_2020_pomeisl.pdf (2024.12.27.) (a továbbiakban: Pomeisl: A devizaalapú kölcsönszerződések...).

VIII. Összefoglalás

A 2000-es évek elején – a devizaliberalizáció lépései alapján semmilyen jogszabályba nem ütköző, azonban még fogalmi szinten is normatív meghatározás hiányában – kialakuló és tömegessé váló deviza alapú hitelezés zökkenőmentesen vált alapvető hitelezési konstrukcióvá. Társadalmi háttérül egy alapvető lakossági igény kielégítése, nevezetesen a lakhatáshoz igénybe venni kívánt saját tulajdonú ingatlan vásárlásához hiányzó kellő mennyiségű forrás miatt szükséges hitelfelvételi szándék állt, a hitelállomány összetétele alapján azonban az is megállapítható, hogy e konstrukció kezdettől fogva nem csupán az ingatlanhoz jutás, hanem egyéb fogyasztási célú szükségletek kielégítéséül is szolgált. A felfutást a társadalmi igény mellett segítette a 2001-től bevezetett új lakástámogatási rendszer, majd az ehhez kapcsolódó kedvezmények fokozatos kivezetése egybeesett a deviza és forint alapú hitelek közötti kamatkülönbség tartóssá válásával, mely tényező (a „kamattoldali gondolkodás”) egyre inkább a deviza alapú hitel irányába terelte a hitelfelvevőket. Ezek a tényezők és a kockázatmentesnek tűnő gazdasági-pénzügyi környezet együttesen a GDP közel egynegyedének megfelelő deviza hitelállomány kialakulását eredményezték az évtized végére. A 2008-as pénzügyi válságot – és ami annak következménye, azonban a jelen esetben még lényegesebb – követő árfolyamingadozással egyetlen felelős ellenőrző vagy érdekképviselői szerv sem számolt komolyan bekövetkező lehetőségként a hitelfelvételi boom időszakában. 2008 utolsó negyedétől a hitelállomány döntő részét kitevő svájci frank alapú hitelek törlesztésének terhe számottevően és tartósan megnőtt, a jogalkotói beavatkozás szükségességének felismerését azonban még sokáig nem követte a törlesztési terhek érdemi csökkentésére alkalmas eszköz. A hatáskörrel rendelkező szabályozó, felügyeleti és perindítási jogosultsággal rendelkező szervezetek egyike sem értékelte gyakorlati lépéseket igénylő súlyú problémának a növekvő lakossági eladósodást. Az állami szabályozás eleinte csak ex nunc hatályú, a jogszabály- vagy annak módosítása hatályba lépésével egyidejűleg, illetve azt követően megkötött kölcsönszerződések tartalmát érintette, értelmezte. E vonatkozásban a legfontosabb változás a régi Ptk. és a kapcsolódó ágazati jogszabályok 2010-es, a jelzálogjoggal biztosított deviza alapú szerződések további megkötését lényegében kizáró módosítása volt. A 2010-14-es parlamenti ciklusban a felmerült probléma egyetlen végleges megoldásaként bevezetett végtörlesztés lehetőségével alapvetően a tehetősebb adósok élhettek. A 2014-es választások után megalakuló új Országgyűlés a parlamenti ciklus elején elfogadott törvényeivel kívánta a kérdéskör

végleges megoldását, amelynek tartalma meglátásom szerint nem választható el a lakossági eladósodás okainak kivizsgálására létrehozott bizottság által készített és országgyűlési határozattal elfogadott Bizottsági jelentéstől. Ennek a későbbi jogalkotásban visszatükröződő legfontosabb elemei a „pacta sunt servanda” elve és az adósi felelősség, melyekből kikövetkeztethetően nem volt jogalkotói szándék a szerződéskötéstől a forintosításig az árfolyamkülönbözet miatt felmerült fogyasztói többletteher utólagos banki visszatérítésének előírására. A jogalkotói megoldás több elemű volt: (i) a 2/2014. PJE alapján kimondta az árfolyamrész ipso iure semmisségét és kötelezte a pénzügyi intézményeket annak visszatérítésére; (ii) az egyoldalú módosítás alapján – nem kizárólag a deviza alapú szerződések kapcsán – felmerült terhek szerződéses alapját quasi közérdekű perek – de e pertípushoz képest fordított perbeli pozícióbeli előírásával – jogvesztő határidőn belüli megindításának lehetőségével a pénzügyi intézmények és az állam közötti jogvita keretei közé utalta (perindítás hiányában azonban az árfolyamrésszel egyezően kimondta e kikötések ipso iure semmisségét); (iii) végül – lényegében a gépjárműhitelek kivételével – 2015. február 1-jével törvényi úton történő szerződés-módosítással döntött a deviza alapú hitelek ex nunc hatályú piaci kivezetéséről. Legalább olyan fontosak ugyanakkor azok a kérdések, amelyekről a jogalkotó hallgatott, és ez utóbb számos jogalkalmazási kérdést vetett fel: (i) nem foglalt állást a szerződéskötés és a forintosítás közötti időszak árfolyamkülönbséti terheiről, így az e terhek alapját képező szerződéses kikötések (vagy e rendelkezések hiánya) jogi jellegéről; (ii) ugyancsak nem rendelkezett a részben vagy egészben az árfolyamrész és/vagy egyoldalú módosítás tisztességtelenségére alapított keresetek alapján megindult peres eljárások folytatásának mikénti minősítéséről.

Miközben a devizahiteles jogalkotás folyamata a DH törvények elfogadásával lényegében lezárult 2014-ben, ez a tény a 2000-es évek utolsó éveitől datálható devizahiteles pereket – a DH1 tv. által előírt kötelező felfüggesztés kivételével – a perindítások, illetve azok folytatásai és új peres eljárások kezdeményezése tekintetében alig-alig érintette. Abban az értelemben pedig biztosan nem, hogy a felfüggesztett peres eljárások nagy többsége folytatódott és számos új per is indult. A fogyasztókat a perek kezdeményezésére leginkább két tényező sarkallta: legfontosabb többletterhükről, az árfolyamkülönbsetről a DH törvények nem tartalmaztak előírást és a pénzügyi intézmények a peresített szerződések jelentős részét felmondták, az adós fogyasztókkal szemben végrehajtási eljárások indultak. A 2014 után kezdeményezett peres eljárások számáról – erre vonatkozó egzakt statisztikai

adatok hiányában – csak becsülhető, nagyságrendi adatok állnak rendelkezésre, mindazonáltal az OBH által közzétett általános és „devizahiteles” perekre vonatkozó adatok elemzése alapján az ügyvolumen a 2014-et követő néhány évben még nőtt is, 2016-ban érve el a legmagasabb számot. Ezt közvetve alátámasztja a kúriai ügyérkezés, amely a 2016 utáni néhány évben a legmagasabb. A 2012-21 közötti 10 éves periódusban kiválogatott és adatgyűjtés alapjául szolgáló kúriai határozatok mélységi elemzése alapján az évtizednyi időintervallum az ügyvolument és az érvényesített jogot tekintve két, egymástól markánsan eltérő 5 éves időszakra osztható. Az 5 éves periódusok tükröztetése a kúriai határozatok tekintetében a kutatási hipotézisek bizonyításának legfontosabb eszköze volt. Az érvényesített jog dinamikájára és a változások irányára, tartalmára vonatkozó 1. és 2. kutatási hipotézist a kúriai határozatok adatai egyértelműen bizonyították. Az adathalmazból az is megállapítható, hogy mindkét, a DH törvények által nem rendezett kérdésben a bírói gyakorlatnak – adott esetben a Kúriának – kellett állást foglalnia. Ez úgy történt meg, hogy míg a szerződéskötéstől forintosításig felmerült árfolyamkülönbözet kérdése egyéni (a fogyasztók és a pénzügyi intézmények közötti) jogvita keretei között maradt, addig a törvényi úton rendezett kérdésekben már nincsen helye bírói út igénybe vételének.

A fogyasztói jogérvényesítést azonban nem csak a DH törvények által nem rendezett kérdések befolyásolták, hanem e törvények, főként a DH2 tv. 37. §-ának tartalma is. Ily módon a 2017-21-es időszakban folyamatban volt kúriai eljárásokban meghozott határozatok szerinti keresetekből a három leggyakoribból kettő olyan volt, amely 2012-16 között elhanyagolható mértékben, vagy egyáltalán nem mutatható ki. A két időszak között, a szinte minden keresetben kimutatható nagymértékű változás alóli egyetlen jelentős kivétel az ágazati jogszabálynak tekinthető régi Hpt.-ben meghatározott semmisségi okokra, vagy azokra is alapított peresítés. Míg az árfolyamkockázati keresetek ténybeli alapját a szerződéskötéskor a forintosításig keletkezett (vagy annak elmaradása miatt folyamatosan keletkező) árfolyamkülönbözet indukálta, így kiváltó oka e kérdés DH törvények általi szabályozatlansága, addig a jogi hivatkozási alapot a 2/2014. PJE jelentette. E, döntően a szerződés teljes, ritkábban részleges érvénytelenségére irányuló kereset lassan, de folyamatosan növekedve vált a 10 éves időintervallum végére a domináns jogérvényesítési alappá. Ezzel szemben a szintén tisztességtelenségi alapú és kizárólag részleges érvénytelenséget célzó ténytanúsítványos petitumok tömegessé válását két tényező indukálta: az adósok megváltozott élethelyzete (a felmondások, végrehajtások számának

egyre növekvő száma és aránya), valamint, hogy e kikötés peresítése során a bírói gyakorlat alapján nem kellett előterjeszteniük a DH2 tv. 37. §-a által előírt jogkövetkezményi keresetet. Az, hogy a fogyasztókat milyen mértékben ösztönözte az egyik és mennyiben a másik faktor, erre a rendelkezésre álló adatok alapján nem adható egyértelmű válasz. Vélhetően nagyobb súllyal esett viszont latba a jogkövetkezményi kereset alóli mentesülés szándéka a más keresettípusba nem sorolt általános szerződési feltétel tisztességtelenségén alapuló, szintén részleges érvénytelenség megállapítására irányuló keresetek előterjesztésében. Az, hogy e petitumok előadását inkább a DH2 tv.-ben előírt marasztalási kereset mellőzésének szándéka indukálta és kevésbé az egyéni élethelyzet, az e kikötések tartalmának tipizálása alapján állítható. Ez alól kivételt képeznek a végrehajtási eljárással és felmondással összefüggő szerződéses rendelkezések. A másik, ezt az állítást alátámasztani látszó körülmény, hogy bár mindkét tisztességtelenségi keresettípus 2018-19-ben volt a leggyakoribb, együttes előterjesztésük nem jellemző. Mindazonáltal a vizsgált időintervallum végére e kikötéseket egyre inkább felváltotta a rendszeres pénzügyi teljesítéssel járó kezelési költség (ritkábban az egyösszegű folyósítási jutalék) peresítése. Az érvényesített jog dinamikus változásaira alapvetően statikus ténybeli alapok mellett került sor. E tényen nem változtat az a körülmény, hogy 2014 után – a kúriai határozatokban 2017-től – tömegessé váltak a végrehajtással összefüggő ténytanúsítványos keresetek. A statikusságra vonatkozó állítás és a megváltozott élethelyzetek miatti, korábban elő nem terjesztett, de utóbb nagy számban előterjesztett keresettípus közötti ellentmondás csak látszólagos. A szerződések megszűnési módjaira vonatkozó adatokból ugyanis kitűnik, hogy a rendelkezésre álló adatok alapján a felmondások aránya nem különbözik lényegesen a 2012-16 és 2017-21 közötti határozatokban (a különbség 2,2%). A fogyasztók mindvégig nagy arányban peresítettek – akár keresetindítás előtt, akár a per folyamán – felmondott szerződéseket. Ebből az a következtetés vonható le, hogy a megváltozott élethelyzet – és a DH2 tv. tartalma – új keresettípust generált, ez utóbbi változás azonban alapvetően a kúriai időintervallum második felére mutatható ki, miközben annak ténybeli alapja (felmondások, végrehajtások) – kisebb volumenben ugyan, de – már 2012-16 között is fennállt. A törvénytárgyi adatok az e kutatás kapcsán releváns hipotéziseket szintén bizonyították. A kúriai adatokhoz képest megmutatkozó különbségek – így pl. a tisztességtelenségi keresetek, főként az árfolyamkockázati nagyobb aránya – alapvetően a hatásköri szabályokkal és a reprezentativitás hiányával magyarázhatók. Továbbá mivel a kúriai határozatok – jellegüknél fogva – döntően nem tartalmazták az eredetileg előterjesztett kereseteket, az

eltérő kiindulási alap (egy peres eljáráson belüli két időállapot egymással tükröztetése, szemben a különböző ügyek által érintett eltérő időszakokkal) lehetőséget nyújtott komplementer adatokon alapuló tendenciák kimutatására. Ilyen pl. hogy a jogalkotással rendezett, az egyoldalú módosításra feljogosító részleges érvénytelenség iránti keresetek jelentős részének helyébe lépett a ténytanúsítványos kikötést támadó, szintén részbeni érvénytelenség megállapítására iránti.

A kúriai határozatok elemzése alapján lehetővé vált nem csupán a jellemző keresetek, hanem a jogérvényesítés egyes speciális hivatkozásának árnyalt bemutatása is. Ilyen a semmisség hivatalbóli észlelésére vonatkozó fogyasztói kérelem, valamint az a felperesi állítás, hogy a peresített szerződés nem tartozik a DH törvények hatálya alá. Mivel önmagában egyik kérdés eldöntése sem determinálta a jogvita során meghozandó döntést, a szükséges mértékig ismertettem a tárgyra vonatkozó kúriai álláspontot. A DH törvények hatályának hiányára vonatkozó felperesi állítások egyébként az 1. hipotézisben foglalt, a DH törvények peres igényérvényesítésre gyakorolt hatására vonatkozó állítás igazolására is alkalmasak.

Amíg az 1. és 2. hipotézis leíró jelleggel tartalmazza az érvényesített jog változásának tartalmát és irányát – és e feltételezéseket a kutatási adatok elemzései igazolták –, a 3. egy lehetséges magyarázatot ad a változások okára. Meglátásom szerint azt, hogy a devizahiteles jogalkotási termékek – a törvények normaszövegei, e jogszabályok indokolása és a tárgyhoz kapcsolódó további jogalkotói aktusok alapján – nem irányultak a fogyasztói eladósodást leginkább kiváltó tényező(k) szerződéskötésig, vagyis ex tunc hatállyal történő utólagos kiküszöbölésére, a VI. fejezetben foglaltak egyértelműen igazolták. Az e fejezetben taglaltaknak inkább előzménye, mint következménye a VII. fejezet, amely azt állítja, hogy a devizahiteles perek elindítása és tömegessé válása alapvetően a 2008-ban és azt követő években rendelkezésre álló állami-szabályozási eszközrendszer kihasználatlansága, majd a jogalkotás részleges és megkésett volta miatti szükségszerűség volt. Nem állt fenn ugyanakkor ez a meghatározottság a fogyasztók által érvényesített jog tartalmára nézve, amely – a dinamika dacára – leegyszerűsítve mindvégig az érvénytelenség. Egyéni jogvita keretei között dogmatikailag indokolt és lehetséges is lett volna a kölcsönszerződések bírói úton történő módosítására irányuló keresetek előterjesztése. Miközben a perekben – néhány esetet leszámítva – nem ez történt, a jogalkotó végül más eszközök mellett ennek törvényhozási úton történő alkalmazásához folyamodott. A központi régió

felülreprezentáltságát állító 4. hipotézist egymástól függetlenül, ugyanakkor időben részben egymást követően több tény igazolta. Az első ilyen a régi Ptk. 239/A. §-ának hatályba lépése által indukált nagy számú tisztességtelenségi kereset érkezése 2012-13-ban. A 2013-as beszámoló ennek kapcsán az FT-t és a Szegedi Törvényszéket emelte ki. A második a régi Pp. illetékességi szabályainak kiegészítése 2014. január 1-től a 30/A. § beiktatásával. E jogszabály-módosítás indokolása a változtatás szükségességét részben az FT (annak Gazdasági Kollégiuma) ügyterhével indokolta. A harmadik a Devizahitel statisztika 2016-2019 I. féléve között rendelkezésre álló adatösszessége, melynek kapcsán kiemelendő, hogy az illetékesség alapja már a régi Pp.-be iktatott előírás volt. Végül a negyedik, a kúriai határozatokból kimutatható adatsor, amely valamennyi elsőfokú bíróság esetében a központi régió dominanciáját mutatja, bár 2017-21-re jelentősen csökkenő mértékben a 2012-16-os időszakhoz képest. (E tényezőktől függetlenül a Fővárosi Törvényszék bíráinak AB- és EUB-indítványok kezdeményezésében betöltött szerepe, valamint a „banki perek” szintén e bíróság általi elbírálása véleményem szerint önmagában indokolta volna az FT-s peres ügyek vizsgálatát.) Mivel a 30/A. § a tisztességtelenségi keresetekre tartalmazott előírást, ennek hatályba lépése csak a központi régió törvényszékeinek csökkenő arányára szolgálhat magyarázatul, a járás- és kerületi bíróságokéra nem. Mindez azonban nem befolyásolja a 4. hipotézis teljesülését.

A perekre a jogalkotás mellett mindvégig alapvető hatást gyakoroltak a jogalkalmazási iránymutatások. Kúriai viszonylatban ezek közül a két legfontosabb a 6/2013. és 2/2014. PJE. Az előbbi azért, mert – miközben a meghozatala alapjául szolgáló tények, így pl. hogy milyen ügyek milyen jellegű elemzésén alapult, mindeddig nem ismertek, ellentétben a közgazdasági háttér bemutatásával (a PJE indokolása utal a PSZÁF tájékoztatására) –, ez volt az első átfogó jellegű, a devizahiteles, így a deviza alapú kölcsönszerződésekre vonatkozó anyagi jogi jellegű felsőbírósági iránymutatás. A PJE 7. pontja – pl. az inkumbens igazságügyi miniszter nyilatkozata alapján – szerepet játszott a jogalkotás szükségességének felismerésében, a 6. pont determinálta a későbbi 2/2014. PJE kereteit, az 1-5. pont pedig a későbbi jogalkalmazás irányát és tartalmát. Annak eldöntése, hogy az érvénytelenségi kérdések e PJE általi fókuszba emelésének volt-e hatása a későbbi jogérvényesítésre, így arra, hogy a fogyasztók keresetei mindvégig döntően az érvénytelenség fogalmi körén belül maradtak, a jelen értekezés kereteit meghaladja. A 6/2013. PJE keretei által meghatározott 2/2014. PJE szerepe kettős: egyaránt vált a néhány héttel az e PJE kihirdetését követően

elfogadott DH1 tv. és a későbbi fogyasztói jogérvényesítés alapjává. A 2/2014. PJE által taglalt kérdések lefedték az utóbb törvényhozási úton rendezett kérdéseket (kivéve a forintosítást) és a DH törvények által nem rendezett legfontosabb, ezért egyéni jogvita keretei között maradó kérdést. Ezért vált a 2/2014. PJE egyszerre a DH1 tv. és a fogyasztói jogérvényesítés alapjává. A devizahiteles perek kezdete óta számos magyar bíróság fordult az EUB-hoz, főként előzetes döntéshozatali eljárás kezdeményezése céljából. Ezt a Kúria is több alkalommal megtette, az EUB határozatai meghatározták a kúriai állásfoglalások tartalmát (pl. a 2/2014. PJE esetében a Kásler-ügyben). A jelen értekezés írásakor is folyamatban volt, illetve folyamatban van a Kúria által az árfolyamkockázati keresetekkel kapcsolatos jogkövetkezményi elszámolás kérdéseiben kezdeményezett eljárás. Bár a folyamatban volt és folyamatban lévő előzetes döntéshozatali eljárások alapvetően tisztességtelenségi vetületű anyagi jogi kérdéseket érintettek és érintenek (a tisztességtelenségi irányelv interpretációját kérve), az EUB állásfoglalásainak volt eljárásjogi kihatása is (pl. a hivatalbóli észlelés kötelezettségének mikénti értelmezésére nézve). Mindez igazolja, hogy az uniós jog, illetve annak autentikus, EUB általi értelmezése alapvetően hatott és hat ki a deviza alapú szerződésekkel kapcsolatos jogalkalmazásra.

A VI. fejezetben kitértem arra, hogy a későbbi hatástanulmányok és hivatalos statisztikai adatgyűjtések stb. teljes hiánya is azt látszik alátámasztani, hogy a jogalkotó a DH törvények elfogadásával a kérdést jogalkotási szempontból lezártnak tekintette (továbbá mivel a jogalkotás kezdeményezésére jogosultak általi releváns, a DH törvényeket módosító, kiegészítő stb. javaslat sem ismert, ez erre a személyi és intézményi körre is általánosan megállapítható). Mindennek meglátásom szerint ezért is van relevanciája, mert a jogalkotás peresítésre gyakorolt hatásainak vizsgálata (ideértve pl. nem csupán egyes pertípusok elenyészését, hanem más, 2014 előtt ismeretlenek elterjedését) jelentőséggel bírhat a jövőbeni – ha nem is a devizahitel-válsággal azonos, de legfőbb következményében, a lakossági eladósodásban hasonló – válságok kialakulásának elkerülése, vagy legalábbis a kialakulása esélyének minimalizálása kapcsán és érdekében. Ez nem lenne (lett volna) valamiféle „l’art pour l’art” fogyasztóvédelmi tevékenység, lévén, hogy a deviza alapú hitelek elterjedése kapcsán a Bizottsági jelentés, valamennyi releváns jogalkalmazási iránymutatás, és a tárgyat taglaló szakirodalmi közlés egyöntetűen kiemelte a fogyasztói pénzügyi tudatosság és az annak kialakulásához szükséges banki és hatósági tájékoztatás hiányát, vagy legalábbis nagyon alacsony szintjét. Az pedig a devizahiteles pertípus 2014

utáni fennmaradása alapján bizonyosan megállapítható, hogy a fogyasztókat a perek indításában (így a keresetek 2014-es devizahiteles jogalkotási hullám dacára történő fenntartásában) más tényezők mellett saját anyagi érdeksérelmük kiküszöbölése is sarkallta, ennek pedig része lehet pl. az is, hogy nem bíztak és bíznak eléggé a fogyasztóvédelem intézményeiben. Ez utóbbi azonban egy, a peresítések tényéből levont és – erre vonatkozó rendelkezésre álló nyilvános adatok, elemzések hiányában – tudományosan alá nem támasztott feltételezés. A jelen értekezés tárgyára jelleggel de lege ferenda javaslatok nem fogalmazhatók meg, mindazonáltal – már csak a devizahiteles peres eljárások csökkenő volumenben ugyan, de folyamatban léte miatt is – célszerű volna a jövőbeni jogalkotás számára tanulságokkal bíró adatösszesítések, elemzések, statisztikai kimutatások készítése és elemzése a tárgyban, a későbbi kockázatok redukálása érdekében – ahogy A Fekete Hattyú szerzője megfogalmazta: „És egy utolsó filozófiai megjegyzés barátom, Tony Glickman, az opció-kereskedelemmel foglalkozó, talmudikus tudományokat művelő rabbi számára: az élet komplex, úgy kell tekinteni, mintha derivatívák sorozata lenne. Egyszerűbben kifejezve: ha csökkentjük életünkben a negatív kockázatokat, egyúttal csökkentjük annak veszélyét is, hogy a tudatlanság útvesztőibe tévedjünk.”¹³⁰

¹³⁰ Taleb: A Fekete Hattyú... i. m. 489. o.

Irodalomjegyzék

1. Könyvek és tanulmánykötetben, szerkesztett műben, folyóiratban megjelent írások

1. Bányai Dávid: A magyarországi devizahitelezés kialakulását segítő pénzügyi és jogi tényezők és a devizaválság megoldásának jogi, gazdasági eszközei (doktori értekezés). Témavezető: Prof. Dr. Szilovics Csaba egyetemi tanár. Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola. Pécs, 2022. <https://ajk.pte.hu/sites/ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/banyai-david/banyai-david-muhelyvita-ertekezes.pdf> (2024.06.05.)
2. Bessenyő András: A devizahitelek és a római jog. In: JURA, 2014/2., 14-15. o.
3. Bodzási Balázs: A deviza alapú fogyasztói kölcsönökhöz kapcsolódó problémák kezelésére irányuló jogi lépések Magyarországon. In: Bodzási Balázs (szerk.) Devizahitelezés Magyarországon: A devizahitelezés jogi és közgazdasági elemzése. Budapest, Budapesti Corvinus Egyetem, 2019. 57-94. o.
4. Bölönyi-Horváth László: A „devizakölcsönökkel” kapcsolatos kérdések. In: Acta Humana, 2017/4., 7-34. o.
5. Czugler P. Áron: Hitelválságok kezelése egykor és most – A bethleni konszolidáció magánjogi válságjogának tanulságai a jelenkor számára. In: Jogtudományi Közlöny, 2015/1., 37-48. o.
6. Dancsik Bálint: A háztartások helyzetének változása a magyar hitelpiacon a devizahitelezést követően (doktori értekezés). Témavezető: Banai Ádám PhD egyetemi docens Neumann János Egyetem, MNB Intézet. Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar Közgazdaságtani Doktori Iskola. Szeged, 2023. https://doktori.bibl.uszeged.hu/id/eprint/11739/1/dancsikb_doktori_disszertacio_vegleges_20230108_cln.pdf (2024.08.06.)
7. Darákné Nagy Szilvia, Egriné Salamon Emma: Az általános szerződési feltételekben megjelenő választottbírói kikötéssel kapcsolatos kérdések a fogyasztói kölcsönszerződésekben. In: Magyar Jog, 2014/2., 82-87. o.

8. Darázs Lénárd: A „bírásgválasztás” mint tisztességtelen szerződési kikötés. In: Gazdaság és Jog, 2012/2., 19-24. o.
9. Fazekas Judit: Gondolatok a devizaalapú hitelszerződések jogi hátteréről és a tisztességtelen általános szerződések érvénytelenségi kontrolljáról. In: Jog, állam, politika. 2016/4. 73-96. o.
10. Gadó Gábor: A fogyasztói kölcsönszerződések egyoldalú módosítása tisztességtelenségének változó megítéléséről. In: Gazdaság és Jog, 2015/7-8., 14-27. o.
11. Gárdos István: Jog, jogértelmezés – gondolatok a devizahiteles törvények kapcsán. In: Jogtudományi Közlöny, 2015/4., 193-215. o.
12. Gombos Katalin – Lehóczki Balázs: A tisztességtelen szerződési feltételek eltávolítása a magyarországi devizaalapú hitelszerződésekből. In: Jogtudományi Közlöny, 2019/11., 434-444. o.
13. Józson Mónika: A tisztességtelen szerződési feltételek uniós jogi szabályozásának jogdogmatikai és jogpolitikai kérdései. In: Magyar Jog, 2018/2., 74-85. o.
14. Kasnyik Márton: A Quaestor-ügy – A legnagyobb magyar pénzügyi csalás története. Athenaeum Kiadó, 2017.
15. Kis Tamás: A devizahiteles pereket meghatározó eljárásjogi keretek változásairól. In: Gazdaság és Jog, 2024/7-8., 38-48. o.
16. Kis Tamás: Egy „átlagos” devizahiteles per az érvényesíteni kívánt jog tükrében. In: Ember és Jog, 2024/1., 81-106. o.
17. Kis Tamás: Folytatódó devizahiteles perek – Eredménytelen jogalkotás? In: Jogtudományi Közlöny, 2025/2., megjelenés alatt.
18. Kis Tamás: A semmisség hivatalbóli észlelésének kötelezettsége és keretei a devizahiteles perekben. In: FORVM Publicationes Doctorandorum Juridicorum Szeged, XIV. évfolyam, megjelenés alatt.
19. Kovács Ildikó: Egyes alaptörvényi elvek megjelenése a devizahitelekkel kapcsolatos szabályozás alkotmánybíróági megítélésében. In: Magyar Jog, 2015/10., 593-603. o.

20. Dr. Kovács László: Az ügyfélvédelem bukducsoló szabályozása és dilemmái a deviza alapú hitelezésben. In: Magyar Jog, 2012/5., 282-291. o.
21. Kovács Levente: A devizahitelek háttere. In: Hitelintézeti Szemle, 2013/3., 183-193. o.
22. Lajer Zsolt: A devizahitelekkel kapcsolatos perek néhány alperesi tapasztalata. In: Bodzási Balázs (szerk.) Devizahitelezés Magyarországon: A devizahitelezés jogi és közgazdasági elemzése. Budapest, Budapesti Corvinus Egyetem, 2019. 247-271. o.
23. Nagy Márta: A pénzügyi szolgáltatók és a fogyasztók között létrejött szerződésekben alkalmazott szerződési feltételek tisztességtelen jellegének értékelése – egy meghatározó döntés margójára. In: EUB 70. A kiadványt az Országos Bírósági Hivatal szerkeszti és adja ki. A kiadásért felelős: Dr. Senyei György az Országos Bírósági Hivatal elnöke. 214-227. o.
24. Németh Csaba: A devizahiteles perek joggyakorlati tapasztalatairól. In: Gazdaság és Jog, 2014/4., 3-9. o.
25. Osztovits András: A bíróságok feladatai a fogyasztói szerződésekkel kapcsolatos jogvitákban. In: Gazdaság és Jog, 2012/3., 11-17. o.
26. Dr. Patassy Benedek: A devizaalapú hitelszerződésekkel kapcsolatosan kialakult viták bírósági úton való megoldásának javaslatai. In: Magyar Jog, 2012/7., 419-428. o.
27. Pfeiffer János József: A devizaperek másként, avagy a végrehajtás megszüntetése iránti perek, és ami mögöttük van. In: Gazdaság és Jog, 2016/9., 14-20. o.
28. Pomeisl András: A devizaalapú kölcsönszerződések egyes dogmatikai kérdései (doktori értekezés). Témavezetők: Dr. Csehi Zoltán tanszékvezető egyetemi tanár, Dr. Osztovits András tanszékvezető egyetemi tanár. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2020. https://disszertacio.ppke.hu/id/eprint/444/1/JAK_DD_2020_pomeisl.pdf (2024.12.27.)
29. Radnai Márton: A lakossági devizahitelek átárazásának bumerángthatása. In: Közgazdasági Szemle, 2015/2., 113-138. o.
30. Simon Károly László: A tisztességtelen szerződési feltételek vizsgálatának hazai bírói gyakorlata a devizahiteles perekben. In: Európai Tükör, 2019/3., 59-78. o.

31. Szászy-Schwarz Gusztáv: Parerga – Vegyes jogi dolgozatok. Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat, 1912.
32. Szeghő Katalin: „Devizaperek” egy bíró szemével. In: Gazdaság és Jog, 2015/12., 3-10. o.
33. Taleb, Nassim Nicholas: A Fekete Hattyú – Avagy a legváratlanabb hatás. Budapest, Gondolat Kiadói Kör Kft., 2012.
34. Török Gábor: A jog eszközeivel... a „megoldáskeresés” útján. In: Prof. Dr. Lentner Csaba (szerk.): A devizahitelezés nagy kézikönyve. Budapest, Nemzeti Közsolgálati és Tankönyvkiadó, 2015. 299-314. o.
35. Urbán László: Megfélemlített fejőstehenek – A bankrendszer a magyar államkapitalista rezsimben. In: Hegymenet – Társadalmi és politikai kihívások Magyarországon. Szerkesztette: Jakab András – Urbán László. Budapest, Osiris Kiadó, 2017. 284-308. o.
36. Bagány Márton – Dávid Máté – Fási Csaba – Kiss Ottó: A devizahitelezés elterjedésének empirikus vizsgálata, hallgatói gazdasági-szociológiai kutatások alapján. In: Prof. Dr. Lentner Csaba (szerk.): A devizahitelezés nagy kézikönyve. Budapest, Nemzeti Közsolgálati és Tankönyvkiadó, 2015. 553-584. o.
37. Kolozsi Pál Péter – Banai Ádám – Vonnák Balázs: A lakossági deviza-jelzáloghitelek kivezetése: időzítés és keretrendszer. In: Hitelintézeti Szemle, 2015. szeptember, 60–87. o.
38. Pitz Mónika – Schepp Zoltán: A lakossági devizahitelezés problémája. In: Köz-gazdaság, 2013/3., 167-180. o.

2. Világhálón közzétett beszámolók, indítványok, ítéletek, jegyzőkönyvek, jelentések

1. Magyar Nemzeti Bank: Jelentés a pénzügyi stabilitásról, 2004. június. Készítette: a Magyar Nemzeti Bank Pénzügyi stabilitási főosztálya és a Magyar Nemzeti Bank Közgazdasági főosztálya. Kiadja: Magyar Nemzeti Bank. Felelős kiadó: Antalffy Krisztina. <https://www.mnb.hu/letoltes/stab-jel-0406-hu.pdf> (2024.08.23.)
2. Magyar Nemzeti Bank: Jelentés a pénzügyi stabilitásról, 2004. december. Készítette: a Magyar Nemzeti Bank Pénzügyi stabilitási főosztálya, a Magyar Nemzeti Bank

- Közgazdasági főosztálya és a Magyar Nemzeti Bank Pénzpolitikai főosztálya.
Kiadja: Magyar Nemzeti Bank. Felelős kiadó: Missura Gábor.
<https://www.mnb.hu/letoltes/stab-jel-20041206-hu.pdf> (2024.08.29.)
3. Magyar Nemzeti Bank: Jelentés a pénzügyi stabilitásról, 2008. április. Kiadja: Magyar Nemzeti Bank. Felelős kiadó: Iglódi-Csató Judit.
<https://www.mnb.hu/letoltes/stab-jel-20080415-hu.pdf> (2024.08.23.)
 4. Magyar Nemzeti Bank: Jelentés a pénzügyi stabilitásról, 2009. április. Kiadja: Magyar Nemzeti Bank. Felelős kiadó: Hevesi Nóra.
<https://www.mnb.hu/letoltes/stab-jel-0406-hu.pdf> (2024.08.23.)
 5. Az Országgyűlés Alkotmányügyi, igazságügyi és ügyrendi bizottságának jelentése a 2002-2010. közötti lakossági deviza-eladósodás okainak feltárásáról, valamint az esetleges kormányzati felelősség vizsgálatáról. 2012. február.
<https://www.parlament.hu/irom39/05881/05881.pdf> (2024.07.12.)
 6. Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete: Gyorselemzés a végtörlesztésről, 2012. március 12. <https://statisztika.mnb.hu/sw/static/file/gyorselemzes-a-vegtorlesztesrol-2012-februar-28.pdf> (2024.08.24.)
 7. A T/6970-es számon előterjesztett törvényjavaslat általános vitája, 2012. május 7.
https://www.parlament.hu/web/guest/orszaggyulesi-naplo-elozo-ciklusbeliadatai?p_p_id=hu_parlament_cms_pair_portlet_PairProxy_INSTANCE_9xd2Wc9jP4z8&p_p_lifecycle=1&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_auth=cRgCcn16&_hu_parlament_cms_pair_portlet_PairProxy_INSTANCE_9xd2Wc9jP4z8_pairAction=%2Finternet%2Fcplsql%2Fogy_naplo.naplo_fadat_aktus%3Fp_ckl%3D39%26p_uln%3D185%26p_felsz%3D222%26p_felszig%3D248%26p_aktus%3D56 (2024.05.12.) https://www.parlament.hu/web/guest/orszaggyulesi-naplo-elozo-ciklusbeliadatai?p_p_id=hu_parlament_cms_pair_portlet_PairProxy_INSTANCE_9xd2Wc9jP4z8&p_p_lifecycle=1&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_auth=cRgCcn16&_hu_parlament_cms_pair_portlet_PairProxy_INSTANCE_9xd2Wc9jP4z8_pairAction=%2Finternet%2Fcplsql%2Fogy_naplo.naplo_fadat_aktus%3Fp_ckl%3D39%26p_uln%3D185%26p_felsz%3D222%26p_felszig%3D248%26p_aktus%3D56 (2024.05.12.)

8. Az Országos Bírósági Hivatal elnökének 2013. évi beszámolója.
<https://birosag.hu/beszamolok/az-orszagos-birosagi-hivatal-elnokenek-2013-evi-beszamoloja>. (2024.05.17.)
9. Az Országos Bírósági Hivatal elnökének 2014. évi beszámolója
<https://birosag.hu/beszamolok/az-orszagos-birosagi-hivatal-elnokenek-2014-evi-beszamoloja> (2024.05.21.)
10. Devizahiteles peres ügyek (2013. november 1. – 2019. június 30.),
<https://birosag.hu/nyomtatvanyok/deviza-es-forinthiteles-peres-eljarasok/devizahiteles-peres-ugyek-2013-november-1-4> (2024.09.05.)
11. A közigazgatási és igazságügyi miniszter indítványa a Kormány nevében az Alkotmánybírósághoz az Alaptörvény M) cikkének (2) bekezdése, II. cikk és B) cikk (1) bekezdésének értelmezésére.
[https://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/ee3a84e45401b26ec1257c32006000e6/\\$FILE/ATTJ3J8X.pdf/2013_1769-0_ind%C3%ADtv%C3%A1ny.pdf](https://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/ee3a84e45401b26ec1257c32006000e6/$FILE/ATTJ3J8X.pdf/2013_1769-0_ind%C3%ADtv%C3%A1ny.pdf) (2024.05.21.)
12. A Fővárosi Ítéltábla DH1 tv. alapján indult peres eljárásokban meghozott és közzétett határozatai. <https://fovarosiitelotabla.birosag.hu/20140908/banki-perek> (2024.06.03.)
13. MNB Statisztika: A háztartási szektor részére nyújtott hitelállomány összetétele.
https://statisztika.mnb.hu/timeseries/A_haztartasi_szektor_reszere_nyujtott_hitelallomany_osszetetele.xls (2024.12.27.)
14. Magyar Nemzeti Bank: Pénzügyi stabilitási jelentés, 2015 május. Kiadja: Magyar Nemzeti Bank. Felelős kiadó: Hergár Eszter. <https://www.mnb.hu/letoltes/penzugyi-stabilitasi-jelentes-2015-majus.pdf> (2024.08.29.)
15. Beszámoló a bíróságok 2016. évi ügyforgalmáról <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok/tajekoztato-elemzes-2016-evi-birosagi-ugyforgalomrol> (2024.09.29.)
16. Ügyforgalmi elemzés 2018. év <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok/reszletes-elemzes-2018-evi-birosagi-ugyforgalomrol> (2024.09.06.)
17. Ügyforgalmi elemzés 2019. I. félév <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok/reszletes-elemzes-2019-i-felevi-birosagi-ugyforgalomrol> (2024.09.06.)

18. A lakónépesség nem, vármegye és régió szerint, január 1.
https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0034.html (2024.05.01.)

3. Világhálón elérhető bírósági közlemények

1. Fővárosi Törvényszék – devizahitel-közlemény. Dátum: 2013. december 12.
<https://birosag.hu/aktualis-kozlemenyek/fovarosi-torvenyszek-devizahitel-kozlemeny> (2024.10.19.)
2. Emlékeztető a DH. törvények hatálya alá tartozó szerződések érvénytelenségével kapcsolatos perekkel foglalkozó konzultációs testület 2016. június 8. napján tartott üléséről. Dátum: 2016. június 9. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/konz_testulet/2016._junius_8.pdf (2024.06.04.)
3. Ülésezett a Kúria devizahiteles pereket vizsgáló Konzultatív Testülete. Dátum 2018. október 11. <https://kuria-birosag.hu/hu/sajto/ulesezett-kuria-devizahiteles-pereket-vizsgalo-konzultativ-testulete> (2024.06.06.)
4. Sajtóközlemény a Gfv.VI.30.206/2023. számú közérdeklődésre számot tartó ügyben. Dátum 2023. május 23. <https://kuria-birosag.hu/hu/sajto/sajtokozlemenygfvvi302062023szamu-kozerdeklodesre-szamoto-tarto-ugyben> (2024.06.05.)
5. Tájékoztató a Kúria Gfv.VI.30.204/2023. számú, közérdeklődésre számot tartó ügyben kezdeményezett előzetes döntéshozatali eljárásról. Dátum 2023. október 19. <https://kuria-birosag.hu/hu/sajto/tajekoztato-kuria-gfvvi302042023-szamu-kozerdeklodesre-szamoto-tarto-ugyben-kezdemenyezett> (2024.06.06.)

4. MTI hírarchívum, világhálón közzétett anyagok

1. MTI – Bankszövetség: Nem kell félni a devizaalapú konstrukcióktól. 2006. január 31. MTI hírarchívum 1988-
<https://archiv1988tol.mti.hu/Pages/HirSearch.aspx?Pmd=1>. (2024.05.22.)

2. MTI – Devizahitelek – Navracsics: Ha jogalkalmazással nem megy, jogalkotással kell rendezni az ügyet. 2014. január 5. MTI hírarchívum 1988-
<https://archiv1988tol.mti.hu/Pages/HirSearch.aspx?Pmd=1>. (2024.05.21.)
3. MTI – Devizahitelek – Darák: A Kúria megvárja az Európai Unió Bíróságának döntését. 2014. január 9. MTI hírarchívum 1988
<https://archiv1988tol.mti.hu/Pages/HirSearch.aspx?Pmd=1>. (2024.05.21.)
4. MTI – Devizahitelek – Kúria: Tisztességtelen az árfolyamrés, szigorú feltételekhez kötött az egyoldalú szerződésmódosítás (1. rész). 2014. június 16. MTI hírarchívum 1988-
<https://archiv1988tol.mti.hu/Pages/HirSearch.aspx?Pmd=1>. (2024.05.22.)
5. MTI – A svájci jegybank eltörölte az euróval szembeni árfolyamküszöbét. 2015. január 15. MTI hírarchívum 1988-
<https://archiv1988tol.mti.hu/Pages/HirSearch.aspx?Pmd=1>. (2024.05.19.)

5. További, a világhálón elérhető anyagok

1. „Nem tiltható be a devizahitel Magyarországon.” Közzétéve: 2005. december 28.
https://www.origo.hu/gazdasag/2005/12/20051223nemtilthato#google_vignette
(2025.01.12.)
2. „Ha jogalkalmazással nem megy, jogalkotással kell rendezni az ügyet.” Közzétéve: 2014. január 5. <https://2010-2014.kormany.hu/hu/kozigazgatasi-es-igazsagugyi-miniszterium/hirek/ha-jogalkalmazassal-nem-megy-jogalkotassal-kell-rendezni-az-ugyet> (2024.05.21.)
3. „Bréking: elengedte a frankot Svájc!” Közzétéve: 2015. január 15.
<https://www.portfolio.hu/deviza/20150115/breking-elengedte-a-frankot-svajc-208893> (2024.05.19.)
4. „Bepanaszolták Ádernél a Kúria egyik bíróját.” Közzétéve: 2016. április 19.
https://hvg.hu/itthon/20160419_wellmann_gyorgy_bankszovetseg_kuria_devizahitelesek (2024.06.05.)

5. Flór Nándor: A magyar devizahitel-válság története. Közzétéve: 2021. február 26.
<https://www.oeconomus.hu/irasok/a-magyar-devizahitel-valsag-tortenete>
(2024.06.04.)
6. A „deviza alapúság”-kifejezés helyesírása.
<https://www.helyesiras.mta.hu/helyesiras/default/hqa?page=58&qcat1=K%C3%BCl%C3%B6n%C3%A9rt%C3%A9k%E2%80%93egybe%C3%A1r%C3%A1s>
(2024.05.01.)
7. Palkó István: „Elérkezett a devizahitelek nagy napja: magyarok százezrei könnyebbültek meg egyszerre.” Közzétéve: 2025. február 1.
<https://www.portfolio.hu/bank/20250201/elerkezett-a-devizahitelek-nagy-napja-magyarok-szazezrei-konnyebbultek-meg-egyszerre-738385> (2025.02.01.)

Mellékletek

1. Kutatási engedély elutasítása. (A Fővárosi Törvényszék Általános Elnökhelyettese által jegyzett, 2023. június 2-án kelt, 2023.El.XI.F.21/6. számú irat.)
2. Részleges kutatási engedély. (A Fővárosi Törvényszék Általános Elnökhelyettese által jegyzett, 2023. július 4-én kelt, 2023.El.XI.F.21/10. számú irat.)
3. Teljes körű kutatási engedély. (A Fővárosi Törvényszék igazgatási feladatokkal megbízott csoportvezető bírója által jegyzett, 2024. szeptember 2-án kelt, 2023.El.XI.F.21/20. számú irat.)
4. Perstatisztikára vonatkozó igazolás. (Az Országos Bírósági Hivatal 2024. október 31-én kelt, 2024.OBH.XII.E.9/2. számú igazolása.)
5. A kutatási adatokat tartalmazó táblázatokban és ábrákban használt betűkódok és rövidítések jelentései.
6. Kúriai kutatási adatok. (A kúriai határozatokból kigyűjtött adatok táblázatos ismertetése.)
7. Törvényszéki kutatási adatok. (A Fővárosi Törvényszéken lefolytatott kutatás alapján gyűjtött adatok táblázatos ismertetése.)
8. A kutatási adatokat összesítő táblázatok.
9. A Fővárosi Törvényszéken lefolytatott kutatás adatelemzéséből kirekesztett ügyek.